

**SYTUACJA SPOŁECZNO –
GOSPODARCZA
W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM
W LATACH 2005-2009**

Opracowanie na potrzeby
*Raportu z realizacji
Strategii Rozwoju Województwa
Pomorskiego w latach 2005-2009*

GDAŃSK grudzień 2010

**SYTUACJA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA
W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM W LATACH 2005-2009**
pod redakcją Radomira Matczaka

Autorzy:

Iwona Borkowska

Monika Cholewczyńska-Dmitruk

Jarosław Czochański

Anna Kurowska

Jakub Pietruszewski

Joanna Stępień

SPIS TREŚCI

Rozdział 1. Środowisko – Mieszkańcy - Przestrzeń - naturalny POTENCJAŁ regionu	5
1.1. Charakterystyka ogólna	5
1.2. Trendy i procesy demograficzne	8
1.2.1. Zmiany liczby ludności	8
1.2.2. Struktura wieku	9
1.2.3. Obciążenie demograficzne	10
1.2.4. Struktura płci	11
1.2.5. Ruch naturalny	12
1.2.6. Migracje	14
1.2.7. Ruch rzeczywisty	17
1.3. Sieć osadnicza	18
1.3.1. Zasadnicze przekształcenia sieci osadniczej	18
1.3.2. Zmiany poziomu urbanizacji w województwie	19
1.3.3. Struktura przestrzenna sieci osadniczej	20
1.3.4. Zmiany wielkości ośrodków miejskich w latach 2005 – 2008	21
1.3.5. Kształtujący się obszar metropolitalny Trójmiasta	24
1.3.6. Procesy suburbanizacji w województwie	27
Rozdział 2. Wiedza – Innowacje - Gospodarka - czynniki KONKURENCYJNOŚCI	29
2.1. Informacje ogólne	29
2.2. Wiedza	30
2.3. Główne sektory gospodarki	33
2.3.1. Przemysł rafineryjny	33
2.3.2. Przemysł stoczniowy	34
2.3.3. Porty morskie	35
2.3.4. Port lotniczy	38
2.3.5. Budownictwo	39
2.3.6. Sektor wysokich technologii	40
2.3.7. Branża spożywcza	42
2.3.8. Turystyka	42
2.4. Powiązania branżowe przedsiębiorstw - klastry	46
2.5. Produkty tradycyjne	47
2.6. Przedsiębiorczość	47
2.7. Wyniki finansowe firm	50
2.8. Handel zagraniczny	51
2.9. Inwestycje zagraniczne	55
2.10. Instytucje otoczenia biznesu	59
2.11. Sprawność sektora publicznego	60
2.11.1. Misje gospodarcze	60
2.11.2. Współpraca zagraniczna	62
2.11.3. Poprawa warunków inwestycyjnych	64
2.12. Metropolia – filar rozwoju regionu	67
2.12.1. Kształtująca się Metropolia Trójmiasta	67
2.12.2. Produkt Krajowy Brutto aglomeracji	68
2.12.3. Pasażerski ruch lotniczy w aglomeracji	68
2.12.4. Instytucje o charakterze metropolitalnym	68
2.12.5. Identyfikacja funkcji metropolitalnych Trójmiasta i ich znaczenie dla regionu	68

Rozdział 3. Dysproporcje rozwoju regionu – problemy SPÓJNOŚCI społecznej	71
3.1. Zmiany i tendencje na rynku pracy	71
3.1.1. Zatrudnienie	71
3.1.2. Bezrobocie.....	75
3.1.3. Wynagrodzenia.....	79
3.1.4. Mobilność zawodowa.....	80
3.2. Wykluczenie społeczne	80
3.3. Pomoc społeczna	83
3.4. Ochrona zdrowia	86
3.4.1. Stan zdrowia mieszkańców	86
3.4.2. Usługi w zakresie ochrony zdrowia	89
3.5. Aktywność obywatelska.....	92
3.6. Bezpieczeństwo publiczne	97
3.6.1. Regionalny Zintegrowany System Ratownictwa Województwa Pomorskiego	97
3.6.2. Przestępczość	100
3.7. Kultura.....	103
3.8. Mieszkalnictwo	109
Rozdział 4. Infrastruktura narzędziem DOSTĘPNOŚCI usług	110
4.1. System transportowy województwa pomorskiego.....	110
4.1.1. Struktura sieci transportowej.....	112
4.1.2. Infrastruktura drogowa	112
4.1.3. System transportu zbiorowego	118
4.1.4. Transport lotniczy	123
4.1.5. Infrastruktura portów morskich.....	124
4.1.6. Żegluga śródlądowa i przybrzeżna.....	125
4.1.7. Ponadlokalna infrastruktura rowerowa	126
4.2. System infrastruktury teleinformatycznej województwa pomorskiego	127
4.2.1. Regionalny rynek usług telekomunikacyjnych	127
4.2.2. Infrastruktura teleinformatyczna	128
4.3. Dostęp do infrastruktury edukacyjnej	134
4.3.1. Opieka nad dziećmi do lat trzech	134
4.3.2. Wychowanie przedszkolne.....	135
4.3.3. Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne	137
4.3.4. Szkolnictwo ponadgimnazjalne.....	140
4.3.5. Warunki nauczania	143
4.3.6. Zorganizowana opieka wychowawcza.....	145
4.4. Infrastruktura sportowa	145
4.5. Infrastruktura ochrony środowiska.....	147
4.6. Infrastruktura techniczna.....	151
4.7. Ochrona, stan i zagrożenia środowiska przyrodniczego	155
4.7.1. Ochrona środowiska	155
4.7.2. Stan środowiska przyrodniczego.....	157
4.7.3. Zagrożenia środowiska.....	161
Spis rycin.....	165
Spis tablic.....	169

Rozdział 1. Środowisko – Mieszkańcy - Przestrzeń - naturalny POTENCJAŁ regionu

1.1. Charakterystyka ogólna

Podstawową cechą położenia geograficznego województwa pomorskiego jest jego nadmorska i pojezierna lokalizacja. Decyduje ona o cechach krajobrazu oraz charakterze i strukturze środowiska, a także potencjale gospodarczym. Główne elementy krajobrazowe związane są ze zróżnicowaniem podstawowych jednostek fizycznogeograficznych, obejmujących 3 najważniejsze typy genetyczne rzeźby – pas nadmorski (nazywany pasem pobrzeży) – stanowiący ok. 20% powierzchni województwa; pas pojezierny – zajmujący ok. 70% powierzchni i Żuławy Wiślane z Doliną Dolnej Wisły – stanowiące ok. 10%. Województwo Pomorskie cechuje się niezwykle zróżnicowaniem i zmiennością krajobrazów oraz siedlisk przyrodniczych, przy pasowym (równoległym do brzegu morskiego) układzie jednostek krajobrazowych. Podstawowymi elementami kształtującymi strukturę krajobrazu są:

- w pasie pobrzeży – wysokie wybrzeża klifowe, pasy przybrzeżnych wałów wydmych i piaszczyste mierzeje – z największymi na wybrzeżu morza Bałtyckiego mierzejami Półwyspu Helskiego i Wiślaną oraz zatorfione równiny przymorskie i ujścia rzek, spływających z wysoczyzn morenowych Pojezierza Pomorskiego i rozdzielających w części północno-wschodniej charakterystyczne wyniesione kępy morenowe. Istotnym elementem krajobrazowym są też duże jeziora przybrzeżne występujące na Wybrzeżu Słowińskim, w środkowej i zachodniej części województwa – wśród nich największe to Łebsko – 71,4 km², Gardno – 24,7 km² i Sarbsko – 6,7 km²;
- w pasie pojezierzy – polodowcowe wzgórza morenowe – z najwyższym na Niżu Europejskim wzniesieniem pasma Wzgórz Szymbarskich i szczytem Wieżyca 329 m n.p.m. oraz rozległe, faliste powierzchnie moreny dennej z licznymi jeziorami wytopiskowymi i rynnowymi, a także płaskie, piaszczyste pola sandrowe na południowym skłonie pojezierzy. Elementy te przecinane są korytami rzek, często z licznymi głębokimi, erozyjnymi odcinkami, rozcinającymi krawędzie wysoczyzny morenowej i pola sandrów (do największych rzek pojeziernych należą: spływające w kierunku północnym ku morzu – Słupia, Łupawa, Wieprza, Radunia; spływające do doliny Wisły – Wierzyca i Liwa oraz spływające na południe – ku pradolinie Noteci – Gwda, Brda i Wda;
- Żuławy Wiślane – stanowiące deltowe ujście doliny Wisły. To rozciągająca się po obu stronach koryta Wisły, użytkowana rolniczo rozległa aluwialna równina z licznymi, niedużymi obniżeniami depresyjnymi (sięgającymi do 1 m p.p.t.), objęta niemal w całości polderowym i grawitacyjnym systemem odwadniania i narażona potencjalnie na niebezpieczeństwo powodzi. Z obszarem tym powiązana jest szeroka Dolina Dolnej Wisły, stanowiąca odrębny makroregion fizycznogeograficzny, rozdzielający wysoczyzny morenowe Pojezierza Wschodniopomorskiego, ciągnąca się na długości ok. 120 km, od Bydgoszczy do Gniewu. Jej szerokość wynosi od 6 do 8 km, a zbocza wznoszą się na wysokość względną 50 – 60 m. Na całej swej długości dolina jest rozdzielona wałami przeciwpowodziowymi ograniczającymi zasięg obszaru bezpośredniego zagrożenia powodziowego od koryta Wisły. Dno doliny wyścielają utwory aluwialne, znajdujące swą kontynuację na obszarze Żuław, z którymi umowna granica doliny przebiega w rejonie rozwidlenia się rzek Wisły i Nogatu.

Do podstawowych cech środowiska naturalnego województwa należy zaliczyć znaczne powierzchnie leśne, o stosunkowo dobrze zachowanych pod względem zdrowotnym drzewostanach, dużą różnorodność siedlisk i zbiorowisk roślinnych oraz gatunków; liczne zbiorniki wodne (ponad 2 tys. jezior o pow. powyżej 1 ha) – ale o zróżnicowanej, nie zawsze zadowalającej jakości wody; liczne obszary chronione – w tym rezerваты przyrody, 2 parki narodowe, parki krajobrazowe oraz obszary Natura 2000. Poza tymi obszarami do podstawowych zasobów środowiska naturalnego województwa należy zaliczyć także zbiorniki wód podziemnych, wysoki potencjał agroekologiczny Żuław Wiślanich, Doliny Wisły, Wysoczyzn Żarnowieckiej i Damnickiej oraz Równiny Słupskiej, a także surowce geologiczne. Należą do nich głównie zasoby surowców budowlanych, związanych z osadami okresu czwartorzędu (kamienie, piaski, kruszywa naturalne, surowce ilaste), występujące niemal na całym obszarze województwa, a także torfy oraz związane z osadami triasowymi złoża ropy naftowej i gazu ziemnego – występujące w północno-środkowej części województwa oraz na obszarze polskiej strefy ekonomicznej na Bałtyku.

Krajobrazy nadmorskie

Krajobrazy pojezierne

Krajobrazy Żuław Wiślanych i doliny Wisły

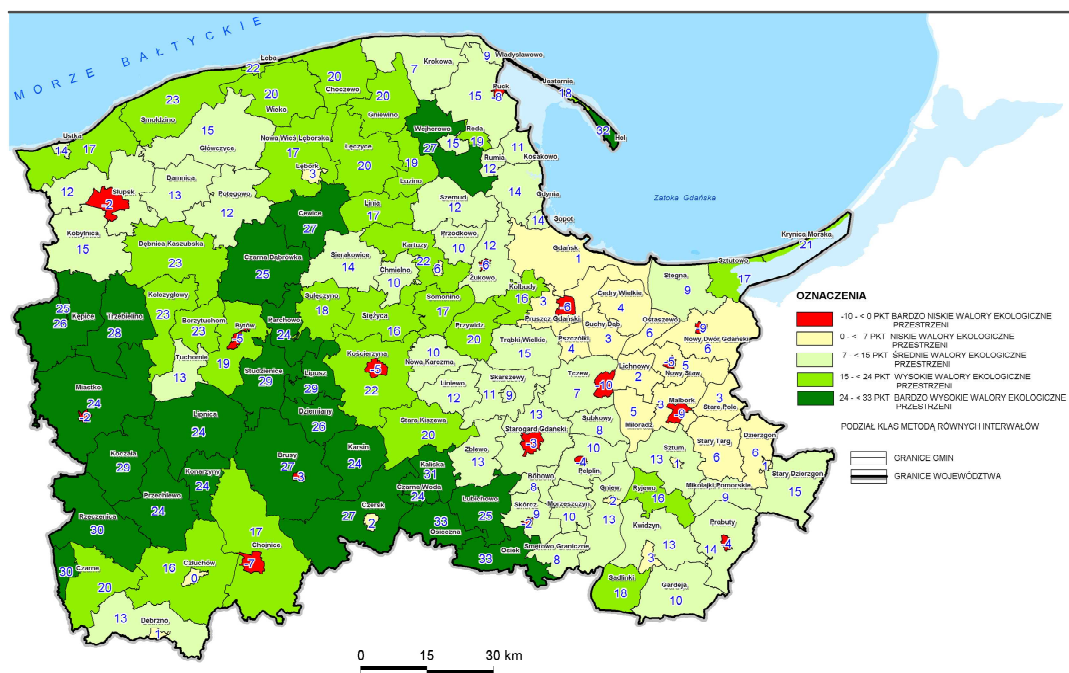
Istotnym elementem, szczególnie dla rozwoju turystyki jest zróżnicowanie krajobrazowe, znacząco wzbogacające, w ujęciu fizjonomicznym, różnorodność biologiczną. Do najważniejszych obszarów masowego wypoczynku zalicza się strefa wybrzeża morskiego (wybrzeże środkowe – ze Słowińskim Parkiem Narodowym, Półwysep Helski, Mierzeja Wiślana), centralna część Pojezierza Wschodniopomorskiego (rejon Wdzydzkiego i Kaszubskiego Parku Krajobrazowego) oraz centralna część Pojezierza Południowopomorskiego (w szerokim otoczeniu Zaborskiego parku Krajobrazowego, Parku narodowego Bory Tucholskie oraz dolinami rzek Brdy i Wdy).

Ogólna powierzchnia województwa wynosi 1 831 005 ha, a pokrycie terenu stanowią w 51 % użytki rolne; 37,3 % lasy, zadrzewienia i zakrzewienia; 4,9 % tereny zabudowane i zurbanizowane; 4% wody śródlądowe oraz 2,8% nieużytki i tereny różne (GUS, Bank Danych Lokalnych, 2009). W okresie ostatnich dziesięciu lat zmiany w użytkowaniu terenu były niewielkie – zwiększyła się jedynie po ok. 1% powierzchnia terenów leśnych oraz użytków rolnych i o ok. 0,5% powierzchnia terenów zabudowanych. Największą powierzchnię tereny zabudowane i komunikacyjne zajmują w miastach: Gdańsk, Gdynia, Słupsk, Sopot, Tczew, Wejherowo, Starogard Gdański, Władysławowo, Malbork, Łębork i Pruszcz Gdański. Natomiast największe powierzchnie leśne występują w środkowo-zachodniej części województwa, w powiatach: chojnickim, człuchowskim, bytowskim i kościerskim. Do przestrzennego rozkładu terenów leśnych, użytków zielonych i terenów zabudowanych nawiązuje, wykonana w 2006 r., syntetyczna ocena warunków środowiskowych życia mieszkańców¹. Zakłada ona, że udział otwartych terenów zielonych ma szczególnie korzystny wpływ na warunki ekologiczne życia, zaś wpływ ujemny wywierają tereny komunikacyjne i zurbanizowane. W ocenie tej najlepszymi walorami ekologicznymi cechują się gminy środkowej i zachodniej części województwa – w tym w szczególności: miasto Czarne, gminy wiejskie Rzeczenica, Osiek, Osieczna, Kaliska oraz miasto Hel. Najniższe walory, a tym samym najbardziej niekorzystne warunki ekologiczne życia, cechują miasta: Tczew, Malbork, Nowy Dwór Gdański, Puck, Chojnice, Pruszcz Gdański, Żukowo, Kościerzyna i Bytów.

¹ Czocharński i in., 2006

Ryc.1. Syntetyczna ocena warunków ekologicznych przestrzeni

Źródło: Opracowanie własne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rocznych zestawień ewidencji gruntów. Stan w roku 2005 r.

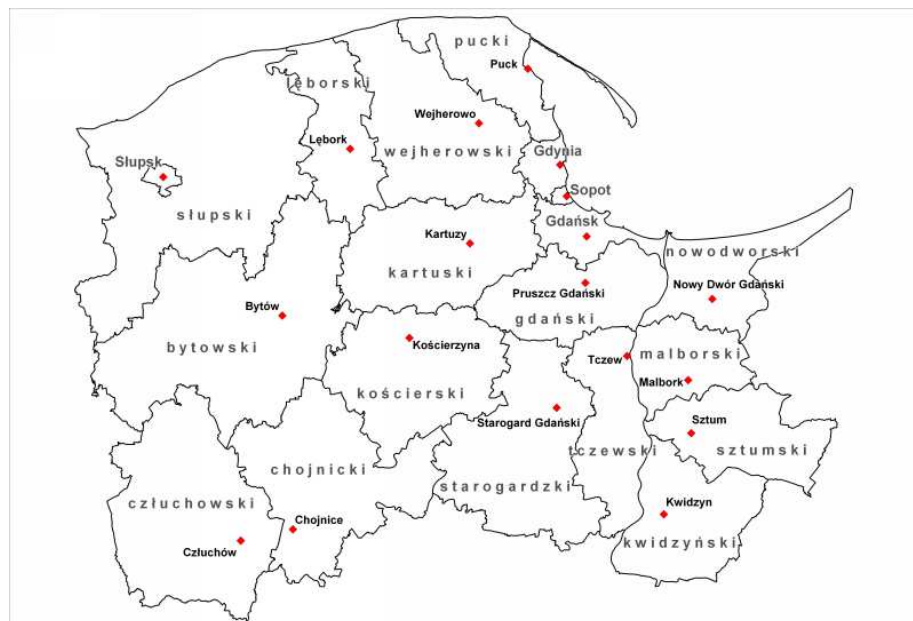
W ujęciu administracyjnym, województwo pomorskie sąsiaduje z 4 województwami: warmińsko-mazurskim (na wsch.), kujawsko-pomorskim (na pd.), wielkopolskim (na pd.-zach.) i zachodniopomorskim (na zach.) oraz z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej na wąskim pasie Mierzei Wiślanej. Na północy granicę województwa stanowi Morze Bałtyckie.

Strukturę administracyjną województwa tworzą:

- 16 powiatów ziemskich i 4 miasta na prawach powiatu (tzw. powiaty grodzkie: Gdańsk, Gdynia, Sopot i Słupsk);
- 123 gminy – w tym 25 miejskich, 17 miejsko-wiejskich i 81 wiejskich.

Ryc.2. Mapa administracyjna województwa pomorskiego

Źródło: opracowanie własne

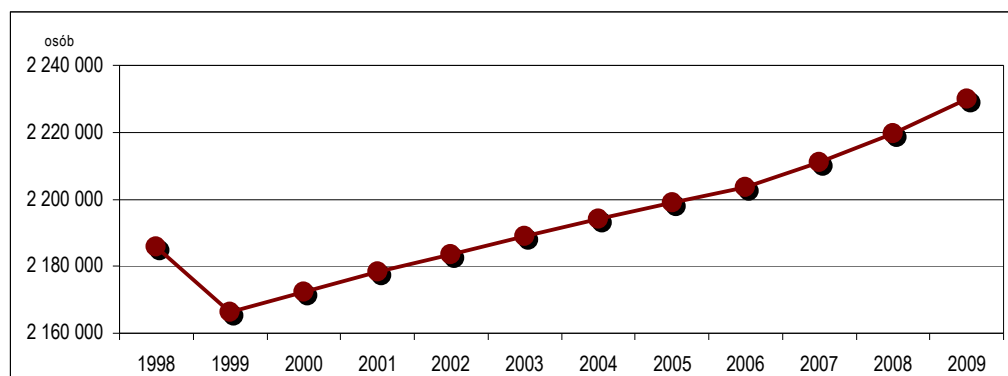
1.2. Trendy i procesy demograficzne

1.2.1. Zmiany liczby ludności

W województwie pomorskim od 1999 r. obserwowany jest stały wzrost liczby ludności, w okresie 2005-2009 liczba mieszkańców regionu zwiększyła się o ponad 31 tys. osób. W końcu 2009 roku region zamieszkiwały **2.230.099** osoby, tj. 5,8% ogółu ludności Polski (7. pozycja w kraju). Ludność miejska stanowiła 66,0% ogółu ludności województwa (1.469 tys. osób; 4. pozycja w kraju – za śląskim, dolnośląskim i zachodniopomorskim). Gęstość zaludnienia w województwie wyniosła 121 osób na 1km².

Ryc.3. Zmiany liczby ludności w województwie pomorskim w latach 1998-2009

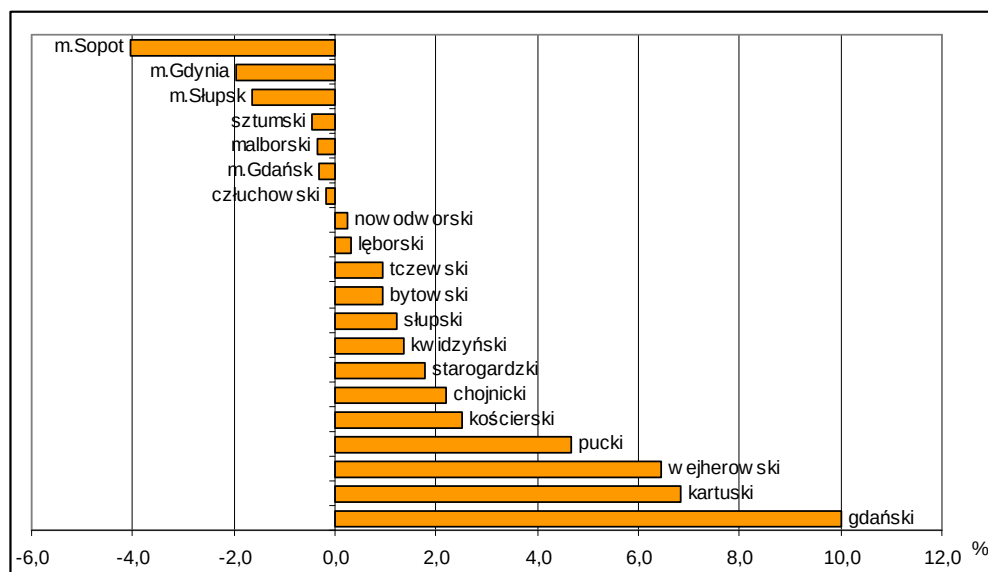
Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

Na poziomie powiatowym dostrzega się różnice w zmianie zaludnienia. Spośród dwudziestu powiatów, w trzynastu zanotowano w latach 2005-2009 wzrost liczby ludności, natomiast w pozostałych – nieznaczne spadki. Najwyższy wzrost liczby ludności obserwowano w powiatach okalających Trójmiasto: gdańskim (10%), kartuskim (6,9%), wejherowskim (6,5%) i puckim (4,7%). Natomiast spadki dotyczą przede wszystkim miast na prawach powiatów: Sopotu (-4%), Gdyni (-2%), Słupska (-1,6%) i Gdańska (-0,3%) oraz powiatów: malborskiego, człuchowskiego i sztumskiego. Takie przestrzenne zróżnicowanie liczby ludności jest z jednej strony rezultatem pogłębiających się procesów suburbanizacji, natomiast z drugiej – problemów społecznych, wynikających z trudnej sytuacji gospodarczej obszarów byłego województwa słupskiego i elbląskiego.

Ryc.4. Zmiany liczby ludności w powiatach województwa pomorskiego w okresie 2005-2009

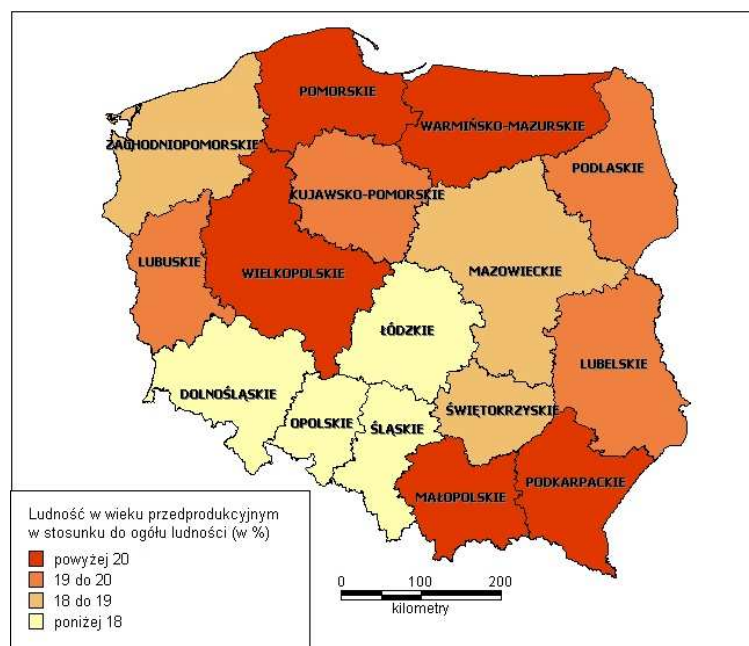
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

1.2.2. Struktura wieku

Ryc.5. Ludność w wieku przedprodukcyjnym w Polsce według województw w 2009 roku

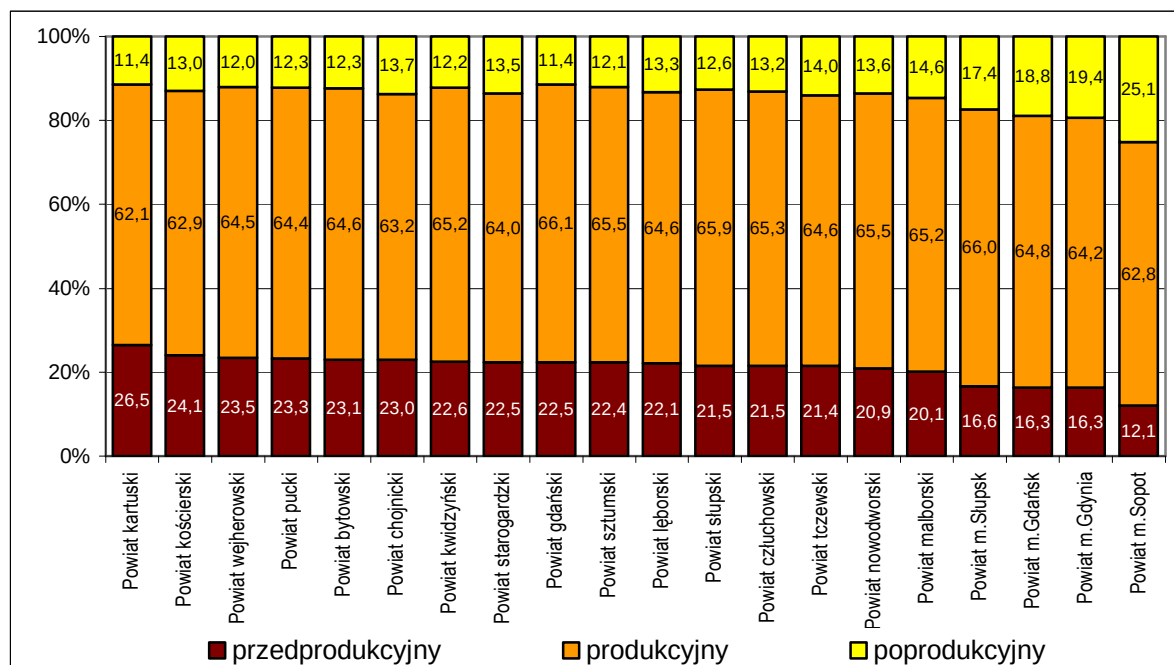
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

Społeczeństwo województwa pomorskiego cechuje relatywnie korzystna struktura demograficzna. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) wyniósł w 2009 r. 20,3% (przy średniej dla kraju wynoszącej 18,9%), co oznaczało, że w województwie zamieszkuje trzecie w kolejności, po podkarpackim i warmińsko-mazurskim, najmłodsze społeczeństwo, ale w okresie 2005-2009 udział tej grupy wiekowej zmniejszył się (o 1,5 pkt. proc.). Jednocześnie w latach tych wzrósł udział mieszkańców zarówno w wieku produkcyjnym (o 0,2 pkt. proc.), jak i poprodukcyjnym (1,2 pkt. proc.). Malejący udział w strukturze wieku osób poniżej 18 lat oraz rosnąca liczba osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym świadczy o procesie starzenia społeczeństwa.

Ryc.6. Struktura wieku ludności według powiatów w 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

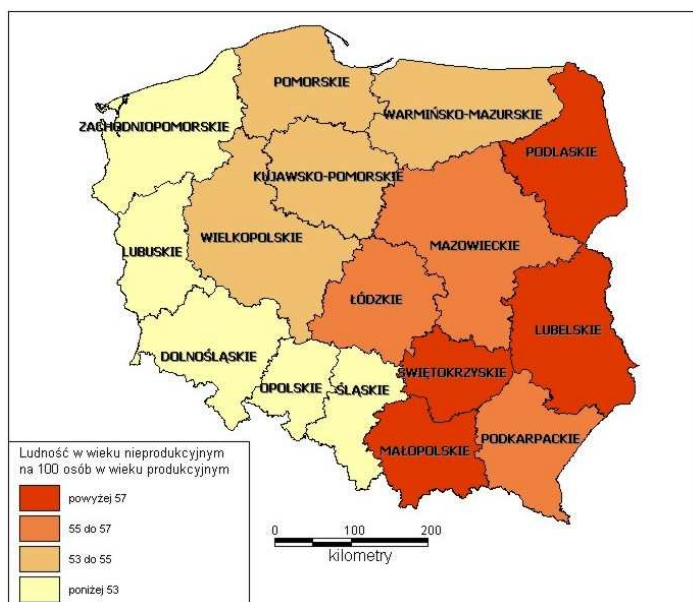

W układzie powiatowym, najmłodsza strukturą wiekową, tj. większym niż przeciętnie udziałem osób w wieku przedprodukcyjnym i relatywnie niewielkim w wieku poprodukcyjnym, cechują się powiaty: kartuski, kościerski, wejherowski, pucki, bytowski i chojnicki. Do powiatów o najstarszej strukturze wieku należą przede wszystkim miasta na prawach powiatu, zwłaszcza Sopot, ale także Gdynia, Gdańsk i Słupsk.

1.2.3. Obciążenie demograficzne

Ryc.7. Obciążenie demograficzne w Polsce według województw w 2009 roku

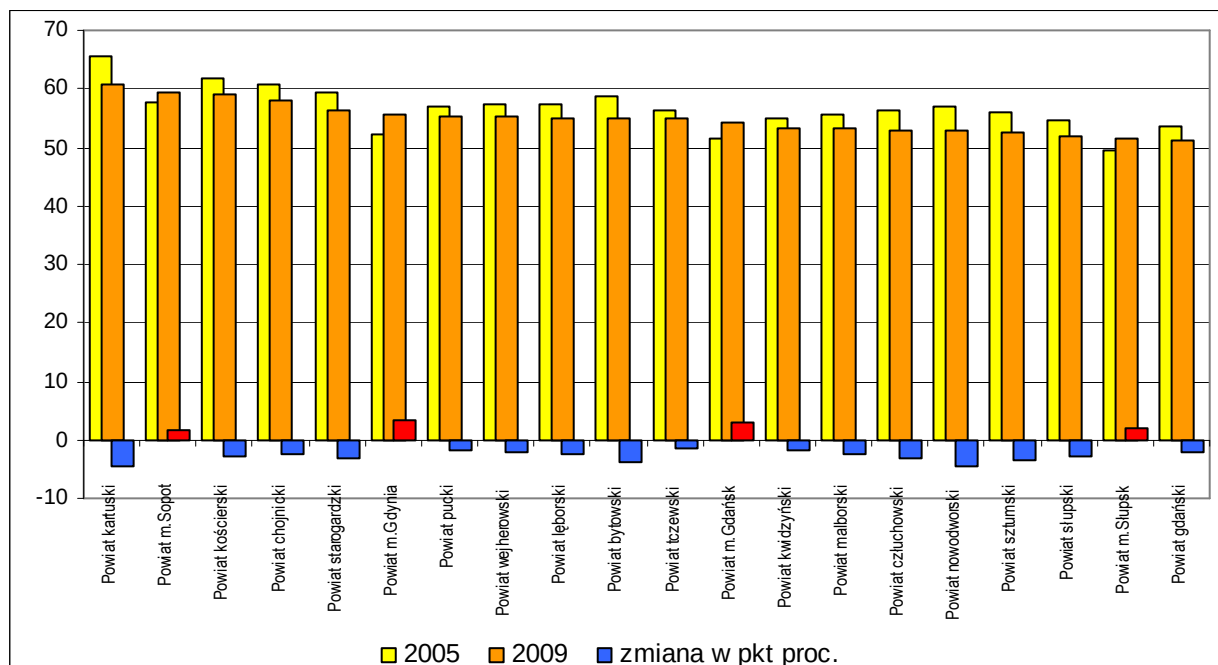
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

Wyrazem stosunkowo młodej struktury wieku mieszkańców województwa pomorskiego jest wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym), który na tle kraju jest relatywnie niewielki. Generalnie w skali województwa następuje spadek wartości tego wskaźnika (z 55,4 w 2005 r. do 54,9 w 2009 r.). Z ekonomicznego punktu widzenia jest to sytuacja pozytywna, bowiem rośnie grupa osób aktywnych zawodowo. W układzie wewnątrz-regionalnym zwraca uwagę analogia do zróżnicowań w zakresie ludności w wieku przedprodukcyjnym, co oznacza, że to głównie grupa wiekowa ludności do 18. roku życia decyduje o wielkości tego wskaźnika. Wzrost udziału osób w wieku produkcyjnym wskazuje jednak na pierwsze symptomy starzenia się społeczeństwa, co z demograficznego punktu widzenia jest zjawiskiem negatywnym.

Ryc.8. Wskaźnik obciążenia demograficznego według powiatów w 2005 i 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

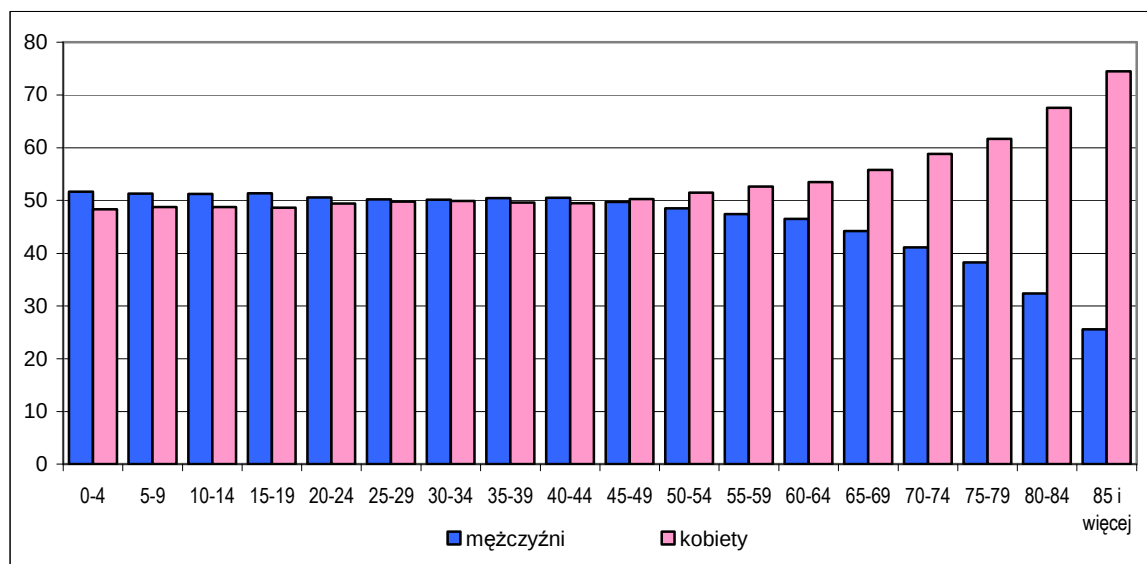
Najwyższe wskaźniki obciążenia demograficznego notuje się w powiecie: kartuskim, Sopot, kościerskim, chojnickim, czyli tych o najstarszej i najmłodszej strukturze wieku. W powiatach, w których dominuje udział osób w wieku produkcyjnym, wskaźnik obciążenia demograficznego jest najniższy: powiat gdański, Słupsk, słupski, sztumski. Jednocześnie w latach 2005-2009 wskaźnik ten wzrósł jedynie w miastach na prawach powiatu, w pozostałych powiatach natomiast zmniejszył się.

1.2.4. Struktura płci

W strukturze płci ludności województwa pomorskiego ogółem zaznacza się minimalna przewaga kobiet, która w latach 2005-2009 nieznacznie wzrosła. Natomiast zróżnicowania te są bardzo wyraźne, kiedy weźmie się pod uwagę przedziały wiekowe. W najmłodszych rocznikach zaznacza się nieznaczna przewaga mężczyzn, równowaga płci następuje w okolicach 50. roku życia i od tego momentu następuje coraz wyraźniejszy wzrost odsetka kobiet przy jednoczesnym spadku liczby mężczyzn.

Ryc.9. Struktura płci ludności województwa pomorskiego według grup roczników w 2009 roku

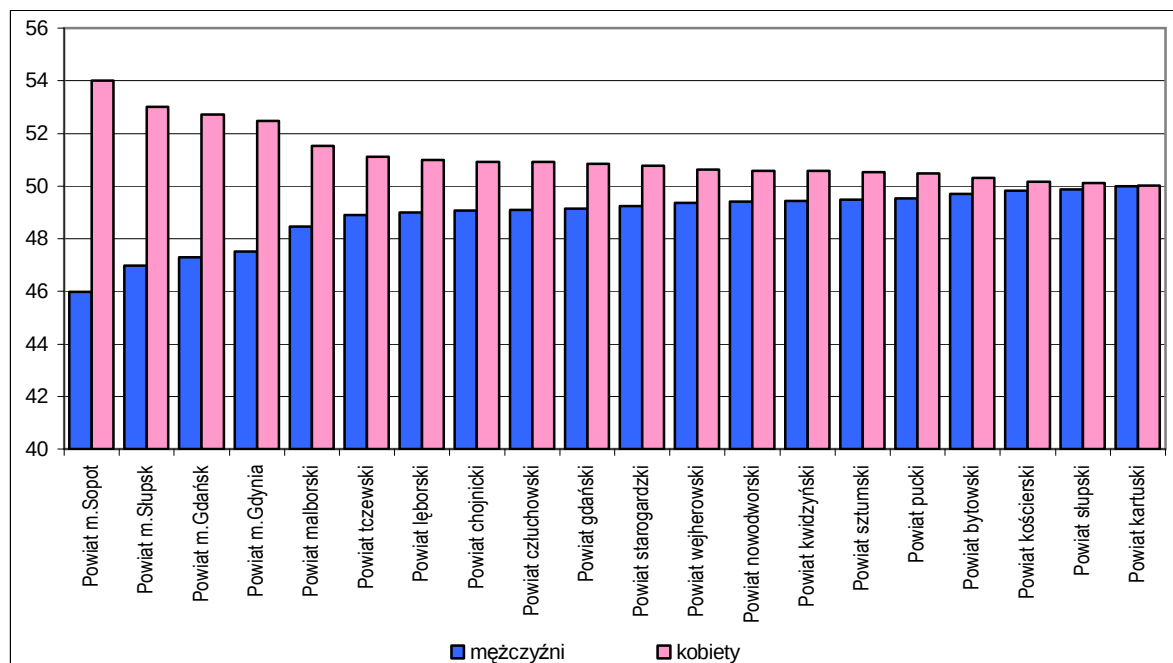
Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

W ujęciu powiatowym najbardziej sfeminizowanymi powiatami są miasta na prawach powiatu, w tym zwłaszcza Sopot, kobiety dominują także w powiecie malborskim, tczewskim. Niemalże idealna równowaga płci charakteryzuje powiat kartuski oraz słupski.

Ryc.10. Struktura płci ludności województwa pomorskiego według powiatów w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

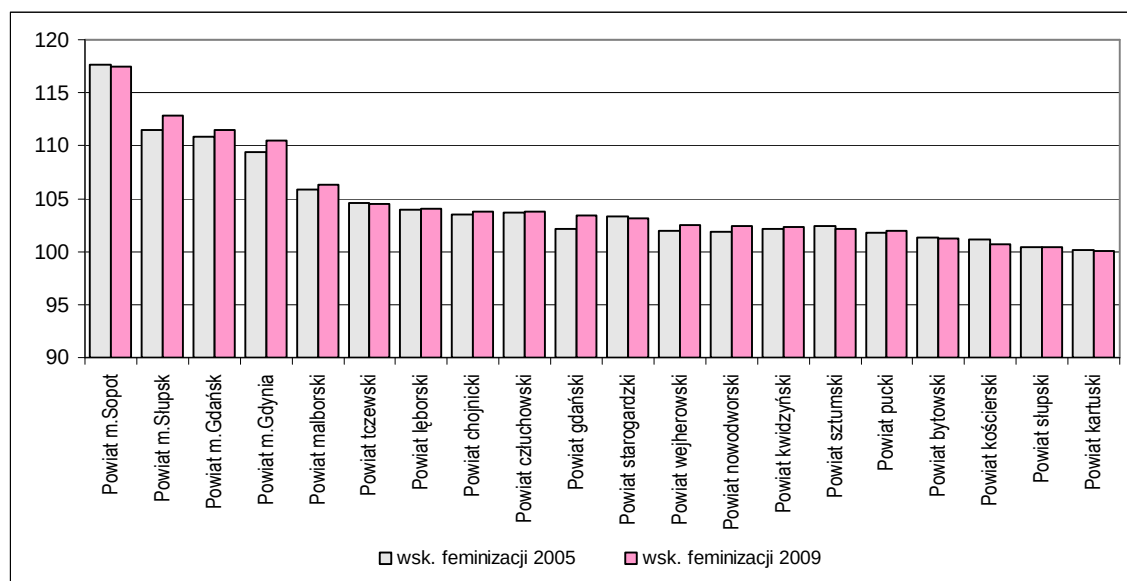

Współczynnik feminizacji, czyli liczba kobiet przypadających na 100 mężczyzn, waha się w przedziale od 100 (równowaga płci) w powiatach kartuskim i słupskim do 117 w Sopocie. W latach 2005-2009

wskaźnik wzrósł między innymi w Słupsku, Gdańsku, Gdyni, powiecie gdańskim. Zmniejszył się natomiast w powiecie sztumskim, kościerskim, kartuskim.

Ryc.11. Współczynnik feminizacji według powiatów w 2005 i 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

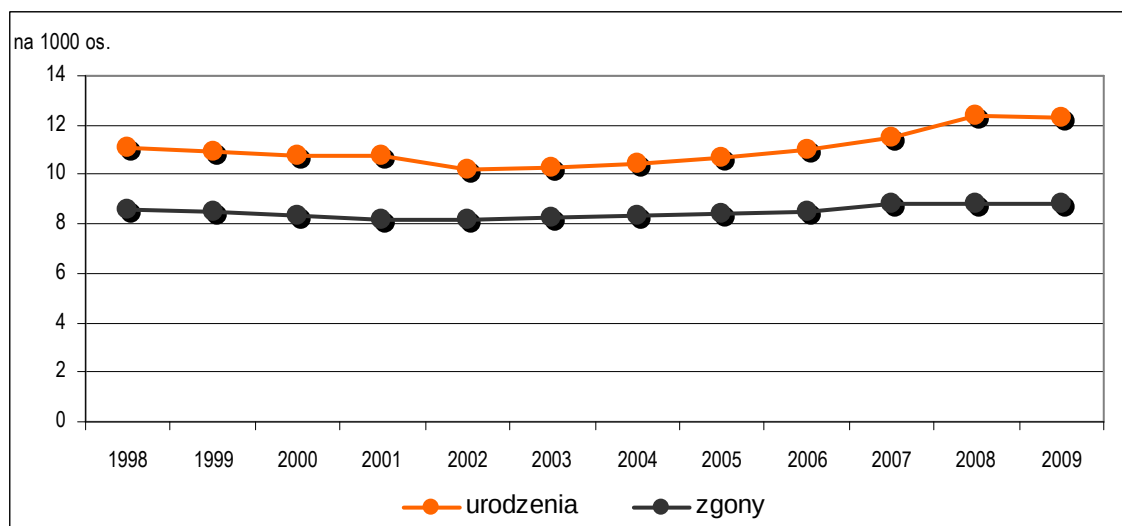

1.2.5. Ruch naturalny

W latach 2005-2008 obserwowany był rosnący trend liczby urodzeń (zapoczątkowany w 2002 r.), który w 2009 r. wyhamował oraz stabilizacja liczby zgonów.

Ryc.12. Liczba urodzeń żywych i zgonów na 1000 osób w latach 1998-2009

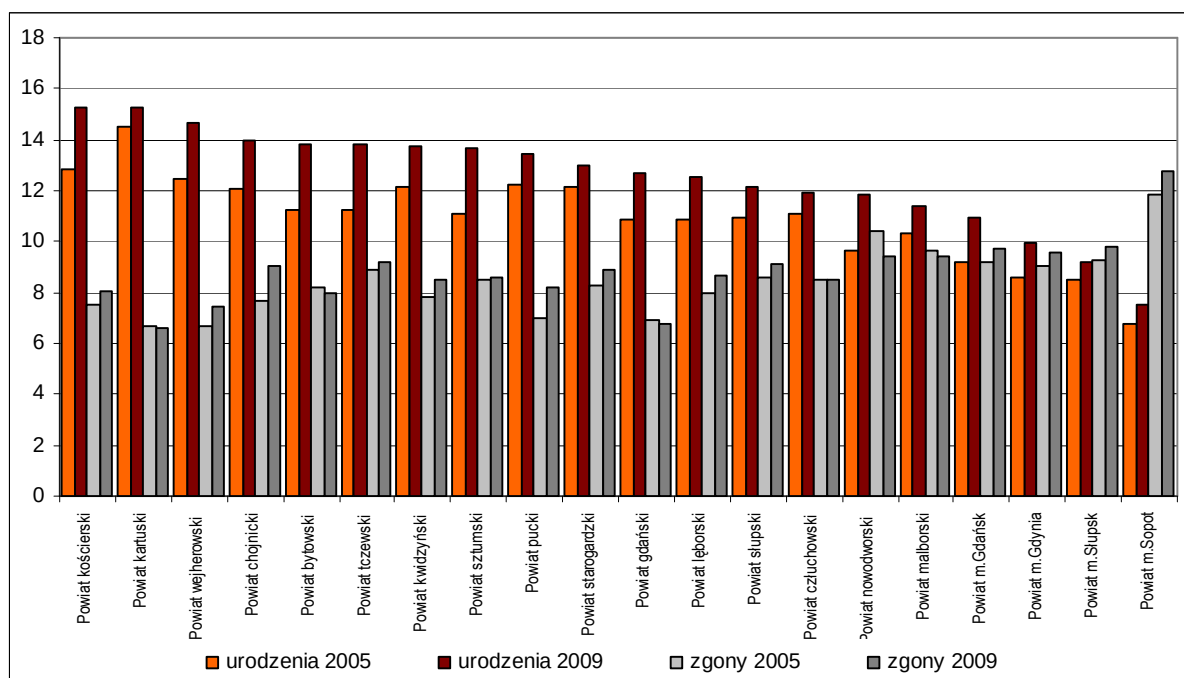
Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

Najwięcej urodzeń i względnie najmniej zgonów notuje się w powiatach: kościerskim, kartuskim, wejherowskim, chojnickim. Są to jednocześnie powiaty o najmłodszej strukturze wieku, a przewaga urodzeń żywych nad zgonami jest wyraźna. Przeciwnie sytuacja kształtuje się w miastach na prawach powiatu: zwłaszcza w Sopocie, ale także w Słupsku, Gdyni, Gdańsku. W Sopocie wyraźnie dominują zgony nad urodzeniami, w pozostałych miastach wartości te są zbliżone do siebie, z niewielką nadwyżką urodzeń. Warto zauważyć, że w latach 2005-2009 we wszystkich powiatach wyraźnie zwiększyła się liczba urodzeń, a liczba zgonów tylko nieznacznie wzrosła, a w niektórych wręcz spadła.

Ryc.13. Liczba urodzeń żywych i zgonów na 1000 osób w powiatach w latach 2005 i 2009

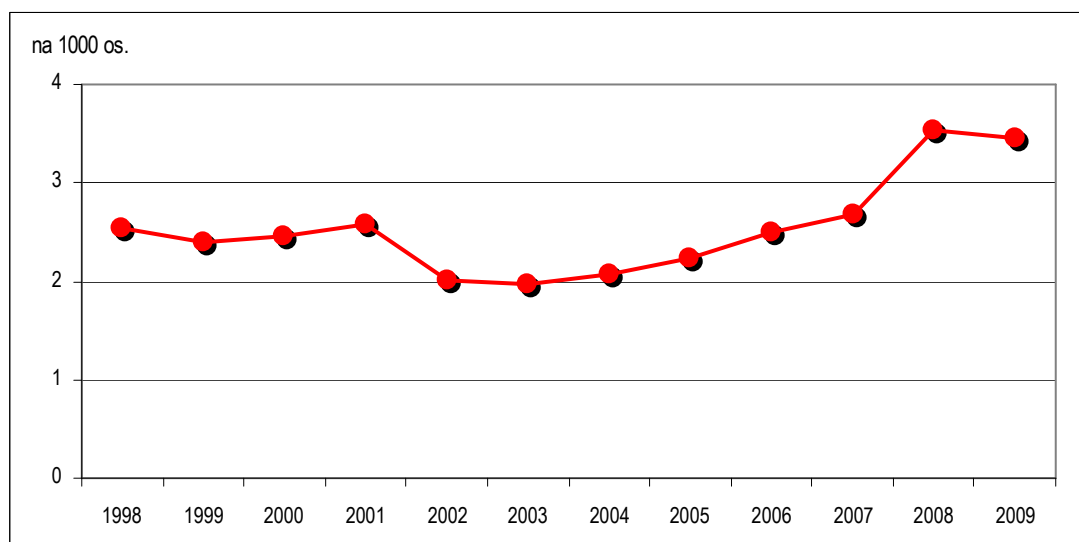
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

Przewaga liczby urodzeń nad zgonami skutkowała dodatnimi wartościami przyrostu naturalnego. Począwszy od 2003 roku do 2008 r. następował coraz wyraźniejszy wzrost wartości przyrostu naturalnego, co skutkowało zachowaniem stosunkowo młodej struktury wieku i korzystnej sytuacji demograficznej na tle innych polskich regionów. Jednak w 2009 r. wielkość przyrostu naturalnego była nieco niższa niż rok wcześniej, co oznacza, że pozytywny trend został zatrzymany.

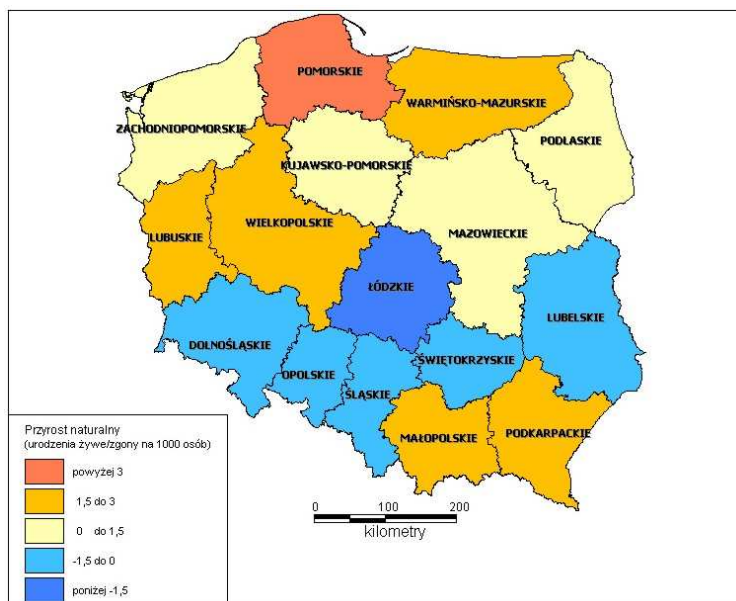
Ryc.14. Przyrost naturalny na 1000 ludności w województwie pomorskim w latach 1998-2009

Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

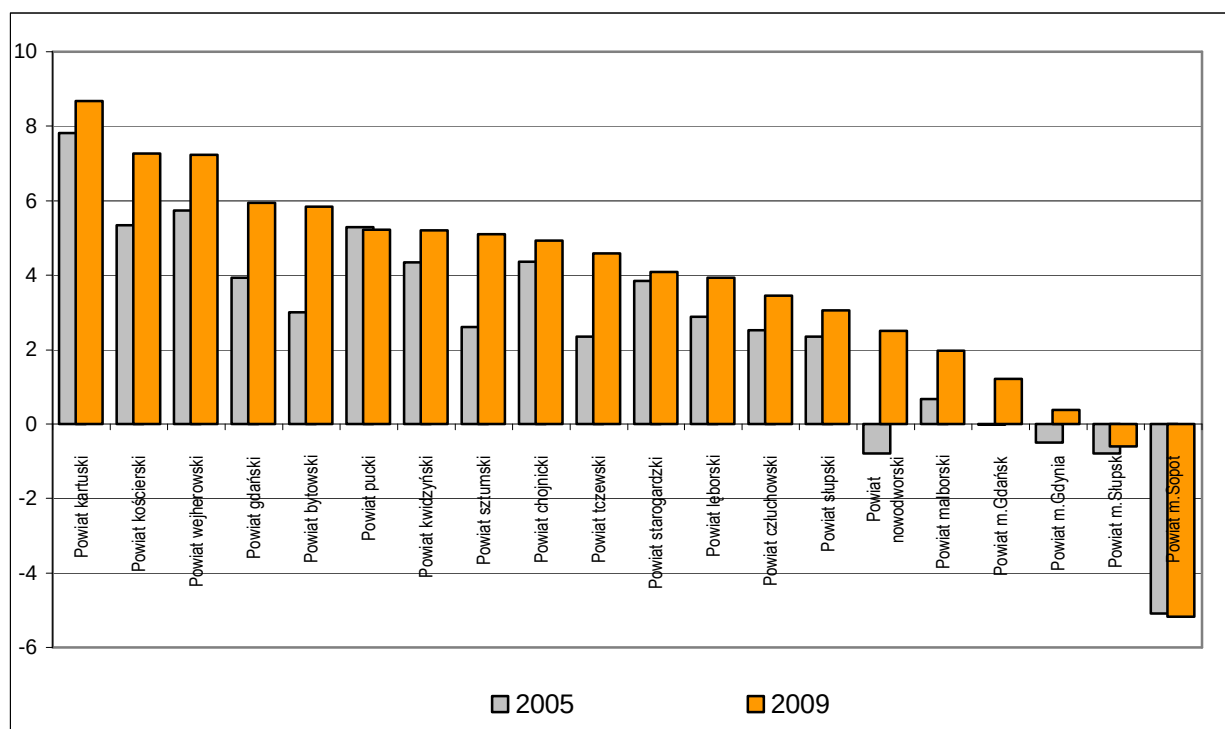
Najwyższy przyrost naturalny w kraju sięgający w 2009 r. 3,4 osoby na 1000 mieszkańców oraz najwyższy współczynnik dzietności przekraczający 1,5 potwierdzają, iż województwo pomorskie ma potencjał demograficzny pozwalający w przyszłości wykorzystać go do wzrostu gospodarki regionu.

Ryc.15. Przyrost naturalny w Polsce według województw w 2009 roku
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

W 2009 roku, spośród wszystkich powiatów regionu pomorskiego, tylko w Sopocie i Słupsku zanotowano ujemny przyrost naturalny. Co więcej, w porównaniu do 2005 roku, we wszystkich powiatach z wyjątkiem Sopotu i Słupska, wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 osób nadal wzrasta.

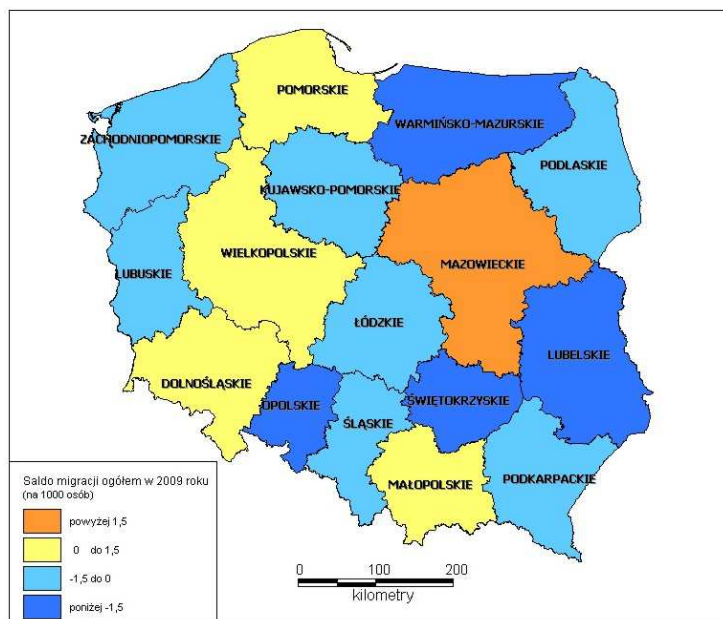
Ryc.16. Przyrost naturalny na 1000 osób według powiatów w latach 2005 i 2009
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

1.2.6. Migracje

Kolejnym atutem województwa, poza relatywnie wysokim przyrostem naturalnym, są migracje. Województwo pomorskie należało w 2009 r. do jednego z pięciu województw Polski o dodatnim saldzie migracji (1,2%), lokując się na 3. miejscu, po mazowieckim i małopolskim. Dynamiczny rozwój głównych ośrodków gospodarczych – Gdańska i Gdyni sprawiają, iż więcej osób przybywa na stałe niż emigruje.

Ryc.17. Migracje w Polsce według województw w 2009 roku
 Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

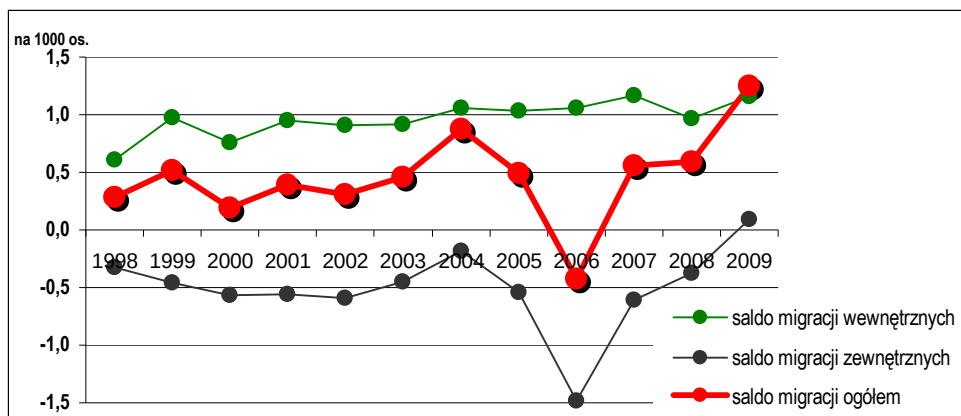

W latach 2005-2009 (z wyjątkiem roku 2006) w województwie pomorskim notowano dodatnie saldo migracji, głównie za sprawą migracji wewnętrznych, których saldo wynosiło średniorocznie 2 tysiące osób. Wartość ogólnego salda migracji obniżają migracje zagraniczne, bowiem w okresie 2005-2008 przeważał odpływ migracyjny za granicę nad napływem, sytuacja odwróciła się dopiero w 2009 r., kiedy więcej osób zameldowało się z zagranicy niż wymeldowało.

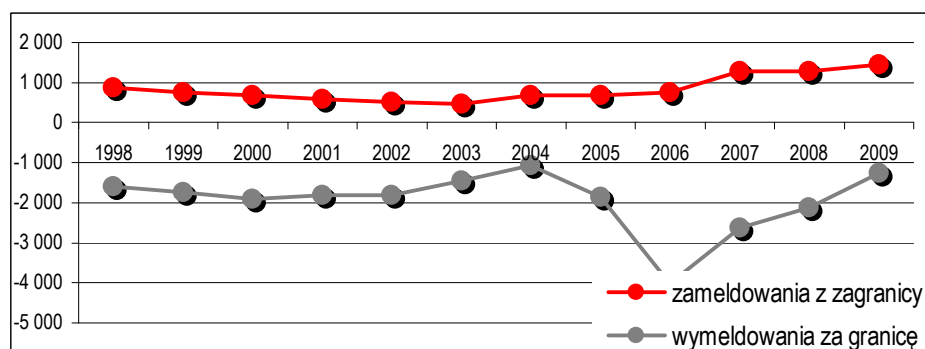
O ile saldo migracji wewnętrznych ma dość stabilny przebieg z lekkim trendem wzrostowym, o tyle w przypadku migracji zewnętrznych nastąpił wyraźny wyłom po roku 2004, czyli po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej i otwarciu przez pierwsze państwa (Wielką Brytanię, Irlandię i Szwecję) rynków pracy dla nowych członków Unii. W 2006 roku odpływ zagraniczny był tak duży

(-3,3 tys. osób), że przyniósł ujemną wartość ogólnego salda migracji wewnętrznych i zewnętrznych.

Ryc.18. Saldo migracji na 1000 ludności w województwie pomorskim w latach 1998-2009
 Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.

Ryc.19. Migracje zagraniczne w województwie pomorskim w latach 1998-2009
 Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.

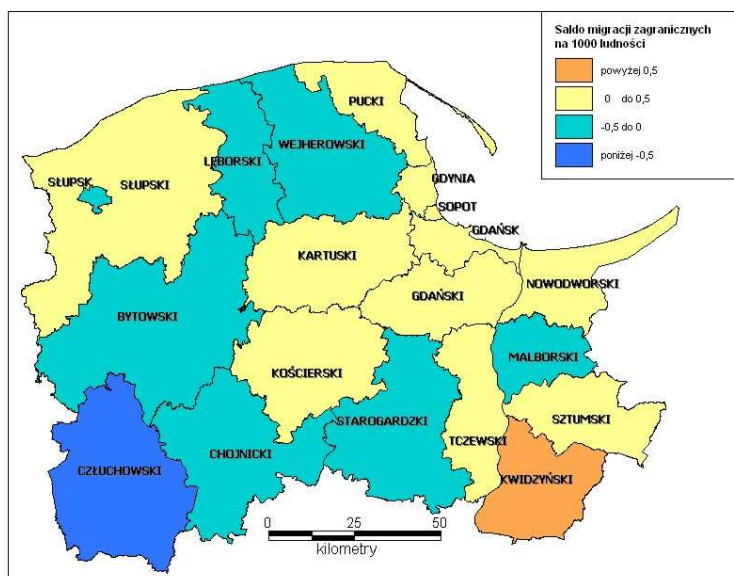

Znaczna część powiatów pomorskiego zanotowała w 2009 r. ujemne saldo migracji zagranicznych. Najwyższy wskaźnik ujemnego salda migracji zagranicznych w przeliczeniu na 1000 osób miał powiat człuchowski (-0,5‰). Również powiaty: wejherowski, bytowski, starogardzki, malborski i chojnicki notują dość istotny zagraniczny odpływ migracyjny. Z kolei do powiatów, w których saldo migracji zagranicznych było dodatnie należą: kwidziński i pucki oraz Gdynia i Gdańsk.

W przypadku migracji wewnętrznych województwo pomorskie notuje dodatnie saldo. W obserwowanych latach zaznaczył się lekki trend wzrostowy, choć w 2008 roku zaobserwowano niewielkie załamanie trendu. Najwyższe saldo migracji wewnętrznych notowano w powiatach okalających Trójmiasto: w powiecie wejherowskim, kartuskim i gdańskim oraz puckim. Największy odpływ ludności dotyczył Gdyni, Sopotu, Słupska oraz powiatu sztumskiego i człuchowskiego.

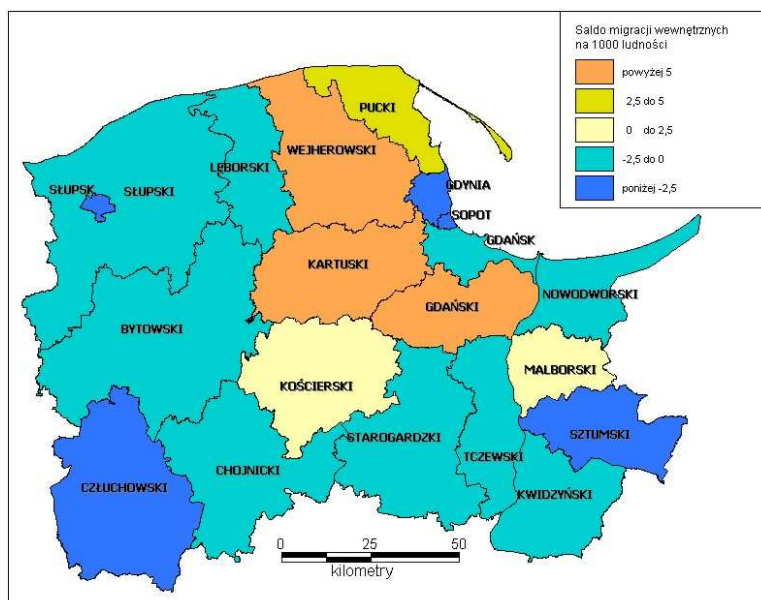
Ryc.20. Saldo migracji zagranicznych na 1000 ludności w 2009 roku według powiatów

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

Ryc.21. Migracje wewnętrzne według powiatów² w województwie pomorskim w 2009 roku

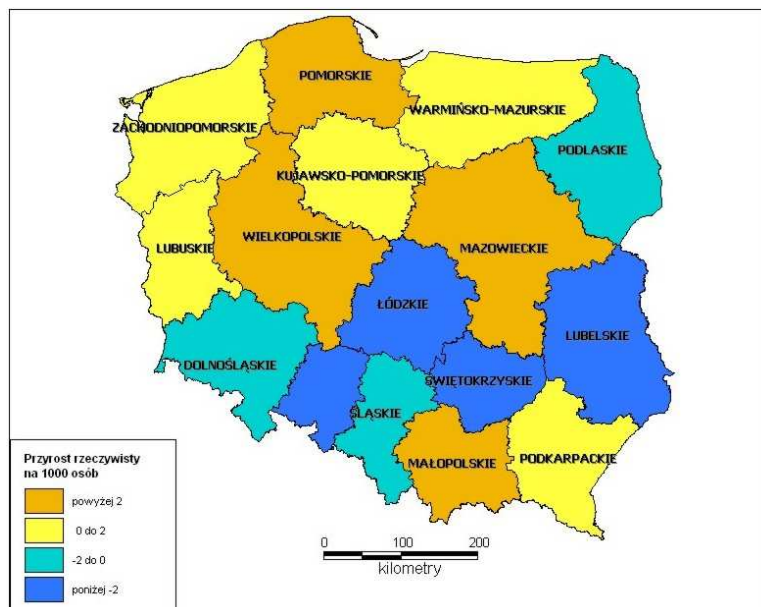
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

² W granicach administracyjnych powiatów z 2002 r. przy założeniu, że migracje w gminach należących do później utworzonego powiatu sztumskiego nie odbywały się w obrębie powiatu malborskiego w granicach z 1998 r.

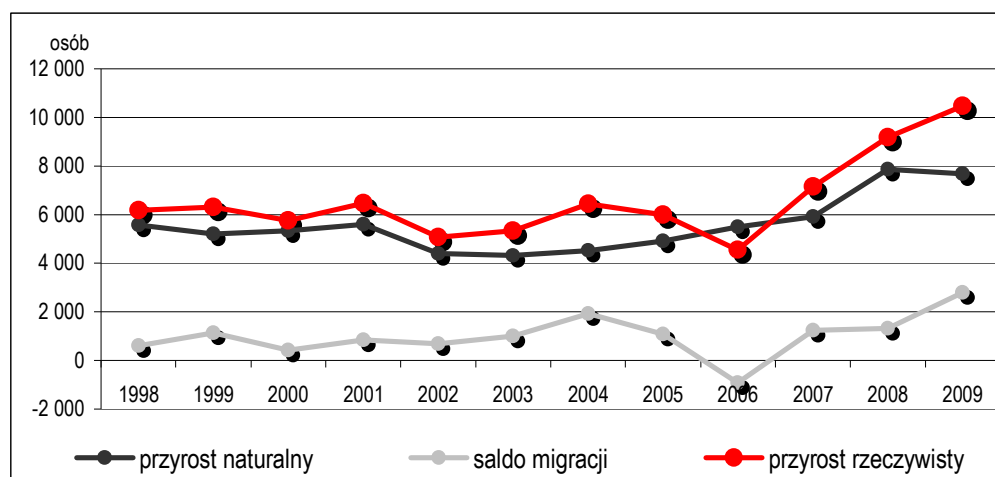
1.2.7. Ruch rzeczywisty

Ryc.22. Ruch rzeczywisty w Polsce według województw w 2009 roku
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

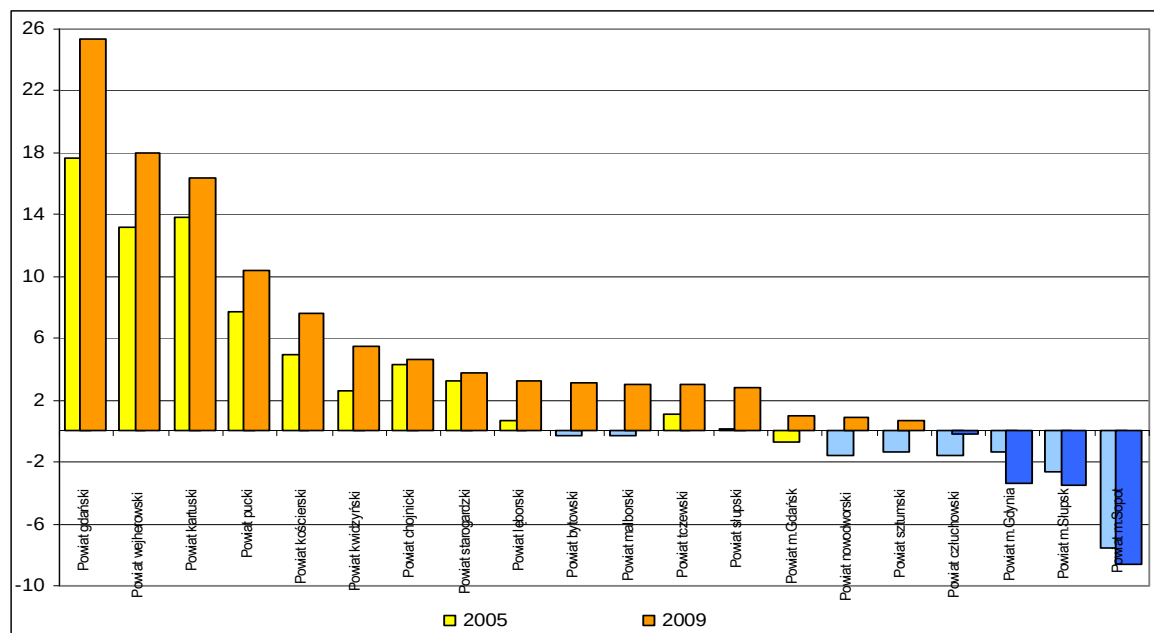
Dodatni przyrost naturalny oraz dodatnie saldo migracji sprawiają, że w województwie pomorskim zanotowano w 2009 r. najwyższy na tle kraju przyrost rzeczywisty wynoszący 4,7 osób na 1000 mieszkańców. Stosunkowo wysoki przyrost naturalny, a co za tym idzie przyrost rzeczywisty, związany jest z zakładaniem rodzin przez roczniki echa wyżu demograficznego. Głównym czynnikiem dodatniego przyrostu rzeczywistego w 2009 r. był relatywnie wysoki przyrost naturalny, w mniejszym stopniu decydował dodatni bilans migracji. Wskaźnik ruchu rzeczywistego uległ po 2006 r. wzmocnieniu i wykazuje trend wzrostowy.

Ryc.23. Przyrost rzeczywisty w województwie pomorskim w latach 1998-2009
Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim*, Gdańsk, 2010 r.

W układzie powiatowym, najwyższy przyrost rzeczywisty odnotowano w 2009 r. w powiatach: gdańskim, wejherowskim, kartuskim oraz puckim, a jednocześnie w stosunku do 2005 r. wskaźnik ten zwiększył się w większości powiatów. Spadek zanotowano jedynie w przypadku powiatu człuchowskiego oraz Słupska, Gdyni i w największym stopniu Sopotu.

Ryc.24. Przyrost rzeczywisty na 1000 ludności wg powiatów w latach 2005 i 2009
 Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS

W województwie pomorskim obserwowany jest od 10 lat stały wzrost liczby ludności. W skali kraju region pomorski wyróżnia się w pozytywny sposób pod względem młodości demograficznej, liczonej m.in. stosunkowo wysokim przyrostem naturalnym i znacznym współczynnikiem dzietności. Następuje wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym, co jest korzystne z gospodarczego punktu widzenia, ponieważ wpływa bezpośrednio na poprawę wskaźnika obciążenia demograficznego oraz na wzrost aktywności zawodowej mieszkańców. Rośnie jednak także udział osób w wieku poprodukcyjnym, co jest pierwszym symptomem procesu starzenia się społeczeństwa. Najstarszą strukturą wiekową odznaczają się miasta na prawach powiatu, a jednocześnie notuje się w nich nadwyżkę zgonów nad urodzeniami, w konsekwencji czego liczba ludności największych miast regionu maleje. Zjawiska tego nie równoważą migracje, zarówno saldo migracji wewnętrznych, jak i zagranicznych jest w tych miastach ujemne. Migracje wewnętrzne wpływają natomiast na powiaty okalające Trójmiasto, w których liczba ludności zwiększyła się w ostatnim 5-leciu w największym stopniu. W skali całego regionu pomorskiego saldo migracji ogółem jest dodatnie, co w połączeniu z dodatnim przyrostem naturalnym, skutkuje najwyższym w skali kraju przyrostem rzeczywistym.

1.3. Sieć osadnicza

1.3.1. Zasadnicze przekształcenia sieci osadniczej

Konfrontacja zmian przestrzennej struktury gospodarki, występujących w Polsce od 1989 roku, z trendami migracyjnymi wskazuje na swoisty paradoks. Działalność gospodarczą – inwestycje, zatrudnienie, dochody, obejmują proces koncentracji, natomiast układ rozmieszczenia ludności ulega w zasadzie rozlewaniu, wykazując pewne cechy dekoncentracji w wyniku narastania zjawiska rozlewania się miast i migracji jego mieszkańców na tereny podmiejskie. O ile zróżnicowanie procesu transformacji gospodarczej jest na ogół zgodne z oczekiwaniami z początku lat 90-tych, a zatem rozwój występuje zwłaszcza w dużych miastach i na obszarach bezpośrednio je otaczających, to nie sprawdzają się przewidywania dotyczące intensyfikacji przepływów migracyjnych i przyspieszenia procesów urbanizacji³. Sytuacja taka widoczna jest także w procesach przekształceń osadnictwa i sieci osadniczej w województwie pomorskim. Przejawia się ona z jednej strony w pogłębianiu się zjawisk metropolizacji przestrzeni, a także suburbanizacji, a z drugiej na pogłębianiu lub utrwalaniu zjawiska polaryzacji przestrzennej rozwoju społeczno-gospodarczego.

Istotnym czynnikiem, który przyspieszył proces metropolizacji w aglomeracji Trójmiasta było przesunięcie ciężaru gospodarki z wytwórczości przemysłowej do sfery usług. W aglomeracji

³ Korcelli P., Zmiany systemu osadniczego Polski na tle przemian demograficznych, Ekspertyza do Konceptji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa, 2004.

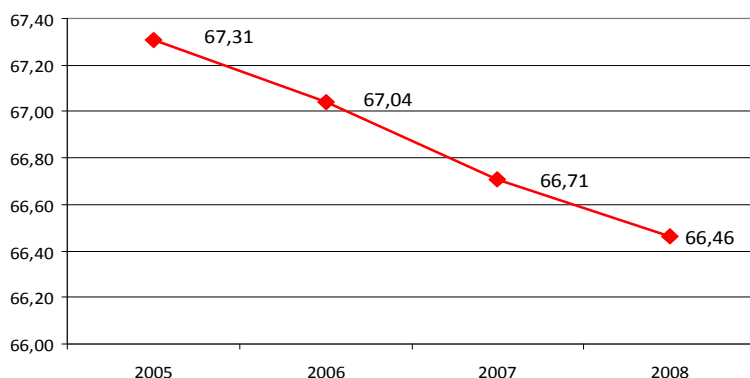
Trójmiasta zmiany te właściwie od początku lat 90. przebiegały bez większych problemów, doprowadzając względnej stabilizacji struktury gospodarki w latach 2000.

Drugim istotnym motorem przemian struktury osadniczej stało się zjawisko suburbanizacji. Aktywność ludzka, która dawniej koncentrowała się w ośrodkach miejskich, rozprzestrzeniła się obecnie na otaczające je obszary, zajmując tereny wiejskie i kompleksy przyrodnicze. Obok czynnika ekonomicznego znaczenie odgrywa także czynnik socjologiczny przejawiający się osłabieniem więzi społecznych oraz dążeniem ludności lepiej sytuowanej do przemieszczania się na obszary podmiejskie⁴.

1.3.2. Zmiany poziomu urbanizacji w województwie

Ryc.25. Zmiany poziomu urbanizacji w województwie pomorskim w latach 2005 - 2008.

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

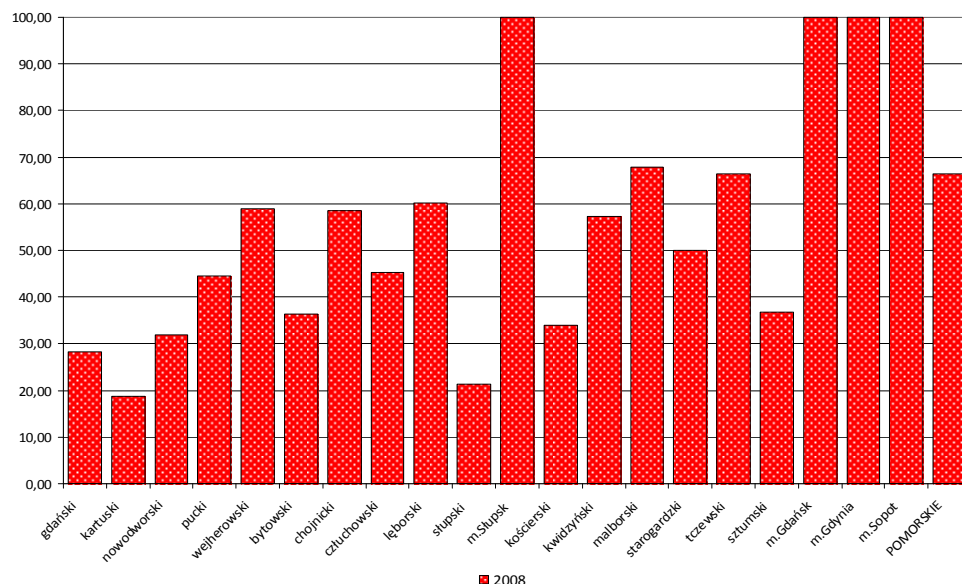
System osadniczy województwa pomorskiego pod względem ogólnych cech strukturalnych, wielkości i rozmieszczenia miejscowości, wykazuje stabilność. Wskaźnik urbanizacji, tzn. udział ludności miast w ogólnej liczbie mieszkańców w latach 2005-2008, ulegał nieznacznemu zmniejszeniu w ostatnich pięciu latach z poziomu 67,3% w 2005 roku do poziomu 66,5% w roku 2008.

Liczba ludności miejskiej spadła w tym okresie o 5 tysięcy, zaś obszarów wiejskich wzrosła o 25,5 tysięcy. Powyższe dane wskazują na zahamowanie, a

nawet pewien regres procesów urbanizacji od końca lat dziewięćdziesiątych. W rzeczywistości procesy te postępują w formie rozprzestrzeniania się osadnictwa miejskiego poza granice administracyjne miast (suburbanizacji) oraz przekształceń osadnictwa wiejskiego.

Ryc.26. Poziom urbanizacji w powiatach województwa pomorskiego w roku 2008.

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

⁴ m.in.: Jałowiecki B., Szczepański M., 2002, Miasto w perspektywie socjologicznej red. Kołodziejki J. Parteka T., 2001, Ład polskiej przestrzeni. Studium przypadku - Metropolia Trójmiejska Baranowski A. z zespołem, 2000, Plan strategiczno-operacyjny równowagi struktury aglomeracji Trójmiasta, wykonane na zlecenie samorządu województwa pomorskiego Sagan I. z zespołem, 2004, Równowaga procesów suburbanizacji w metropolii Trójmiasta, wykonane na zlecenie samorządu województwa pomorskiego.

W analizowanym okresie we wszystkich powiatach województwa pomorskiego, poza powiatem gdańskim, w którym odnotowano wzrost o 0,33%, spadł. Największe spadki zanotowano w powiatach kartuskim (-5,51), puckim (-3,57) i słupskim (-2,19).

1.3.3. Struktura przestrzenna sieci osadniczej

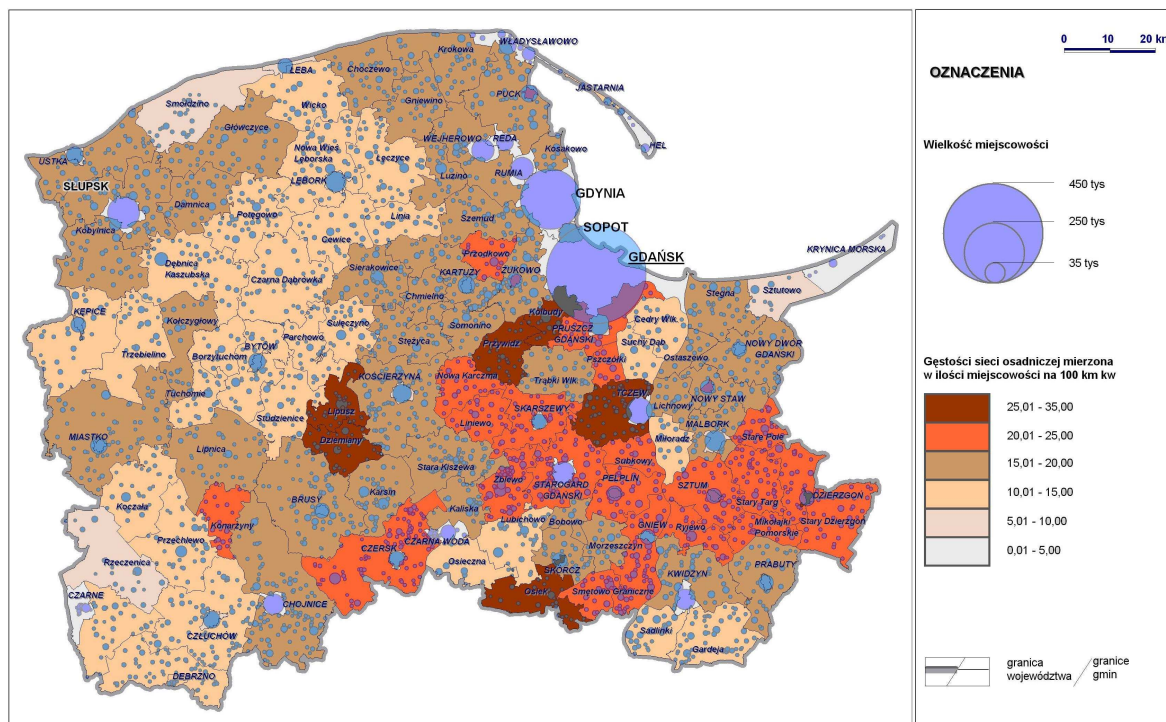
Rozkład gęstości sieci osadniczej oraz średniej wielkości jednostek osadniczych mają charakter komplementarny. Jest to widoczne szczególnie w środkowej części województwa, na Kaszubach i Kociewiu. Analiza na poziomie obrębu geodezyjnego wskazuje, że obszary historycznie trudniej dostępne (leśne i pojezierne) charakteryzują się rozdrobnieniem i rozproszeniem osadnictwa, rozmieszczonego wyspowo. Natomiast wzdłuż szlaków komunikacyjnych tworzą się pasma większych miejscowości. Obszary trudniej dostępne wykazują również większe zróżnicowanie gęstości sieci osadniczej w ramach jednej gminy, gdyż obok obszarów gęściej zaludnionych i wypełnionych licznymi, małymi miejscowościami występują również obszary leśne, bardzo rzadko zaludnione, gdzie generalnie sieć osadnicza jest bardzo uboga.

Gęstość sieci osadniczej jest największa na obszarach Pojezierza Kaszubskiego, Puszczy Darżlubskiej, Borów Tucholskich, leśnych fragmentów Pojezierza Iławsko-Brodnickiego oraz innych terenów pojeziernych, gdzie występują stosunkowo słabe warunki do wielkotowarowej gospodarki rolnej. Odmienne jest przestrzenne rozmieszczenie jednostek osadniczych o największej średniej wielkości. Poza Trójmiastem i jego bezpośrednim sąsiedztwem, obszary takie tworzą pasma wzdłuż Wisły, pradoliny Redy i Łeby, Pobrzeża Słowińskiego w kierunku Słupska oraz w wyżniejszych enklawach Borów Tucholskich i pojezierzy.

Wielkość i rozmieszczenie jednostek osadniczych uwiadcniają wyraźnie wyższy stopień koncentracji we wschodniej części województwa pomorskiego, a ściślej obszaru rozciągającego się od Półwyspu Helskiego, wokół Zatoki Gdańskiej, z dominującymi swą wielkością ośrodkami Trójmiasta, następnie wzdłuż linii Wisły do południowych granic województwa. Z tego obszaru intensywne osadnictwo rozciąga się ku zachodowi na Pojezierze Kaszubskie aż do łuku Wejherowo – Sierakowice – Kościerzyna – Zblewo – Skórcz.

Ryc.27. Gęstość sieci osadniczej w województwie pomorskim

Źródło: Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.

Rozwój tego obszaru jest historycznie uwarunkowany: wynika z dostępu do morza, korzystnych warunków agroekologicznych, przebiegu głównych szlaków transportowych (w tym drogi krajowej nr 1,

linii kolejowej Gdynia – Bydgoszcz, w przeszłości także szlaku żeglownego Wisły). Współcześnie o jego randze decyduje koncentracja w postaci aglomeracji nadmorskiej położonej w węzłach lotniczym i morskich sieci TEN-T. Większość powiatów położonych wokół Zatoki Gdańskiej i wzdłuż linii Wisły wykazuje wysoką gęstość zaludnienia, przekraczającą 100 os./km², tworząc obszar osadnictwa od brzegu Bałtyku do południowej granicy województwa. Wartości z przedziału 40–150 os./km², dotyczą wyłącznie gmin wiejskich. W zachodniej części województwa najgęściej zaludnione gminy wiejskie spoza obszarów podmiejskich nie sięgają tego minimum (typowe wartości wahają się w przedziale 15–40 os./km²). Kształtujące się obszary koncentracji osadnictwa charakteryzują się w dalszym ciągu tendencjami wzrostu, o czym świadczy wyraźny ciągły wzrost gęstości zaludnienia.

Współcześnie intensyfikacja procesów urbanizacyjnych, społecznych i gospodarczych, zachodząca wokół niektórych miast regionu (przede wszystkim Trójmiasto, ale także Słupsk, Chojnice i Kwidzyn), przyczynia się do wyraźnego kształtowania **subregionalnych obszarów funkcjonalnych**.

- ❖ W przypadku Trójmiasta obserwuje się wyraźne powiązania oparte przede wszystkim o drogi krajowe: DK nr 91 i DK nr 22 (widoczny jest intensywny rozwój osadnictwa zwłaszcza od Trójmiasta przez Tczew, Starogard Gdański do Zblewa), DK nr 6 (na odcinku od Trójmiasta do Luzina, gdzie odnotowuje się nie tylko wysoką gęstość zaludnienia, ale znaczną dynamikę jej wzrostu w ciągu ostatnich lat) oraz DK nr 20 (intensywniejsze procesy osadnicze występują od Trójmiasta do Kościerzyny). W kształtowaniu subregionu istotne znaczenie mają także drogi wojewódzkie, w tym zwłaszcza DW nr 216, 221, 222.
- ❖ Subregion funkcjonalny Słupska oparty jest przede wszystkim na relacjach zachodzących na drogach krajowych DK nr 6 (intensywniejsze procesy urbanizacyjne oraz większa dynamika rozwoju, obserwowana zwłaszcza na linii Lębork – Słupsk) i DK nr 21, powiązanej z kierunkiem na Bytów drogami wojewódzkimi DW nr 210 i 212.
- ❖ Subregion funkcjonalny Chojnic oparty jest przede wszystkim o drogę krajową DK nr 22, gdzie większa niż w otaczających gminach gęstość zaludnienia występuje od Czerska do Człuchowa, a dodatkowo wzmacniana jest układem dróg wojewódzkich DW nr 235 i 240.
- ❖ Subregion funkcjonalny Kwidzyna rozwija się przede wszystkim w oparciu o drogę krajową DK nr 55. Słabe oddziaływanie ośrodka ograniczane jest brakiem powiązań transportowych (brak mostu na rzece Wiśle) z zachodnią częścią województwa.

1.3.4. Zmiany wielkości ośrodków miejskich w latach 2005 – 2008

Województwo pomorskie należało do tych regionów, które, w większym lub mniejszym stopniu, partycypowały w całym szeregu pozytywnych zjawisk społecznych i ekonomicznych rejestrowanych w całej Polsce. Te czynniki spowodowały utrzymanie procesów rozwojowych na obszarach województwa pomorskiego, na których już wcześniej obserwowany był wzrost demograficzny i gospodarczy. Jednocześnie nie uległy zahamowaniu procesy powolnego wyludniania się i osłabiania konkurencyjności gmin zaliczonych uprzednio do obszarów depresji społeczno-gospodarczej. Natomiast najsilniejsze spadki demograficzne odnotowują ciągle duże ośrodki miejskie, na których korzystają gminy z nimi sąsiadujące.

Do pierwszych obszarów, na których rejestrowane są wskaźniki wzrostowe, zarówno w kategoriach demograficznych i gospodarczych, jak i opisujących jakość życia (wzrost wskaźników mieszkaniowych) zaliczyć można: bezpośrednie sąsiedztwo aglomeracji trójmiejskiej, gminy kaszubskie (powiaty: wejherowski, kartuski, kościerski z drobnymi wyjątkami oraz część chojnickiego), północne gminy Kociewia (powiaty starogardzki i tczewski, ale bez południowych fragmentów). Również dynamicznie rozwijają się gminy podmiejskie – niemal niezależnie od położenia na mapie województwa.

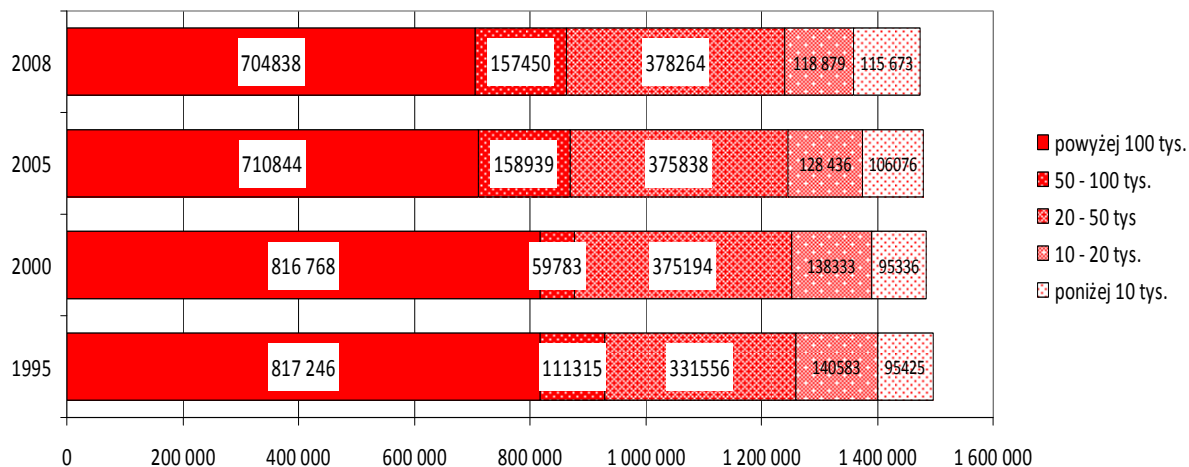
Obszary, na których odnotowywane są spadki demograficzne tradycyjnie obejmują obrzeża województwa. W latach 2005 – 2008 obszary te uległy poszerzeniu, obejmując znaczną część Powiśla (bez obszaru miejskiego Kwidzyna) oraz fragmenty centralne na granicy powiatów słupskiego, lęborskiego i bytowskiego. Skutki tych niekorzystnych trendy pogłębia sytuacja, w której ludność faktycznie zamieszkała na tych terenach, jest dodatkowo niższa od liczby osób zameldowanych na stałe. Oznacza to, że część mieszkańców tych gmin *de facto* realizuje swoje plany życiowe poza nimi, co może stanowić przyczynek do emigracji na stałe.

Analiza zmian liczby ludności w miastach województwa pomorskiego w latach 1995-2008 wyraźnie wskazuje na zachodzące w regionie procesy dekoncentracji ludności. Zmiany te przy uwzględnieniu dodatniego przyrostu rzeczywistego ludności w regionie, wyrażającego się zarówno dodatnim

przyrostem naturalnym i saldem migracji, wyraźnie wskazują na postępujące zjawisko suburbanizacji oraz wzrostu znaczenia miast średniej wielkości.

Ryc.28. Zmiany liczby ludności miast województwa pomorskiego w latach 1995 - 2008 w poszczególnych grupach wielkości⁵.

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Szczegółowa analiza zmian liczby ludności w latach 2005-2008 w poszczególnych miastach wyraźnie potwierdza stawianą wyżej tezę.

W strukturze przestrzennej osadnictwa województwa pomorskiego **dominującymi** pod względem wielkości ośrodkami miejskimi są:

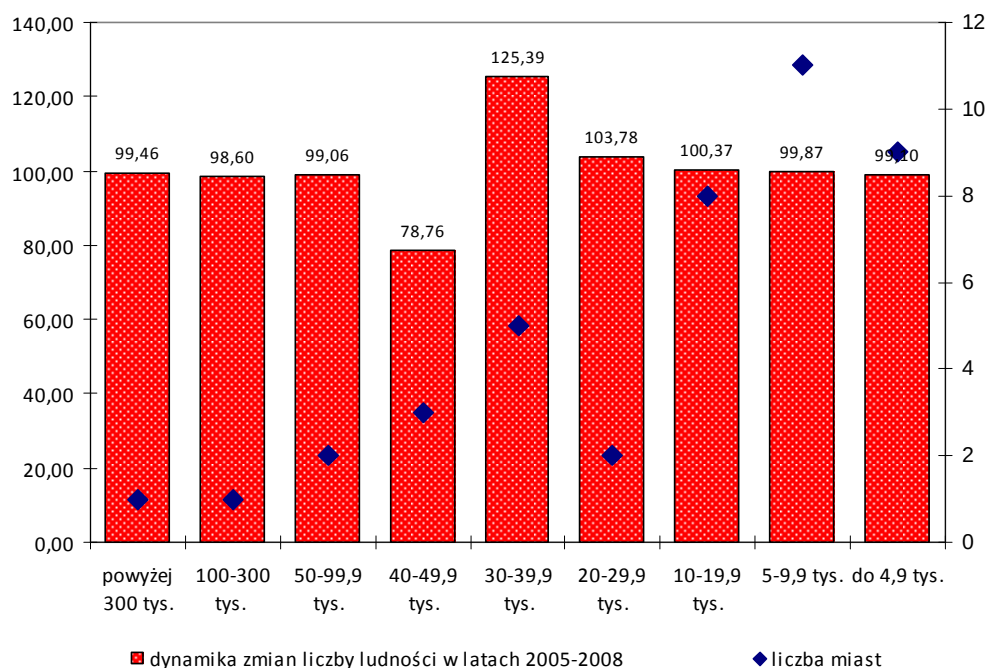
- Gdańsk (liczba ludności w 2005 roku 452.809 i 2008 roku 451.140 mieszkańców),
- Gdynia (252.124 i 248.573) oraz Słupsk (98.676 i 97.857).

W strukturze województwa wyróżnić można grupę miast, których liczba mieści się między **35 tys. – 60 tys.** mieszkańców:

- Tczew (60.003 i 60.029),
- Starogard Gdański (48.519 i 47.892),
- Wejherowo (44.256 i 46.092),
- Sopot (40.054 i 38.303),
- Chojnice (39.875 i 39.892),
- Malbork (38.654 i 38.360),
- Kwidzyn (37.707 i 37.846),
- Łębork (35.298 i 34.870)
- Rumia (43.411 i 44.616), która jest jedynym miastem niepowiatowym w tej klasie wielkości.

⁵ W przypadku niektórych miast spadek liczby ludności spowodował przesunięcia ich do innych grup wielkości np. Słupsk do roku 2000 był miastem ponad 100 tys., a w roku 2005 zaliczony został do miast między 50 a 100 tys.

Ryc.29. Struktura miast i dynamika zmian liczby ludności w miastach w latach 2005–2008.
Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Łącznie w 12 miastach o wielkości powyżej 30.000 mieszkańców mieszka ok. 1,2 mln osób, co stanowi ponad połowę ludności województwa.

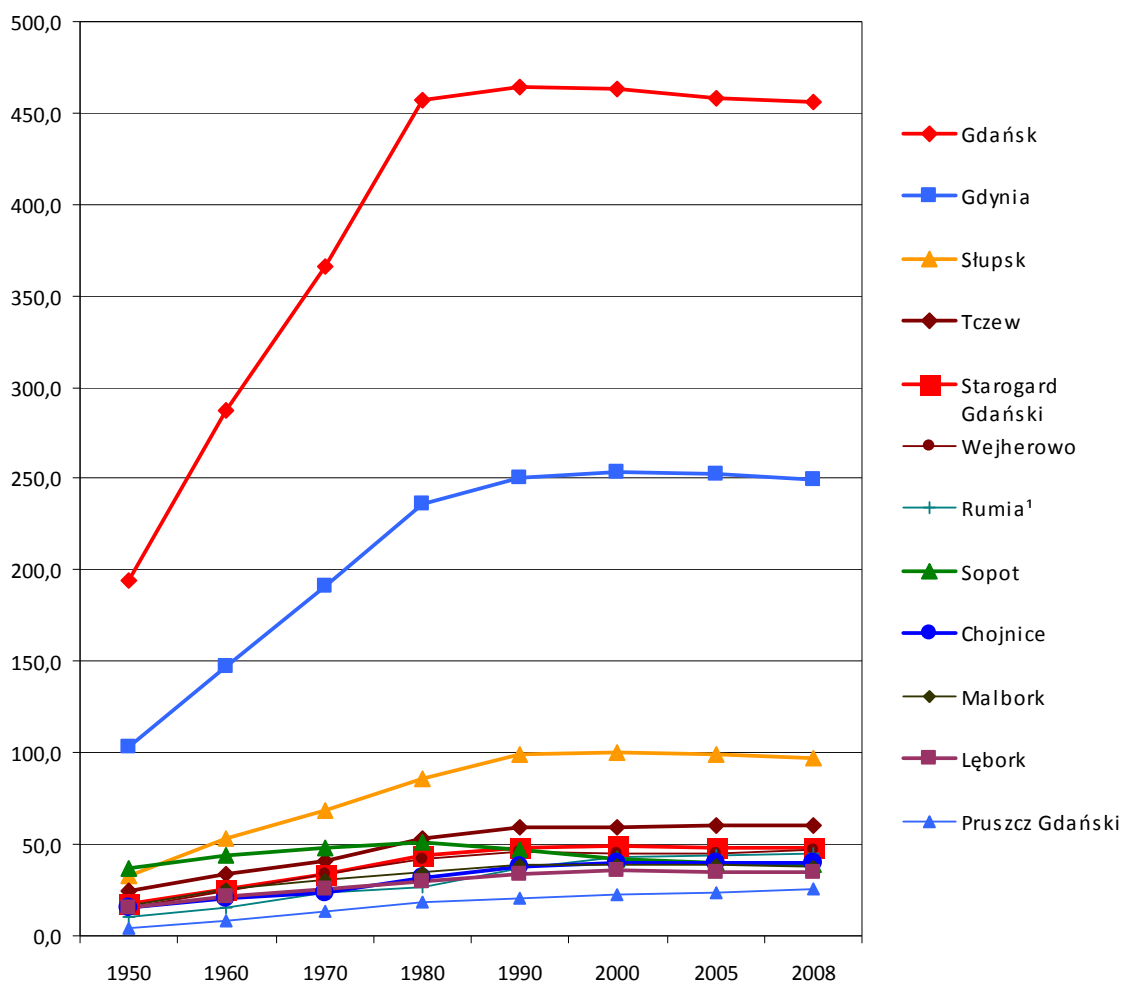
W grupie miast od 20 do 25 tys. mieszkańców mieszczą się 2 miasta powiatowe: Pruszcz Gdański (23.185 i 25.200) i Kościerzyna (23.116 i 23.029). W grupie miast między 10 a 20 tys. mieszkańców znajdują się pozostałe miasta powiatowe: Bytów, Kartusy, Człuchów, Puck, Nowy Dwór Gdański, Sztum oraz cztery inne: Reda, Ustka, Władysławowo, Miastko. W grupie jednostek osadniczych zaludnionych przez 5-10 tys. mieszkańców znajduje się 9 miast oraz 2 wsie (Luzino i Sierakowice, po ok. 6 tys. mieszkańców). 9 miast liczy poniżej 5 tys. mieszkańców.

W przypadku miast średnich i małych wzrost nastąpił przede wszystkim w ośrodkach miejskich obszaru aglomeracji: Żukowo (3,18%), Reda (6,72%), Pruszcz Gdański (7,67%), Rumia (1,44%), Wejherowo (3,56%). Ponadto wzrost liczby ludności odnotowano w miastach pasa nadmorskiego: Puck (0,17%), Władysławowo (1,22%). W pozostałych miastach nadmorskich: Hel, Jastarnia, Ustka, Łeba, Krynica Morska – nastąpił spadek liczby mieszkańców.

Na kształtowanie się dynamiki ludnościowej miast oddziałuje ich ranga administracyjna i wielkość oraz zróżnicowanie ofert rynku pracy. Choć w przypadku Gdańska, Gdyni i Sopotu liczba ludności zmalała odpowiednio o 0,54%, 1,40% i 3,13% w stosunku do 2005 roku, to jednak liczba ludności w gminach sąsiednich wzrosła. W miastach – ośrodkach regionalnych jak Tczew, aglomeracja Chojnice – Człuchów, Kwidzyn, liczba ludności nieco wzrosła i tendencja ta powinna się utrzymać. W pozostałych ośrodkach regionalnych odnotowano niewielki spadek w Malborku – o 0,97% i w Łęborku – o 1,25%. We wszystkich gminach otaczających ośrodki regionalne nastąpił znaczny przyrost liczby ludności. W przypadku Słupska odnotowano spadek liczby ludności o 1,38%, który prawdopodobnie w najbliższych latach ulegnie zwiększeniu na skutek odpływu ludności do większych ośrodków (Trójmiasto, Szczecina, Poznań) oraz wzrostu liczby ludności w strefie podmiejskiej Słupska.

Ryc.30. Zmiany liczby ludności miast (powyżej 10 tys. mieszk. w roku 2008) w województwie pomorskim w latach 1950–2008.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rocznik Statystyczny 1950, tabl. 6; Rocznik Statystyczny 1955, tabl. 2; Rocznik Statystyczny 1960, tabl. 3 (23); Rocznik Statystyczny 1965, tabl. 4 (23); Rocznik Statystyczny 1970, tabl. 4 (37); Rocznik Statystyczny 1975, tabl. 3 (46); Rocznik Statystyczny 1980, tabl. 2 (52); Rocznik Statystyczny 1985, tabl. 3 (65); Rocznik Statystyczny 1990, tabl. 7 (65); Rocznik Statystyczny 1995, tabl. 7 (76); s. 53–54; Bank Danych Regionalnych GUS.*

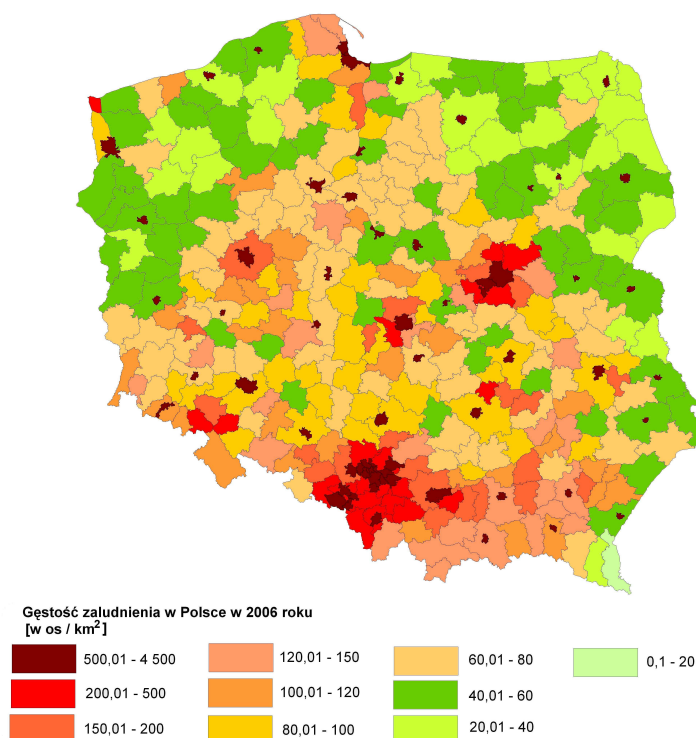
1.3.5. Kształtujący się obszar metropolitalny Trójmiasta

Obszar aglomeracji Trójmiasta położony jest w północno-wschodniej części województwa pomorskiego. Jego powierzchnia (bez zaplecza) wynosi 3072 km², a liczba mieszkańców ponad 1,216 mln.⁶, co stanowi odpowiednio 16,7% powierzchni i 54,9% ludności województwa pomorskiego. Nadmorska aglomeracja obejmuje rozległy obszar powiązań funkcjonalno-przestrzennych, gospodarczych i demograficznych.

Obszar aglomeracji Trójmiasta należy do najbardziej zaludnionego obszaru w Polsce Północnej. Procesy kształtujące dysproporcje w rozmieszczeniu ludności wskazują na ustabilizowanie się obszarów o wysokiej i niskiej gęstości zaludnienia. Charakterystyczny jest trójkąt o wyższej od średniej gęstości zaludnienia, którego wierzchołek usytuowany jest w Trójmieście, zaś podstawa obejmuje obszar ciągnący się od południowo-zachodnich po południowo-wschodnie krańce kraju.

⁶ Stan na dzień 31 grudnia 2008.

Ryc.31. Gęstość zaludnienia na 1 km² w Polsce według powiatów w 2006 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Centrum aglomeracji stanowi Trójmiasto, zamieszkane łącznie przez ok. 742 tys. osób⁷, zajmujące 418 km². Do wiodących funkcji metropolitalnych kształtującej się metropolii należą:

- ❖ administracyjne – szereg instytucji rządowych i samorządowych, placówki dyplomatyczne;
- ❖ naukowe – uczelnie wyższe i ośrodki naukowo-badawcze, parki naukowo-technologiczne;
- ❖ kulturalne – teatry, muzea, filharmonia, opera i cykliczne wydarzenia kulturalne;
- ❖ gospodarcze – wynikające przede wszystkim z renty położenia, wpływające na rozwój gospodarki morskiej, będącej generatorem rozwoju wielu usług i branż silnie powiązanych z sektorem chemicznym oraz elektromaszynowym, a także wzrastającego sektora wysokich technologii (informatyka, biotechnologia, automatyka).

Trójmiasto wraz z miastami Tczew, Pruszcz Gdański, Rumia, Reda, Wejherowo tworzą układ przestrzenny o wyraźnej pasmowej policentrycznej strukturze. Został on ukształtowany w wyniku splotu uwarunkowań środowiskowych, społecznych, ekonomicznych i politycznych.

Warunki położenia nadmorskiego wpłynęły na ukształtowanie się struktury funkcjonalno-przestrzennej aglomeracji poprzez:

- ❖ zdeterminowaną przestrzennie lokalizację portów morskich w miejscach najkorzystniejszych z punktu widzenia warunków komunikacyjnych i hydrotechnicznych: portu gdańskiego w ujściu Wisły do Zatoki Gdańskiej, portu gdyńskiego w Pradolinie Kaszubskiej u ujścia rzeki Chylonki;
- ❖ rozwój ośrodków śródmiejskich Gdańska i Gdyni w bezpośrednim sąsiedztwie portów jako następstwo funkcjonalno-przestrzenne ich lokalizacji;
- ❖ rozwój pasmowego układu miejskiego położonego na terasie komunikacyjnej u podnóża Wysoczyzny Kaszubskiej między dwoma portami oraz na południe i zachód od nich.

Istotnym czynnikiem kształtującym tę strukturę jest proces rozrastania się zabudowy wzdłuż, podstawowych ciągów komunikacyjnych, zbiegających się w Gdańsku i Gdyni. Uformowały się w ten sposób strefy i pasma podmiejskich osiedli o charakterze nierolniczym, zbiegające się promieniście do Gdyni i Gdańska. Proces ten najintensywniej występuje w kierunku Tczewa, Wejherowa i Kartuz. Wzrost

⁷ Stan na dzień 31 grudnia 2008.

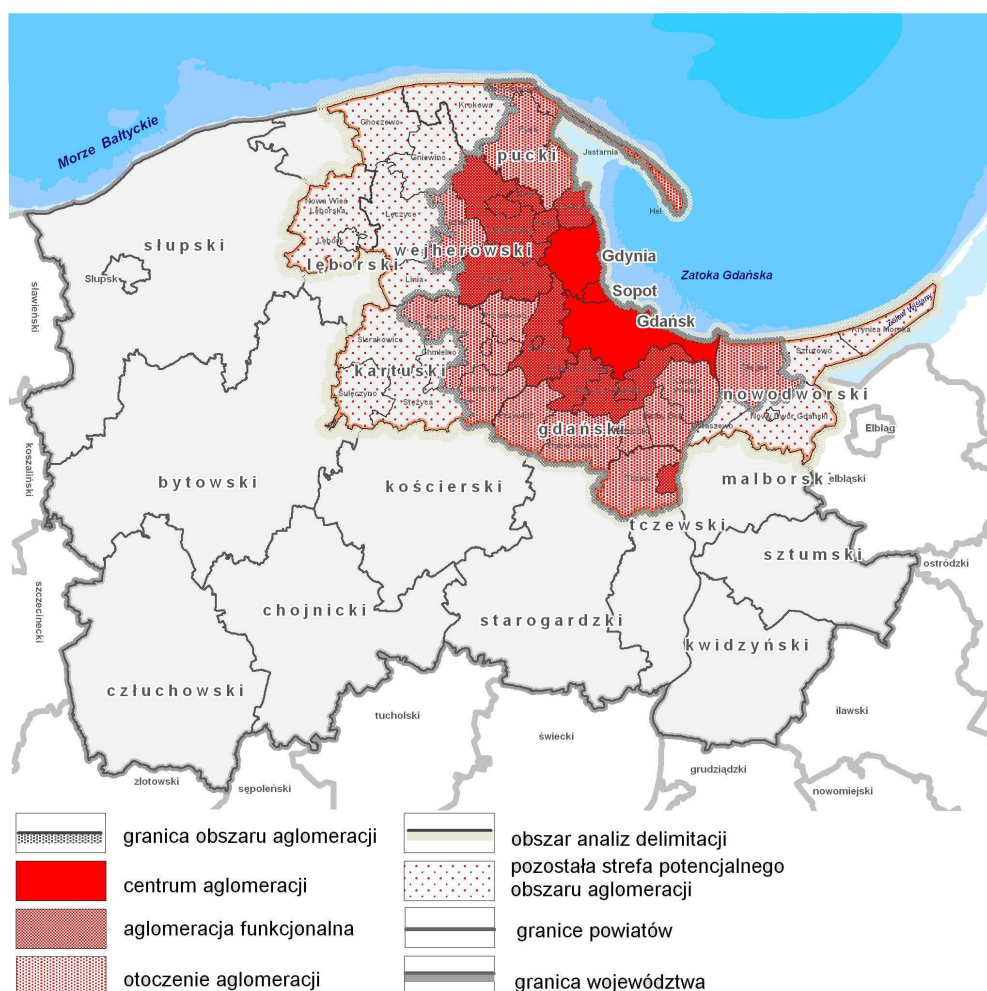
liczby codziennych dojazdów do pracy oraz postępujące procesy urbanizacji wsi stanowią najbardziej widoczną konsekwencję oddziaływania aglomeracji na otaczający ją region. Oprócz tych powiązań i stymulowanych przez nie procesów narastają także relacje funkcjonalno-przestrzenne o skali ponadlokalnej, wiążące:

- ❖ miejsca zamieszkania – z centrum aglomeracji o wysokospecjalizowanych usługach, nie wymagające codziennej częstotliwości korzystania z nich;
- ❖ miejsca zamieszkania – z ośrodkiem akademickim Trójmiasta;
- ❖ miejsca zamieszkania w centrum aglomeracji – z terenami rekreacji codziennej i cotygodniowej.

Charakter powyższych związków funkcjonalno-przestrzennych i ich układ charakteryzują się brakiem ciągłości przestrzennej zabudowy i różnym zasięgiem przestrzennym poszczególnych funkcji. Szybki rozwój centrum aglomeracji, jej coraz silniejsze powiązanie ze strefą funkcjonalną oraz integrująca rola kształtują region funkcjonalny charakteryzujący się wszystkimi klasycznymi cechami regionu metropolitalnego⁸.

Ryc.32. Obszar aglomeracji Trójmiejskiej

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego.

Układ osadniczy Trójmiasta stanowi obecnie największą aglomerację portowo-przemysłowo-miejską w strefie południowego Bałtyku, która może przekształcić się w bałtycką metropolię polską o znaczeniu europejskim przez wykorzystanie:

- ❖ ukształtowanej w procesie dotychczasowego rozwoju infrastruktury technicznej oraz lądowych i morskich węzłów komunikacyjnych oraz ich dalszą modernizację i rozbudowę;

⁸ Pomorski region funkcjonalny. Studium geograficzno-przyrodnicze, Kołodziej J., (red.) Gdańsk 2000, maszynopis Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego.

- ❖ potencjalnie korzystnych warunków rozwoju ważnego dla Europy Środkowowschodniej ośrodka międzynarodowego handlu, którego podstawę stanowiłyby walory techniczne obu portów morskich aglomeracji i ich naturalnego zaplecza – chłonnych rynków Środkowowschodniej i Wschodniej Europy;
- ❖ innowacyjności i przedsiębiorczości społeczności metropolitalnej, która dzięki swojej otwartości, relatywnie wysokie-mu poziomowi wykształcenia stanowi podstawę dynamizacji rozwoju gospodarczego;
- ❖ dobrze rozwiniętego i komplementarnego potencjału naukowo-badawczego, nie odbiegającego od średniego standardu europejskich ośrodków naukowych;
- ❖ korzystnych warunków ekologicznych rozwoju atrakcyjnych struktur zurbanizowanych, odpowiadających standardom miast europejskich;
- ❖ atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej ukształtowanych historycznie centrów aglomeracji oraz unikatowych wartości środowiska przyrodniczego w ich bezpośrednim zapleczu (Półwysep Helski, Pojezierze Kaszubskie, Zalew Wiślany).

1.3.6. Procesy suburbanizacji w województwie

Procesy suburbanizacji⁹ definiuje się jako migracje ludności z centrów miast na ich peryferia, co często związane jest ze wzrostem aktywności gospodarczej zasiedlanych obszarów i spadkiem liczby mieszkańców w centrach miast. Identyfikując przyczyny rozwoju obszarów suburbanalnych w miastach województwa pomorskiego, a przede wszystkim w obszarze aglomeracji Trójmiasta, gdzie zjawisko to występuje na wielką skalę przybierając jednocześnie wiele różnych form. Należy zaznaczyć, iż są one swego rodzaju prawidłowością obserwowaną także w innych polskich aglomeracjach.

Siła narastania procesu suburbanizacji w sensie funkcjonalnym i społecznym, wynika z:

- ❖ odejścia od polityki państwa polegającej na zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych przez realizację intensywniej zabudowy blokowej z jednoczesnymi ograniczeniami w zakresie ilości i powierzchni mieszkań posiadanych przez gospodarstwo domowe;
- ❖ odrodzenia się rzeczywistej wartości renty gruntowej co spowodowało, realizację szeregu inwestycji na peryferiach ośrodków miejskich, charakteryzujących się niższymi cenami nieruchomości w porównaniu ze ścisłymi centrami miast;
- ❖ istniejącego układu drogowego, w tym drogi obwodowej Trójmiasta, stanowiącej obecnie obok trasy średnicowej główną sieć rozwojową Trójmiasta, koncentrującą szereg osiedli mieszkaniowych o bardzo zróżnicowanej zabudowie oraz aktywności gospodarczej, w tym monofunkcyjnych centrów usługowych (wielkopowierzchniowe obiekty handlowe);
- ❖ żywiołowego rozwoju motoryzacji indywidualnej, umożliwiającej przemieszczanie się mieszkańców z obszarów oddalonych od centrum.

W strukturze sieci osadniczej aglomeracji Trójmiasta można zauważyć następujące prawidłowości:

- ❖ w miastach obszaru aglomeracji jako kształtującego się obszaru metropolitalnego uwidacznia się podział na obszar podmiejskie: północne i północno-zachodnie związane z Gdynią i południowe oraz południowo-zachodnie związane z Gdańskiem;
- ❖ w części północnej, głównie w Rumi, Redzie, Wejherowie oraz gminach: Kosakowo, Wejherowo, Szemud i Żukowo następują zmiany ilościowe i jakościowe w procesie urbanizacji, tj. wzrasta liczba ludności, saldo migracji jest dodatnie, polepszają się również warunki życia;

⁹ Suburbanizacja jako zjawisko wieloaspektowe wpływa na przekształcenia istniejącej struktury jakościowej i ilościowej sieci osadniczej. Zachodzą one w aspekcie:

- demograficznym, co wyraża się przemieszczeniem się ludności z miast na wieś, z dzielnic centralnych na przedmieścia, przyczynia się do zmiany struktury demograficznej ludności zarówno obszarów odpływowych i napływowych;
- ekonomicznym, związanym z stałym wzrostem liczby ludności utrzymującej się ze źródeł pozarolniczych oraz coraz większym różnicowaniem funkcjonalnym osiedli;
- przestrzennym – rozlewanie się struktury przestrzennej miast, niekontrolowany rozwój przedmieść i ośrodków podmiejskich, upadek śródmieścia jako centrum życia miejskiego, powiększanie terenów zainwestowanych, zwiększanie się gęstości infrastruktury i zabudowy miejskiej;
- społecznym, wyrażającym się zmianą wartości i postaw; przyjmowany coraz powszechniej miejskiego stylu życia mieszkańców stref suburbanalnych.

- ❖ w części południowej tj. gminy podmiejskie bezpośrednio przylegające do Gdańska (Kolbudy, Pruszcz Gdański, Żukowo), zmiany mają podobny przebieg jak w północnej, tzn. następują zmiany ilościowe i jakościowe w procesie urbanizacji, tj. wzrasta liczba ludności, saldo migracji jest dodatnie, polepszają się również warunki życia;
- ❖ w miastach Gdańsk, Gdynia i Sopot następują głównie zmiany jakościowe; od lat ubywa liczba ludności zwiększa się natomiast wyposażenie w usługi, polepsza się jakość substancji mieszkaniowej i poprawiają warunki życia; w przypadku Gdańska warunki te jeszcze daleko odbiegają od oczekiwanych;
- ❖ wzdłuż centrum aglomeracji oraz miast obszaru aglomeracji funkcjonalnej rozciąga się strefa intensywnej suburbanizacji, w której wskaźniki zainwestowania szybko rosną, a rozwój chaotycznej zabudowy i brak odpowiednich rozwiązań technicznych (kanalizacja, wodociągi, drogi) powoduje że odczuwana jakość życia w bliskiej perspektywie może zacząć spadać;
- ❖ w nielicznych przypadkach na obszarach osadnictwa wiejskiego wykształcają się lokalne ośrodki o charakterze miejskim (Sierakowice, Pszczółki);
- ❖ miasta i gminy otoczenia aglomeracji w większości przypadków cechują się mniejszą dynamiką wzrostu liczby ludności, a w związku z tym mniejszą intensywności zjawisk suburbanizacji. Ich ranga jak i funkcje pełnione w sieci osadniczej się nie zmieniają;
- ❖ w gminach żuławskich (m.in.: Cedry Wielkie, Suchy Dąb, Ostaszewo) o korzystnych warunkach do uprawy roli proces urbanizacji następuje najwolniej;
- ❖ gminy atrakcyjne turystycznie (głównie Półwysep Helski i Pojezierze Kaszubskie) charakteryzują się wzrostem intensywności zabudowy związanej z tzw. urbanizacją turystyczną.

Wpływ procesów urbanizacyjnych na obszary podmiejskie pozwala wyznaczyć obszary o różnej intensywności zjawiska suburbanizacji, w zależności od odległości od obszarów centralnych aglomeracji. W strukturach obszaru aglomeracji wyróżniono następujące strefy suburbanizacji:

- ❖ **wewnętrzna**, na którą składają się osiedla strefy krawędziowej Wysoczyzny Gdańskiej oraz inne intensywnie zagospodarowane dzielnice Gdańska i Gdyni, nie leżące na dolnym tarasie;
- ❖ **suburbanizacji właściwej**, na którą składają się tereny ekspansji osadnictwa poza granice administracyjne miast – gminy podmiejskie bezpośrednio przylegające do Gdańska (Kolbudy, Pruszcz Gdański, Żukowo) i Gdyni (Szemud, Wejherowo, Kosakowo).

Suburbanizacja w granicach i otoczeniu obszaru aglomeracji Trójmiasta przybiera coraz powszechniej charakter tzw. „rozlewania się”, co wiąże się z tworzeniem rozległych obszarów zabudowy rozproszonej lub monofunkcyjnych jednostek, nie tworzących ośrodków. Pomędzy tymi amorficznymi i monofunkcyjnymi jednostkami tworzą się rozległe tereny, na których rozrzucone są strefy i obiekty przemysłowe oraz centra handlowe o różnej skali i koncentracji, wymagające dojazdu indywidualnymi środkami transportu.

Jednostki te nie są wyposażone w zdefiniowane centra osadnictwa integrujące jednostkę osadniczą, skupiające przestrzeń publiczną, kompletny zestaw usług, zwłaszcza podstawowych. Nie są również powiązane systemami transportu publicznego z ośrodkami wyższej rangi i pośrednio z centrum obszaru aglomeracji.

Rozdział 2. Wiedza – Innowacje – Gospodarka – czynniki KONKURENCYJNOŚCI

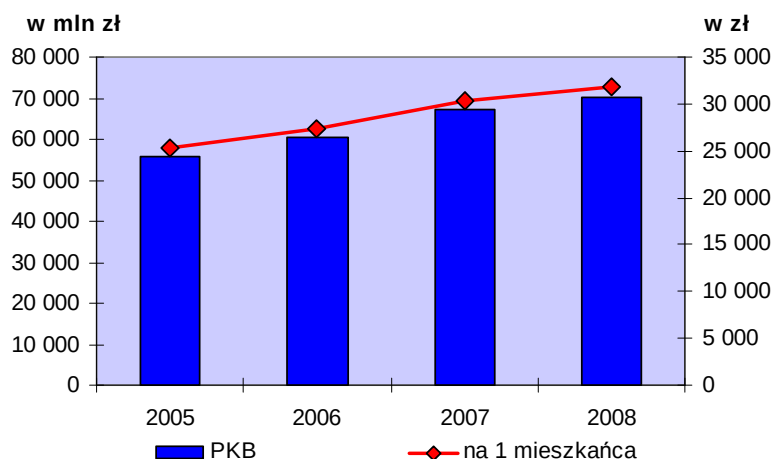
2.1. Informacje ogólne

Gospodarka województwa pomorskiego w latach 2005-2007 cechowała się podobnie jak w kraju stosunkowo wysokim wzrostem. W większości wskaźników odnotowano znaczący postęp w porównaniu do roku 2005. Jednakże spowolnienie gospodarcze, którego symptomy w województwie pomorskim zanotowano już pod koniec 2008r., utrzymywało się przez cały 2009 r. Skutki zjawisk kryzysowych były jednak znacznie łagodniejsze niż obserwowane w kraju. Tylko w niektórych obszarach gospodarki dynamika wskaźników w 2009r. była korzystniejsza niż rok wcześniej.

Województwo pomorskie w 2008r. wytworzyło 5,5 %¹⁰ krajowego PKB (o ok. 0,2% mniej niż w poprzednich latach).

Region od lat utrzymuje na podobnym poziomie swoją pozycję w generowaniu PKB krajowego, lokując się na 7 pozycji wśród województw pod względem wartości, a na 5 miejscu pod względem PKB *per capita*. Wartość PKB regionalnego w 2008r. wyniosła 70337 mln zł i była wyższa w porównaniu z rokiem 2005 o 16,1%.

Ryc.33. PKB województwa pomorskiego w latach 2005-2008 w mln zł.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych.

W przeliczeniu na 1 mieszkańca wartość ta wzrosła o 15,1% (do 31754 zł w 2008r.). W ostatniej dekadzie region nie osiągał w tym względzie wskaźników średnich dla kraju, gdyż wartość PKB *per capita* zbliżała się zwykle do średniej krajowej, ale jej nie przekroczyła, tym niemniej w ostatnich 3 latach nastąpił niekorzystny trend. Dystans do średniej krajowej powoli pogłębia się (w 2005 r. PKB wynosił 98,2 % średniej krajowej, a w 2008 już 94,9%). W porównaniu do średniego PKB *per capita*, lepsze wyniki województwo osiąga w wartości dodanej brutto i w przeliczeniu

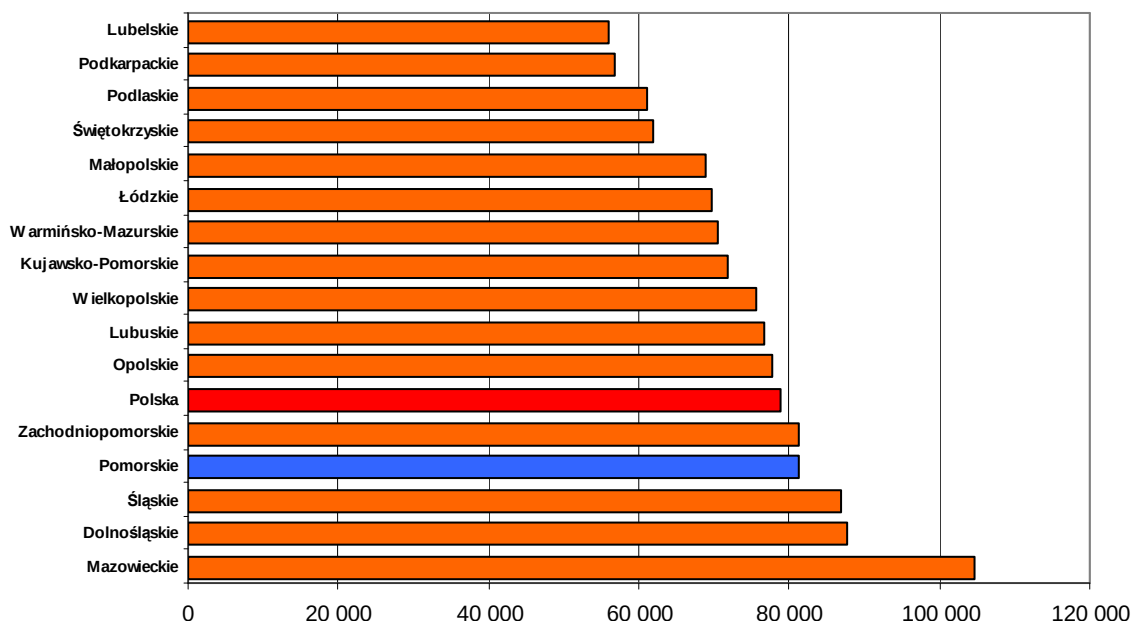
na 1 pracującego. Wysokość WDB na 1 pracującego (81388 zł) jest wyższa od średniej krajowej i pomorskie obok województw: mazowieckiego, śląskiego i dolnośląskiego jest liderem zarówno w wartości dodanej brutto jak również w przeliczeniu na 1 pracującego¹¹. Wynika to z wysokiej roli w pomorskiej gospodarce jednostek prowadzących działalność w zakresie usług: handlu i napraw; hoteli i restauracji oraz transportu, gospodarki magazynowej i łączności (podmioty te generują 26% łącznej WDB), jak również przemysłu (24%) oraz pośrednictwa finansowego i obsługi nieruchomości i firm (21%).

¹⁰ Produkt Krajowy Brutto. Rachunki regionalne w 2008r., GUS, Katowice 2010

¹¹ Produkt Krajowy Brutto. Rachunki regionalne w 2008r., GUS, Katowice 2010

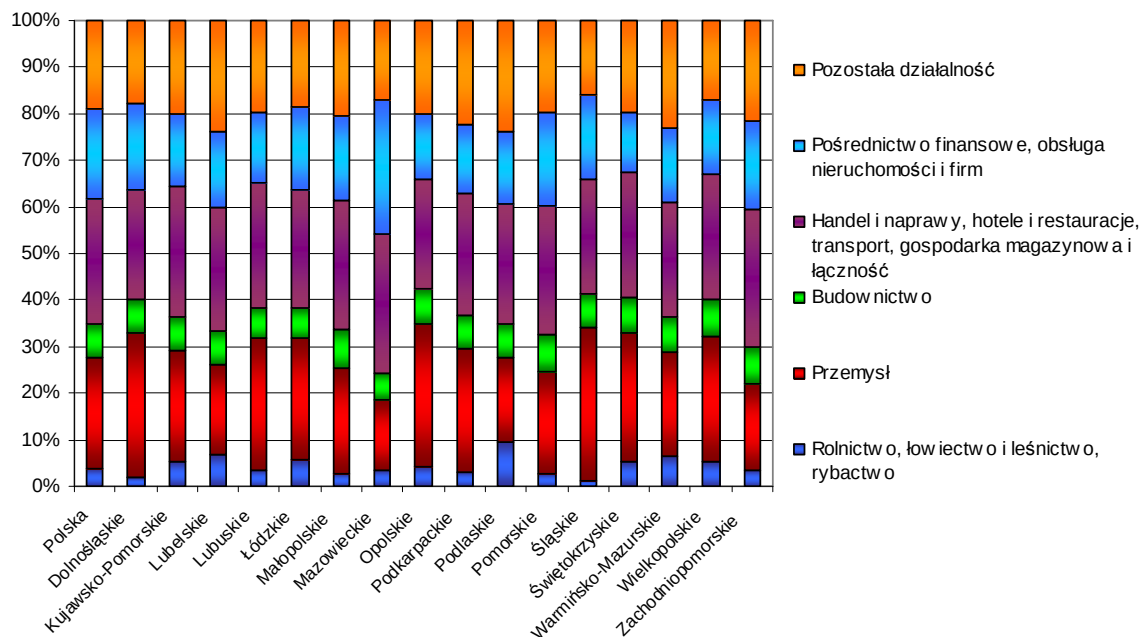
Ryc.34. Wartość Dodana Brutto na jednego pracującego w województwach w 2008r.

Źródło: Produkt Krajowy Brutto. Rachunki regionalne w 2008r., GUS, Katowice 2010.

Ryc.35. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności w województwach w 2008r.

Źródło: Produkt Krajowy Brutto. Rachunki regionalne w 2008r., GUS, Katowice 2010.

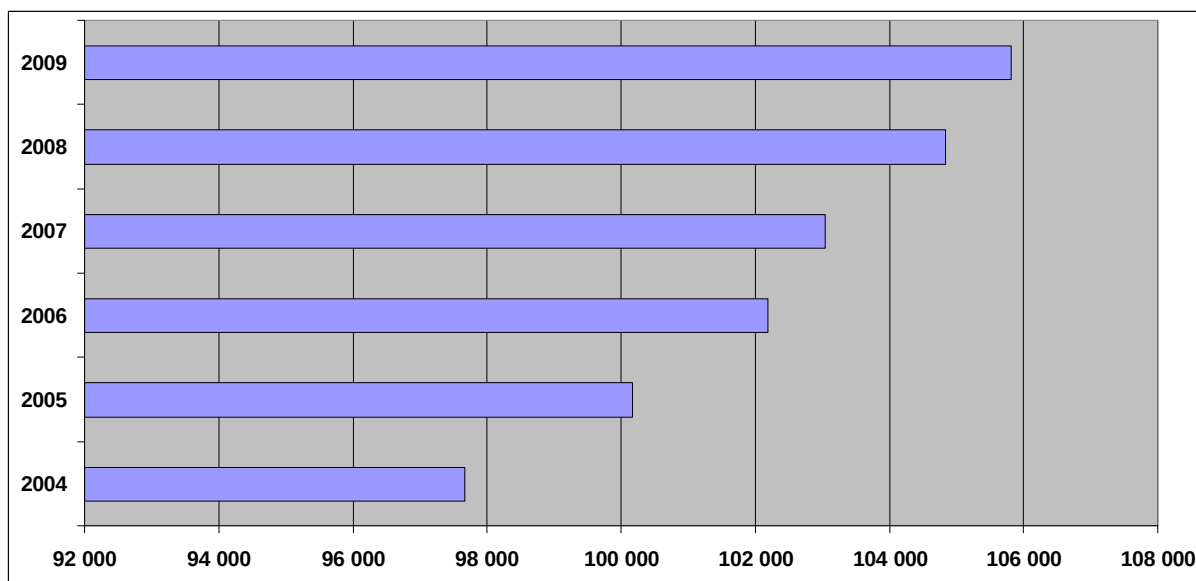
2.2. Wiedza

Województwo pomorskie od lat należy do ścisłej czołówki województw o wykształconej i wyspecjalizowanej kadrze. Odsetek ludności z wykształceniem wyższym jest po województwie mazowieckim drugi w kraju¹². Na Pomorzu funkcjonuje 29 szkół wyższych (9 publicznych i 20 niepublicznych), kształcących ponad 100 tys. studentów. W 2009 roku pomorskie uczelnie ukończyło ponad 20 tys. absolwentów.

¹² Dane na podstawie Powszechnego Spisu Ludności i Mieszkań z 2002 roku

Ryc.36. Studenci szkół wyższych województwa pomorskiego w latach 2004-2009.

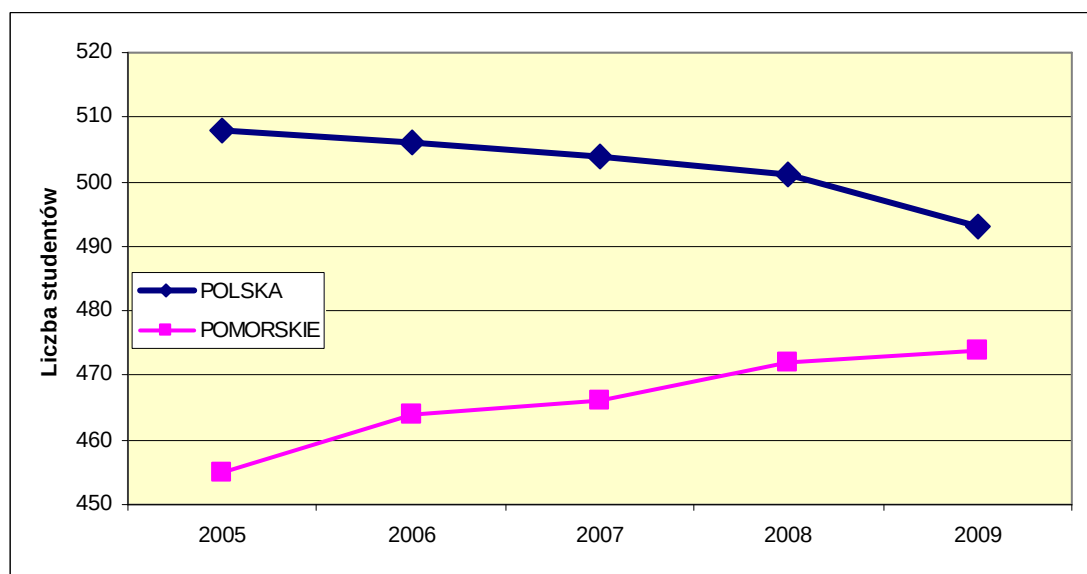
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Poprawa dostępności do edukacji na poziomie wyższym wpłynęła na dynamiczny wzrost liczby studentów. Łącznie w roku akademickim 2009/2010 w województwie pomorskim studiowało ponad 105 tys. osób (tj. ponad 5% liczby studentów w kraju). W porównaniu do roku 2005 liczba studentów wzrosła o ponad 5,7 tys. osób. Nadal jednak liczba studentów na 10 tys. ludności, wynosząca 460 jest znacząco niższa od analogicznego wskaźnika dla kraju (493) i stawia województwo na 10. miejscu wśród województw. W 2005/6 roku dystans ten był większy, bo wskaźniki wynosiły odpowiednio: dla województwa i dla Polski 455 i 508. Wraz ze wzrostem liczby studentów, nieco wolniej wrasta liczba nauczycieli akademickich, których w 2009 r. zatrudnionych było łącznie prawie 10 tys. osób. Od 2005 r. liczba ta wzrosła o 250 os. tym samym pogorszył się wskaźnik liczby studentów przypadających na 1 nauczyciela akademickiego, który w 2009 r. wyniósł 17,7 (w 2005 r. wynosił 17,2).

Ryc.37. Studenci szkół wyższych na 10 tys. mieszkańców w województwie pomorskim

Źródło: Bank Danych Regionalnych

Znacznemu wzrostowi liczby studentów nie towarzyszy dostatecznie szybki rozwój infrastruktury uczelnianej, zwłaszcza dydaktycznej. W uczelniach wyższych zatrudnionych jest 6,1% akademickiej kadry krajowej.

Największym ośrodkiem akademickim, koncentrującym zdecydowaną większość studentów i kadry naukowej województwa jest Trójmiasto. Jest to jednocześnie największy ośrodek akademicki Polski północnej. Rozmieszczenie uczelni zlokalizowanych w Trójmieście przedstawia się następująco:

- ❖ Gdańsk – 14 uczelni, w tym 6 publicznych: Uniwersytet Gdański (największa uczelnia województwa), Politechnika Gdańska (druga, co do wielkości i najstarsza w województwie), Gdański Uniwersytet Medyczny, Akademia Muzyczna, Akademia Sztuk Pięknych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu;
- ❖ Gdynia – 6 uczelni, w tym 2 publiczne: Akademia Morska, Akademia Marynarki Wojennej;
- ❖ Sopot – 2 niepubliczne szkoły wyższe.

Ponadto uczelnie wyższe zlokalizowane są:

- ❖ w drugim, co do wielkości ośrodku – w Słupsku – 2 uczelnie, w tym 1 publiczna Akademia Pomorska;
- ❖ w Chojnicach, Kwidzynie, Warcinie (gm. Kępice), Pelplinie, Starogardzie Gdańskim oraz w Wejherowie i Rusocinie (gm. Pruszcz Gdański) – po 1 szkole wyższej.

Studenci mają do wyboru 73 ze 118 kierunków nauczania w Polsce. Oferta szkół i instytucji szkoleniowych świadczących usługi edukacyjne stale się rozszerza (w roku 2006 powstała w Rusocinie filia Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego z kierunkami rolniczymi), ale jest jeszcze niewystarczająca.

Kształcenie na poziomie magisterskim oprócz uczelni publicznych prowadzi także 5 szkół niepublicznych. Podstawową formą edukacji są studia dzienne – w tej formie kształcą się 53,6% studentów, jednak wraz z rozwojem szkolnictwa niepublicznego jego udział się zmniejsza. Powiększa się grupa osób studiujących nie tylko w systemie zaocznym, ale także wieczorowym czy eksternistycznym. Studia doktoranckie prowadzi 5 uczelni publicznych: Uniwersytet Gdański, Politechnika Gdańska, Gdański Uniwersytet Medyczny w Gdańsku, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku, Akademia Pomorska w Słupsku. W 2009 roku uczestniczyło w nich prawie 1,9 tys. osób. W porównaniu do roku 2005 nastąpił wzrost uczestników studiów doktoranckich o 13%. Stało się to głównie za sprawą uniwersytetów (wzrost o 36%), natomiast na studiach technicznych liczba doktorantów w ciągu minionych 5 lat spadła o 13%.

Dostępność do szkół wyższych nie jest równomierna. Zdecydowanie większość szkół i instytucji szkolących znajduje się w Trójmieście i Słupsku. Najłatwiejszy dostęp do nich mają mieszkańcy Trójmiasta i jego okolic. Do ich dyspozycji pozostaje znaczna oferta kierunków studiów trójmiejskich uczelni. Ponadto ponoszą relatywnie niskie koszty studiowania. Inaczej sprawa przedstawia się poza Trójmiastem. W powiatach: bytowskim, kościerskim, kartuskim, nowodworskim, puckim i sztumskim nie ma żadnej uczelni i młodzież z terenów wiejskich i z małych miast z tego obszaru, może szczególnie dotkliwie odczuwać to ograniczenie. Koszty związane ze studiowaniem poza miejscem zamieszkania mogą w znacznym stopniu determinować decyzje o kontynuacji edukacji. Tłumaczy to wówczas duże dysproporcje w poziomie wykształcenia ludności w miastach i na wsi.

Mieszkańcy powiatów sąsiadujących z Trójmiastem mają możliwość skorzystania z ofert szkół wyższych Gdańska, Gdyni i Sopotu. Lepsza dostępność do uczelni wyższych ma również młodzież zamieszkująca większe miasta regionu. W Tczewie, Lęborku, Malborku, Człuchowie i Chojnicach zlokalizowane są oddziały zamiejscowe uczelni Trójmiasta i innych szkół wyższych kraju. Uruchomienie zamiejscowych ośrodków dydaktycznych lub utworzenie całkiem nowych szkół wyższych niepublicznych w mniejszych miastach województwa wpłynęło na większe zainteresowanie kontynuacją nauki i podnoszeniem kwalifikacji, zwłaszcza na terenach o wyższym poziomie bezrobocia. Niestety, dysponują one wąską ofertą kierunków kształcenia (przeważnie kierunki ekonomiczne).

Powyższe wnioski wypływają m.in. z przeprowadzonych w 2008 i 2010 r. badań¹³. Wynika z nich, że 82% studentów ostatniego lat studiów na pomorskich uczelniach studiuje w miejscu zamieszkania (tzn. w Trójmieście). Świadczy to o tym, że niewielki procent młodzieży z mniejszych miejscowości lub ze wsi podejmuje się kontynuowania nauki na studiach. Poza tym spośród badanej populacji studentów ostatniego roku studiów licencjackich¹⁴ prawie połowa nie planuje kontynuowania nauki na studiach magisterskich. Większość badanych pragnie pracować na umowę o pracę (79%, podczas gdy w 2008

¹³ Badanie pt. „Studenci ostatniego roku szkół wyższych – pracodawcy czy pracownicy?” realizowane w ramach projektu POKL „Moduł Informacyjno-Decyzyjny Regionalny Barometr Społeczny”

¹⁴ Ok. 1400 osób

roku 57%), a 17% planuje założyć własną firmę (w 2008 roku – 20%). Natomiast pozytywne tendencje badanie wykazało w stosunku do planów wyjazdu za granicę po ukończonych studiach. W 2008 plany takie miało 5% badanych, obecnie – 4%.

2.3. Główne sektory gospodarki¹⁵

Pomorska gospodarka jest 6-7 w kraju, a więc plasuje się w środkowej części rankingu. Z jednej strony reprezentują ją tradycyjne dla regionu branże – przemysł rafineryjny, maszynowy, stoczniowy, budowlany, meblarski, przetwórstwo spożywcze, produkcja papieru oraz turystyka, z drugiej strony coraz większego znaczenia nabiera logistyka, sektor IT (w tym szczególnie informatyka i telekomunikacja, biotechnologia i farmaceutyka, elektronika) oraz sektor usług, w tym BPO (*Business Process Offshoring*)¹⁶.

Czołowe sektory gospodarki reprezentowane są przez duże i znaczące firmy:

- przemysł rafineryjny – Grupa LOTOS S.A.;
- przemysł stoczniowy – Gdańska Stocznia Remontowa S.A. (w tym Stocznia Północna) oraz stocznie: Stocznia Gdańsk S.A. i Stocznia Gdynia S.A., po ogłoszeniu upadłości zmierzające do zmiany profilów produkcji
- produkcja papieru – International Paper Kwidzyn S.A.;
- elektronika – Jabil Circuit Poland Sp. z o.o., Jabil Assembly Poland Sp. z o.o., Flextronics International Poland Sp. z o.o.;
- farmaceutyka – Polpharma S.A.

2.3.1. Przemysł rafineryjny

Największym przedsiębiorstwem w regionie i jednym z największych w Polsce jest Grupa Kapitałowa LOTOS S.A.. Dzięki stabilnemu rozwojowi, LOTOS S.A. jest notowany coraz wyżej także w rankingach międzynarodowych – na „Liście 500 Największych Firm Europy Środkowo-Wschodniej”¹⁷ gdańska spółka uplasowała się na 18. pozycji. Grupa znalazła się także w zestawieniu 250 najlepszych firm energetycznych na świecie¹⁸. Grupa LOTOS zakończyła największy w Europie Środkowo-Wschodniej projekt inwestycyjny, jakim jest „Program 10+”. W gdańskiej rafinerii powstało szereg nowych zaawansowanych technologicznie instalacji, które pozwolą efektywniej wytwarzać poszukiwane na rynku krajowym i zagranicznym produkty naftowe. Realizacja projektu zapewnia między innymi wzrost bezpieczeństwa energetycznego kraju.

Należąca do Grupy LOTOS rafineria w Gdańsku przerabia 6 mln ton ropy rocznie. Strategia do 2012 roku zakłada wzrost przerobu do 10,5 mln ton rocznie. Pomoc ma w tym uzyskanie bezpośredniego dostępu do złóż ropy naftowej za granicą.

Mimo spadku zatrudnienia w poprzednich latach (w porównaniu z rokiem 2006 o ok. 13%) w 2009 roku Grupa Kapitałowa LOTOS S.A. nadal była największym pracodawcą i zatrudniała średnio 4910 osób. Aktywność biznesowa Grupy skupia się w segmentach: poszukiwawczo-wydobywczym, produkcyjnym oraz handlowym i usługowym. W roku 2009 przychody spółki wyniosły ponad 14 mld zł (o 12% więcej niż w 2006r.), a zysk netto 883,31 mln zł¹⁹.

Alternatywą dla przemysłu rafineryjnego w przyszłości może być produkcja gazu z łupków gazowych. Wg. ekspertów Polska ma największy w Europie, w tym zwłaszcza Pomorze (również Mazowsze i Lubelszczyzna), potencjał produkcji gazu łupkowego. Odwierty rozpoczęto już w miejscowości Łebień w gminie Nowa Wieś Lęborska i planuje się w Cedrach Wielkich. Odkrycie złóż i decyzja o ich eksploatacji (przy określeniu opłacalności kosztów wydobycia) będą miały kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego nie tylko regionu, ale i kraju.

¹⁵ Duża część informacji w rozdziale pochodzi z opracowania Agencji Rozwoju Pomorza pt. „Gospodarka Województwa pomorskie” zamieszczonego na stronie internetowej Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych www.paiz.gov.pl

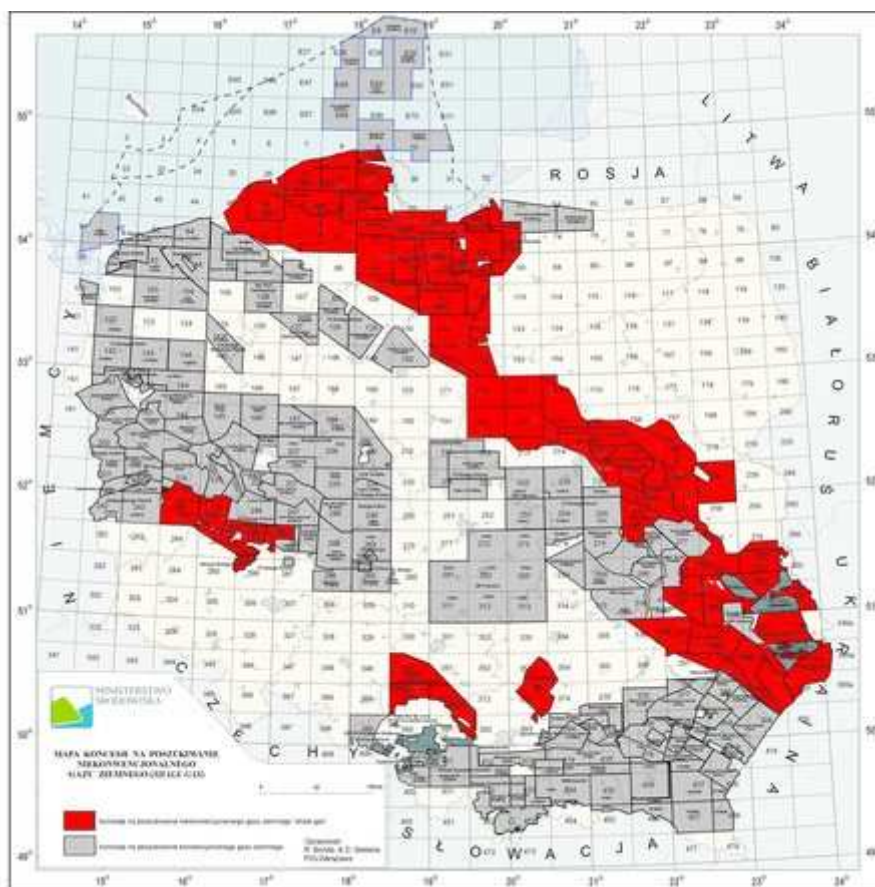
¹⁶ Business Process Offshoring (BPO) - nazwa sektora usług, rozwijającego się w formie międzynarodowych centrów usług z zakresu księgowości i finansów, usług typu IT ale również prac badawczo – rozwojowych, w którym międzynarodowe koncerny zlecają realizację wybranych działań przedsiębiorstwom, nowo utworzonym oddziałom zagranicą. Działanie takie pozwala firmom obniżyć koszty pracy a jednocześnie korzystać z często silniejszego potencjału ludzkiego znajdującego się w danym państwie - lokalizacji docelowej (wyjaśnienie pochodzi z PALiIZ)

¹⁷ Lista przygotowana przez „Rzeczpospolitą” oraz firmę doradcą Deloitte

¹⁸ „Top 250 Global Energy Company 2008” – zestawienie przygotowane przez agencję Platts i Standard & Poor's - Informacje z ARP w Gdańsku

¹⁹ http://biznes.trojmiasto.pl/pomorskie_firmy.php?s=employment&d=desc&strona=0

Ryc.38. Koncesje w Polsce na poszukiwania gazu: kolor czerwony - "shale gas", szary - tradycyjne złoża)
 Źródło: Ministerstwo Środowiska

2.3.2. Przemysł stoczniowy²⁰

Jedną z najważniejszych branż Pomorza, ściśle zdeterminowaną nadmorską lokalizacją oraz bogatą tradycją jest przemysł stoczniowy, reprezentowany przez stocznie produkcyjne, remontowe oraz firmy współpracujące ze stoczniami. Nadal też, mimo poważnego kryzysu tej branży sektor stoczniowy pozostaje jednym z największych pracodawców. Rola dużych stoczní stopniowo zmalała, za sprawą upadłości dwóch najważniejszych przedsiębiorstw: Stoczni Gdańsk S.A. i Stoczni Gdynia S.A.

Największą pod względem wartości przychodów ze sprzedaży firmą z branży stoczniowej (zarówno w skali regionu, jak i całego kraju) jest Grupa Kapitałowa Remontowa, której przewodzi Gdańska Stocznia Remontowa. Grupa Remontowa oferuje usługi w zakresie remontów, przebudowy i budowy nowych, kompletnie wyposażonych statków. Budowa nowych jednostek odbywa się w Stoczni Północnej, która specjalizuje się w budowie statków w oparciu o projekty własnego biura projektowego. Statki te są budowane bezpośrednio dla armatorów i są to przede wszystkim jednostki niszowe, których rynkiem nie zajmują się zazwyczaj stocznie azjatyckie (m.in. statki dla przemysłu wydobywczego). Stocznia Północna buduje także: statki pasażerskie i pasażersko-samochodowe, gazowce, kontenerowce, statki wielozadaniowe, statki rybackie i off shore oraz holowniki.

W skład grupy wchodzi 28 przedsiębiorstw, których działalność jest ściśle związana z branżą stoczniową: od Stoczni Północnej, przez Fabrykę Mebli Okrętowych Famos czy Hydroster – producentów wyposażenia statków, po IT-REM specjalizującą się między innymi w rozwiązaniach informatycznych dla branży morskiej.

Na drugim biegunie (pod względem wyniku netto) znajdowała się Stocznia Gdynia SA, która pomimo bardzo dużego potencjału produkcyjnego, własnego biura projektowo-konstrukcyjnego oraz zasobów marketingowo-handlowych, notowała wciąż ogromne straty (które są wynikiem nierentownych kontraktów, podpisanych kilka lat temu, kiedy wartość dolara była o wiele wyższa; do tego dochodzą wciąż niespłacone długi wraz z odsetkami). To doprowadziło ją w efekcie do upadku.

²⁰ Część informacji do podrozdziału zaczerpnięta z opracowania Agencji Rozwoju Pomorza pt. „Gospodarka Województwa pomorskie” zamieszczonego na stronie internetowej Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych www.paiz.gov.pl

Strategicznym inwestorem i zarazem głównym udziałowcem Stoczni Gdańsk SA jest Związek Przemysłowy Donbasu (ISD). Planuje się zmianę profilu produkcji stoczni na produkcję wież do elektrowni wiatrowych, statków typu offshore do obsługi platform wiertniczych na morzu, konstrukcji stalowych (m.in. do mostów i wiaduktów).

Województwo pomorskie skupia około 80% krajowej produkcji statków. Wielkość tej produkcji od kilku lat utrzymuje się na zbliżonym poziomie. W 2009 roku stocznie województwa pomorskiego wybudowały 19 statków o pojemności brutto (GT) 189 tys. (o 3 jednostki więcej niż rok wcześniej, chociaż zwodowano statki mniejsze - o dwukrotnie mniejszej pojemności), w 2005 roku - 18 statków o ponad dwukrotnie większej pojemności. W szacunkowym portfelu zamówień stoczni województwa pomorskiego w 2009 roku (wg danych Centrum Techniki Okrętowej S.A.) znajdowało się jedynie 20 statków o niskiej pojemności. W poprzednich latach zamówienia były znacznie wyższe - roczne wynosiły ponad 40 statków o dużo większej pojemności brutto (GT) 672 tys. w 2008 roku i 1206 tys. w 2005 roku.

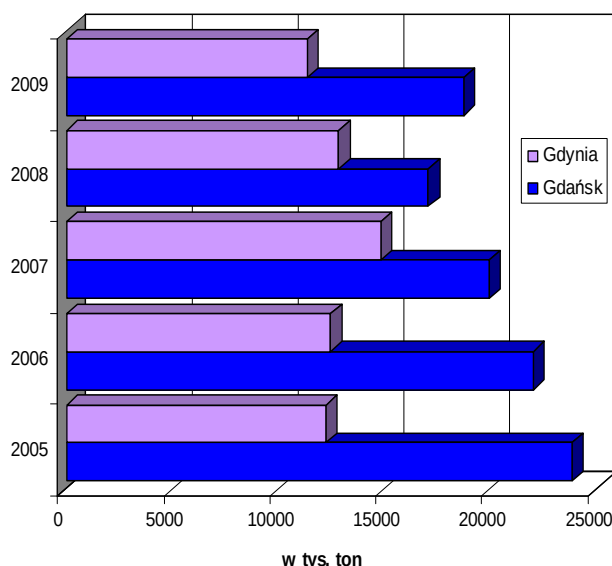
Oprócz bardzo dużych stoczni, w województwie pomorskim funkcjonuje liczna grupa mniejszych zakładów, które specjalizują się w budowie nowoczesnych łodzi i jachtów. Ponad 90% ich produkcji skierowana jest na eksport, głównie do Norwegii, Francji i Niemiec. Ta bardzo szybko rosnąca branża reprezentowana jest między innymi przez takie firmy jak Galeon, Conrad Shipyard Co. czy HTEP Sunreef Yachts Polska – marki znane już na całym świecie.

2.3.3. Porty morskie²¹

Morski aspekt gospodarki przejawia się również w bardzo ważnej roli portów morskich. Porty w Gdyni i Gdańsku są jednymi z największych obiektów tego typu w regionie Morza Bałtyckiego. Obsługują prawie wszystkie rodzaje ładunków i statków. Geograficzne i rynkowe usytuowanie trójmiejskich portów predysponuje je do pełnienia roli centrów dystrybucyjno-logistycznych ukierunkowanych na region Morza Bałtyckiego oraz kraje Europy Środkowo-Wschodniej. Porty w Gdańsku i Gdyni stanowią także ważne ogniwo łańcucha transportowego łączącego kraje skandynawskie z krajami Europy Południowej, w szczególności w rejonie Adriatyku i Morza Czarnego.

Ryc.39. Obroty ładunkowe w portach w Gdańsku i Gdyni w latach 2005-2009

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Skutki kryzysu ekonomicznego 2008/2009 były w tej branży bardzo odczuwalne. W 2009 r. w porównaniu do roku 2008 r. nieznacznie, lecz wzrosły obroty ładunkowe w portach morskich województwa (o 0,6%), podczas gdy w kraju odczuwalnie zmalały (o 7,7%). Jest to o tyle korzystne, że rok 2008 był rokiem znacząco słabym, gdyż wielkość przeładunków po tendencjach rosnących w poprzednich latach spadła w stosunku do poprzedniego roku o 15%. Spadek dotyczył wszystkich grup ładunków.

Odwroćenie niekorzystnych tendencji w 2009 roku dotyczyło ładunków z grupy „masowe suche” – o 27,6%, w tym o 94,9% wzrosły przeładunki węgla i koksu. Natomiast w pozostałych grupach nastąpił spadek wielkości przeładunków.

Podobną strukturę obrotów ładunkowych zaobserwować można w

ruchu międzynarodowym. W 2009 r. obroty te stanowiły 98,4% obrotów województwa ogółem.

²¹ Część informacji została zaczerpnięta z opracowania Agencji Rozwoju Pomorza pt. „Gospodarka Województwa pomorskie” zamieszczonego na stronie internetowej Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych www.paiz.gov.pl

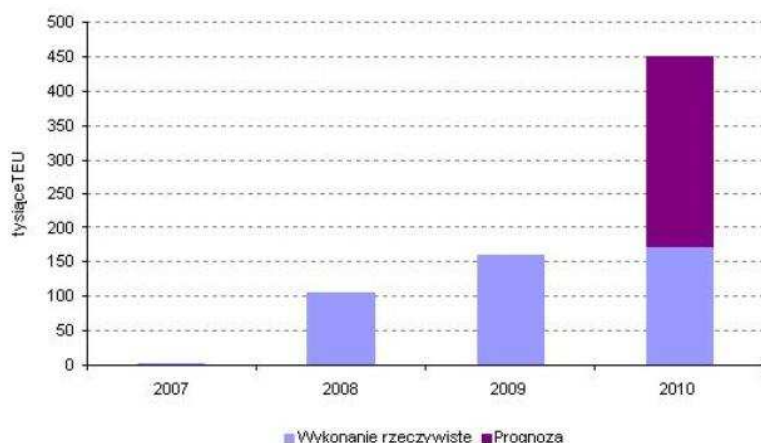
W portach morskich regionu największy obrót odnotowano w porcie gdańskim²² (wzrost w stosunku do 2008 r. o 9,9%). Największy udział w ogólnej liczbie obrotów ładunkowych w porcie gdańskim miały przeładunki z grupy „masowe ciekłe” – 53,3% oraz „masowe suche” – 31,2%.

Port Gdańsk składa się z dwóch obszarów – z Portu Wewnętrznego, usytuowanego wzdłuż Martwej Wisły i Kanału Portowego oraz z Portu Północnego, mającego bezpośredni dostęp do Zatoki Gdańskiej. Port Wewnętrzny może przyjmować statki o maksymalnym zanurzeniu 10,2 m i długości 225 m. W części zewnętrznej, wysuniętej w morze, czyli w głębokowodnym Porcie Północnym, mogą być przyjmowane największe statki, jakie pływają po Morzu Bałtyckim (o maksymalnym zanurzeniu 15 m).

Przy Porcie Północnym uruchomiono najnowszy i najnowocześniejszy w Polsce głębokowodny terminal kontenerowy DCT Gdańsk (Deepwater Container Terminal Gdańsk S.A.)²³. DCT Gdańsk rejestruje dynamiczny wzrost przeładunków, a w chwili obecnej kontroluje ponad 70% obrotu kontenerowego w gdańskim porcie (prognozuje się dalszy wzrost do 450 TEU) oraz posiada nieograniczone możliwości rozwoju - aż do ponad 2 milionów TEU rocznej zdolności przeładunkowej w planowanych etapach rozwoju. Dzięki nowoczesnej infrastrukturze, opracowanej specjalnie dla potrzeb obsługi kontenerowych statków oceanicznych, pełnemu pokryciu RFID i GPS obiektu zarządzanego przez Jade Master Terminal (jeden z najbardziej zaawansowanych TOS na rynku) oraz możliwości przyjmowania pełnych składów kolejowych - DCT Gdańsk jest idealnym miejscem do stworzenia hub'u, którego zapleczem będą rozwijające się rynki Europy Środkowo-Wschodniej. DCT Gdańsk jest jedynym terminalem w Polsce i na całym Bałtyku obsługującym bezpośrednie połączenia żeglugowe z Dalekiego Wschodu armatora Maersk Line.

Ryc.40. Przeładunki kontenerowe w DCT Gdańsk

Źródło: www.dctgdansk.pl

Specjalnością Portu Gdynia są ładunki skonteneryzowane, których obsługa jest domeną Bałtyckiego Terminalu Kontenerowego (BCT) oraz wspierającego go Gdyńskiego Terminala Kontenerowego (GCT), którego możliwości przeładunkowe określa się na poziomie 300 tys. TEU.

Aktualne zdolności przeładunkowe BCT to 500 tys. TEU, a w ciągu najbliższych lat, dzięki inwestycjom, mają sięgać 1 mln TEU. Gdyński port to także, wyposażone w nowoczesne urządzenia przeładunkowe, terminale

towarów masowych i drobnicowych. Jest również liderem w obsłudze statków pasażerskich oraz centrum przeładunków ro-ro, w tym ładunków promowych. Należy zwrócić uwagę, że gdyński port dotkliwie odczuł skutki kryzysu gospodarczego, gdyż spadły zarówno obroty wszystkich ładunków, jak również o prawie 40% przeładunki kontenerowe (w stosunku do roku 2008), przy czym w Gdańsku wzrosły o prawie 30%.

²² 18,8 mln t, co stanowiło 62,3% obrotów ogółem w województwie

²³ Informacje o DCT pochodzą z www.dctgdansk.pl

Rosnąca ilość przeładunków i w efekcie coraz większe znaczenie portów w Gdańsku i Gdyni, jako ośrodków dystrybucyjnych i tranzytowych na Bałtyku wymusza na zarządach obu podmiotów liczne inwestycje. Mają one dostosować porty do wymagań rynku odnośnie obsługi ładunków i statków, a także umożliwić tworzenie multimodalnych łańcuchów transportowych.

Największym projektem na terenie portowym realizowanym przez InvestGDA²⁴ jest Pomorskie Centrum Logistyczne na obszarze 186 ha w sąsiedztwie terminalu kontenerowego DCT. Ponadto, planowana jest modernizacja wewnątrzportowej infrastruktury drogowo-kolejowej i połączenie jej z modernizowaną przez miasto Gdańsk i Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad siecią drogową, ułatwiającą dostęp do portu.

Port Gdynia, dzięki zakończonej budowie Trasy Kwiatkowskiego, ma już bezpośredni dostęp do Obwodnicy Trójmiasta. Obecnie trwają prace nad modernizacją infrastruktury portowej. Rozbudowie ulec ma terminal ro-ro. Planowana jest też budowa nowego budynku terminalu promowo-pasażerskiego. Podobnie jak w Gdańsku, tak i w Gdyni przygotowywane są tereny pod budowę centrów logistycznych w Porcie Zachodnim (35 ha) i w Porcie Wschodnim (30 ha).

W roku 2009 w województwie nastąpił również wzrost liczby obsługiwanych statków, w stosunku do roku 2006²⁵: w porcie Gdańsk o 14%, w Gdyni o 11%. Pod względem pojemności statków, wyższy wzrost nastąpił w Gdyni (o ponad 19%).

Tabl.1. Zmiany liczby i pojemności statków wchodzących do portów morskich w latach 2006-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rocznika statystycznego województwa pomorskiego 2007 i 2010.

Wyszczególnienie		2006	udział w %	2009	udział w %	2009 do 2006	
						liczba	zmiana
ogółem	ilość statków	6730	100,0	9505	100,0	2775	141,2
	pojemność w tys. NT	31913	100,0	36141	100,0	4228	113,2
GDAŃSK	ilość statków	2947	43,8	3361	35,4	414	114,0
	pojemność w tys. NT	14315	44,9	14958	41,4	643	104,5
GDYNIA	ilość statków	3619	53,8	4046	42,6	427	111,8
	pojemność w tys. NT	17584	55,1	20938	57,9	3354	119,1

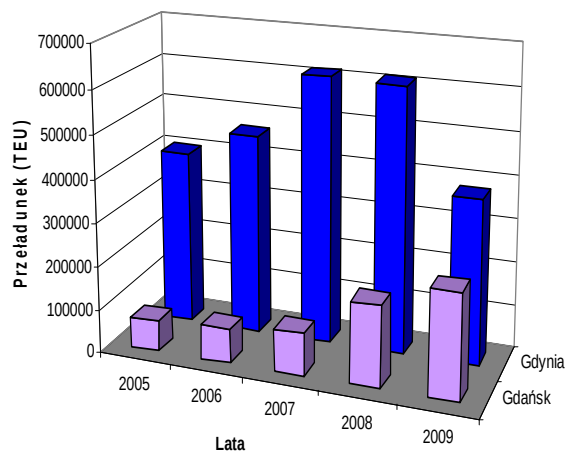
Transport intermodalny i multimodalny

W transporcie towarowym skala intermodalności przewozów jest bardzo niska i koncentruje się w portach morskich. Porty morskie i lotniska w województwie pomorskim to nadal potencjalne węzły transportu intermodalnego, a pełne rozwinięcie tych funkcji jest silnie uwarunkowane modernizacją infrastruktury wewnątrzportowej oraz jakością zewnętrznych połączeń drogowych i kolejowych z tymi węzłami.

Do głównych uczestników rynku transportu intermodalnego w Polsce należy Bałtycki Terminal Kontenerowy w porcie Gdynia. Przy potencjalnej wydajności wynoszącej 1 mln TEU, Bałtycki Terminal

Ryc.41. Przeładunki kontenerowe w portach w Gdańsku i Gdyni w latach 2005-2009

Źródło: www.portgdansk.pl, www.port.gdynia.pl

²⁴ Firma InvestGDA powstała w 2008r., a jej udziały w 100% należą do Miasta Gdańska

²⁵ Ze względu na zmiany metodologiczne nie możliwe jest porównanie z rokiem 2005.

Kontenerowy (BCT) w Porcie w Gdyni jest jednym z największych terminali w rejonie Bałtyku i wiodącym terminalem kontenerowym w Polsce. Rekordowy wynik osiągnięty w 2007 roku – 493 860 TEU, sprawił, iż BCT uplasował się na 3 miejscu wśród terminali kontenerowych w rejonie Morza Bałtyckiego.

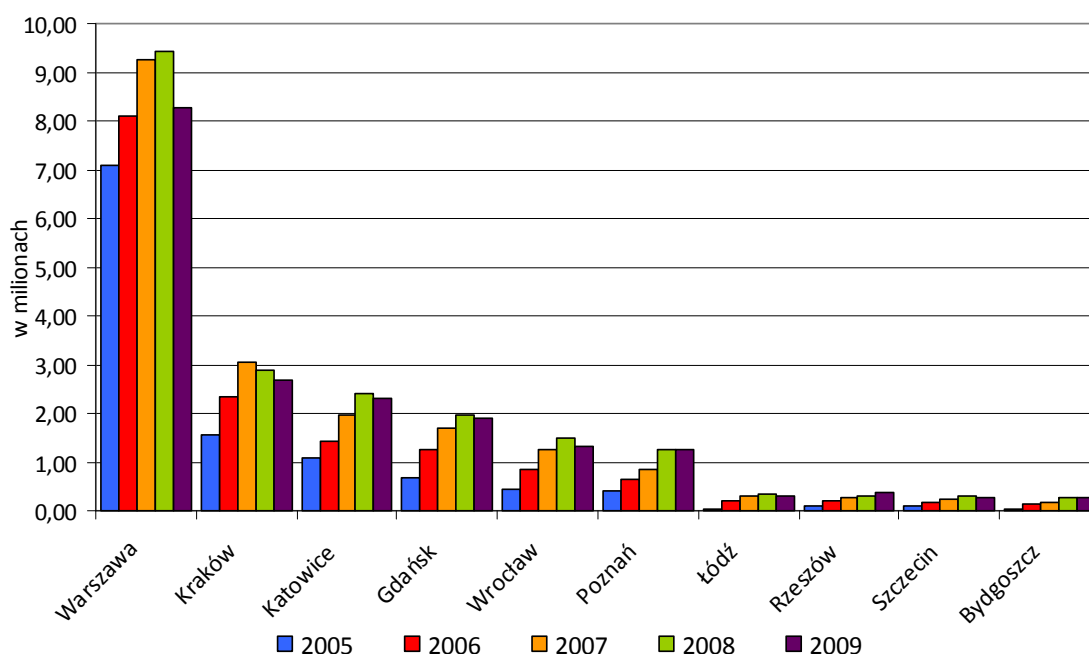
Ogromną rolę odgrywa również DCT Gdańsk. Jest to najnowocześniejszy polski terminal kontenerowy otwarty w październiku 2007 roku. Ponadto jest jedynym polskim terminalem kontenerowym zaprojektowanym i wybudowanym z myślą o obsłudze liniowych statków oceanicznych. Posiada terminal głębokowodny (maksymalna głębokość przy nabrzeżu to 16,5 m), co daje możliwość obsługi największych statków, jakie mogą wpłynąć na Bałtyk. Roczna zdolność przeładunkowa wynosi obecnie do 600 tys. TEU i zostanie jeszcze zwiększona w przyszłych fazach rozwoju aż do ponad 2 milionów TEU rocznie. DCT Gdańsk jest również jedynym terminalem w Polsce i na całym Bałtyku obsługującym bezpośrednie połączenia żeglugowe z Dalekiego Wschodu.

2.3.4. Port lotniczy

Tempo wzrostu ruchu lotniczego i liczby obsługiwanych pasażerów i ładunków zwiększyło się w 2004 r. po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. W 2008 r. Port Lotniczy obsłużył ponad 1,95 mln pasażerów, co dawało 4 miejsce w Polsce po Warszawie, Krakowie i Katowicach.

Ryc.42. Liczba pasażerów w polskich portach lotniczych w latach 2005-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Lotnictwa Cywilnego.

W roku 2009 Port Lotniczy w Gdańsku osiągnął poziom niecałych 10% udziału w rynku lotniczym w kraju, co oznacza wzrost o 100%. Choć pozycja lotniska w Gdańsku od lat jest stabilna, z lokatą na 4 miejscu w kraju, to jednocześnie dynamika wzrostu w jego przypadku jest wysoka. W tym samym okresie znacząco spadł udział lotniska w Warszawie. Pomimo, że liczba pasażerów tego lotniska wzrosła, to jego udział w rynku lotniczym spadł z około 70% do poziomu 45% w roku 2009. Obecna przepustowość terminalu nr 1 w Gdańsku jest szacowana na 2,5 mln osób rocznie, dlatego też podjęto prace inwestycyjne związane z rozbudową portu lotniczego, w tym z budową terminalu nr 2. Obserwowany co roku średni 10% wzrost liczby operacji lotniczych jest następstwem rosnącej ilości połączeń regularnych, zarówno pasażerskich, jak i cargo, rejsów czarterowych oraz coraz większego ruchu samolotów nieregularnych (General Aviation). Powoduje to ciągły rozwój siatki połączeń realizowanych z Gdańska oraz coraz większą liczbę przewoźników operujących na gdańskim lotnisku. Generuje to także potrzebę rozbudowy pozostałej infrastruktury lotniska, w tym nowych stanowisk postojowych.

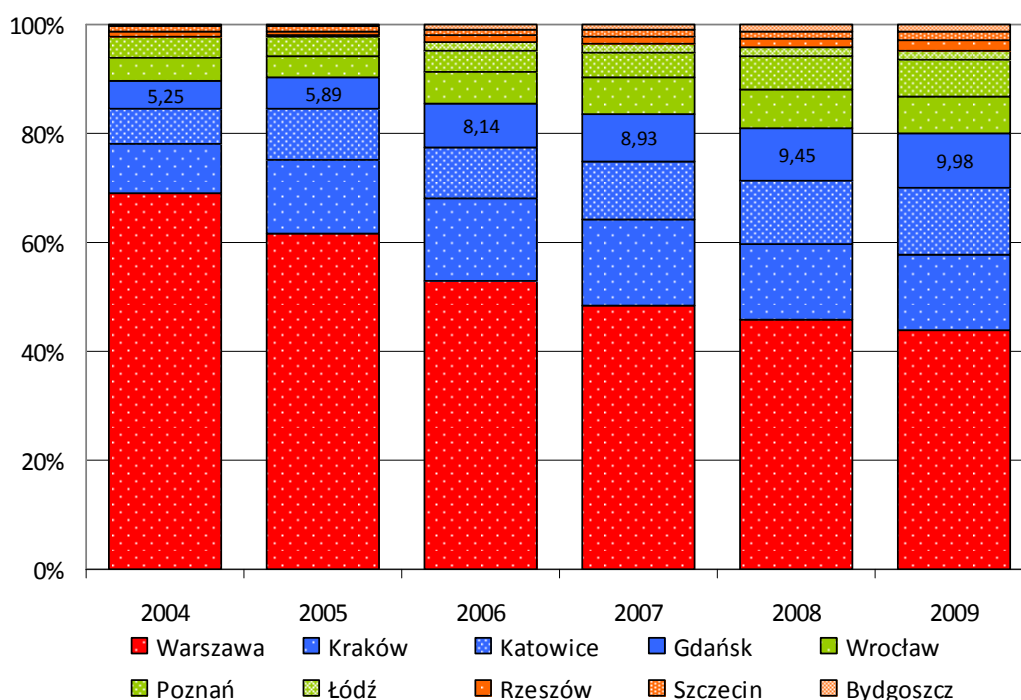
Transport lotniczy to jedna z dziedzin gospodarki, gdzie kryzys finansowy w 2009 roku był mocno odczuwalny i objawił się spadkiem zarówno ruchu pasażerskiego, jak również wykonanych operacji. Największe krajowe lotniska, które do niedawna cieszyły się dynamicznym wzrostem liczby pasażerów głównie dzięki tanim liniom lotniczym, w roku 2009 po raz pierwszy od lat zanotowały spadek ruchu. W

2009 roku w Gdańsku po raz pierwszy, podobnie jak w innych dużych portach lotniczych kraju, nastąpił spadek liczby odprawianych pasażerów. Urząd Lotnictwa Cywilnego prognozował spadek ruchu pasażerskiego w Polsce w 2009 roku na 8-9%. W Porcie Lotniczym w Gdańsku nie był on jednak tak wysoki, wyniósł bowiem 2,6% i był jednym z niższych (w Warszawie 12%, w Krakowie 8%)²⁶. Na zmniejszenie liczby obsługiwanych pasażerów miało wpływ pierwsze półrocze 2009 roku, w drugiej połowie roku zaobserwowano ponownie wzrost zainteresowania tą formą transportu. Znacznie większy spadek zaobserwowano w przewozach cargo. W 2009 roku spadły one o ponad 12% w porównaniu z rokiem poprzednim. Dużo większe spadki odnotowano jednak w innych portach m.in. w Katowicach (o 45%) i Poznaniu (o 21%).

W 2009 roku z Gdańska realizowano połączenia pasażerskie do następujących portów lotniczych: Alicante, Barcelona, Barcelona Girona, Bergen, Berlin, Birmingham, Bremen, Bristol, Cork, Doncaster – Schiefeld, Dortmund, Dublin, Dusseldorf, Dusseldorf – Weeze, Edynburg, Eindhoven, Frankfurt, Frankfurt – Hahn, Glasgow – Prestwick, Hamburg – Lubeka, Kolonia – Bonn, Kopenhaga, Kraków, Liverpool, Londyn – Luton, Londyn – Stansted, Malmö, Mediolan – Bergamo, Monachium, Oslo, Oslo – Torp, Oslo Rygge, Paryż – Beauvais, Poznań, Reykjavik, Rzym, Sztokholm - Skavsta, Tampere, Turku, Warszawa.

Ryc.43. Udział polskich portów lotniczych w rynku pasażerskim w latach 2005-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Lotnictwa Cywilnego.

2.3.5. Budownictwo

Równie prężną branżą w województwie jest budownictwo, oferujące bardzo szeroki wachlarz usług. Firmy budowlane z Pomorza specjalizują się w zarówno w budownictwie przemysłowym (drogi, mosty, hale produkcyjne) i komercyjnym (biurowce, centra handlowe), jak i mieszkaniowym. Silnie rozwinięte jest budownictwo obiektów morskich, w którym specjalizuje się wiele pomorskich firm. Większość czołowych firm mających siedzibę na Pomorzu, operuje na rynku ogólnopolskim, a część z nich wychodzi także poza Polskę. Największe z nich to m.in.: Polnord S.A., GPRD Skanska Gdańsk, Hydrobudowa Gdańsk S.A., Grupa Inwestycyjna Hossa S.A., Grupa Allcon S.A., Invest Komfort S.A., Grupa NDI S.A.

Produkcja budowlano-montażowa zrealizowana w 2009 roku w województwie pomorskim wyniosła 5,3 mld złotych i była o ponad 110% wyższa od osiągniętej w 2005 roku. Największą wartość miały projekty transportowe, związane z budową autostrad, dróg ekspresowych, ulic i dróg pozostałych

²⁶ Dane Urzędu Lotnictwa Cywilnego.

(1,2 mld złotych), budową budynków dwu – i wielomieszkaniowych (852,6 mln złotych) oraz budową budynków przemysłowych i magazynowych (450,3 mln złotych).²⁷

Sprzedaż produkcji budowlano-montażowej w 2009 r. porównaniu do 2005 roku wzrosła o prawie 150%, a liczba pracujących o 63% (do 47 tys. osób)²⁸. Należy tu mieć na uwadze fakt, że branża ta sprzyja rozwojowi szarej strefy, dlatego też wielkości te mogą być zaniżone. Najważniejsza część produkcji dotyczyła inżynierii lądowej i wodnej, w tym wznoszenia obiektów budowlanych.

Przychód ze sprzedaży wyrobów i usług liczony na 1 zatrudnionego w przedsiębiorstwach budowlanych województwa w 2009 r. wyniósł 318,6 tys. zł i był o 1,5% niższy niż rok wcześniej, natomiast w kraju wydajność pracy w tym czasie kształtowała się na poziomie 354,5 tys. zł.

Budownictwo wydaje się mieć przed sobą względnie dobre perspektywy – szczególnie infrastrukturalne – w związku z koniecznością realizacji licznych inwestycji współfinansowanych z funduszy strukturalnych. Perspektywy rynku mieszkaniowego także wydają się pozytywne, o czym świadczy stabilizacja cen i powoli rosnąca liczba sprzedanych przez deweloperów mieszkań (w 2009 r. liczba oddanych do użytkowania mieszkań była zbliżona do roku 2008r., stanowiła 9% mieszkań oddanych w kraju). Wzrosła także zarówno ogólna powierzchnia użytkowa wybudowanych mieszkań jak i przeciętna powierzchnia jednego mieszkania. Od roku 2005 na rynku przybyło pprawie 28 tys. nowych budynków, w tym budynków jednorodzinnych, wielomieszkaniowych i niemieszkalnych (w latach 2005-2009 115 hoteli).

2.3.6. Sektor wysokich technologii

Jednym z najszybciej rozwijających się sektorów w województwie jest sektor wysokich technologii reprezentowany przede wszystkim przez małe i średnie przedsiębiorstwa (informatyka, elektronika, telekomunikacja, farmacja, branża kosmetyczna),.

Dobrym zapleczem, zapewniającym rozwój sektora high-tech są wyższe uczelnie, w tym: Politechnika Gdańska, Uniwersytet Gdański, Gdański Uniwersytet Medyczny, Akademia Morska i Akademia Marynarki Wojennej, które kształcą kadrę w tym zakresie oraz parki naukowo-technologiczne, specjalne strefy ekonomiczne, a także inne instytucje otoczenia biznesu, wspierające proces komercjalizacji i transferu technologii.

Ryc.44. Firmy inwestujące w BPO w Polsce

Źródło: Polska Agencja Informacji i inwestycji Zagranicznych www.paiz.gov.pl/sektory/bpo.

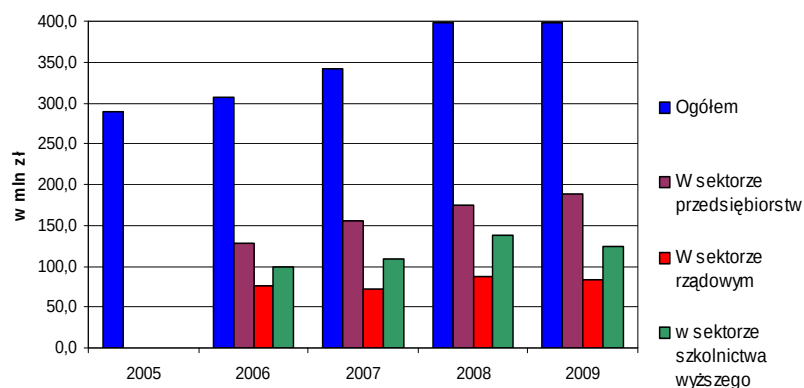

²⁷ Dane na podstawie Rocznika statystycznego województwa pomorskiego 2010

²⁸ Dane dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób

Najbardziej znane firmy w regionie reprezentujące branżę wysokich technologii to między innymi: Intel Technology Poland (centrum badawcze), Lufthansa Systems Poland (centrum outsourcingowe), IBM (centrum wdrożeniowe), Young Digital Planet (czołowy producent multimediów edukacyjnych), Compuware (czołowy dostawca aplikacji IT dla firm), ZenSar (centrum outsourcingowe), Jabil oraz Flextronics.

Ryc.45. Nakłady inwestycyjne na B+R w województwie pomorskim
Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank Danych Regionalnych GUS.

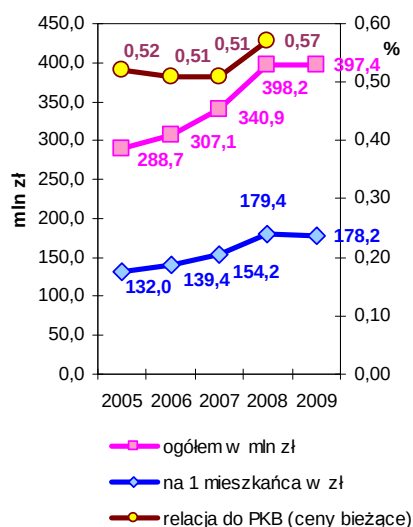

Stale rośnie wielkość wydatków na badania i rozwój w regionie. Po niewielkim spadku w ostatnich latach ich odsetek w stosunku do PKB regionalnego wydatki na B+R wzrosły (z 0,52% w 2005 do 0,51% w 2007r. i 0,57 w 2008r., Polska: 0,6 %).

Porównując podstawowe wskaźniki z zakresu działalności badawczo-rozwojowej region wypada dość dobrze na tle kraju.

Stosunkowo wysokie nakłady na działalność B+R w relacji do produktu krajowego brutto

Ryc.46. Nakłady na działalność B+R w województwie pomorskim
Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank Danych Regionalnych GUS.

pozwoły na przesunięcie się Pomorskiego z 5. na 3. miejsce w kraju, przy czym tylko 2 województwa (mazowieckie i małopolskie) przekraczają w tym względzie średnią krajową. Na gorszym 7. miejscu plasuje się pomorskie pod względem nakładów na B+R w przeliczeniu na 1 mieszkańca (pomorskie: 178,2 zł, Polska: 237,6 zł). Przy czym należy dodać, że w przypadku obydwu wskaźników średnią krajową zawyża województwo mazowieckie, odpowiednio relacja nakładów do PKB - 1,07 % oraz nakłady na B+R per capita – 669,8 zł.

Branża elektroniczna

Reprezentowana jest między innymi przez: Flextronics International Poland (dostawca podzespołów elektronicznych), DGT (dostawca nowoczesnych systemów łączności oraz kompleksowych rozwiązań teleinformatycznych), Jabil Circuit Poland (dostawca płyt bazowych do telewizorów), Gemalto (lider w dziedzinie bezpieczeństwa cyfrowego), Platan (wiodący producent abonenckich central telefonicznych oraz zintegrowanych systemów alarmowania, sygnalizacji i łączności radiowej dla służb ratowniczych), Radmor (największy polski producent sprzętu radiokomunikacji ruchomej UKF FM), Satel (producent nowoczesnych urządzeń elektronicznych – centrale alarmowe, sygnalizatory, czujki).

Branża kosmetyczna i farmaceutyczna

Wysokie technologie obecne są również w rozwijających się **branżach kosmetycznej i farmaceutycznej**. Przykładem tego typu przedsiębiorstw są między innymi firmy Ziąja oraz Oceanic. Jednym z liderów polskiego przemysłu farmaceutycznego jest Polpharma SA. Poza tym powstaje szereg mniejszych przedsiębiorstw zarówno produkcyjnych, jak i badawczych związanych z biotechnologią. Możliwość korzystania z bogatego zaplecza naukowego i wykwalifikowanych pracowników, rekrutujących się z kierunku biotechnologii Politechniki Gdańskiej i międzywydziałowego kierunku biotechnologii prowadzonego wspólnie przez Uniwersytet Gdański i Gdański Uniwersytet Medyczny, jest ważnym wsparciem w rozwoju firm realizujących innowacyjne projekty w tej dziedzinie.

2.3.7. Branża spożywcza

Tradycyjnie silną pozycję w gospodarce województwa ma branża spożywcza, która wytwarza około 11% produkcji sprzedanej przemysłu Pomorza, zatrudniając przy tym 20 tys. osób.

W regionalnym przetwórstwie spożywczym od kilku lat największy obrót generowany jest przez przetwórstwo rybne, którego przychody stanowią ponad 28% wartości sprzedaży lokalnego sektora. W Pomorskiem swoją siedzibę mają największe w kraju zakłady przetwórcze ryb, wśród których warto wymienić Grupę Kapitałową Graal S.A., Seko S.A., Przetwórstwo Rybne Łosoś Sp. z o.o., BMC, Wilbo S.A., Almar Sp. z o.o. Kolejne miejsce z udziałem 24% w obrotach sektora zajmuje przetwórstwo mięsne, a za nim produkcja olejów i tłuszczów z udziałem 11%.

Branża spożywcza w regionie, reprezentowana jest również przez firmy produkujące słodczyce (np. Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Bałtyk” Sp. z o.o.), koncentraty spożywcze (np. Dr.Oetker Polska Sp. z o.o.), przetwory mięsne (np. Zakłady Mięsne Prime Food Sp. z o.o.).

2.3.8. Turystyka

Turystyka stanowi ważny element gospodarki województwa pomorskiego, a swoją rolę zawdzięcza przede wszystkim wieloaspektowej atrakcyjności województwa.

Do czynników atrakcyjności turystycznej należy zaliczyć walory przyrodniczo-środowiskowe oraz kulturowe. Bogactwo walorów i zróżnicowany potencjał województwa ma zasadnicze znaczenie i decyduje o przydatności przestrzeni dla wielu form turystyki i rekreacji, generujących ruch turystyczny pochodzenia regionalnego, krajowego i międzynarodowego.

Największy potencjał turystyczno-rekreacyjny środowiska przyrodniczego i kulturowego występuje w gminach nadmorskich oraz w centralnej części Pojezierza Kaszubskiego i zachodniej części Borów Tucholskich. Umiarkowany, ale również znaczny występuje w pozostałej części Pojezierza Kaszubskiego i Borów Tucholskich oraz na Pojezierzu Iławskim. Mały potencjał występuje w gminach: Pojezierza Starogardzkiego, Żuław Wiślanych i doliny Wisły. Generalnie potencjał środowiska przyrodniczego, wynikający z jego atrakcyjności rekreacyjnej, jest na obszarze województwa duży, strefowo zróżnicowany, stwarzający możliwości rozwoju różnorodnych form rekreacji.

Rozwojowi turystyki w województwie pomorskim sprzyja jedna z największych w kraju baz noclegowych zbiorowego zakwaterowania. Analiza zróżnicowań regionalnych w kraju pokazuje, że największa liczba obiektów zbiorowego zakwaterowania zlokalizowana jest w województwach najczęściej odwiedzanych zarówno przez turystów krajowych, jak i zagranicznych, czyli w województwie mazowieckim, zachodniopomorskim, małopolskim, dolnośląskim i właśnie pomorskim²⁹. Ponadto warto wspomnieć, iż podregiony gdański i trójmiejski należą do grupy podregionów Polski charakteryzujących się relatywnie wysokimi wartościami wskaźnika zagospodarowania turystycznego³⁰.

Oferta noclegowa w regionie jest bardzo zróżnicowana – składają się na nią nie tylko hotele średniej i wysokiej klasy 3-, 4- i 5-cio gwiazdkowe, ale duży potencjał bazy noclegowej stanowią również ośrodki wypoczynkowe, pensjonaty, campingi oraz kwatery prywatne zlokalizowane w miejscowościach nadmorskich. Jej przestrzenne zróżnicowanie można określić w następujący sposób:

- pas nadmorski (obejmujący Mierzeję Wiśląną, Półwysep Helski po miejscowości nadmorskie Łebę, Ustkę, Rowy) – największą część bazy noclegowej stanowią ośrodki wczasowo-wypoczynkowe, campingi i pola namiotowe, ale dominującą część bazy noclegowej stanowią kwatery prywatne;
- pas pojezierny to przede wszystkim ośrodki wczasowe, obiekty wypoczynkowe, ale również obiekty prowadzone rodzinnie (gospodarstwa agroturystyczne oraz umownie przyjęte pensjonaty – obiekty nieskatygoryzowane) oraz kwatery prywatne;
- Trójmiasto: hotele średniej i wysokiej klasy (4 i 5-cio gwiazdkowe) oraz centrum konferencyjne Sheraton Conference Center;
- Słupsk: hotele średniej klasy 2 i 3 gwiazdkowe i inna baza noclegowa;
- Malbork: hotele średniej klasy 2 i 3 gwiazdkowe, 1 dom wycieczkowy i 1 schronisko młodzieżowe (usytuowane w gimnazjum), a także na terenie Ośrodka Sportu i Rekreacji tereny rekreacyjno-sportowe, hotel 1-gwiazdkowy i kemping 4-gwiazdkowy;

²⁹ Rozwój regionalny w Polsce, Raport 2009, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2009 r.

³⁰ Identyfikacja i delimitacja obszarów problemowych i strategicznej interwencji w Polsce. Wnioski z analiz, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, 2009 r.

- pozostałe obszary województwa: hotele niższej klasy oraz inna zróżnicowana baza noclegowa.

Według stanu w dniu 31 lipca 2009 r.³¹ w województwie pomorskim działalność prowadziły 832 turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania (o 44 więcej niż w roku 2005 – 5,6%), co usytuowało województwo na trzecim miejscu w kraju, po województwie małopolskim i zachodniopomorskim. W Polsce wzrost w tym samym okresie czasu był mniejszy i wyniósł 4%.

Ponad połowa zasobów bazy noclegowej zlokalizowana jest w powiatach o dużych walorach turystycznych, położonych w pasie nadmorskim, a mianowicie: w powiecie puckim (160 – 19,2% obiektów w regionie), w Gdańsku (95 – 11,4%), w powiecie łęborskim (92 – 11%), słupskim (91 – 10,9%) i w powiecie nowodworskim (75 – 9%). Najmniej obiektów zbiorowego zakwaterowania posiada natomiast powiat sztumski – 2, co stanowi jedynie 0,2% obiektów w województwie.

W 2009 r. średnio w Polsce na 100 km² zlokalizowane były 2,2 obiekty noclegowe. Wskaźnik ten w województwie pomorskim znacznie przekroczył średnią krajową i wyniósł 4,5 (większe zagęszczenie występuje tylko w województwie małopolskim)³². Podobnie drugie miejsce w kraju (po zachodniopomorskim) województwo zajmuje pod względem liczby miejsc noclegowych przypadających na 1000 mieszkańców – 36,6.

Do bazy noclegowej turystyki w województwie pomorskim należy 184³³ obiektów hotelarskich (125 hoteli, 1 motel, 21 pensjonatów, 29 campingów, 1 dom wycieczkowy i 7 schronisk młodzieżowych (stan w dniu 31 grudnia 2008 r.).

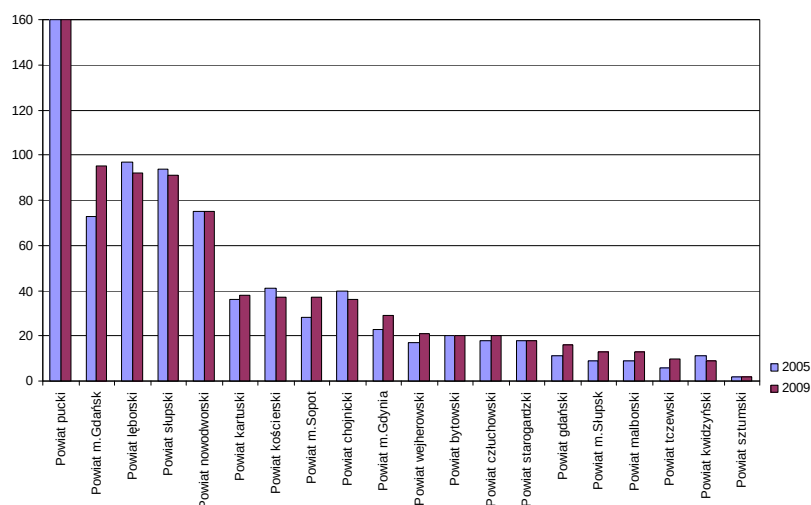
W 2009 r. sieć hoteli znajdowała się prawie we wszystkich powiatach województwa, oprócz powiatów człuchowskiego, kartuskiego i sztumskiego. Największą liczbą miejsc noclegowych dysponowały hotele zlokalizowane na terenie Gdańska (25,4% ogółu miejsc hotelowych województwa), powiatu puckiego (16,0%) oraz Sopotu (11,3%).

Do 2008 roku w województwie pomorskim dominowała sieć Accor i obiekty tej sieci znajdowały się tylko i wyłącznie w Trójmieście – dotyczy to hoteli: Mercure Hevelius, Novotel Centrum, Novotel Marina, Sofitel Grand. Do końca 2008 roku funkcjonowała także sieć Holiday Inn. Do sieci hoteli dołączyła również sieć Sheraton, której to obiekt Sheraton Conference Center & Spa rozpoczął działalność w 2009 roku.

Większość hoteli w regionie stanowią obiekty klasy średniej. W 2008 r. 44% obiektów oznaczonych było kategorią 2-gwiazdkową a 33,6% kategorią 3-gwiazdkową³⁴. W Polsce, wg danych GUS było to odpowiednio 30,8% i 40,9%. Warto przy tym zauważyć, iż jednocześnie województwo pomorskie charakteryzuje większy niż w kraju odsetek hoteli 5-gwiazdkowych, tj. 3,5% (w Polsce udział ten wynosi – 1,8%).

Ryc.47. Obiekty zbiorowego zakwaterowania w 2005 i 2009 r. (stan na lipiec).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

³¹ Dane dotyczące bazy noclegowej pochodzą z GUS

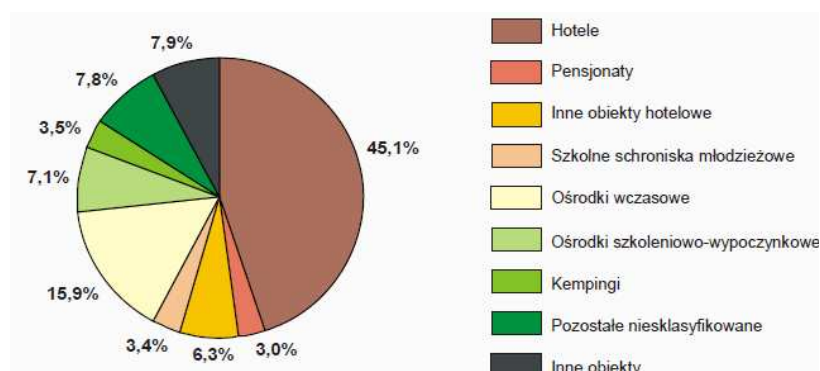
³² Turystyka w 2009 r., GUS, Warszawa, 2010 r.

³³ Dane Departamentu Turystyki UMWP na podstawie rejestru decyzji administracyjnych wydanych przez Marszałka Województwa Pomorskiego

³⁴ Dane Departamentu Turystyki UMWP

Ryc.48. Struktura korzystających z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania w województwie pomorskim wg. rodzajów obiektów w 2009 r.

Źródło: Turystyka w województwie pomorskim w 2009 r., US w Gdańsku, Gdańsk, 2010 r.

Wśród pozostałych obiektów zbiorowego zakwaterowania najliczniejszą grupę stanowią ośrodki wczasowe. W 2009 r. na terenie województwa funkcjonowało 218 obiektów tego typu, które oferowały 26,3 tys. miejsc noclegowych (32,2% ogólnej liczby miejsc noclegowych w województwie)³⁵.

Liczba miejsc noclegowych jest jednym z istotniejszych mierników potencjału turystycznego. Decyduje ona o chłonności turystycznej i determinuje wielkość ruchu

turystycznego. Liczba miejsc noclegowych, którymi dysponują obiekty zbiorowego zakwaterowania w województwie pomorskim w latach 2005-2009 zmniejszyła się z 85,3 tys. miejsc do 81,4 tys. miejsc noclegowych (tj. o 4,6%). W tym w dyspozycji hoteli, moteli, pensjonatów i innych obiektów hotelowych pozostaje 23,4% ogólnej liczby miejsc. Średnio obiekt turystyczny zbiorowego zakwaterowania dysponował 98 miejscami noclegowymi (108 w 2005 r.). Średni obiekt turystyczny w Polsce posiada 87 miejsc noclegowych, jest więc mniejszy od statystycznego obiektu w województwie pomorskim.

Pod względem liczby miejsc noclegowych najwyższy udział mają powiaty położone w pasie nadmorskim, tj. powiat: pucki (17,1%), miasto Gdańsk (14,3%), słupski (12,8%), lęborski (12,3%) i powiat nowodworski (10,6%).

Wzrasta udział obiektów całorocznych wśród obiektów noclegowych. W roku 2009 stanowiły one 48,3% ogółu obiektów w regionie, podczas gdy w roku 2005 było to 41,4%. Niestety udział obiektów całorocznych w województwie pomorskim jest nadal zdecydowanie niższy niż średnia dla kraju, która w 2009 r. wyniosła 71,3%.

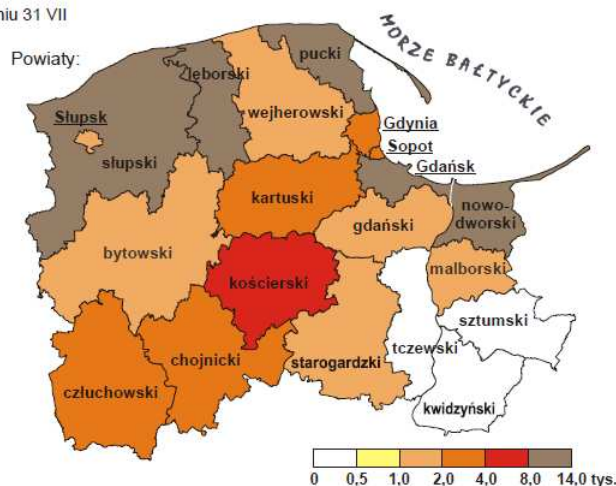
W 2009 r. w obiektach noclegowych turystyki w województwie pomorskim przebywało 1610,7 tys. turystów, tj. o 256,6 tys. (19,7%) więcej niż 4 lata wcześniej. Dynamika zmian pod tym względem jest nieco lepsza od średniej dla kraju (16,6%). Turyści zagraniczni stanowili 15,8% ogólnej liczby turystów i było ich o 13,3% mniej niż w 2005 r. (w Polsce spadek ten był mniejszy – rzędu 10,4%). Turyści przebywali najczęściej w hotelach (45% ogólnej liczby turystów), ośrodkach wczasowych (15,9%) oraz w ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych (7,1%).

Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w województwie pomorskim w 2009 r. był nieco wyższy niż średnio w kraju (35,7%) i ukształtował się na poziomie 37,1%. Wzrost w porównaniu do roku 2005 był niewielki – o 1,5 p.p. W poszczególnych miesiącach wartość wskaźnika wahała się od 17,5% w styczniu do 60,0% w lipcu. Najwyższy stopień wykorzystania miejsc noclegowych charakteryzował zakłady uzdrowiskowe – 88,4%. Również wysoki wskaźnik odnotowano w domach pracy twórczej – 61,2%, w ośrodkach kolonijnych – 54,8% i w hostelach – 50,7%. Najkorzystniejszy stopień

Ryc.49. Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w 2009 r.

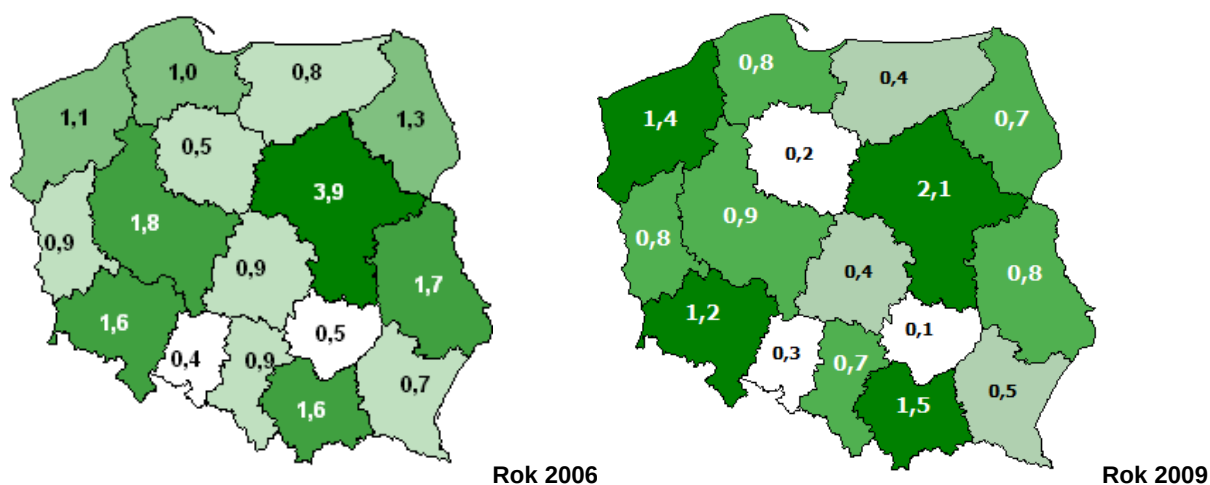
Źródło: Turystyka w województwie pomorskim w 2009 r., US w Gdańsku, 2010 r.

Stan w dniu 31 VII

³⁵ Turystyka w województwie pomorskim w 2009 r., US w Gdańsku, Gdańsk, 2009 r.

Ryc.52. Turyści zagraniczni w województwach w 2006 i 2009 roku (w mln osób).
Źródło: Badania Instytutu Turystyki w 2006 i 2009 r.

województwo pomorskie posiada również Według danych Instytutu Turystyki największą w Polsce prywatną bazę noclegową (pokoje gościnne i kwatery agroturystyczne), którą w 2007 r. tworzyło 5699 obiektów, z czego większość (78,8%) stanowiły obiekty sezonowe. Obiekty te dysponowały liczbą 89736 miejsc noclegowych³⁷.

Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania prowadzą również działalność gastronomiczną. W 2009 r. dysponowały 828 placówkami gastronomicznymi. Według stanu w dniu 31 lipca 2009 roku 204 obiekty prowadziły restauracje, 268 – bary i kawiarnie, 281 – stołówki, a 75 – punkty gastronomiczne. W porównaniu do roku 2005 nastąpił wzrost liczby tych placówek o 12,8%. W Polsce liczba tych placówek wzrosła w badanym okresie czasu o 9,8%.

Ogółem na terenie województwa pomorskiego w 2009 r. wg danych GUS działało 637 placówek gastronomicznych (stałych i sezonowych), w tym 220 restauracji (34,5%). Ogólna liczba placówek gastronomicznych w porównaniu z rokiem 2005 zwiększyła się o 11,7%, dynamika zmian była więc nieco mniejsza niż w Polsce (12,1%). Największym centrum gastronomicznym województwa jest powiat grodzki Gdańsk. Ponadto ponad połowa bazy gastronomicznej koncentruje się w powiatach nadmorskich. Oprócz powiatów nadmorskich koncentracja infrastruktury gastronomicznej występuje w rejonach atrakcyjnych turystycznie pod względem walorów kulturowych (np. Malbork), oraz przyrodniczych (np. Chojnice)³⁸.

Podsumowując w latach 2005-2009 w zakresie infrastruktury turystycznej w województwie pomorskim zaszły pozytywne zmiany. Wzrosła liczba obiektów noclegowych (przy czym dynamika zmian była większa niż średnio w kraju). Zwiększył się również udział obiektów całorocznych. Nastąpił także wzrost liczby udzielonych noclegów i zwiększył się stopień wykorzystania miejsc noclegowych. Jednocześnie w większości z analizowanych wskaźników województwo pomorskie osiąga wartości powyżej średniej dla Polski. Niepokoić może jednak wciąż znacznie mniejszy niż średnio w kraju udział obiektów całorocznych w ich ogólnej liczbie - województwo pomorskie należy do regionów, w których występuje typowo sezonowy ruch turystyczny. Zastanawiający jest również większy niż w Polsce spadek udziału turystów zagranicznych. Jak już wspomniano województwo pomorskie oprócz dobrej bazy noclegowej dysponuje również innymi elementami infrastruktury istotnymi z punktu widzenia turystyki tj. szlaki rowerowe i kajakowe, kąpieliska, infrastruktura żeglugi przybrzeżnej i śródlądowej itd. Należy jednak zauważyć, iż część tej infrastruktury wymaga rewaloryzacji czy modernizacji.

2.4. Powiązania branżowe przedsiębiorstw - klastry

Województwo Pomorskie jako pierwsze w Polsce uchwaliło w czerwcu 2009 roku Regionalny Program Wspierania Klastrow dla Województwa Pomorskiego na lata 2009-2015. Klastr jest formą organizacji produkcji o wysokim potencjale innowacyjnym, a tym samym odgrywa kluczową rolę w kreowaniu konkurencyjności i rozwoju społeczno-gospodarczego. W województwie pomorskim wyróżniono

³⁷ <http://www.intur.com.pl/baza.htm>

³⁸ Uwarunkowania i kierunki rozwoju turystyki w województwie pomorskim, PART S.A., 2003 r.

następujące potencjalne klastry: budowlany, rolno-spożywczy (w tym rybny), morski, ICT (elektronika, telekomunikacja, informatyka), logistyczny, chemiczny, drzewno-meblarski, turystyczny, metalowy, maszynowo-narzędziowy, jubilerski

Powyższe klastry charakteryzują się zróżnicowanym poziomem organizacji tzw. inicjatyw klastrowych, których celem jest dążenie do zainicjowania funkcjonowania klastra. Sformalizowane formy przyjęły następujące klastry (według stanu na lipiec 2010): Bałtycki Klaster Ekoenergetyczny, Pomorski Klaster BioEkoChemiczny, Gdańska Delta Bursztynu, Gdański Klaster Budowlany, Pomorski Klaster ICT, Pomorski Klaster Morza i Zlewiska Wisły, Nadwiślański Klaster Energii Odnawialnej i Poszanowania Energii oraz Żywność z Pomorza.

W ramach RPWK SWP wyróżnił w konkursie na klastry kluczowe dwa klastry kluczowe tzn. takie które mogą stać się w przyszłości silnymi motorami rozwoju regionu w przyszłości i cechują się istotnym udziałem w gospodarce województwa pomorskiego, wysoką dynamiką wzrostu oraz potencjałem rozwojowym i konkurencyjnością. Są to: Pomorski Klaster ICT oraz Bałtycki Klaster Ekoenergetyczny.

2.5. Produkty tradycyjne

Elementem konkurencyjności regionu jest też jego rozpoznawalność i marka. Buduje się ją m.in. przez promocje produktów tradycyjnych charakterystycznych w danym regionie. Produkty znajdujące się na liście produktów tradycyjnych cechuje odpowiednio długa tradycja pochodzenia (co najmniej od 25 lat) oraz historia wytwarzania. Są to środki spożywcze lub napoje spirytusowe, w tym historyczne, spotykane w literaturze lub innych materiałach źródłowych wzmianki dotyczące produktu rolnego, środka spożywczego lub napoju spirytusowego (np. stare przepisy, receptury, oznaczenia, w tym etykiety, cytaty z książek i z artykułów prasowych itp.).

Na listę produktów tradycyjnych województwa pomorskiego, prowadzoną przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, jest wpisanych 106 potraw przyrządzanych w regionie według starych receptur i tradycją związanych z Pomorzem. Pod tym względem województwo Pomorskie znajduje się na drugim miejscu w kraju - tuż za województwem śląskim, które posiada 110 pozycji.

Wśród pomorskich produktów dominują następujące grupy: gotowe dania i potrawy - 37, wyroby piekarnicze i cukiernicze - 17, mięsne - 14, napoje - 13, warzywno-owocowe - 9, rybne - 7, miody - 3, mleczne - 2 i tłuszcze i oleje - 2. Pełna lista produktów tradycyjnych znajduje się na stronie www.wrotapomorza.pl.

Wyróżnionym produktem tradycyjnym jest truskawka kaszubska – kaszëbskô malëna, która jest 13. polskim produktem rolnym chronionym przez Unię Europejską. Komisja Europejska nadała truskawce przywilej posługiwania się znakiem Chronione Oznaczenie Geograficzne.

Od listopada 2009 r. nazwami „truskawka kaszubska” i „kaszëbskô malëna” można określać wyłącznie owoce rosnące w powiatach: kartuskim, kościerskim i bytowskim oraz w gminach: Przywidz (powiat gdański), Cewice (powiat lęborski), Wejherowo, Luzino, Szemud, Linia i Łęczyce (powiat wejherowski). Truskawka kaszubska jest pierwszym produktem z Pomorza, który znalazł się w unijnym rejestrze, znajduje się także na Liście Produktów Tradycyjnych Województwa Pomorskiego – od 3 stycznia 2008 roku.

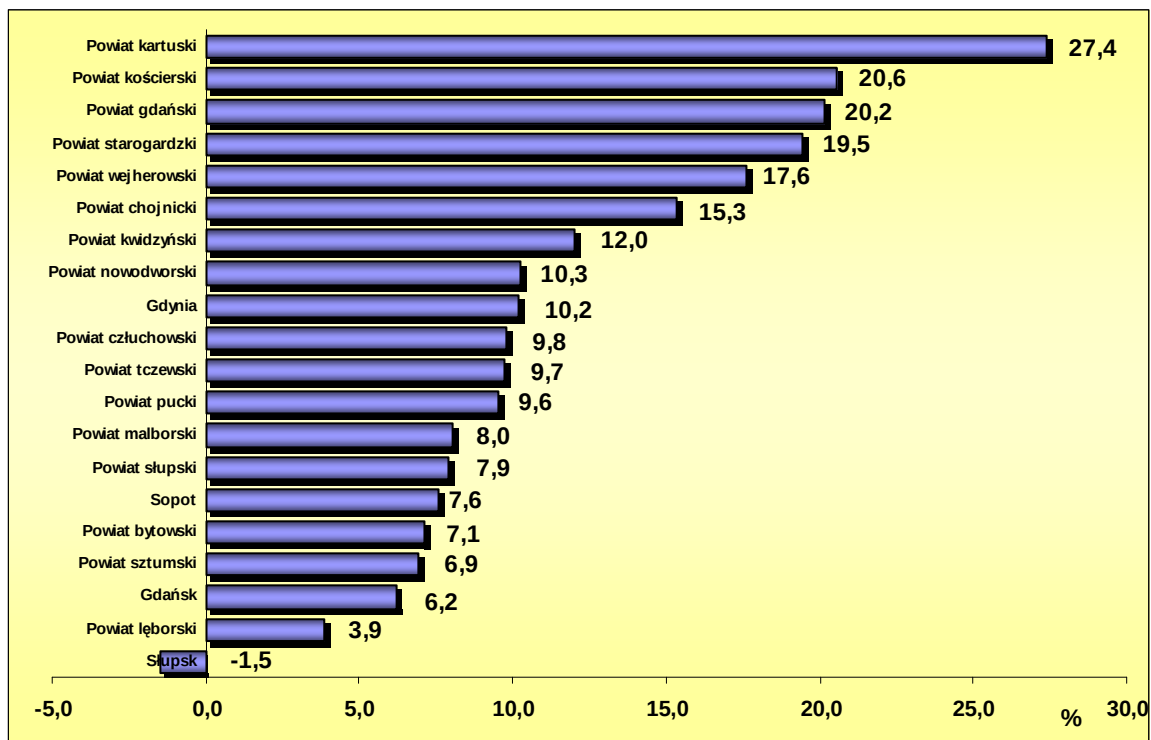
2.6. Przedsiębiorczość

Istotnymi czynnikami rozwoju gospodarczego Pomorza jest nadmorska lokalizacja, powiązania wewnętrzne i zewnętrzne oraz przyjazne środowisko prowadzenia działalności gospodarczej, objawiające się urozmaiconą ofertą IOB. Odgrywa to istotną rolę w rozwoju i funkcjonowaniu podmiotów gospodarczych, przyczyniając się do wzrostu atrakcyjności gospodarczej i podniesienia konkurencyjności regionu.

Na koniec 2008 r. w województwie pomorskim było zarejestrowanych 240,5 tys. podmiotów (o 7,8% więcej niż cztery lata wcześniej), z czego 96,5% było zarejestrowanych w sektorze prywatnym. Najwięcej podmiotów koncentrowało swoją działalność w usługach tj. w sekcjach: handel i naprawy (25,3% ogółu), obsługa nieruchomości i firm (18,7%) w budownictwie (12,3%) oraz w przetwórstwie przemysłowym (11,9%).

W 2009 r. odnotowano dalszy systematyczny wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Przypuszczalnie silny wzrost bezrobocia wpłynął na fakt, że do końca 2009r. nastąpiło silniejsze niż dotychczas zainteresowanie rozpoczęciem działalności gospodarczej. W grudniu liczba podmiotów osiągnęła rekordowy poziom 249 tys. W porównaniu do roku poprzedniego działalność rozpoczęło prawie 9 tys. nowych firm (wzrost o 3,6%).

Ryc.53. Dynamika zmian liczby podmiotów gospodarki narodowej w województwie pomorskim (%) w roku 2009 w porównaniu z rokiem 2005
 Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Zarejestrowane zmiany odbywały od schematu obserwowanego w latach poprzednich. Z reguły wyraźny wzrost poziomu przedsiębiorczości następował w okresie wiosenno-letnim, co związane było z sezonowym wzrostem aktywności gospodarczej oraz napływem absolwentów na rynek pracy. Z kolei w okresie jesienno-zimowym widoczna była stagnacja liczby podmiotów gospodarczych. Jednakże pod koniec 2009r. aktywność gospodarczą cechowało wyższe niż zwykle w tym okresie natężenie, co w świetle trudności na rynku pracy należy oceniać pozytywnie. Świadczy ono o aktywności osób, które utraciły pracę, choć zapewne część wzrostu przedsiębiorczości to efekt „samozatrudnienia” u byłego pracodawcy, co pozwala obniżyć koszty działalności gospodarczej. Niezależnie od powodu podjęcia samodzielnej działalności, taki stan rzeczy jest korzystny – pozwala ograniczyć bezrobocie i dostarcza nowych doświadczeń zawodowych. Niewątpliwie większa liczba podmiotów gospodarczych ułatwi wzrost zatrudnienia w momencie powrotu lepszej koniunktury gospodarczej.³⁹

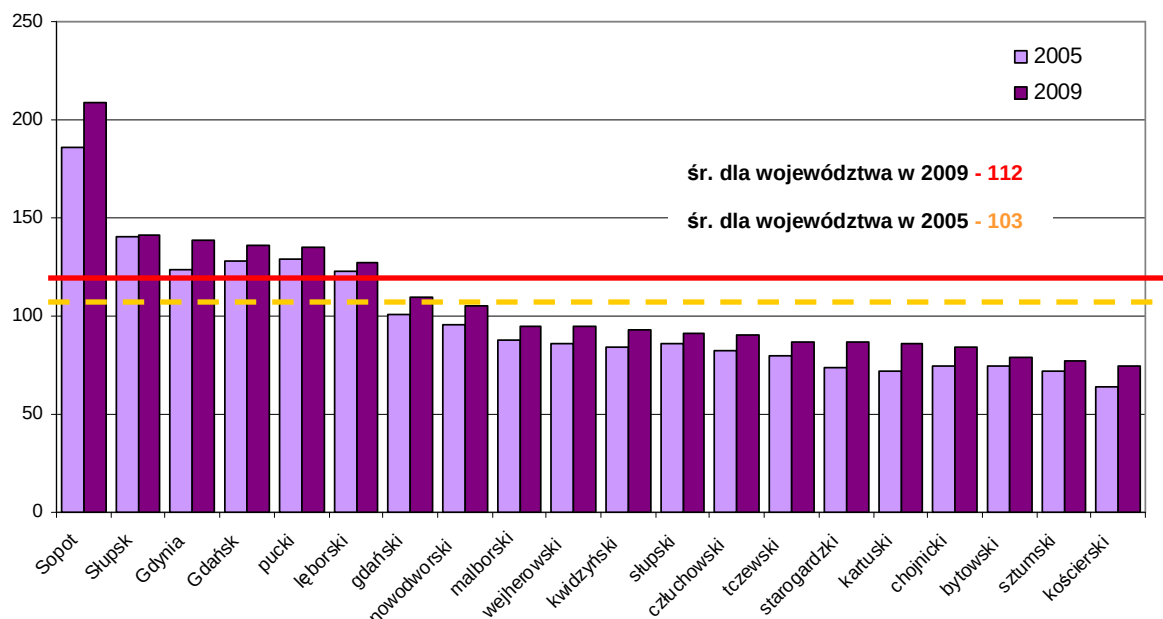
Rozkład aktywności gospodarczej w województwie jest wynikiem zróżnicowanego poziomu urbanizacji, gęstości zaludnienia oraz nadmorskiego położenia, które w naturalny sposób wpływa na możliwości rozwoju podmiotów gospodarczych związanych z gospodarką morską i turystyczną. W związku z tym znaczna liczba podmiotów gospodarczych koncentruje się w strefie kształtującego się obszaru metropolitalnego. Na pozostałym obszarze województwa, poza regionalnymi centrami aktywności gospodarczej oraz ponadregionalnymi korytarzami transportowymi, wartości wskaźnika są niższe, co wynika przede wszystkim z rolniczo-leśnej struktury gospodarki obszarów wiejskich.

Najwięcej przedsiębiorstw działało w Gdańsku (25,4% ogółu zarejestrowanych jednostek) i w Gdyni (13,8%) oraz w powiecie wejherowskim (7,1%), a najmniej w powiecie sztumskim (1,3%) i nowodworskim (1,6%). Zróżnicowanie przestrzenne w układzie powiatów wskazuje, że wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców jest wyższy od średniej dla województwa, (wynoszącej 105,4) w miastach na prawach powiatu: Sopocie (194,1); Słupsku (140,9); Gdańsku (129,9) i Gdyni (128,3) oraz w nadmorskim powiecie ziemskim: lęborskim (125,8). Najniższe wartości odnotowano w powiatach: bytowskim (77,0), sztumskim (73,9) i kościerskim (68,4).

³⁹ Sytuacja gospodarcza województwa pomorskiego w IV kwartale 2009 roku, IBnGR, PPG 1/2010

Ryc.54. Podmioty gospodarki narodowej REGON na 1000 mieszkańców w roku 2009 w województwie pomorskim

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

W ostatnich dwóch latach wciąż niekorzystnym zjawiskiem był fakt dość słabego zainteresowania inwestowaniem w regionie spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Dowodem na to jest utrzymująca się niewielka, chociaż wyższa niż średnia w kraju dynamika ich przyrostu (o 3,5% w ciągu minionego roku).

Potencjał do rozwoju przedsiębiorczości wśród pomorskich studentów

Z wyników badań przeprowadzonych w 2010 roku⁴⁰, mających na celu badanie planów założenia własnej firmy przez studentów ostatniego roku wszystkich pomorskich uczelni wynika, że mniej, niż co piąty (17%) badany student po ukończeniu studiów myśli o założeniu własnej firmy. W porównaniu z poprzednim badaniem wynik jest nieco niższy. Studenci wyraźnie częściej widzą się w roli pracowników niż pracodawców, ponieważ aż 79% osób preferuje zawarcie umowy o pracę po studiach niż otwarcie własnej firmy. Ponadto ponad połowa badanych ma pomysł na własny biznes, ale znaczna część nie jest jeszcze pewna swojej decyzji. Prawie połowa deklarujących chęć założenia własnej działalności (44%) nie potrafi jeszcze sprecyzować, kiedy dokładnie ją założy (w 2008 roku 49%). Tylko niewielka część studentów podjęła konkretne kroki w tym kierunku, takie jak: stworzenie biznesplanu, czy załatwianie kredytu na prowadzenie firmy.

Studenci planują otwarcie własnej firmy w dość zróżnicowanych branżach. Badani najczęściej zamierzają działać w takich obszarach jak: informatyka - produkcja sprzętu, programowanie, tworzenie stron internetowych, działalność w sferze służby zdrowia, opieki zdrowotnej i społecznej; handel hurtowy i detaliczny; działalność w sferze edukacyjnej; budownictwo i remonty budowlane; działalność na rynku nieruchomości, przy czym 3/4 pytaných twierdzi, że planowana branża będzie zgodna z ich obecnym kierunkiem studiów. Niewielka część potencjalnych przedsiębiorców deklaruje uruchomienie firmy wdrażającej innowacje. Taki pogląd podziela 32% studentów, którzy deklarują założenie własnej firmy (mniej niż w zeszłym badaniu). Natomiast w porównaniu do pierwszego pomiaru, badani częściej mówią o innowacjach technologicznych w kontekście planowanych zmian.

Z badania wynika, że w większości studenci uważają, że dotychczasowa edukacja za mało przygotowała ich prowadzenia własnej firmy, dlatego też w ostatnim badaniu zauważa się większą akceptację respondentów dla pomysłu wprowadzenia do programu studiów obowiązkowego

⁴⁰ Badanie potencjału do rozwoju przedsiębiorczości wśród studentów województwa pomorskiego na zlecenie Samorządu Województwa Pomorskiego w ramach projektu MID RBS, w roku akademickim 2009/2010 zrealizowane przez *Pentor Research International Poznań*. Była to II edycja. Pierwsze badanie zostało wykonane w roku akademickim 2007/2008 w ramach projektu MID WIG.

przedmiotu mającego na celu rozwijanie postaw przedsiębiorczościowych. Taki pogląd podziela ponad 80% badanych.

2.7. Wyniki finansowe firm

Z badań Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową wynika, że pomorscy przedsiębiorcy szybciej otrząsnęli się z szoku wywołanego kryzysem finansowym i generalnie nieco lepiej odnajdują się w sytuacji niejednoznacznych prognoz na przyszłość. Jest to także istotne w kontekście restrukturyzacji przemysłu okrętowego, która, jak pokazują oceny koniunktury gospodarczej, ma ograniczone negatywne skutki dla stanu pomorskiej gospodarki.

W latach 2005-2007 pomorskie firmy systematycznie poprawiły swoje wyniki finansowe (wzrost wyniku finansowego brutto o 47%). Rok 2008 był rokiem odczuwalnego kryzysu, gdyż nastąpił na tyle wysoki spadek wyników finansowych na działalności gospodarczej, że osiągnęły one wartości niższe niż w 2005 roku. Przełom nastąpił w roku 2009. Wskaźnik poziomu kosztów okazał się niższy niż przeciętny w kraju, a stosunkowo wysokie przychody z całokształtu działalności i w związku z tym korzystne wyniki finansowe ułożyły pomorskie na szóstym miejscu w kraju. Na uwagę zasługuje fakt, że udział firm rentownych w 2009r. wynosił 80% i był jednym z wyższych⁴¹. Wskaźnik rentowności ze sprzedaży towarów i materiałów poprawił się w 2009 roku w stosunku do słabego 2008 roku z 3,8% do 4,7%.

W przypadku wyników działalności przedsiębiorstw na uwagę zasługuje wyraźny wzrost sprzedaży detalicznej. Świadczy to o względnej stabilności polskiej i pomorskiej gospodarki.

Spadek liczby pracujących w przemyśle i nieznaczny wzrost pracujących w budownictwie w 2009 roku miały swój wpływ na wielkość produkcji sprzedanej w tych sektorach gospodarki (odpowiednio stanowiły 5,9% i 5,4% produkcji krajowej).

Po obserwowanym we wcześniejszych latach wzroście, w 2009 roku nastąpił spadek produkcji sprzedanej w przemyśle⁴² i niewielki wzrost produkcji sprzedanej w budownictwie.

Ryc.55. Produkcja sprzedana przemysłu w województwie pomorskim

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Spadkowa tendencja jest konsekwencją ciągle ograniczonego, zagranicznego popytu na produkty wytwarzane w województwie. Spadek produkcji dotknął głównie przedsiębiorstwa zajmujące się produkcją komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych oraz pozostałego sprzętu transportowego⁴³. Utrzymały się natomiast dobre tendencje wydajności pracy. Mimo spadku produkcji, w 2009 r. wydajność pracy w przemyśle mierzona przychodem ze sprzedaży wyrobów i usług w tym sektorze w przeliczeniu na 1 zatrudnionego wyniosła 368,0 tys. zł⁴⁴ i była o 3,5% wyższa niż rok wcześniej.

⁴¹ Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw Nr 4/2010, GUS Warszawa kwiecień 2010

⁴² W cenach bieżących, spadek produkcji sprzedanej przemysłu w porównaniu z rokiem 2008 wyniósł 2,7%, a wzrost produkcji budowlanej o 1,5%

⁴³ w cenach stałych

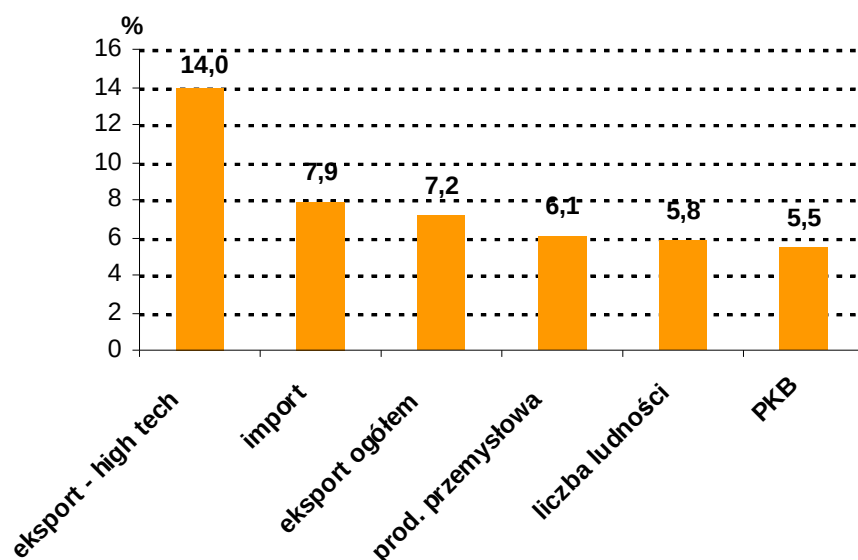
⁴⁴ w bieżących cenach bazowych, na podst. Komunikatu o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa pomorskiego, US Gdańsk, grudzień 2009r.

2.8. Handel zagraniczny⁴⁵

Województwo pomorskie cechuje znacznie wyższy udział w ogólnopolskim eksporcie niż w PKB, liczbie ludności czy produkcji przemysłowej. Bardzo wysoki jest wkład pomorskiego w krajowy eksport dóbr high-tech.

Ryc.56. Udział województwa pomorskiego w liczbie ludności, PKB, eksporcie, produkcji przemysłowej, eksporcie dóbr wysokich technologii (według klasyfikacji OECD) oraz imporcie Polski ogółem w % w 2008 roku⁴⁶

Źródło: Eksport oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne firm województwa pomorskiego, pod red. S.Umińskiego, współpraca PBS DGA Spółka z o.o. i Ośrodka Badań Integracji Europejskiej Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009

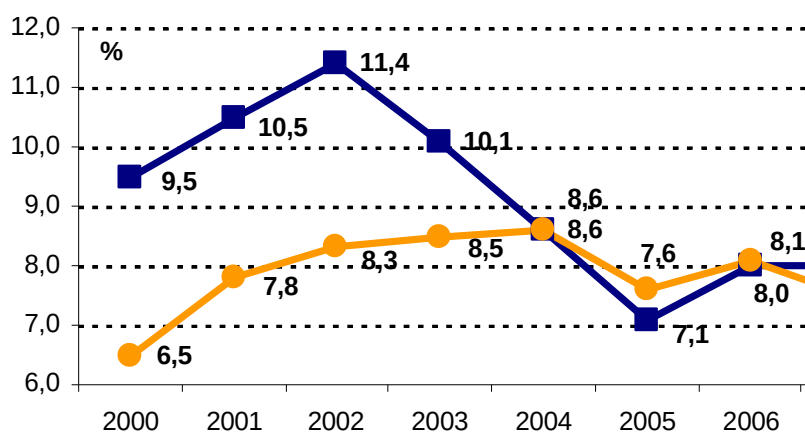

Region należy do największych eksporterów (5. pozycja) spośród regionów Polski. Wartość eksportu – w latach 2000–2007 – systematycznie rosła. W 2007 roku eksport wyniósł 7,6 mld EUR, import równy był 8,2 mld EUR. Ujemne saldo obrotów wyniosło zatem -0,7 mld EUR.

W roku 2008 nastąpiło odwrócenie tych korzystnych tendencji. Wartość eksportu uległa nieznacznej redukcji do 7,45 mld EUR, import wzrósł do 10 mld EUR, ujemne saldo wyniosło 2,6 mld EUR.

Ryc.57. Udział województwa pomorskiego w eksporcie i imporcie Polski w latach 2000-2008 w %.

Źródło: Eksport oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne firm województwa pomorskiego, pod red. S.Umińskiego, współpraca PBS DGA Spółka z o.o. i Ośrodka Badań Integracji Europejskiej Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009

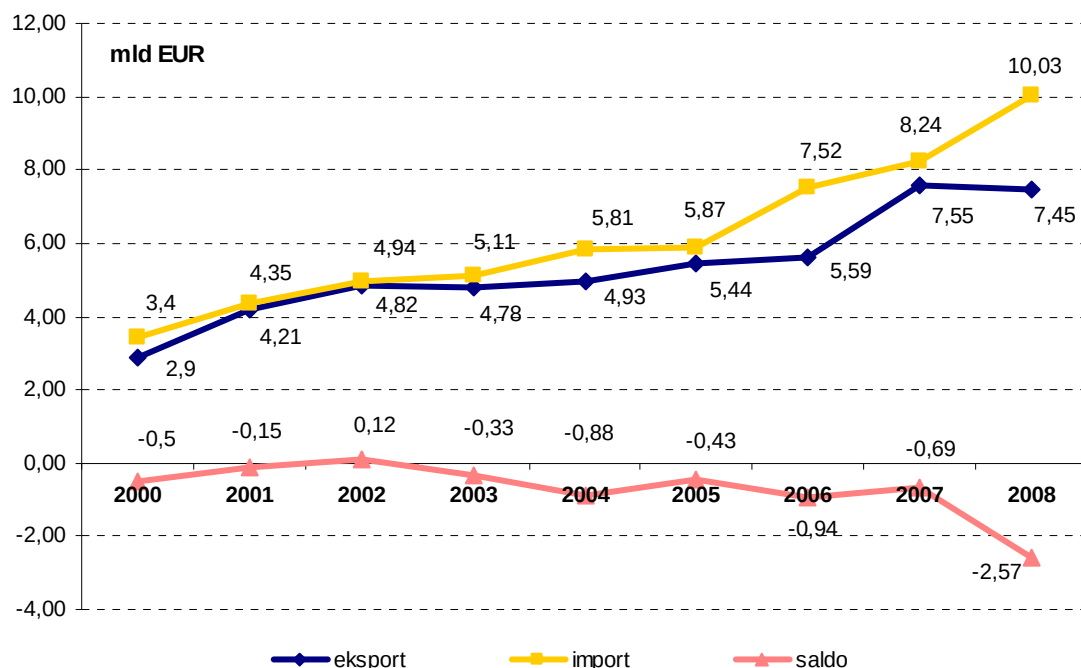
W roku 2008 w eksporcie województwa pomorskiego widać już zatem skutki światowego kryzysu gospodarczego. Bez wątpienia spadek dynamiki wzrostu gospodarczego w krajach, które są najważniejszymi odbiorcami produktów oferowanych przez pomorskie firmy, skutkował spadkiem wartości eksportu.

⁴⁵ S.Umiński, Eksport oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne firm województwa pomorskiego, 2009

⁴⁶ Dane dla PKB z roku 2007

Ryc.58. Wartość eksportu, importu oraz saldo obrotów województwa pomorskiego (w mld EUR) w latach 2000-2008.

Źródło: Eksport oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne firm województwa pomorskiego, pod red. S.Umińskiego, współpraca PBS DGA Spółka z o.o. i Ośrodka Badań Integracji Europejskiej Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009

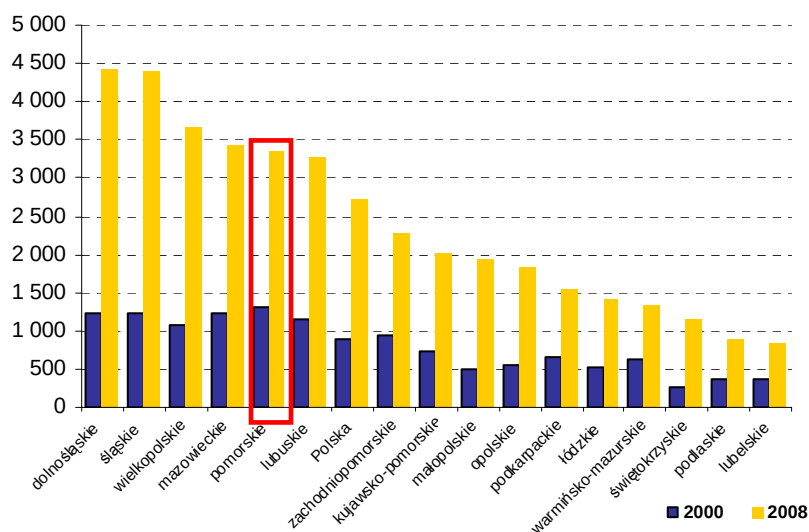

Początek dekady był okresem, w którym udział województwa w eksporcie Polski wyraźnie wzrósł – do 11,4% w 2002 roku. Natomiast od roku 2003, mimo wzrostu wartości eksportu, obserwuje się bardzo niepokojący trend spadku udziału regionu w eksporcie ogólnopolskim. Był to czas dyskutowania korzyści z członkostwa w UE, które traktować można jako swoisty „sprawdzian” konkurencyjności eksportu.

Od 2005 roku udział województwa w krajowym imporcie ustabilizował się na poziomie 7,5%–8,1%, natomiast w ogólnokrajowym eksporcie w 2008 roku spadł do 7,2%.

Ryc.59. Wartość eksportu per capita w roku 2000 oraz 2008 (EUR).

Źródło: Eksport oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne firm województwa pomorskiego, pod red. S.Umińskiego, współpraca PBS DGA Spółka z o.o. i Ośrodka Badań Integracji Europejskiej Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009

Pomorze nadal należy do województw zaliczanych do grupy liderów eksportu. W 2008 roku na szcześ z nich (Śląsk, Mazowsze, Dolny Śląsk, Wielkopolska, Pomorze i Małopolska) przypadało 74,6% całości obrotów eksportowych Polski. Przewaga wspomnianej grupy wydaje się mieć charakter trwały: w latach 2000–2008 potencjał eksportowy tych województw (mierzony sumą ich udziałów w polskim eksporcie) zwiększył się.

Wskaźnikiem pozwalającym na bardziej obiektywną ocenę procesów wzrostu i zmian zachodzących w wymianie handlowej jest wartość eksportu *per capita*. Z punktu widzenia kształtowania się tego wskaźnika, województwo pomorskie do 2007 roku zajmowało 3. miejsce w kraju (w 2007 roku wartość eksportu *per capita* wyniosła 3421 EUR i zwiększyła się od roku 2000 o 2102 EUR). Rok 2008 przyniósł spadek wartości eksportu *per capita* do poziomu 3357 EUR i przesunięcie się regionu na piątą pozycję. Trudno o jednoznaczną ocenę otwarcia województwa na handel zagraniczny. Z jednej strony, pomorskie charakteryzuje się bardzo wysoką relacją eksportu do PKB (wyższą ma tylko dolnośląskie). Dane na temat PKB mają jednak charakter „historyczny”, gdyż najnowsze są dostępne za rok 2007⁴⁷. Gdy jednak przyjrzymy się jak kształtuje się relacja wartości eksportu do produkcji sprzedanej, to w roku 2008 dostrzec należy jej spadek. Z pewnością wynika to ze światowego kryzysu ekonomicznego. Nadchodzące dwa, trzy lata pozwolą na sformułowanie bardziej precyzyjnych wniosków, czy proces ten ma charakter koniunkturalny, czy strukturalny. Czy są to na przykład: mniejsze sukcesy regionu – niż innych województw – w przyciąganiu proeksportowo nastawionych inwestorów w przemyśle, spadek konkurencyjności eksportu na przykład w stosunku do dostawców z innych krajów, struktura podaży eksportowej rozbieżna z popytem na głównych rynkach zbytu, nieskuteczne strategie eksportowe firm itp.

Najpoważniejszym rynkiem zbytu dóbr wyprodukowanych w regionie są kraje „starej UE”. W 2008 roku trafiało do nich 53,2% eksportu województwa. Od roku 2000 udział ten wyraźnie się jednak zmniejszył z poziomu 70,2%. Cechą charakterystyczną eksportu Pomorza jest wysoki udział tzw. „pozostałych krajów”. Ich wysoka rola wynika ze specyfiki eksportu, w strukturze którego dużą rolę odgrywają statki, łodzie itp. W grupie „pozostałych krajów” eksport jest kierowany przede wszystkim do Norwegii, na Bahamy, Wyspy Marshalla, USA oraz do Panamy. Dynamika wzrostu eksportu kierowanego do różnych grup krajów w latach 2000–2008 była bardzo zróżnicowana. Szczególną dynamiką cechował się kierunek „Daleki Wschód” (dziewięciokrotny wzrost wartości eksportu). W latach 2000–2008 obserwujemy też wzrost znaczenia rynków zbytu „nowej UE”. Eksport do tych krajów wzrósł ze 180,5 mln EUR w 2000 roku do 811 mln EUR w 2008 roku.

Najważniejszym rynkiem zbytu dla Pomorza są Niemcy. W 2008 roku 14,3% eksportu województwa trafiło do tego kraju, jednak od 2000 roku udział ten zmniejszył się. Na drugim miejscu w 2008 roku znalazła się Norwegia (udział 12,5%), trzecie miejsce zajęła Szwecja (ze znaczącym udziałem 9,5%). Należy podkreślić, że stosunkowo ważnymi odbiorcami eksportu Pomorza są kraje Basenu Morza Bałtyckiego. Może to stanowić sygnał o nawiązującej się ściślejszej współpracy między tymi krajami i ich regionami.

Najważniejszą grupą towarową w eksporcie województwa pomorskiego są statki i łodzie, a ściślej środków transportu wodnego (łodzi, motorówek, jachtów itp. Udział województwa w krajowym eksporcie tej grupy towarowej w 2008 roku kształtował się na poziomie 89,4%. Duże jest również znaczenie tej grupy towarowej w eksporcie samego Pomorza – 27,8% w 2008 roku. Drugim pod względem wolumenu i udziału w eksporcie jest grupa towarowa: produkty rafinacji ropy naftowej. Jej udział w eksporcie regionalnym to 12,4%. Eksport artykułów zaliczanych do tej grupy towarowej związany jest z lokalizacją rafinerii, drugiego po Płocku – z punktu widzenia przerobu – tego typu zakładu w Polsce. Trzecią pod względem przychodów i udziału w eksporcie, grupą towarową są odbiorniki RTV, urządzenia do rejestracji i odtwarzania dźwięku. Analizując strukturę produktową eksportu Pomorza warto zwrócić uwagę na produkty zaliczane do branż nowoczesnych. Obok wspomnianych odbiorników RTV, pomorskie firmy eksportują: lampy elektronowe i pozostałe elementy elektroniczne, aparaturę elektryczną rozdzielczą i sterowniczą, instrumenty i przyrządy pomiarowe, kontrolne, nawigacyjne. Eksport tego typu artykułów jest najbardziej opłacalny i zajmują one wysokie pozycje w rankingu eksportowanych produktów. Wśród innych ważnych produktów eksportowych należy wymienić meble, ale także takie rozpoznawalne produkty jak np. biżuteria (przede wszystkim z bursztynu) oraz zabawki (np. Trefl).

W porównaniu z pozostałymi regionami Polski, województwo pomorskie charakteryzuje się wysokim udziałem produktów wysokich technologii w eksporcie. Niezależnie od przyjętej klasyfikacji (OECD bądź WIFO1), pozycja województwa pomorskiego – z punktu widzenia udziału dóbr wysokich technologii w eksporcie – jest dobra. W rankingu według klasyfikacji OECD, województwo zajmuje drugie miejsce, a według WIFO1, miejsce piąte. Niepokojący jest jednak spadek wartości eksportu produktów high-tech w roku 2008 względem roku poprzedniego.

⁴⁷ Za rok 2008 dostępne są jedynie szacunki

Tabl.2. Najważniejsze grupy produktów w eksporcie województwa pomorskiego w 2008 roku.

Źródło: Eksport oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne firm województwa pomorskiego, pod red. S.Umińskiego, współpraca PBS DGA Spółka z o.o. i Ośrodka Badań Integracji Europejskiej Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009

Lp.	Grupa produktów	I	II	III
	Ogółem	7 451,8	100,0	7,2
1	Statki i łodzie	2 074,4	27,8	89,4
2	Produkty rafinacji ropy naftowej	925,1	12,4	56,4
3	Odbiorniki telewizyjne i radiowe, urządzenia do rejestracji i odtwarzania dźwięku i obrazu oraz akcesoria do nich	757,5	10,2	16,1
4	Papier i tektura	262,8	3,5	21,3
5	Konstrukcje metalowe	244,7	3,3	14,5
6	Ryby i pozostałe produkty rybactwa, przetworzone i zakonserwowane	181,5	2,4	23,3
7	Części i akcesoria do pojazdów samochodowych i ich silników	160,8	2,2	2,7
8	Lampy elektronowe i pozostałe elementy elektroniczne	154,9	2,1	48,9
9	Wyroby stolarskie i ciesielskie dla budownictwa	151,3	2,0	25,7
10	Wyroby z tworzyw sztucznych, pozostałe	103,8	1,4	12,2
11	Mebłe do siedzenia	103,5	1,4	3,6
12	Wyroby metalowe gotowe pozostałe, gdzie indziej niesklasyfikowane	97,5	1,3	5,6
13	Aparatura elektryczna rozdzielcza i sterownicza	81,8	1,1	7,1
14	Mebłe pozostałe	80,2	1,1	3,9
15	Płyty, arkusze, rury i kształtowniki, z tworzyw sztucznych	72,3	1,0	6,0
16	Żeliwo, stal i żelazostopy	72,3	1,0	1,8
17	Pojazdy samochodowe	68,5	0,9	0,6
18	Łodzie wypoczynkowe i sportowe	67,5	0,9	31,3
19	Urządzenia dźwigowe i chwytaki	62,8	0,8	13,2
20	Wyroby włókiennicze gotowe, z wyłączeniem odzieży	61,7	0,8	10,1
21	Instrumenty i przyrządy pomiarowe, kontrolne, nawigacyjne i podobne instrumenty i przyrządy	59,7	0,8	12,8
22	Urządzenia chłodnicze i wentylacyjne, z wyłączeniem urządzeń przeznaczonych dla gospodarstw domowych	59,2	0,8	10,2
23	Łożyska, koła zębate, przekładnie zębate i elementy napędowe	58,2	0,8	6,8
24	Cysterny, zbiorniki i pojemniki, z żeliwa, stali lub aluminium	52,3	0,7	21,9
25	Nadwozia do pojazdów samochodowych; przyczepy i naczepy	49,6	0,7	5,0
	Pozostałe	1 387,9	18,6	

Objaśnienia:

I – wartość eksportu grupy produktowej w 2008 roku [mln EUR].

II – udział grupy produktowej w eksporcie woj. pomorskiego ogółem w 2008 roku [w %].

III – udział województwa pomorskiego w ogólnopolskim eksporcie danej grupy towarowej w 2008 roku [w %].

W porównaniu z innymi województwami, udział firm z kapitałem zagranicznym w eksporcie województwa pomorskiego jest niski. W 2008 roku wynosił on 37,3%. Niższy udział charakterystyczny jest dla województw: małopolskiego (35,6%), lubelskiego (32,3%) oraz podlaskiego (14,3%). W przypadku firm z przewagą własności krajowej, w latach 2005–2008 odnotowywano wyższe tempo wzrostu importu niż eksportu, czego skutkiem było pogarszanie się ujemnego salda obrotów, z poziomu -649 mln EUR w roku 2005 do -2,8 mld EUR w roku 2008. Inaczej sytuacja wygląda, jeśli chodzi o obroty handlowe przedsiębiorstw z przewagą kapitału zagranicznego. W firmach tych eksport był większy niż import, co skutkowało dodatnim saldem obrotów handlowych, nawet w roku 2008, kiedy wzrosło ujemne saldo regionu.

Z punktu widzenia eksporterów, a także potencjalnych inwestorów planujących rozpoczęcie i prowadzenia działalności gospodarczej w regionie, ważna jest i będzie budowa kolejnych odcinków autostrady A1. Autostrada poprawi ogólną dostępność komunikacyjną regionu, ułatwi nawiązywanie kontaktów z podwykonawcami oraz odbiorcami produktów finalnych. Można postawić tezę, że w znacznym stopniu „przybliży” ona region do najważniejszych rynków zbytu. W warunkach członkostwa w UE dało o sobie znać – w pewnym sensie – mniej korzystne położenie geograficzne regionu, w stosunku do województw bliżej położonych i lepiej pod względem komunikacyjnym połączonych z europejską siecią drogową województw jak np. Wielkopolska czy Dolny Śląsk. Jest to widoczne przy wyborze lokalizacji pod nowe inwestycje, zwłaszcza przez firmy z zagranicznym kapitałem. Autostrada A1 może w znacznym stopniu neutralizować niedogodności wynikające ze specyfiki położenia regionu. Pozwoli też na lepsze wykorzystanie jego potencjału gospodarczego. Szansą jest także

wysoki potencjał eksportowy małych i średnich, konkurencyjnych przedsiębiorstw. Przykładem jest branża stoczniowa, w której funkcjonuje dużo małych firm, a ich pozycja na rynkach zagranicznych jest ugruntowana. W regionie działa wiele znanych firm, które na rynkach zagranicznych wyrobiły sobie wysoką pozycję. Szansą jest obszar krajów Morza Bałtyckiego. Wydaje się być on naturalnym zapleczem eksportowym dla pomorskich firm.

Województwo ma bardzo solidną bazę eksportową. Silna pozycja dotyczy eksportu statków i – generalnie – środków transportu wodnego (łódzie, motorówki, jachty itp.), elektroniki, pojazdów samochodowych, mebli ale także takich rozpoznawalnych produktów jak np. biżuteria (przede wszystkim z bursztynu), zabawki (np. Trefl), produkty przerobu ropy naftowej (Lotos) i wiele innych.

2.9. Inwestycje zagraniczne

Wg. danych GUS na koniec 2005 roku wśród podmiotów działających na terenie województwa pomorskiego 3492 posiadało kapitał zagraniczny. W 2008 roku było ich o 436 więcej (3928) i stanowiły 6% wszystkich spółek z udziałem kapitału zagranicznego w kraju.

Zainwestowany przez te podmioty kapitał zagraniczny wynosił prawie 4 mld zł i w stosunku do roku poprzedniego wzrósł o ponad 20% (o 0,7 mld zł), a do roku 2005 o ok. 34%.

Tabl.3. Kapitał podstawowy zagraniczny w latach 1999-2008 w przeliczeniu na jednego mieszkańca w zł
Źródło: „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie pomorskim w latach 1998-2008. Trendy i uwarunkowania rozwoju”, W. Dziemianowicz i in., Geoprofit, Warszawa 2010.

Województwo	2005	2006	2007	2008
Dolnośląskie	3315	3950	4422	4661
Kujawsko-Pomorskie	734	811	928	1086
Lubelskie	295	301	323	334
Lubuskie	1211	1323	1520	1922
Łódzkie	1032	1142	1406	1515
Małopolskie	2848	3519	3122	3236
Mazowieckie	10857	11833	12362	14043
Opolskie	1213	1219	1280	1409
Podkarpackie	600	748	825	957
Podlaskie	173	178	218	231
Pomorskie	1327	1415	1475	1779
Śląskie	1984	2087	2454	2527
Świętokrzyskie	2258	2313	2336	2128
Warmiosko-Mazurskie	347	1010	964	982
Wielkopolskie	3030	3105	3443	3791
Zachodniopomorskie	912	1006	1770	2173

Inwestorzy zagraniczni z pomorskiego zatrudniali łącznie w 2008 roku 67 890 osób (o ok. 5 tys. więcej niż w 2005r.), w tym 72,2% w przedsiębiorstwach przemysłowych, 8,5% w jednostkach zajmujących się handlem i naprawami, 7% w podmiotach związanych z obsługą nieruchomości i firm oraz 4,5% w podmiotach o działalności transportowej.

Pod względem liczby podmiotów w regionie dominują firmy mikro zatrudniające do 9 pracowników, jednak największe zatrudnienie generują 53 firmy duże – ponad 40,5 tys. pracujących.

Wydatki poniesione na inwestycje przez spółki z udziałem kapitału zagranicznego w województwie pomorskim to prawie 4% wszystkich wydatków inwestycyjnych takich spółek funkcjonujących w Polsce (3,1 mld zł). Ponad 88% wszystkich wydatków inwestycyjnych spółek z udziałem kapitału

zagranicznego w województwie pomorskim przeznaczono w 2008 r. na inwestycje w nowe środki trwałe (na poziomie ogólnopolskim wskaźnik ten nie przekroczył 80%).⁴⁸

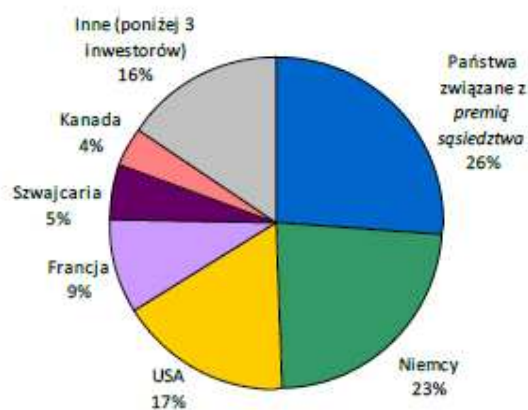
□ Pod względem udziału eksportu dokonanego przez spółki z udziałem kapitału zagranicznego w województwie pomorskim w 2008 r. w ogólnej wartości eksportu takich firm w Polsce Pomorze plasuje się na pozycji 5 wśród pozostałych regionów.

Wśród inwestorów najliczniejszą grupą w województwie pomorskim są inwestorzy niemieccy, stanowiący 23% głównych inwestorów w województwie. Drugą pozycję pod względem liczebności zajmują korporacje z USA – 17%. W tym kontekście nie obserwuje się zjawiska znacznego uzależnienia od jednego państwa, co ze strategicznego punktu widzenia należy uznać za atut. Struktura pochodzenia najistotniejszych „graczy” zdaje się też potwierdzać wykorzystywanie nadmorskiej premii sąsiedztwa: firmy z Holandii, Szwecji, Danii, Norwegii, Wielkiej Brytanii i Finlandii stanowią łącznie 26% inwestorów.

Większość inwestorów związana jest z sektorem przemysłowym. Struktura branżowa głównych inwestorów zagranicznych w tym sektorze wskazuje, że do ważniejszych dziedzin zaliczyć należy przemysł spożywczy, przemysł elektrotechniczny, produkcję materiałów budowlanych i tworzyw sztucznych.

Ryc.60. Główni inwestorzy zagraniczni w województwie pomorskim według kraju pochodzenia (2008 r.)

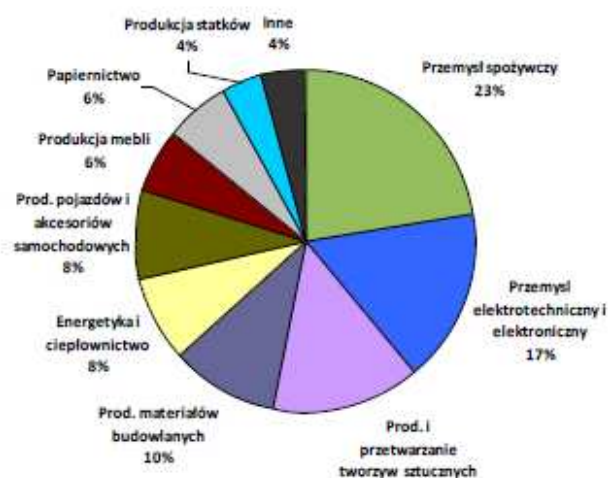
Źródło: „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie pomorskim w latach 1998-2008. Trendy i uwarunkowania rozwoju”, W. Dziemianowicz i in., Geoprofit, Warszawa 2010.

Uwaga: państwa związane z premią sąsiedztwa to: Finlandia, Holandia, Norwegia, Szwecja, Wlk. Brytania.

Ryc.61. Struktura branżowa głównych inwestycji zagranicznych w sektorze przemysłowym województwa pomorskiego (2008 r.)

Źródło: „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie pomorskim w latach 1998-2008. Trendy i uwarunkowania rozwoju”, W. Dziemianowicz i in., Geoprofit, Warszawa 2010.

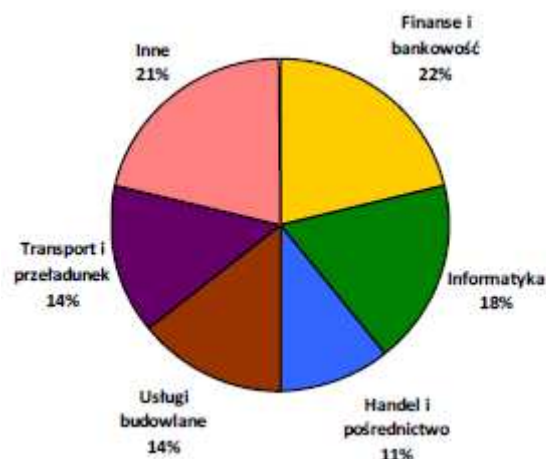
Również specjalizacja branżowa głównych inwestorów w sektorze usług wykazuje zgodność z ogólnymi trendami inwestycji zagranicznych w województwie. Główne branże to finanse (wraz z działalnością ubezpieczycieli), informatyka (dokładniej programowanie), handel oraz usługi w dziedzinie budownictwa i transportu.

Pod względem liczby spółek oraz wartości zainwestowanego kapitału najbardziej widoczny jest kapitał niemiecki, przede wszystkim w branży spożywczej (Dr. Oetker, Baltic Malt), meblarskiej (GFM Klose, Flair), elektrotechnicznej (Moeller Electric, Johann Krause Polska), handlowej (Metro Group), ubezpieczeniowej (Hestia).

⁴⁸ Informacje z raportu W. Dziemianowicza i in. pt. „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie pomorskim w latach 1998-2008. Trendy i uwarunkowania rozwoju”, Geoprofit, Warszawa 2010.

Ryc.62. Struktura branżowa głównych inwestycji zagranicznych w sektorze usługowym województwa pomorskiego (2008 r.)

Źródło: „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie pomorskim w latach 1998-2008. Trendy i uwarunkowania rozwoju”, W. Dziemianowicz i in., Geoprofit, Warszawa 2010.

W największe inwestycje zaangażowany jest również kapitał amerykański. Przykładem może być Flextronics International Poland w Tczewie czy firma papiernicza International Paper Kwidzyn SA, a także Intel Technology Poland w Gdańsku oraz Jabil Circuit Poland w Kwidzynie (który przejął Philips Consumer Electronics Industries Poland).

Kapitał amerykański reprezentowany jest też przez coraz więcej spółek z sektora zaawansowanych usług. Na Trójmiasto zdecydowały się dotychczas, Reuters-Thomson (który utworzył jedno z pięciu swoich światowych centrów operacyjnych firmy), Compuware, First Data czy Axiom.

Równie dużym inwestorem są firmy z Holandii – Unilever Polska, Farm Frites Poland, Smurfit Kappa Polska.

Francuzi na Pomorzu szczególnie widoczni są w usługach komunalnych – Dalkia Termika, EDF, Saur Neptun Gdańsk.

W regionie ulokowała się też znana skandynawska grupa finansowa Nordea. Skandynawowie zainwestowali również w branżę samochodową (Scania) oraz budowlaną (Skanska i NCC). W 2008 roku swoje centrum księgowe otworzyła w Gdańsku duńska Arla Foods.

Inwestorów zagranicznych na Pomorzu szczególnie interesuje działalność portowa oraz produkcja jachtów. W trójmiejskich portach zainwestowali już m.in. filipiński ICTS (Baltic Container Terminal), Hutchison Port Holdings (Gdynia Container Terminal), Deepwater Container Terminal Gdańsk. W branży jachtowej pojawili się natomiast Damen Shipyards Gdynia czy HTEP Sunreef Yachts Polska.

Bardzo silnej pozycji Trójmiasta (w skali kraju) towarzyszy stosunkowo niska konkurencyjność reszty województwa. Różnice uwidaczniają się na poziomie rozwoju gospodarczego, atrakcyjności inwestycyjnej, jak i działań podejmowanych na rzecz przyciągania inwestorów. Analiza rozmieszczenia podmiotów z udziałem zagranicznym, jak i głównych inwestorów zagranicznych na Pomorzu jednoznacznie wykazuje silną koncentrację inwestycji na obszarze Trójmiasta. Gdańsk, Gdynia i Sopot przyciągnęły w omawianym okresie blisko 60% wszystkich zarejestrowanych na Pomorzu spółek, a jednocześnie ponad 90% największych polskich inwestorów zagranicznych w branży usługowej. Ponadto pozytywnie wyróżniają się poza Trójmiastem inne ośrodki miejskie – Tczew, Kwidzyn oraz Słupsk pozostające w zasięgu oddziaływania Specjalnych Stref Ekonomicznych. Pozostałe tereny Pomorza przegrywają w walce o przyciąganie inwestorów zagranicznych. Z przeprowadzonych badań w gminach województwa pomorskiego wynika, że swoją słabą pozycję w walce o inwestorów władze lokalne tłumaczą przede wszystkim „twardymi czynnikami” – brakiem terenów inwestycyjnych oraz słabą dostępnością komunikacyjną. Gwarancje infrastruktury stanowią niewątpliwie zdecydowanie silny atut w walce o inwestorów, ale warto pamiętać także o drugim aspekcie relacji sieciowych – rzeczywistych relacjach współpracy, które dla gmin o obecnie niskim zainteresowaniu inwestorów zagranicznych mogą stanowić szansę na przełamanie negatywnych zjawisk. Współpraca sieciowa stwarza wiele możliwości wspierania przedsiębiorczości, co w świetle badań, bardzo silnie koreluje się zarówno z pozytywnym nastawieniem do inwestorów zagranicznych, jak i konkretnymi działaniami władz lokalnych. Ponadto zasadnicze znaczenie ma także niedoceniany przez władze lokalne czynnik jakości zasobów ludzkich, rozumianych zarówno w kontekście zasobów pracy, jak i osób odpowiedzialnych w szerokim znaczeniu za obsługę inwestora.

Województwo pomorskie cechuje stosunkowo słaba pozycja konkurencyjna na tle pozostałych województw w zakresie napływu kapitału zagranicznego. W oparciu o skonstruowany wskaźnik syntetyczny dla lat 1999-2008⁴⁹ można stwierdzić, że Pomorze plasuje się wśród tzw. „średniaków”,

⁴⁹ Wskaźnik pochodzi z opracowania W. Dziemianowicza i in. pt. „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie pomorskim w latach 1998-2008. Trendy i uwarunkowania rozwoju”, Geoprofit, Warszawa 2010. Wskaźnik uwzględnia kapitał podstawowy zagraniczny, wydatki inwestycyjne spółek z udziałem kapitału zagranicznego oraz liczbę pracujących w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

ustępując bezkonkurencyjnemu Mazowszu, ale także Wielkopolsce, Dolnemu Śląskowi oraz Zachodniopomorskiemu, Lubuskiemu, Małopolsce i Śląskowi. Na przestrzeni minionych dziesięciu lat region wykazywał duże wahania swojej pozycji, podczas gdy pozycja Dolnego Śląska czy Wielkopolski odznaczała się znacznie większą stabilizacją.

Tabl.4. Wskaźnik syntetyczny napływu kapitału zagranicznego w latach 2005-2008 (wartości odległości od wzorca oraz miejsca zajmowane przez poszczególne województwa)

Źródło: „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie pomorskim w latach 1998-2008. Trendy i uwarunkowania rozwoju”, W. Dziemianowicz i in., Geoprofit, Warszawa 2010.

Województwo	Wartości odległości od wzorca				Zajmowane miejsce			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
Dolnośląskie	4,26	3,87	3,80	4,26	3	2	2	3
Kujawsko-Pomorskie	6,11	6,17	6,04	5,98	13	13	12	12
Lubelskie	6,59	6,65	6,68	6,55	15	15	16	15
Lubuskie	5,41	5,40	5,36	5,32	7	7	7	6
Łódzkie	5,80	5,80	5,74	5,68	10	9	9	9
Małopolskie	5,26	4,83	5,35	5,37	6	4	6	7
Mazowieckie	0,00	0,00	0,00	0,00	1	1	1	1
Opolskie	5,74	5,89	5,87	5,85	9	10	10	10
Podkarpackie	6,03	6,03	6,14	6,02	12	12	13	13
Podlaskie	6,61	6,74	6,48	6,56	16	16	15	16
Pomorskie	5,12	5,12	5,34	5,42	4	5	5	8
Śląskie	5,25	5,19	5,04	5,15	5	6	4	4
Świętokrzyskie	5,80	5,89	5,96	5,95	11	11	11	11
Warmiosko-Mazurskie	6,15	6,34	6,36	6,37	14	14	14	14
Wielkopolskie	4,23	4,28	4,24	4,07	2	3	3	2
Zachodniopomorskie	5,56	5,54	5,37	5,22	8	8	8	5

Analiza składowych wskaźnika pozwala stwierdzić, że, pod względem kapitału podstawowego zagranicznego w przeliczeniu na mieszkańca w 2008 roku województwo pomorskie nie wypada imponująco - zajmuje 9 miejsce wśród wszystkich polskich województw. Natomiast dynamika⁵⁰ tego wskaźnika na Pomorzu jest dość dobra (6. miejsce w kraju).

Porównując wydatki inwestycyjne spółek z udziałem kapitału zagranicznego można sformułować tezę, iż Pomorze jest na dość silnej piątej pozycji (po Mazowszu, Wielkopolsce, Dolnym Śląsku, Małopolsce i Zachodniopomorskim), chociaż jeszcze trzy lata wcześniej plasowało się na 3. miejscu w kraju. Pod względem dynamiki wydatków inwestycyjnych w tych firmach województwo pomorskie plasuje się na 4 miejscu wśród polskich regionów, przed dolnośląskim, mazowieckim, wielkopolskim.

Pod względem liczby pracujących w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego statystycznie województwo pomorskie wygląda nieźle (6. miejsce), ale dynamika tego wskaźnika na tle innych polskich województw nie wypada już tak korzystnie (13. miejsce)

Jeśli chodzi o syntetyczny wskaźnik konkurencyjności w napływie kapitału zagranicznego, najbliższej wzorca w ciągu minionej dekady województwo pomorskie znalazło się w roku 2005, zajmując 4. lokatę pośród wszystkich polskich województw. W latach 2007-2008 na Pomorzu nastąpił wyraźny spadek konkurencyjności w napływie kapitału zagranicznego. Tym razem również należy wiązać to z wyraźnym ograniczeniem wydatków inwestycyjnych w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego zarejestrowanych na terenie województwa pomorskiego.

W 2008 r. województwo pomorskie jako jedyne z polskich regionów odnotowało tak wyraźny spadek swojej pozycji (aż o 4 miejsca w stosunku do roku 2005, pozostając w efekcie na 8 pozycji), do czego głównie przyczyniło się jak wcześniej wspomniano wyraźne ograniczenie wydatków inwestycyjnych. Problem spadku pozycji Pomorza wiąże się ze wzrostem konkurencyjności innych województw, które odznaczają się większą dynamiką analizowanych zjawisk.

⁵⁰ Badana w latach 1999-2008

2.10. Instytucje otoczenia biznesu

W województwie pomorskim, podobnie jak w innych częściach kraju, funkcjonuje wiele instytucji wspierających przedsiębiorczość, charakteryzujących się zróżnicowanym zakresem świadczonych usług. Szacuje się, że około 120 instytucji prowadzi działania na rzecz wspierania przedsiębiorczości. Do najbardziej znaczących należą przede wszystkim: agencje rozwoju regionalnego, jednostki samorządu gospodarczego, stowarzyszenia i fundacje wspierania przedsiębiorczości, inkubatory przedsiębiorczości, inkubatory technologiczne, parki naukowo-technologiczne, centra transferu technologii, fundusze pożyczkowe, poręczeniowe i venture capital. Świadczą głównie usługi informacyjne, szkoleniowe, doradcze, finansowe, badawcze oraz innowacyjne. Począwszy od 1996 roku pomorskie instytucje funkcjonują w Krajowym Systemie Usług zarządzanym przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości. W ramach tego systemu w województwie działa aktualnie 14 Punktów Konsultacyjnych świadczących usługi informacyjne i doradcze dla MŚP.

W latach 2005–2009 sfera otoczenia biznesu w województwie wykazywała wzrost liczby podmiotów gospodarczych z zakresu pośrednictwa finansowego, obsługi nieruchomości oraz obsługi firm z prawie 49 tys. do prawie 52 tys. podmiotów – przyrost o 6%. Ośrodkiem posiadającym najlepiej rozwiniętą sferę otoczenia biznesu jest m. Gdańsk, gdzie koncentruje się ok. 32%, zaś w całym Trójmieście ponad 54% ogółu takich podmiotów, tj. ok. 30 tys. firm. Kolejne miejsce zajmują Słupsk z 3,6 tys. firm oraz Tczew i Kwidzyn po 1,3 tys.

W województwie funkcjonują placówki udzielające podstawowych usług informacyjnych i doradczych oraz usług szkoleniowych oferowanych w ramach wsparcia publicznego dla przedsiębiorstw. Od wielu lat należą do nich dwie agencje rozwoju (*Agencja Rozwoju Pomorza S.A. [ARP]* w Gdańsku oraz *Pomorska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.* w Słupsku) oraz organizacje samorządu gospodarczego. Do najważniejszych należą: *Pomorska Izba Rzemieślnicza Małych i Średnich Przedsiębiorstw* w Gdańsku (zrzeszającą kilkanaście pomorskich cechów i spółdzielni rzemieślniczych), *Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości Pomorza Środkowego* w Słupsku (zrzeszającą cechy i spółdzielnie rzemieślnicze z obszaru dawnego województwa słupskiego), *Słupska Izba Przemysłowo-Handlowa*, rozwijająca się *Regionalna Izba Gospodarcza Pomorza*, a także *Krajowa Izba Gospodarki Morskiej*.

W województwie funkcjonują już instytucje działające na rzecz transferu wiedzy i wzrostu innowacyjności gospodarki pomorskiej. Dobrym przykładem są: Pomorski Park Naukowo-Technologiczny w Gdyni, Gdański Park Naukowo-Technologiczny, Centrum Zaawansowanych Technologii *Pomorze* w Gdańsku oraz Europejskie Centrum Transferu Innowacji w Tczewie. Jednak wciąż jest za mało instytucji w profesjonalny sposób zajmujących się pośrednictwem pomiędzy sektorem nauki i badań a praktyką gospodarczą w zakresie transferu i komercjalizacji rozwiązań innowacyjnych.

Istotną rolę w aktywizacji rozwoju i podnoszeniu atrakcyjności inwestycyjnej spełniają w województwie: Pomorska (PSSE) i Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna (SSSE).

- **Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna (PSSE)** obejmuje obecnie siedemnaście terenów inwestycyjnych o łącznej powierzchni 1220,11 ha, z czego 12 o powierzchni 448,03 ha⁵¹. Wszystkie tereny znajdują się w Polsce północnej: 447,03 ha w województwie pomorskim, 603,08 ha w kujawsko-pomorskim oraz 170 ha w zachodniopomorskim. Do połowy 2008 roku na terenie PSSE zainwestowano 3 307,6 mln złotych i utworzono 17 326 miejsc pracy. Wiodącymi branżami są: produkcja urządzeń elektrycznych i optycznych oraz branża papiernicza. Główni inwestorzy: Sharp Manufacturing Poland, Orion Electric Poland, Bridgestone Stargard, Flextronics International Poland, International Paper Kwidzyn, Jabil Circuit Poland, Gemalto, Zakłady Farmaceutyczne „POLPHARMA”, Mondi Świecie, Tensho Poland Corporation, Polpak Papier.. PSSE należy do najbardziej zapełnionych stref w kraju – stopień jej zagospodarowania wynosi ponad 70%.
- **Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna (SSSE)**, zarządzana przez Pomorską Agencję Rozwoju Regionalnego SA, zajmuje łączną powierzchnię 401 ha i składa się z 8 obszarów inwestycyjnych położonych na terenie województwa pomorskiego, zachodniopomorskiego i wielkopolskiego⁵². Do połowy 2009 roku na terenie strefy zainwestowano 718,4 mln PLN i utworzono 2 528 miejsc pracy. Wiodącymi branżami są: przemysł drzewny, produkcja tworzyw sztucznych i wyrobów metalowych, przemysł motoryzacyjny oraz branża transportowa. Główni inwestorzy: „BAJCAR”

⁵¹ W gminach: Krokowa, Gniewino, Człuchów, Chojnice, Tczew oraz miastach: Gdańsk, Tczew, Kwidzyn, Starogard Gdański, Malbork i Sztum

⁵² W gminach Debrzno, Słupsk i Żukowo oraz w mieście Słupsk Ok. 212 ha SSSE położonych jest w województwie zachodniopomorskim, w miastach Koszalin, Szczecinek i Wałcz, zaś 9,8 ha w gminie Rogoźno w województwie wielkopolskim.

Bronisław Bajcar, M&S Okna i Drzwi, Przetwórstwo rybne „Łosoś”, KAPENA, Kronospan Polska, NordGlass II.

W ostatnim okresie poprawia się aktywność województwa wobec inwestorów (przede wszystkim działalność informacyjna prowadzona przez Centrum Obsługi Inwestora – w ramach Agencji Rozwoju Pomorza). Jednak pod względem liczby ofert terenów atrakcyjnych inwestycyjnie (lokalizacje gotowe do przyjęcia inwestycji) województwo pomorskie zajmuje dopiero 9. pozycję w kraju⁵³. Istotnymi barierami na drodze dalszego zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej województwa pomorskiego jest słaba dostępność transportowa.

2.11. Sprawność sektora publicznego

2.11.1. Misje gospodarcze

Samorząd Województwa Pomorskiego podejmuje szereg działań z zakresu współpracy zagranicznej. W okresie 2005 – 2010 do najważniejszych można zaliczyć:

- organizację misji gospodarczych wyjazdowych, udział w targach
- organizację misji gospodarczych przyjazdowych oraz wydarzeń gospodarczych na terenie województwa

Dzięki organizacji misji gospodarczych oraz goszczeniu misji przyjazdowych firmy pomorskie nawiązały kontakty gospodarcze z interesującymi je firmami zagranicznymi, a instytucje wspierania biznesu z ich odpowiednikami. Poza tym, dzięki misjom tym województwo pomorskie promuje się coraz efektywniej jako aktywny i dobrze rozwijający się region europejski, będący coraz ważniejszym elementem światowej sceny gospodarczej. Także jako część Regionu Morza Bałtyckiego, który uznany jest za jeden z najlepiej rozwijających się makroregionów świata.

Do najważniejszych wyjazdowych **misji gospodarczych** i prezentacji potencjału gospodarczego województwa pomorskiego za granicą można zaliczyć następujące wydarzenia:

1. Działania w ramach „Roku Polsko – Niemieckiego 2005/2006” dotyczące współpracy ze Środkową Frankonią, obejmujące multimedialną prezentację gospodarczą w Izbie Handlowej Norymbergii z udziałem Wicepremiera Bawarii dr Guenther Beckstein. Odbłyły się też rozmowy handlowe pomiędzy pomorskimi i bawarskimi przedsiębiorcami.
2. Województwo Pomorskie reprezentowała Agencja Rozwoju Pomorza, Pomorski Klub Dobrej Marki, Pomorska Izba Rzemieślnicza Małych i Średnich Przedsiębiorstw. Prezentacji gospodarczej towarzyszyła promocja kulturalna.
3. Prezentacja województwa pomorskiego podczas Międzynarodowych Targów Rolno-spożywczych „Grüne Woche” w Berlinie, Niemcy (2006)
4. Prezentacja Pomorza na targach ośrodków warsztatów terapii zajęciowej w Norymberdze, Niemcy (2006)
5. Prezentacja gospodarcza województwa pomorskiego w Nadrenii Palatynacie na terenie Izby Przemysłowo – Handlowej Rheinhessen w Moguncji, Niemcy (2006)
6. Misja gospodarczo-samorządowa do partnerskiego Obwodu Odeskiego na Ukrainie (2006)
7. Prezentacja producentów ryb z terenu województwa podczas targów „Seafood” w Brukseli (2006)
8. Udział w V Międzynarodowym Forum Inwestycyjnym na Białorusi, gdzie zorganizowane było stoisko Województwa Pomorskiego promujące potencjał gospodarczy regionu, a także w konferencji na temat promocji międzyregionalnej współpracy gospodarczej (2007).
9. Udział w misji International Contact Days w Brukseli (luty 2007)
10. Promocja gospodarcza Pomorza (roadshow) w Londynie (maj 2007r.) We współpracy UMWP i głównych gmin metropolii Pomorskiej oraz Agencji Rozwoju Pomorza, Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej IBnGR, Ambasady RP w Londynie oraz deweloperów zorganizowana została prezentacja potencjału gospodarczego w Londynie oraz przedstawiona oferta gospodarcza.
11. Udział w misji Business Lunch w Brukseli (kwiecień 2008)

⁵³ Wg. informacji Centrum Obsługi Inwestora w Gdańsku

12. Udział w Globe Forum w Sztokholmie w spotkaniu przedstawicieli sektora gospodarczego krajów europejskich, zwłaszcza z Regionu Morza Bałtyckiego, Rosji i Ukrainy oraz Chin i Indii (maj 2008r.)
13. Prezentacja gospodarcza województwa pomorskiego w w Izbie Przemysłowo Handlowej w Rotterdamie/Królestwo Niderlandów (kwiecień 2008r.) dla przedstawicieli biznesu i izb gospodarczych – z nastawieniem na inwestycje związane z EURO 2012.
14. Misja gospodarcza do Indii (2007r.) We współpracy Urzędu Marszałkowskiego WP i urzędów miast Gdańska i Sopotu oraz organizacji NASCOM zrzeszającej główne firmy informatyczne Indii zorganizowano promocję gospodarczą w Indiach (Hyderabad, Pune i Bombaj) z ukierunkowaniem na usługi i nowoczesne technologie. Był to efekt współpracy z inwestorem indyjskim na Pomorzu – firmą Zensar
15. Prezentacja Pomorza na Wystawie Narodowej w Gruzji (grudzień 2007r.)
16. Udział oficjalnej delegacji z województwa pomorskiego w V Międzynarodowym Forum Turystycznym w Odessie połączonym z misją gospodarczą pomorskich firm do Obwodu Odeskiego oraz uroczystym podpisaniem Programu Współpracy pomiędzy Województwem Pomorskim i Obwodem Odeskim na lata 2007-2008
17. Oficjalna delegacja województwa pomorskiego do Obwodu Odeskiego wraz z misją gospodarczą (2008)
18. Prezentacja Pomorza podczas Międzynarodowego Tygodnia Miast i Regionów „Kieler Woche”, Kilonia, Niemcy (2009)
19. Prezentacja gospodarcza województwa pomorskiego w Dublinie (2008) we współpracy Urzędu Marszałkowskiego WP, części gmin Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta, instytucji wspierania biznesu oraz Konsulatu Ambasady RP w Dublinie
20. Udział w Międzynarodowych Targach Bio-Produktów (Biofach), Norymberga, Niemcy (2006, 2008, 2009, 2010)
21. Prezentacja potencjału gospodarczego Pomorza w Turku, stolicy Południowo-Zachodniej Finlandii zorganizowana we współpracy Urzędu Marszałkowskiego, ARP, administracji Turku i PROT – z ukierunkowaniem na ofertę turystyczną i budownictwo / inwestycje infrastrukturalne (2010).
22. Udział delegacji Pomorza pod przewodnictwem Marszałka Województwa Pomorskiego w konferencji gospodarczo naukowej i misji gospodarczej w USA (Nowy York, Saint Louis i Waszyngton). Spotkania poświęcone były prezentacji potencjału gospodarczego Pomorza, dyskusji o współpracy w zakresie naukowo badawczym, innowacyjności, bezpieczeństwa energetycznego – w tym najnowszych metod produkcji energii (grudzień 2008) Jej kontynuacją i efektem były konferencje i robocze spotkania zorganizowane w Gdańsku w 2009, oraz bliższa współpraca uczelni pomorskich z USA. Współorganizatorami były Urząd Marszałkowski, Urząd Miasta Gdańsk i Sopot, PAliIZ, Ambasada i Konsulat RP w USA oraz US National Academies i Activity for Innovation and Economic Growth współpracujące blisko z rządem USA i innych krajów.

Województwo pomorskie jest także miejscem często **odwiedzanym** przez zagraniczne misje gospodarcze. Podczas takich wizyt organizowane są spotkania z pomorskimi firmami zainteresowanymi nawiązaniem współpracy z firmami zagranicznymi.

Do najważniejszych przyjazdowych misji gospodarczych oraz wydarzeń gospodarczych na terenie województwa pomorskiego można zaliczyć następujące wydarzenia:

1. Misja gospodarcza z Nadrenii Palatynatu/Niemcy zorganizowana przy współpracy z Ministerstwem Gospodarki, Transportu, Rolnictwa i Upraw Winorośli Nadrenii Palatynatu (2006).
2. Misja firm francuskich z Górnej Normandii (2006)- firmy głównie z sektora transportowego, porty zrzeszone w Izbie Przemysłowo Handlowej w Rouen.
3. Misje gospodarcze przedsiębiorców odeskich przy okazji wizyt oficjalnych delegacji z Obwodu Odeskiego, Ukraina (2006, dwie w 2007). Koncentracja głównie na małych i średnich przedsiębiorstwach, firmach sektora spożywczego, portów.
4. Trzy edycje Pomorsko-Białoruskiego Forum Gospodarczego na Pomorzu (lata 2007-2009 r.)
5. Dwa posiedzenia Bałtyckiego Metropolitalnego Forum Gospodarczego (2006 i 2007r.) organizowane we współpracy UMWP, głównych gmin Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta i

IBnGR. Kontynuacją było zorganizowanie we wrześniu 2008 I Bałtyckiego Forum Innowacji – z tymi samymi samorządami Pomorza oraz NASCOM i firmą Zensar. Kontynuacją tej inicjatywy była międzynarodowa konferencja Globe Forum pod patronatem Lecha Wałęsy i wicepremiera Waldemara Pawlaka, a także Roku Kreatywności i Innowacyjności. Globe Forum w roku 2009, zorganizowana przez tych samych partnerów samorządowych i gospodarczych oraz Globe Forum ze Sztokholmu oraz Polsko Szwedzką Izbą Gospodarczą. Forum poświęcone było innowacyjności, bezpieczeństwu energetycznemu, energetyce, ochronie środowiska. W konferencji udział wzięło ponad 1000 osób z Polski i zagranicy, w tym Przewodniczący Parlamentu Europejskiego Jerzy Buzek, Premier Łotwy i szefowie największych firm światowych. Podczas forum odbyło się wręczenie nagród w ramach konkursów Gmina Zrównoważonego Rozwoju, Innowacja Zrównoważonego Rozwoju oraz innowacyjne MSP. Globe Forum połączone było z Międzynarodowymi Targami Techniki Przemysłowej, Nauki i Innowacji „Technicon” oraz Szczytem Innowacji organizowanym przez PSSE (2009), a także konkursem dla firm innowacyjnych.

6. Delegacja z koreańskiego regionu Gyeongnam na Pomorzu – nawiązanie kontaktów koreańskich przedsiębiorców z pomorskimi stoczniami jachtowymi (luty 2008r.)
7. Misja z Nadrenii Westfalii (luty 2008r.)
8. Dwie misje gospodarcze członków Norweskich Ogrodów Biznesu - rządowych agencji, zlokalizowanych w różnych miastach Norwegii, zajmujących się pobudzaniem przedsiębiorczości (2009). Spotkania dwustronne dla małych i średnich przedsiębiorstw i instytucji wspierania biznesu.
9. Seminarium "Hongkong bramą do rynku chińskiego" – spotkanie organizowane wraz z Radą Promocji Handlu Hongkongu (Hong Kong Trade Development Council) skierowane było do pomorskich przedsiębiorców. Wzięło w nim udział 150 przedsiębiorców (2009).
10. Trzydniowa polsko-amerykańska konferencja poświęcona innowacyjności, nauce i technologii. Celem spotkania było zidentyfikowanie obszarów współpracy polsko-amerykańskiej w zakresie innowacji w energetyce i innych wybranych dziedzinach nauki i technologii. Była to kontynuacja współpracy nawiązanej podczas misji gospodarczej Pomorza w USA.

2.11.2. Współpraca zagraniczna

Ważnym elementem współpracy zagranicznej województwa pomorskiego jest **współpraca bałtycka**. Realizowana jest ona zarówno w formie działań dwustronnych z partnerami bałtyckimi jak i w ramach sieci współpracy i wspólnych projektów. W zakresie wielostronnej współpracy bałtyckiej województwo pomorskie uczestniczy jako partner w projektach programu Interreg, w pracach organizacji BSSSC – Konferencja Współpracy Subregionalnej Państw Morza Bałtyckiego, Euroregionie Bałtyk oraz Forum Parlamentów Regionalnych Południowego Bałtyku.

Głównymi tematami współpracy bałtyckiej są: rozwiązania transportowe, polityka morską, bezpieczeństwo na morzu, przyszłości polityki spójności, wspólna promocja gospodarcza, współpraca badawczo naukowa, energetyka, środowisko naturalne oraz współpraca młodzieżowa. Województwo pomorskie było bardzo zaangażowane w proces konsultacyjny w ramach przygotowań do Strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego. M.in. w 2008 roku Marszałek Województwa Pomorskiego był gospodarzem debaty "Okrągły stół na temat środowiska w ramach prac nad Strategią UE Morza Bałtyckiego" z udziałem blisko 300 przedstawicieli państw nadbałtyckich. Współorganizatorami spotkania byli: samorząd województwa pomorskiego, Komisja Europejska, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej oraz Komisja Bałtycka CPMR. Następnie – poprzez ZWRP – prowadzone były szeroko zakrojone konsultacje w tym zakresie. Obecnie, województwo pomorskie jest zaangażowane w realizację Planu Działania Strategii UE dla RMB – głównie w zakresie tematu Turystyka (poprzez funkcję lidera Projektu Flagowego – Promocja dorobku kulturowego i naturalnego) i rolnictwie – we współpracy z Ministerstwem Rolnictwa.

W związku z aktywnością bałtycką Sejmik Województwa Pomorskiego ogłosił rok 2009 Rokiem Regionu Morza Bałtyckiego. Wiele konferencji i spotkań zorganizowanych zostało w ramach tej inicjatywy.

W ramach Roku RMB samorząd woj. pomorskiego współorganizował w maju 2009 II Forum Europa Nostra pt.: "Granice, ruch osobowy i integracja w Europie Bałtyckiej". Obok zagadnień teoretycznych (referaty nt. granic w Europie Bałtyckiej, turystyka jako czynnik integracji europejskiej, kultura jako czynnik rozwoju turystyki w Europie Bałtyckiej), program forum poszerzony został o część studyjną: wyjazd do Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej.

Również w 2009 roku Marszałek Województwa Pomorskiego był gospodarzem spotkania Komitetu Wyższych Przedstawicieli Partnerstwa Wymiaru Północnego w dziedzinie Zdrowia i Opieki

Spółecznej, które odbyło się w kwietniu w Gdańsku. Podczas spotkania omawiane były wewnętrzne sprawy Komitetu, m. in. dotyczące zasobów kadrowych oraz finansów.

Uznając aktywność bałtycką oraz rolę Pomorza w Regionie Morza Bałtyckiego Komisja Europejska (we współpracy z Rządem RP) podjęła decyzję, że w maju 2011 Europejski Dzień Morza zorganizowany będzie w Gdańsku. Jest to świeża inicjatywa mająca na celu promocję roli regionów morskich i gospodarki morskiej. Pierwsze edycje odbyły się w Brukseli, Rzymie i Gijon (Hiszpania)

Współpraca w ramach Euroregionu Bałtyk

Od 2004r. Euroregion Bałtyk lobował na rzecz uzyskania w perspektywie finansowej 2007-2013 statusu obszaru CBC (współpracy Transgranicznej). W efekcie tych starań powstał Program Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk obejmujący obszar Euroregionu Bałtyk i Euroregionu Pomerania.

W wyniku realizacji projektu Seagull II (2005-2007) powstały stałe Grupy Robocze, zajmujące się priorytetowymi obszarami Wspólnego Programu Rozwoju. Województwo pomorskie objęło Patronatem dwie z ośmiu Grup: ds. Turystyki i ds. Społecznych.

Grupa społeczna wypracowała koncepcje projektu dotyczącego integracji rynków pracy. W lipcu 2009r. już po przyznaniu dofinansowania z Programu Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk, urząd Marszałkowski zrezygnował z realizacji tego projektu. Partnerzy województwa pomorskiego są zaangażowani w realizowane obecnie projekty innych Grup Roboczych:

Grupa ds. Innowacji i MSP – projekt DISKE- Rozwój systemów innowacyjnych przez wymianę wiedzy;

Grupa ds. Wody – projekt MOMENT – Nowoczesna Gospodarka Wodna

Grupa ds. Energii – LED – poprawa wydajności energetycznej w miastach.

Z początkiem 2008 roku (na mocy decyzji Rady z dnia 7 grudnia 2007r) została powołana Rada Młodzieżowa Euroregionu Bałtyk. Celem powołania tej struktury jest nadanie szerszego wymiaru działaniom podejmowanym przez Euroregion, umożliwienie lepszego poznania się i zrozumienia młodzieży zamieszkującej obszar Euroregionu oraz walka z uprzedzeniami. Rada Młodzieżowa obraduje przy okazji spotkań organów Euroregionu Bałtyk, realizuje swój program, podejmuje uchwały oraz składa raporty z działalności Prezydium i Radzie Euroregionu Bałtyk. Rada realizuje projekt (również w ramach programu Południowy Bałtyk) ERB Yc3 = transgraniczna współpraca i komunikacja młodzieży

Rezolucje i wspólne stanowiska wypracowane w Euroregionie w latach 2007-2010:

- Rezolucja Rady ERB w sprawie przekraczania granic z 15 marca 2007r.
- Rezolucja Euroregionu Bałtyk wspierająca autostrady morskie w Regionie Morza Bałtyckiego z 15 marca 2007r.
- Stanowisko Euroregionu Bałtyk w sprawie Zielonej Księgi Polityki Morskiej z 30 czerwca 2006r.
- Oświadczenie dotyczące Przyszłej Polityki Spójności UE z 31 stycznia 2008r.
- Wspólne stanowisko Prezydium ERB wspierające rozwój Korytarza Transportowego Wschód-Zachód, z 16 maja 2008r.
- Stanowisko Rady ERB w sprawie Unijnej Strategii dla Regionu Morza Bałtyckiego, z 20 listopada 2008r.
- Stanowisko ERB w sprawie Zielonej Księgi Spójności Terytorialnej, z 25 lutego 2009r.
- Odpowiedź ERB na publiczne konsultacje Unijnej Strategii 2020
- Wspólne polityczne stanowisko Rady ERB w sprawie trwającego procesu weryfikacji europejskich korytarzy transportowych TEN, z 5 marca 2010r.

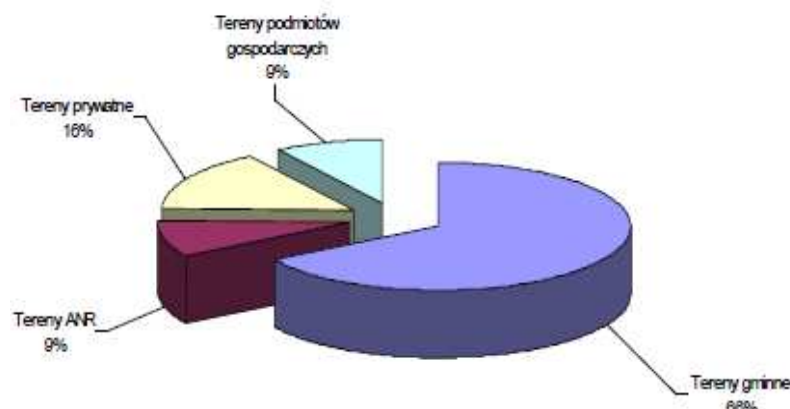
Od roku 2009 do 2011 Stowarzyszenie Gmin RP Euroregionu Bałtyk zarządza Funduszem Małych Grantów Transgranicznych i Międzyregionalnych w Ramach Mechanizmów Finansowych (Norweskiego i EOG). Pomorskie miało przedstawiciela w Komitecie Sterującym Funduszu.

2.11.3. Poprawa warunków inwestycyjnych⁵⁴

Na atrakcyjność inwestycyjną każdego regionu, oprócz czynnika lokalizacyjnego (w tym możliwości dojazdowych) wpływa przede wszystkim ilość oraz jakość ofert terenów pod działalność przemysłową i usługową, z którymi może zapoznać się potencjalny inwestor. Są to podstawowe elementy, które decydują o zainteresowaniu się danym regionem.

Ryc.63. Tereny przemysłowe oferowane pod inwestycje wg formy własności w 2007r.

Źródło: opracowanie własne COI w ARP

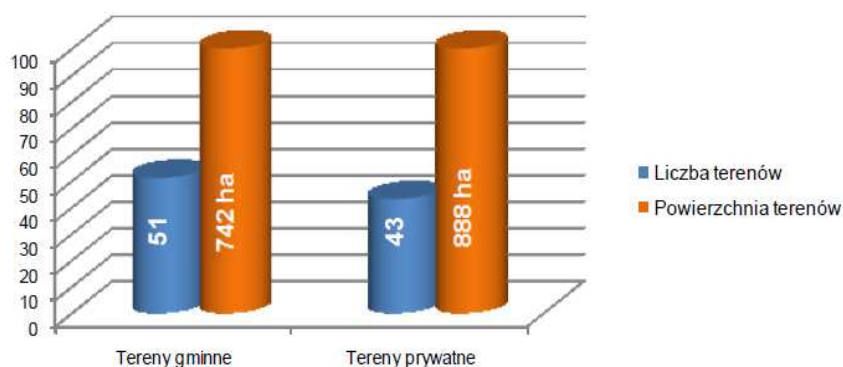
Aktualna baza terenów inwestycyjnych w województwie pomorskim zawiera 103 oferty, z czego 43 dotyczą terenów prywatnych. Liczba ofert terenów inwestycyjnych w bazie COI wzrosła od 2007 roku o 34 %. Udział terenów prywatnych w 2008r. jest również o 58 % większy niż w pierwszym badaniu w 2007 roku. Wzrost udziału terenów prywatnych wynika przede wszystkim z dwóch faktów. Po pierwsze, gminy w wyniku procesu sprzedaży najatrakcyjniejszych gruntów w ostatnich latach, mogą zaoferować coraz mniej terenów. Kurczy się przede

wszystkim oferta gminnych terenów o powierzchni kilkunastu i więcej hektarów. Z drugiej strony, prywatni właściciele działek inwestycyjnych coraz częściej pragną nawiązać współpracę z gminami promując swoje tereny.

O rosnącej roli ofert prywatnych świadczy nie tylko ich udział w rynku, ale także coraz większa zajmowana powierzchnia w stosunku do powierzchni działek gminnych. W chwili obecnej tereny prywatne obejmują 888 ha, co stanowi 41% całkowitej powierzchni terenów w bazie COI (2161 ha). Oferty gminne zajmują 742 ha (34% wszystkich terenów).

Ryc.64. Tereny gminne i prywatne w województwie pomorskim w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne COI w ARP

Pozostałe 25% terenów inwestycyjnych to działki agencji podległych Skarbowi Państwa, tj. Agencji Mienia Wojskowego (AMW) oraz Agencji Nieruchomości Rolnych (ANR), a także tereny specjalnych stref ekonomicznych (SSE).

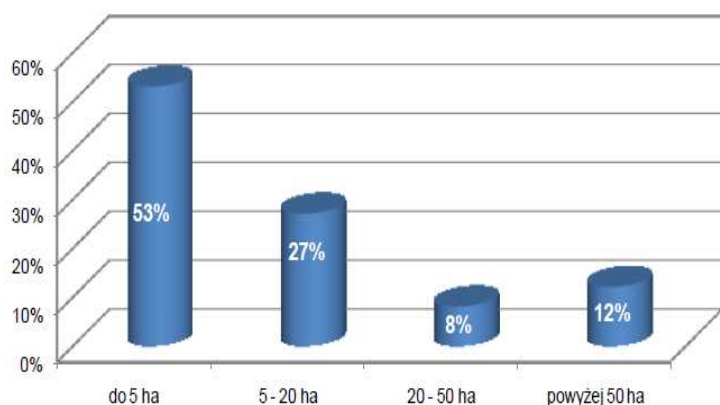
Łączna powierzchnia wszystkich terenów w bazie COI wynosi 2161 ha. Większość ofert (80 proc.) to tereny małe, o powierzchni nie przekraczającej 5 ha oraz

tereny średniej wielkości, o powierzchni 5 - 20 ha. Pozostałe 20 proc. to tereny duże, o powierzchni 20 – 50 ha oraz tereny powyżej 50 ha.

⁵⁴ Informacje zawarte w rozdziale pochodzą z raportów, którymi dysponuje Centrum Obsługi Inwestora przy Agencji Rozwoju Pomorza. Raporty zawierają wyniki badań, przeprowadzonych pod koniec 2009 roku. Miały one na celu weryfikację dostępnej w województwie pomorskim oferty inwestycyjnej, w oparciu o metody badań ilościowych: wywiad telefoniczny oraz ankietę internetową. Respondentami byli przedstawiciele urzędów gmin. Odpowiedziało 46% gmin.

Ryc.65. Powierzchnia terenów pod działalność przemysłową i usługową w województwie pomorskim w 2009

Źródło: Opracowanie własne COI na podstawie danych GUS

W regionie znajduje się kilka szczególnie atrakcyjnych terenów, które mają dużą szansę zainteresować potencjalnych inwestorów. Należą do nich między innymi:

- były kompleks lotniskowy w gminie Debrzno;
- teren Pomorskiego Centrum Logistycznego w Gdańsku;
- Park Przemysłowo-Technologiczny Maszynowa w Gdańsku;
- Park Inwestycyjny w Malborku;
- teren inwestycyjny położony przy węźle autostradowym w gminie Pelplin;

- Wielofunkcyjny Ośrodek Przemysłowo-Usługowy w Potęgowie;
- tereny objęte Słupską Specjalną Strefą Ekonomiczną położone w Słupsku-Rędzikowie;
- tereny prywatne w gminie Pruszcz Gdański w sąsiedztwie Obwodnicy Trójmiasta;
- Park Inwestycyjny w Sztumie;
- teren inwestycyjny w Swarzędzie tuż przy węźle autostradowym.

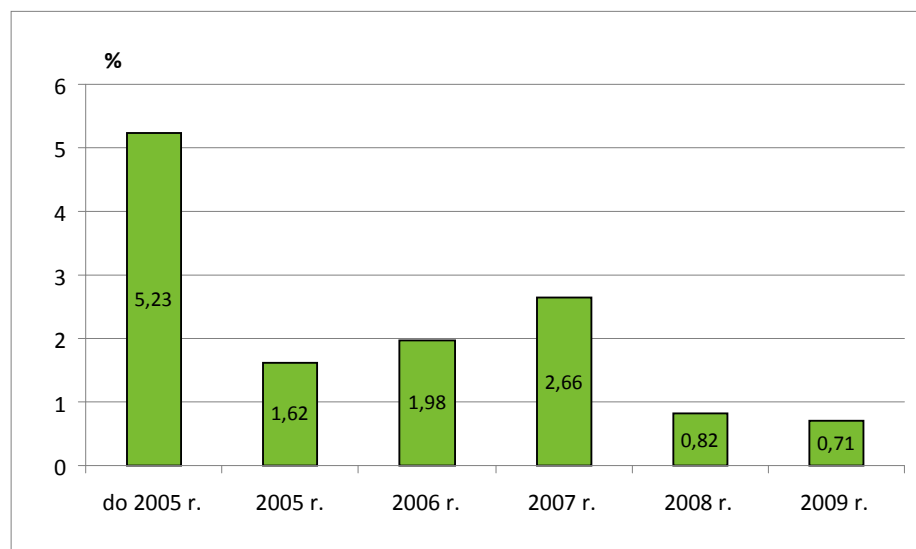
Tereny te wyróżniają się przede wszystkim: interesującą lokalizacją i dobrym skomunikowaniem z zewnętrznym systemem drogowym, odpowiednią powierzchnią pod duże projekty inwestycyjne oraz obecnością podstawowych mediów.

Wiele gmin w ogóle nie dysponuje terenami inwestycyjnymi lub nie zgłasza ich do bazy. Mają charakter typowo turystyczny. Dodatkowo, wiele z nich leży w obrębie obszarów Natura 2000 i tym samym nie oferuje terenów pod działalność przemysłową i usługową, a jedynie pod budownictwo mieszkaniowe oraz działalność turystyczno-rekreacyjną.

Ponadto istotnym problemem jest brak w wielu gminach opracowanego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, co skutecznie utrudnia przygotowanie jakiegokolwiek oferty inwestycyjnej. Gminy sięgają w takiej sytuacji po narzędzie, jakim jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, jednak i takie działania należą do wyjątków. Bez opracowanego planu lub studium, gmina nie może przekazać przygotować ofert, gdyż niemożliwe jest określenie charakteru i przeznaczenia gminnych terenów.

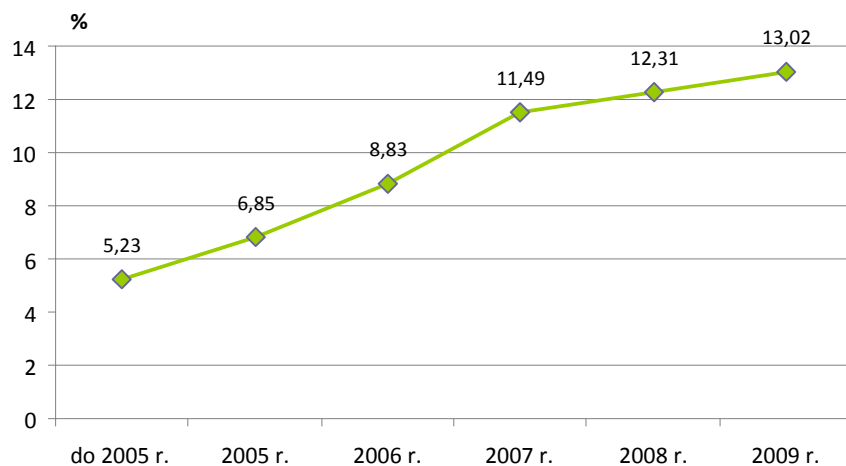
Ryc.66. Roczny przyrost pokrycia województwa miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego

Źródło: Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku

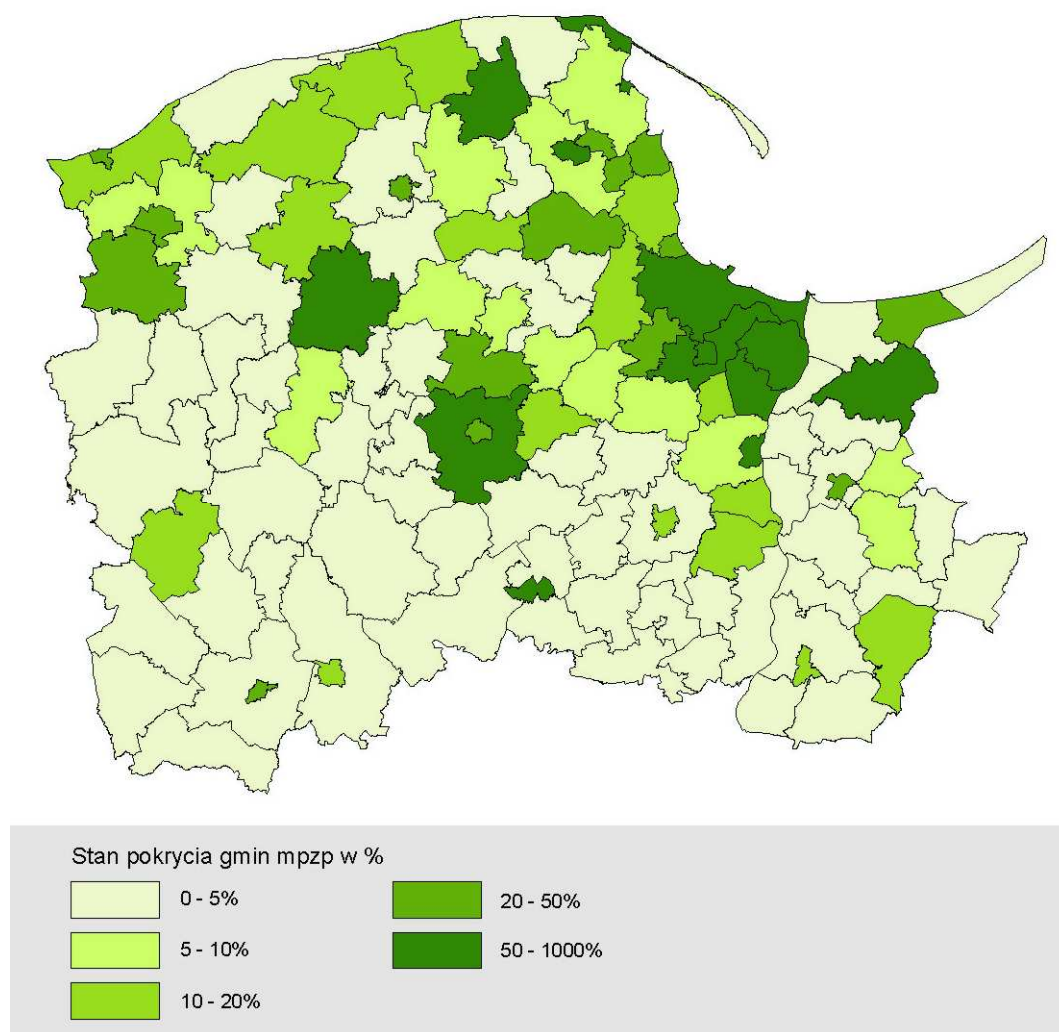
Ryc.67. Procent pokrycia powierzchni województwa miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego

Źródło. Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku

Ryc.68. Powierzchnie gmin objęte planowaniem miejscowym (zakończonym i wszczętym) w 2009r.

Źródło. Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku

Problemem jest także mała liczba dużych terenów o powierzchni co najmniej 50 ha. Takich ofert jest obecnie w bazie COI zaledwie 12. Należy podkreślić, że to właśnie takie tereny mają największy potencjał inwestycyjny. Pozwalają na rozwój dużych projektów, których województwo pomorskie potrzebuje.

Niezwykle ważne jest zaopatrzenie w media oraz dostępność komunikacyjna danej działki inwestycyjnej. Gminy zdają sobie często sprawę z wagi powyższych ograniczeń, ale brak wystarczających funduszy uniemożliwia im odpowiednie przygotowanie terenów. Szansę stanowią fundusze unijne. Część gmin, z pozytywnym skutkiem, już skorzystała z tej możliwości i nadal uzbraja w ramach funduszy unijnych swoje działki inwestycyjne.

Działki prywatne posiadają zdecydowanie lepsze uzbrojenie oraz wygodny dostęp komunikacyjny. Nierzadko właściciele takich terenów starają się partycypować w kosztach uzbrojenia z gminą, ponieważ zdają sobie sprawę z rosnącej atrakcyjności i wartości takiego terenu.

Wciąż obserwuje się natomiast brak współpracy pomiędzy sąsiednimi gminami w tworzeniu planów rozwoju, co powinno wiązać się ze wspólnymi działaniami formalno-prawnymi, planowaniem inwestycji infrastrukturalnych oraz przygotowaniem wspólnych ofert inwestycyjnych.

Jeśli chodzi o przygotowanie gmin do przyciągania inwestorów, w ramach projektu „System Promocji i Informacji Gospodarczej Województwa Pomorskiego (SPiIG)⁵⁵”, realizowanego przez ARP w Gdańsku zaplanowano cykl szkoleń w tym zakresie. Pierwsze szkolenia odbyły się na początku grudnia 2009 oraz na koniec maja 2010. Niestety pomorskie samorządy są mało aktywne w tym zakresie. Spośród 123 gmin nie więcej niż 10 ma jakąkolwiek strategię czy też plan działania przy pozyskiwaniu inwestycji.

2.12. Metropolia – filar rozwoju regionu

2.12.1. Kształtująca się Metropolia Trójmiasta

Potencjał zasobów ludzkich aglomeracji

Zasoby pracy mierzone ilością pracujących na 1000 mieszkańców sytuują obszar aglomeracji Trójmiejskiej za Warszawą, Katowicami, Krakowem, Poznaniem, lecz przed Szczecinem, Wrocławiem, Łodzią. Zasoby ludzkie przygotowywane do pracy zawodowej, mierzone ilością uczniów szkół średnich oraz studentów, nie tworzą dobrej pozycji konkurencyjnej aglomeracji Trójmiasta. Jest to diagnoza zagrożenia dla tworzenia jakościowych podstaw rozwoju przyszłej, konkurencyjnej metropolii, może bowiem uniemożliwić transfer nowych technologii, gdyż nie będzie kadry dla ich obsługi.

Predyspozycje innowacyjne gospodarki

Obszar aglomeracji Trójmiasta, a w szczególności jego część centralna, jest największym ośrodkiem gospodarczym w Polsce północnej. Zlokalizowane są w nim dwa porty morskie stymulujące rozwój działalności powiązanych z gospodarką morską oraz innych, korzystających z renty położenia w koncentracjach portowo-przemysłowych. Głównymi tradycyjnymi produktami gospodarki aglomeracji są: statki i ich wyposażenie, konstrukcje i wyroby metalowe, wieże wiertnicze i urządzenia eksploracji dna mórz, produkty rafineryjne, przetwórstwo spożywcze (w tym mięsne i rybne oraz napoje), nawozy fosforowe. Obok tych tradycyjnych pojawiły się całkiem nowe: na przykład gry i zabawki (największy w Polsce producent puzzli). W coraz większym stopniu daje się zauważyć rozwój działalności gospodarczych pobudzanych przez placówki naukowo-badawcze Trójmiasta, np. w branży informatycznej, oprogramowaniu i biotechnologii. Przejawia się on w postaci napływu inwestycji zagranicznych koncernów z branży informatyki, automatyki przemysłowej oraz powstawania nowych silnych podmiotów krajowych, działających także w sektorze biotechnologii i farmacji. Należą do nich m.in.: *Intel, Young Digital Planet, Suruga, Oceanic*.

Mieszkańców aglomeracji Trójmiasta cechuje wysoko rozwinięta (na tle kraju) przedsiębiorczość. Średnio na 1000 mieszkańców Trójmiasta zarejestrowanych jest ponad 129,6 firm.

Potencjał podmiotów B+R, szczególnie uczelni, jest w aglomeracji Trójmiasta relatywnie duży. Nie jest on jednak dostatecznie ukierunkowany na zastosowania gospodarcze.

⁵⁵ SPiIG zakłada promocję gospodarczą, obsługę inwestorów zagranicznych oraz współpracę międzynarodową. Realizację projektu wspomaga grupa ekspertów, w której skład wchodzi pracownicy Urzędu Marszałkowskiego oraz specjalnych stref ekonomicznych – Pomorskiej i Słupskiej. Projekt jest realizowany ze środków Unii Europejskiej i ARP w Gdańsku w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego

W aglomeracji istnieją korzystne warunki rozwoju gospodarczego, bowiem skoncentrowana w nim infrastruktura społeczna i gospodarcza dostarcza podstawowych źródeł wiedzy i potencjału innowacyjnego, intelektualnej infrastruktury dla przemysłów chłonących naukę, a kadrom naukowym – socjalną i kulturalną bazę. Podstawy do szybszego rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i innowacji zostały już przygotowane, m.in. na skutek utworzenia Pomorskiego Parku Naukowo-Technologicznego w Gdyni, Gdańskiego Parku Naukowo-Technologicznego oraz centrów transferu technologii i innowacji na uczelniach.

2.12.2. Produkt Krajowy Brutto aglomeracji

Analiza udziału podregionów NUTS 3 w tworzeniu PKB w 2005 r. pokazuje że ośrodki centralne aglomeracji miejskich są głównymi generatorami wzrostu gospodarczego kraju. Tylko Warszawa, Łódź, Wrocław, Kraków, Poznań i Trójmiasto wytwarzały ponad 27,06% krajowego PKB, zaś w roku 2008 wartość ta wzrosła do 28,45%. Jeśli zaś dodać do nich otaczające je podregiony oraz podregiony śląskie: (katowicki, gliwicki, sosnowiecki i tyski) to udział w wytwarzaniu PKB dla tak zdefiniowanych obszarów wzrasta do 43,7%. Świadczy to o ogromnym potencjale gospodarczym i roli, jaką aglomeracje miejskie odgrywają w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju jako jego „lokomotywy” rozwoju.

W układzie przestrzennym zróżnicowanie PKB pomiędzy poszczególnymi ośrodkami centralnymi aglomeracji miejskich jest znaczne. W 2008 r. najwyższy Produkt Krajowy Brutto w przeliczeniu na 1 mieszkańca zanotowano w Warszawie (94,1 tys. zł), zaś w Trójmieście 44,2 tys. zł.

Koncentracja podmiotów gospodarczych w Warszawie jest przytłaczająca i powinna być traktowana jako zagrożenie dla obecnej policentrycznej struktury systemu osadniczego i gospodarczego kraju. Oprócz Warszawy największymi ośrodkami koncentracji działalności gospodarczej są kolejno: Poznań, Katowice, Kraków i Trójmiasto. Wyraźnie gorsza pod tym względem jest pozycja Łodzi, Wrocławia i Szczecina.

2.12.3. Pasażerski ruch lotniczy w aglomeracji

Wejście Polski do Unii Europejskiej zaowocowało istotnym czynnikiem rozwojowym dla portu lotniczego im. Lecha Wałęsy w Gdańsku oraz innych portów lotniczych w kraju. Główną przyczyną tego był rozwój tanich linii lotniczych. Stopniowa zmiana polityki taryfowej LOT-u zwiększyła też przewozy na trasach krajowych. Fala szybkiego wzrostu trwa w dalszym ciągu, powodując systematyczną decentralizację ruchu lotniczego. Więcej szczegółowych informacji na ten temat Portu Lotniczego im. Lecha Wałęsy w Gdańsku zawiera rozdział III.

2.12.4. Instytucje o charakterze metropolitalnym

Jednym z wyróżników aglomeracji o charakterze metropolii są funkcje określone jako metropolitalne. Są to funkcje egzogeniczne, charakteryzujące te ośrodki wielkomiejskie, w których skupiają się instytucje reprezentujące usługi wyższego rzędu (rzadko występujące), wykraczające swoim zasięgiem oddziaływania daleko poza granice miasta i województwa, budujące konkurencyjność, atrakcyjność i dostępność ośrodka w układach międzynarodowych. W obszarze aglomeracji Trójmiasta do najważniejszych, wyróżniających się w skali kraju, należą:

- ❖ największa po Warszawie koncentracja funkcji dyplomatycznych (przedstawicielstwa dyplomatyczne państw) – 25 państw europejskich, południowoamerykańskich oraz azjatyckich;
- ❖ największa koncentracja jednostek badawczo-rozwojowych, naukowych i uczelni wyższych specjalizujących się w badaniach przyrodniczych, ekonomicznych i prawnych morza;
- ❖ koncentracja przedstawicielstw organizacji międzynarodowych, regionów i instytucji z państw i regionów basenu Morza Bałtyckiego;
- ❖ liczne wydarzenia kulturalne o charakterze międzynarodowym i krajowym, w tym m.in.: Festiwal Szekspirowski w Gdańsku, Międzynarodowy Festiwal Organowy w Oliwie, Festiwal Polskich Filmów Fabularnych w Gdyni, Sopot Festiwal, Gdański Areopag.

2.12.5. Identyfikacja funkcji metropolitalnych Trójmiasta i ich znaczenie dla regionu

Rozmieszczenie w przestrzeni obszaru aglomeracji Trójmiasta, jako kształtującego się obszaru metropolitalnego obiektów, instytucji i wydarzeń reprezentujących funkcje metropolitalne wskazuje na znaczną ich liczbę oraz kształtowanie się ich struktur przestrzennych. Należy zauważyć bardzo dużą polaryzację w ich rozmieszczeniu – ponad 90% analizowanych obiektów, instytucji, wydarzeń pełniących funkcje metropolitalne na obszarze województwa zlokalizowanych jest w Trójmieście, zaś pozostałe w kilku ośrodkach powiatowych i strefie nadmorskiej obszaru metropolitalnego. Zidentyfikowane funkcje metropolitalne pogrupowano w cztery sfery: zarządzania, wydarzeń i twórczości, badań i innowacji oraz działalności gospodarczej. Należą do nich:

1) w sferze zarządzania m.in.:

▪ przedstawicielstwa dyplomatyczne

Rola przedstawicielstw dyplomatycznych państw i organizacji międzynarodowych ma istotne znaczenie dla miast i regionów, w których są one zlokalizowane. Sprzyja ona budowaniu i zacieśnianiu współpracy międzynarodowej zarówno politycznej, gospodarczej i społecznej między poszczególnymi jednostkami samorządu terytorialnego, jak również podmiotów gospodarczych, szkół i organizacji pozarządowych. Nadmorskie położenie Trójmiasta wpływa pozytywnie na liczbę tych placówek w województwie, co wyróżnia Trójmiasto na tle innych ośrodków w kraju. Należą do nich:

- konsulatory generalne (7) – w Gdańsku: Republiki Federalnej Niemiec, Federacji Rosyjskiej, Ukrainy, Republiki Białorusi oraz Chińskiej Republiki Ludowej; w Gdyni – Republiki Rumunii; w Sopocie – Republiki Islandii;
- konsulatory honorowe (16) – w Gdańsku: Królestwa Danii, Królestwa Hiszpanii, Królestwa Niderlandów, Republiki Peru, Republiki Łotewskiej, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Republiki Litewskiej, Republiki Seszeli, Królestwa Szwecji; w Gdyni – Republiki Austrii, Republiki Włoskiej, Królestwa Norwegii, Republiki Chile, Republiki Cypryjskiej, Republiki Finlandii; w Sopocie – Meksyku;
- agencje konsularne (2) – w Gdyni Republiki Finlandii, w Sopocie Republiki Francuskiej;
- przedstawicielstwa organizacji międzynarodowych i regionów, w tym m.in.: Przedstawicielstwo Kalmaru, Przedstawicielstwo Landu Szlezwik-Holsztyn, Sekretariat Generalny Związku Miast Bałtyckich, Sekretariat Konwencji Helsińskiej – Helcom, Wspólny Sekretariat Techniczny Programu Południowy Bałtyk;

b) administracja publiczna,

- c)** Administracja publiczna staje się, w coraz większym stopniu, jednym z kluczowych czynników kształtujących warunki dla szeroko pojmowanego rozwoju. Sprawność i skuteczność jej działania wprost przekładają się na jakość życia obywateli, możliwości rozwijania przez nich gospodarczej i społecznej aktywności oraz poziom ich zaufania do władzy publicznej. Większość instytucji administracji publicznej o randze regionalnej i ponadregionalnej zlokalizowana jest w Trójmieście.

2) w sferze wydarzeń i twórczości m.in.:

Współcześnie kultura staje się istotnym czynnikiem wspierania wzrostu gospodarczego i wzrostu konkurencyjności regionów. Szereg instytucji kultury w województwie pomorskim zlokalizowanych jest w Trójmieście. Ich rola nie ogranicza się tylko do prezentowania i upowszechniania dziedzictwa kulturowego i narodowego w Trójmieście, ale także, a może przede wszystkim do animacji wydarzeń kulturalnych w różnych częściach województwa, co przyczynia się do pobudzania rozwoju gospodarki. Pozostałe instytucje np. media a także obiekty i urządzenia sportowe zlokalizowane w obszarze aglomeracji oraz cykliczne imprezy kulturalne odbywające się w aglomeracji mają przełożenie na podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej i osadniczej przede wszystkim Trójmiasta, ale wpływają pozytywnie na postrzeganie całego regionu. Do takich należą:

a) instytucje kultury i cykliczne wydarzenia kulturalne, w tym:

- teatry i instytucje prezentacji sztuki – w Gdańsku: Państwowy Teatr „Wybrzeże”, Polska Filharmonia Bałtycka im. F. Chopina, Państwowa Opera Bałtycka, Teatr Miniatura, Teatr Gdański Teatr Szekspirowski (w organizacji i budowie); w Gdyni: Teatr Miejski im. W. Gombrowicza, Teatr Muzyczny im. D. Baduszkowej, w Sopocie: Teatr „Atelier” im. A. Osieckiej, Opera Leśna;
- muzea i galerie – w Gdańsku: Centralne Muzeum Morskie z oddziałami w Gdyni, Helu, Tczewie i Rozewiu, Muzeum Narodowe, Muzeum Etnograficzne, Muzeum Archeologiczne, Muzeum Historyczne Miasta Gdańska, Muzeum Archidiecezjalne, Muzeum II Wojny Światowej (w organizacji i budowie) w Gdyni: Muzeum Miasta Gdyni, w Sopocie: Muzeum Miasta Sopot, Państwowa Galeria Sztuki;
- instytucje animacji kultury, w tym najważniejsze: w Gdańsku: Nadbałtyckie Centrum Kultury, Europejskie Centrum Solidarności (w organizacji i budowie) w Sopocie: Bałtycka Agencja Artystyczna BART;

- wydarzenia kulturalne, w tym najbardziej znane odbywają się w Trójmieście, należą do nich: *Jarmark św. Dominika*, *Sopot Festiwal*, *Międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej* w Oliwie, *Festiwal Polskich Filmów Fabularnych*, *Open'er Festival*, *Festiwal Szekspirowski*, *Ladies Jazz Festiwal*, *Festiwal Teatrów Ulicznych*, „Solidarity of Arts”, *Świętojańskie Świętowanie*, *Festiwal „Dwa Teatry”*, cykliczne koncerty z cyklu *Przestrzeń Wolności* w Gdańsku, *Festiwal TOP TRENDY*, *Gdański Areopag*, *Festiwal Ludwiga van Beethovena w Gdańsku*, *Globaltica – World Culture Festiwal* w Gdyni, *Międzynarodowy Festiwal Działań Teatralnych i Plastycznych ZDARZENIA* w Tczewie;
- b) media:**
 - prasa, rozgłośnie radiowe, stacje telewizyjne;
- c) ogrody rekreacyjne**, do których zaliczyć należy Ogród Zoologiczny „Wybrzeże”, Palmiarnia w Gdańsku Oliwie, Ogród Botaniczny w Gołubiu, a także Fokarium w Helu, Oceanarium w Gdyni;
- d) obiekty sportowe i cykliczne wydarzenia sportowe**, w tym:
 - urządzenia sportowe – pole golfowe Gdańsk Golf & Country Club w Pogoń koło Gdańska, pole golfowe Sierra Golf Club w Pętkowicach koło Wejherowa, Narodowe Centrum Żeglarstwa w Gdańsku, stadion wielofunkcyjny KS „Lechia” w Gdańsku, stadion żużlowy GKS „Wybrzeże” w Gdańsku, stadion rugby MKS „Ogniwo” w Sopocie, stadion lekkoatletyczny SKLA w Sopocie, stadion piłkarski GOSiR w Gdyni, hala lekkoatletyczna AWFIS w Gdańsku, 2 kryte lodowiska, w tym w hali widowiskowo-sportowej „Olivia” w Gdańsku, Hipodrom w Sopocie, kompleksy kortów tenisa ziemnego w Gdańsku, Sopocie i Gdyni, Hala Stulecia w Sopocie, hala widowiskowo-sportowa dla 12 tys. widzów na granicy Gdańska i Sopotu, stadion piłkarski w Gdańsku-Letnicy (w organizacji i budowie).
 - imprezy sportowe cykliczne – m.in. *Gdynia Sailing Days*, *Sopot Sailing Grand Prix*, Regaty o Puchar Prezydenta Sopotu, *Grand Prix Gdańska*, Memoriał im. Żyłewicza, Światowy Turniej Tenisowy Polonii, turniej tenisowy *Orange Prokom Open*, Międzynarodowe Górskie Samochodowe Mistrzostwa Polski *Lotos Grand Prix*, Wyścigi konne, Międzynarodowy Kongres Bałtycki w Brydżu Sportowym, Maraton „Solidarność”;
- e) centra kongresowo-rekreacyjne** – specjalistyczna baza kongresowa w obszarze metropolitalnym jest niewielka. Jej rolę pełnią Centrum Muzyczno-Kongresowe na Ołowiance w Gdańsku oraz hotele, które dysponują salami konferencyjnymi, w tym np.: w Gdańsku – Hanza, Hilton, Scandic, Mercure-Hevelius, Centrum Hotelowo-konferencyjne Hotel Orle na Wyspie Sobieszewskiej; w Sopocie – Hotel Haffner, Rezydent, Grand Hotel, Hotel Sheraton; w Gdyni – Nadmorski, Hotel Gdynia; w Straszynie – Międzynarodowe Centrum Szkolenia Energetyki;
- f) instytucje wystawiennicze** – należą do nich Międzynarodowe Targi Gdańskie S.A.;

3) w sferze badań i innowacji m.in.:

Do istotnych czynników rozwoju regionu, jego pozycji konkurencyjnej należą także zlokalizowane w Trójmieście i całym obszarze aglomeracji uczelnie wyższe i instytucje naukowo-badawcze. Ich koncentracja w Trójmieście przyczyniła się do wykształcenia silnych powiązań społecznych o zasięgu regionalnym i ponadregionalnym typu uczelnia – miejsce zamieszkania.

- a) uczelnie wyższe** (z których większość znajduje się w Trójmieście): Uniwersytet Gdański z wydziałami w Gdańsku, Gdyni i Sopocie, Politechnika Gdańska, Gdańsk Uniwersytet Medyczny, Akademia Muzyczna w Gdańsku, Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku, Akademia Morska w Gdyni, Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni oraz kilkanaście uczelni prywatnych;
- b) instytuty naukowo-badawcze**, biblioteki, w tym m.in. Polskiej Akademii Nauk (Instytut Oceanologii w Sopocie, Instytut Budownictwa Wodnego w Gdańsku, Instytut Maszyn Przepływowych w Gdańsku) oraz inne, np. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową w Gdańsku, Instytut Morski w Gdańsku, Centrum Techniki Okrętowej S.A. w Gdańsku, Instytut Telekomunikacji w Gdańsku. Zdecydowana większość tego typu placówek zlokalizowana jest w Trójmieście;
- c) parki technologiczne** – Pomorski Park Naukowo-Technologiczny w Gdyni, Gdański Park Naukowo -Technologiczny na terenie dawnych Zakładów Graficznych

- d) ośrodki transferu technologii – Centrum Transferu Technologii w Gdańsku, Europejskie Centrum Transferu Innowacji w Tczewie, Biuro Transferu Technologii Politechniki Gdańskiej.

Generalnie należy stwierdzić, że znaczna liczba instytucji o potencjale metropolitalnym, a także wysoka przedsiębiorczość mieszkańców aglomeracji w powiązaniu z modernizowaną infrastrukturą transportową drogową, kolejową, lotniczą i portową poprawiająca dostępność zewnętrzną i spójność aglomeracji ma istotne znaczenie dla przyciągania inwestycji i wzrostu zatrudnienia w całym regionie. W związku z tym dla wykorzystania tego potencjału aglomeracji Trójmiasta w rozwoju całego województwa pomorskiego w październiku 2009 roku została uchwalona zmiana Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego zawierająca szereg spójnych działań adresowanych do polityki regionalnej województwa, ukierunkowanych zarówno na dalszy wzrost konkurencyjności Trójmiasta, ale także na wykorzystanie szans rozwojowych z tego płynących, jakie mogą dynamizować rozwój całego regionu.

Rozdział 3. Dysproporcje rozwoju regionu – problemy SPÓJNOŚCI społecznej

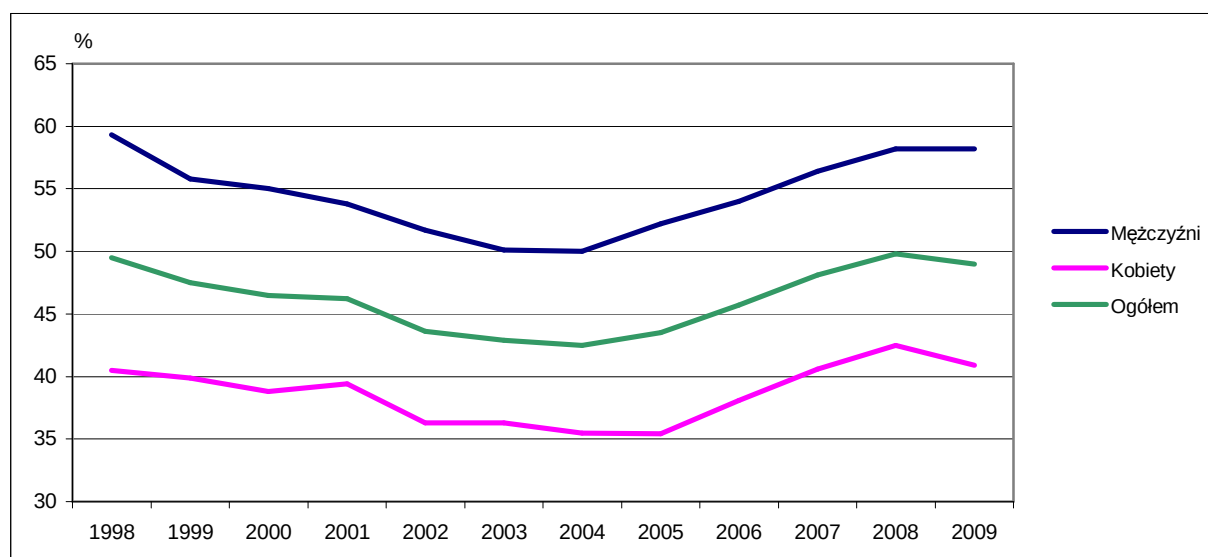
3.1. Zmiany i tendencje na rynku pracy

Sytuacja na pomorskim rynku pracy po 2004 r., tj. po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, wyraźnie poprawiła się. W znacznym stopniu zmniejszyła się liczba bezrobotnych oraz, co za tym idzie, stopa bezrobocia, jednocześnie wzrósł wskaźnik zatrudnienia, zwiększyła się także liczba ofert pracy. Pod koniec 2008 r. notowano jednak pierwsze symptomy spowolnienia gospodarczego, wynikające ze światowego kryzysu finansowego. Mimo że skutki kryzysu w województwie pomorskim były nieco łagodniejsze niż w kraju, w 2009 r. nastąpił wzrost liczby bezrobotnych, będący wynikiem zwiększonej liczby zwolnień. Zmniejszyło się jednocześnie przeciętne zatrudnienie, wzrosły jednak przeciętne wynagrodzenia.

3.1.1. Zatrudnienie

Poziom zatrudnienia w województwie pomorskim od roku 2004 systematycznie wzrastał, jednak w 2009 r., po raz pierwszy od kilku lat, zanotowano jego spadek (do 49,0%; wobec 50,4% w Polsce). Pod względem wielkości zatrudnienia województwo pomorskie lokuje się na odległym 12. miejscu wśród wszystkich województw. Znacznie większy udział zatrudnionych notuje się wśród mężczyzn – wskaźnik zatrudnienia wyniósł w 2009 r. dla mężczyzn 58,2%, dla kobiet 40,9%.

Ryc.69. Wskaźnik zatrudnienia wśród ludności według płci w województwie pomorskim w latach 1998-2009.
Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

Dla grupy osób w wieku produkcyjnym wskaźnik zatrudnienia jest wyraźnie wyższy niż wskaźnik zatrudnienia ogółem. W 2009 r. ukształtował się on na poziomie 64,1% (wobec 65,0% dla Polski). Jednocześnie w okresie 2005-2009 jego poziom zwiększył się o 7,8 pkt. proc. (z 53,6% w 2005 r.).

Poziom zatrudnienia jest znacznie wyższy, podobnie jak w przypadku wskaźnika ogółem, wśród mężczyzn w wieku produkcyjnym – 67,1%, niż kobiet – 55,4%. Warto odnotować, że wskaźnik zatrudnienia w grupie osób w wieku produkcyjnym w 2009 r. zwiększył się, w przeciwieństwie do wskaźnika zatrudnienia ogółem.

Największy odsetek zatrudnionych notuje się od lat w grupach ludności w wieku 30-39 i 40-49 lat. Ludność w tych grupach wieku, posiadająca rodziny, jest niejako zmuszona do większej aktywności na rynku pracy. Pozytywną tendencję widać również wśród ludności w wieku 50 lat i więcej, choć wskaźnik jest stosunkowo niski. Wzrost jego wartości wskazuje na aktywizację tej grupy ludności.

Ryc.70. Wskaźnik zatrudnienia według grup wieku województwie pomorskim w latach 1998-2009.

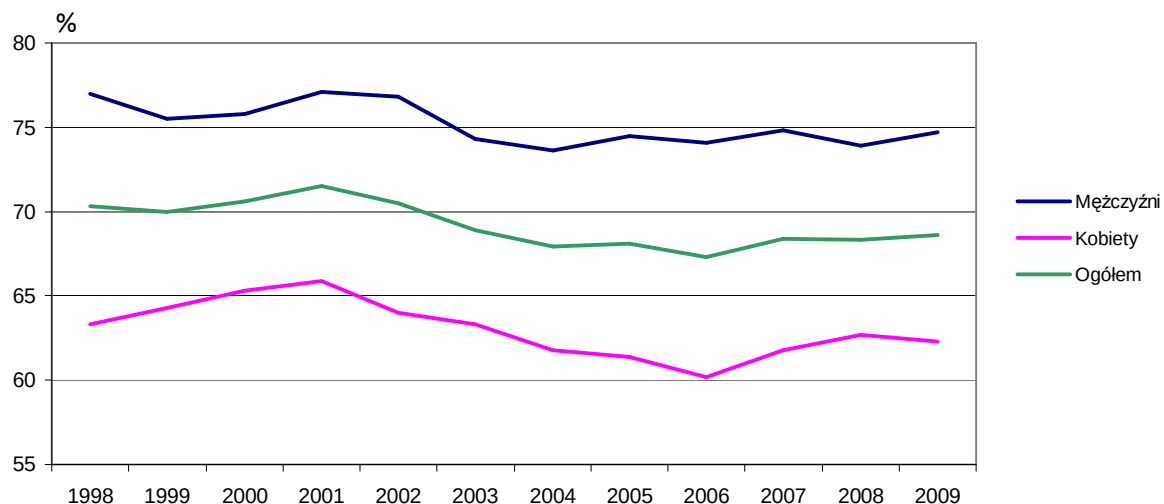
Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim*, Gdańsk, 2010 r.

Niekorzystną tendencję zauważyć można, gdy weźmie się pod uwagę współczynnik aktywności zawodowej ludności województwa pomorskiego w wieku produkcyjnym. Nie jest on wysoki w porównaniu ze średnią dla kraju i co więcej, wykazywał do 2007 r. lekką tendencję spadkową. W latach 2007-2009 nastąpił jego wzrost w wyniku wzrostu liczby osób bezrobotnych. W 2009 r. jego wartość ogółem wyniosła 68,6% (wobec 70,9% dla Polski) dla mężczyzn 74,7%, a dla kobiet jedynie 62,3%.

Ryc.71. Współczynnik aktywności zawodowej dla wieku produkcyjnego według płci w województwie pomorskim w latach 1998-2009.

Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim*, Gdańsk, 2010 r.

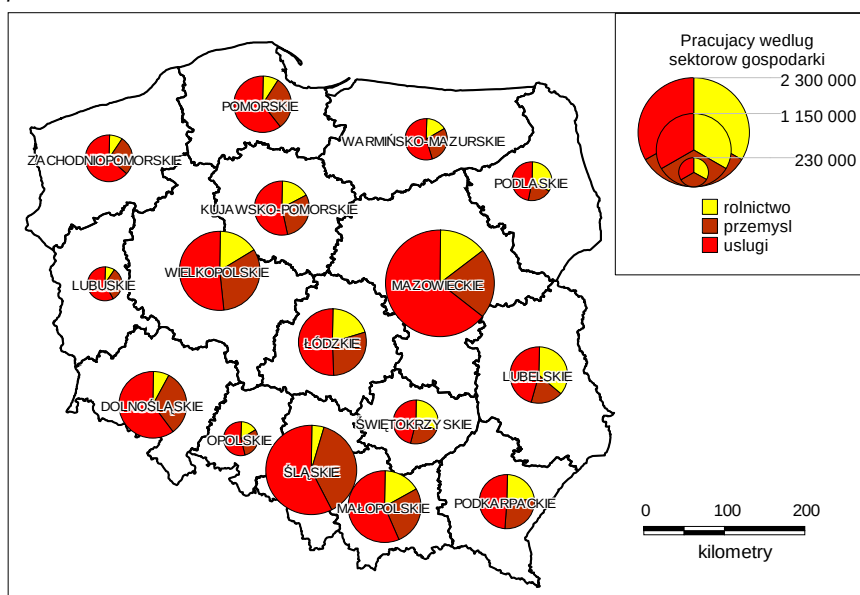
Wzrost wskaźnika zatrudnienia, przy jednoczesnym lekkim spadku współczynnika aktywności zawodowej, do 2007 r. wynikał ze wzrostu liczby miejsc pracy, spowodowanego ożywieniem gospodarki w tym okresie, a także wzrostem udziału osób pobierających naukę na poziomie wyższym. Sytuacja odwróciła się w roku 2009, kiedy odnotowano spadek zatrudnienia przy jednoczesnym wzroście współczynnika aktywności zawodowej, głównie w wyniku znacznego przyrostu osób bezrobotnych spowodowanego spowolnieniem gospodarczym.

Pracujący

Zdecydowana większość mieszkańców województwa pomorskiego zajmuje się usługami. Udział pracujących w sektorze usługowym sięgał w 2008 r. 60,3% (w 2005 r. – 60,6%), podczas gdy średnio w kraju wskaźnik ten wyniósł 55,7%. Udział pracujących w sektorze przemysłowym (wraz z budownictwem) sięgał w województwie pomorskim 31,3% (w 2005 r. – 30,1%; w kraju 28,7%). Pracujący w rolnictwie stanowili natomiast zaledwie 8,4% (trzecia pozycja w kraju; w 2005 r. – 9,3%), co w porównaniu do średniej dla Polski, wynoszącej 15,6%, wskazuje na zaawansowane przekształcenia gospodarki regionu w skali kraju.

Ryc.72. Pracujący według sektorów gospodarki w Polsce w 2008 roku

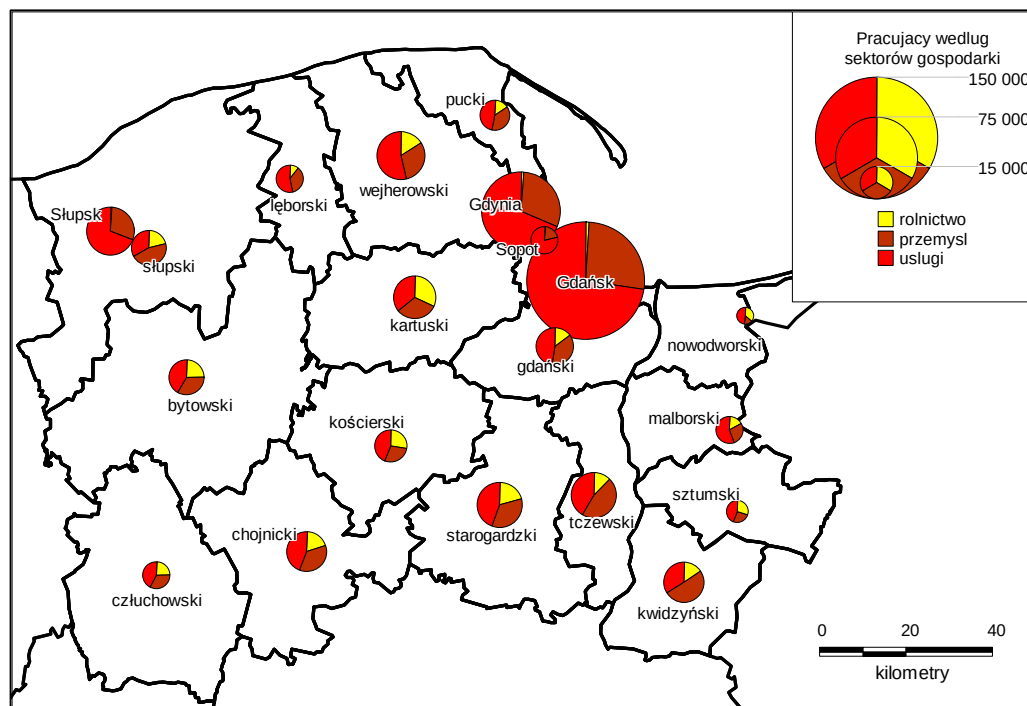
Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim*, Gdańsk, 2010 r.

Spośród ogółu pracujących w sektorze przemysłowym, w działalności produkcyjnej w 2008 r. pracowało 71% mieszkańców województwa pomorskiego, natomiast w budownictwie 23%. Wskaźniki dla Polski kształtowały się odpowiednio: w działalności produkcyjnej pracowało 69%, w budownictwie 21%. Struktura pracujących w województwie była więc podobna jak dla kraju.

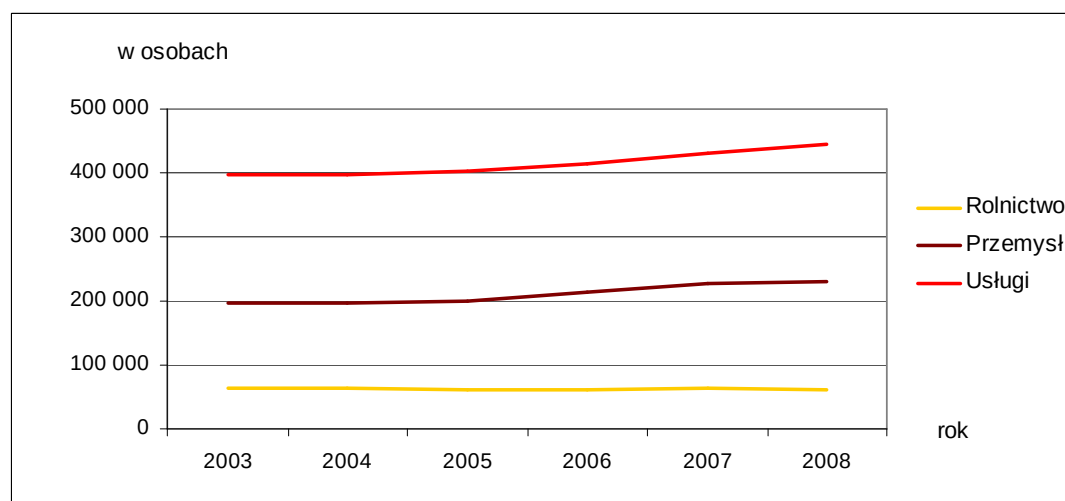
Udział pracujących w województwie pomorskim w sektorze usług w podziale na sekcje PKD jest podobny jak przeciętnie w Polsce. Nieco mniejszy udział zanotowano w handlu i naprawach pojazdów oraz ochronie zdrowia i pomocy społecznej. W sekcji obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, udział pracujących sięgał 15%, co umiejscowiło województwo pomorskie na trzeciej pozycji w Polsce po mazowieckim i dolnośląskim na równi z województwem małopolskim i śląskim.

Ryc.73. Pracujący⁵⁶ według sektorów gospodarki w województwie pomorskim w 2008 roku
 Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

Charakterystyczny dla miast na prawach powiatu jest najwyższy udział pracujących w sektorze usług. Także w powiatach: wejherowskim, lęborskim i malborskim, w strukturze pracujących dominują usługi. W strukturze gospodarki największy udział pracujących w przemyśle występuje w powiecie kwidzińskim, tczewskim, starogardzkim i gdańskim. Najwyższy odsetek pracujących w sektorze rolniczym charakteryzuje natomiast powiat kartuski.

Ryc.74. Pracujący w sektorach ekonomicznych w województwie pomorskim w latach 2003-2008.
 Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

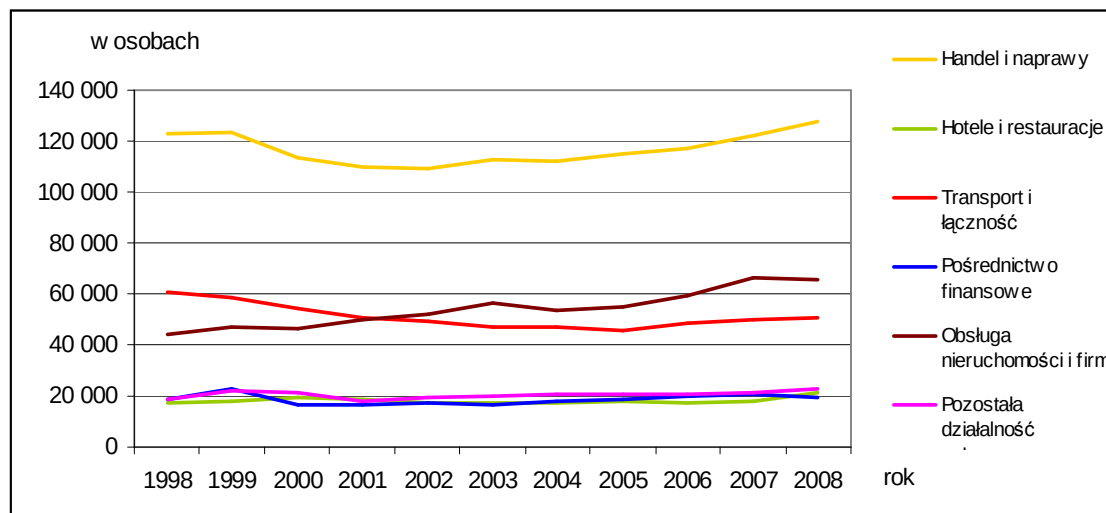
Gospodarka województwa pomorskiego staje się w coraz większym stopniu gospodarką bazującą na usługach rynkowych. Udział pracujących w usługach wynosił w latach 2005-2008 około 56%, w tym w usługach rynkowych wzrósł z 31 do 33%, w usługach nierynkowych spadł z 25 do 23%. Spośród usług rynkowych najwięcej pracowało w handlu i naprawach pojazdów. W ostatnich latach nastąpił wzrost pracujących w tej sekcji, a także w sekcji obsługa nieruchomości i firm. Stagnacja zauważalna jest w

⁵⁶ W jednostkach o liczbie pracujących powyżej 9 osób; z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (dane szacunkowe); wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności;

pośrednictwie finansowym, hotelach i restauracjach oraz w odniesieniu do pozostałej działalności. Spadek nastąpił natomiast w sekcji transport, gospodarka magazynowa i łączność.

Ryc.75. Pracujący w usługach rynkowych w województwie pomorskim w latach 1998-2008.

Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

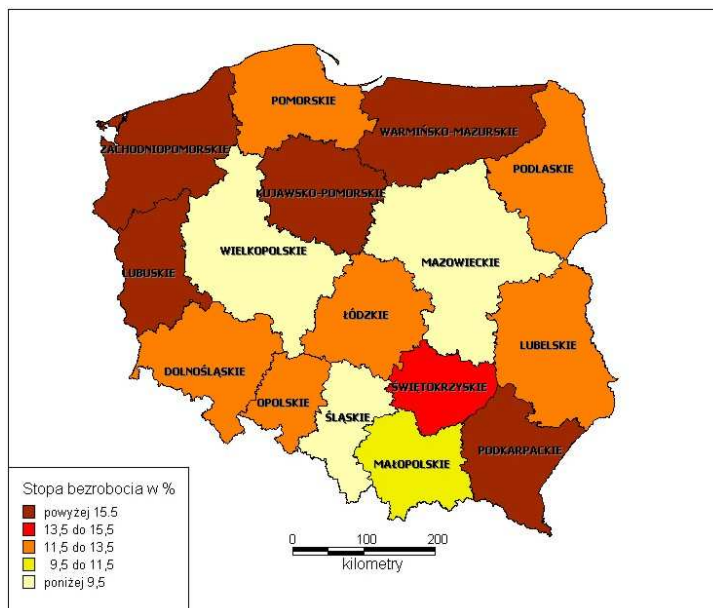

3.1.2. Bezrobocie

Poziom bezrobocia w latach 1999-2004 uległ znacznemu zwiększeniu, osiągając najwyższy poziom w 2003 r. (21,6%), jednocześnie przewyższając średnią dla Polski. Od 2004 r. utrzymywała się wyraźna tendencja spadkowa, związana z wysoką migracją zarobkową do krajów UE i wzrostem gospodarczym w Polsce. Wówczas stopa bezrobocia osiągnęła niższą wartość od średniej krajowej (8,4% w 2008 r.). Jednak od początku 2009 r., w związku z globalnym kryzysem ekonomicznym, poziom bezrobocia ponownie zaczął wzrastać (12,0% w końcu roku, wobec 11,9% w kraju). W stosunku do 2005 r. poziom bezrobocia w województwie jest, pomimo wzrostu w ostatnim roku, niższy o 7,2 pkt. proc.

Ryc.76. Stopa bezrobocia według województw w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS

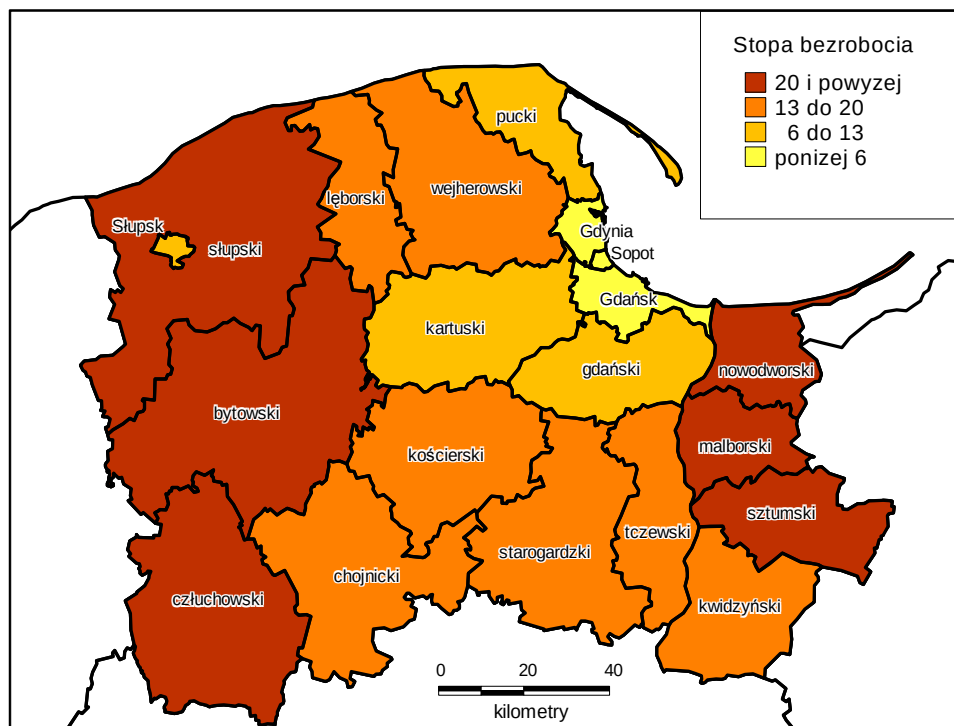
Najmniejszą stopą bezrobocia w 2009 roku charakteryzowały się powiaty tworzące aglomerację trójmiejską i powiat gdański. Zauważalna jest tendencja, w której im dalej od Gdańska, Gdyni, Sopotu tym wyżej kształtuje się stopa bezrobocia. Wyjątek stanowi tu powiat nowodworski, który mimo bezpośredniego sąsiedztwa z miastem Gdańsk, czyli potencjalnie korzystnego położenia, zalicza się do najgorszych pod względem wielkości bezrobocia. Jest to rezultat niedopasowania strukturalnego podaży pracy do popytu, jaki istnieje w Trójmieście oraz niskiej mobilności przestrzennej.

W końcu 2009 roku stopa bezrobocia w powiatach uległa pogorszeniu w porównaniu do wyniku za cały rok 2008. Wzrost liczby bezrobotnych i stopy bezrobocia był spowodowany globalnym spowolnieniem gospodarczym, którego skutki zaczęły

być odczuwalne na pomorskim rynku pracy już w ostatnim kwartale 2008 r. Zmiany nie wpłynęły jednak w istotny sposób na przestrzenne zróżnicowanie stopy bezrobocia. Nadal najniższe jej wartości odnotowane zostały w Trójmieście, powiatach otaczających i Słupsku.

Ryc.77. Stopa bezrobocia w IV kwartale 2009 roku

Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

Charakterystyka bezrobotnych pod względem wieku, wykształcenia, stażu pracy, czasu pozostawiania bez pracy

Jednym z największych problemów polskiego bezrobocia jest jego wysoki poziom wśród ludzi młodych. Dotyczy on również sytuacji w województwie pomorskim. Bezrobotni do 25 roku życia stanowili tu w 2009 roku 23,3% ogółu bezrobotnych (w porównaniu do 22,5% w Polsce). Sytuacja na rynku pracy była stosunkowo korzystna, choć gorsza niż w 2008 r., a zatem wysoki poziom bezrobocia w danej grupie wiekowej oznacza szczególne nasilenie problemu dotyczącego określonej grupy ludności województwa pomorskiego.

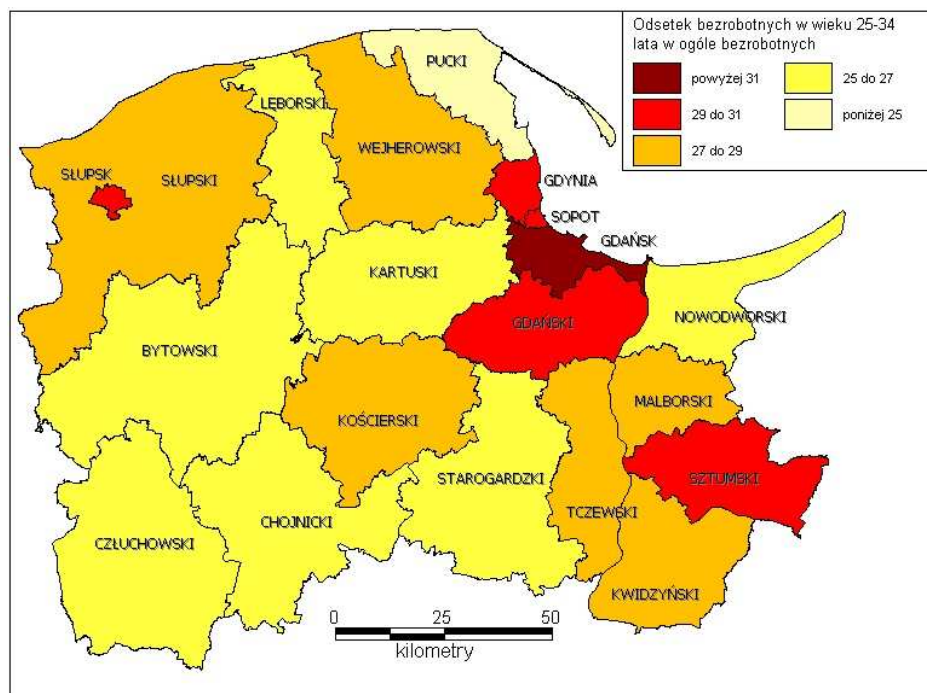
W całym województwie pomorskim w latach 2005–2009 nastąpił spadek liczby osób bezrobotnych w wieku 24 i mniej lat o 35%. Związane to było z ogólnym spadkiem liczby bezrobotnych o 37,3%. Największe spadki wystąpiły w Sopocie, Gdańsku, Słupsku i powiecie gdańskim. Można więc zauważyć, że dotyczyły one dużych miast, w których gospodarka szybciej się rozwija i w większym zakresie stwarzała możliwości zarobkowania. W wymienionych miastach udział młodych osób bezrobotnych w 2009 roku w porównaniu do innych powiatów był stosunkowo niewielki (od 10% w Sopocie do 17% w Słupsku). Nie dotyczy to jednak powiatu gdańskiego gdzie wskaźnik ten wyniósł 26%. Podobnie wysoki udział młodych ludzi wśród bezrobotnych zanotowano w następujących powiatach: kartuskim (37%), kościerskim (33%) i starogardzkim (27%). Zmiany w strukturze wieku bezrobotnych w odniesieniu do osób poniżej 25 roku życia były korzystne we wszystkich powiatach województwa pomorskiego, gdzie w latach 2005-2009 zanotowano spadki. Powiatami, które odniosły największy sukces w tym zakresie były: słupski (-3 pkt. proc.) i pucki (-1 pkt. proc.).

W latach 2005-2009 udział grupy wiekowej 55 lat i więcej w ogóle bezrobotnych wzrósł w całym województwie (z 5,2% do 8,9%). Ta grupa wiekowa charakteryzuje się najmniejszym udziałem w strukturze bezrobocia, ale wzrost udziału jest zjawiskiem negatywnym, wzięwszy pod uwagę dotyczące ją (w większym stopniu niż w przypadku innych grup) ograniczenia mobilności zawodowej (zmiana zawodu) i przestrzennej (zmiana miejsca zamieszkania). Najwyższym udziałem bezrobotnych w tej grupie wiekowej charakteryzują się miasta na prawach powiatu: Sopot (16%), Gdańsk (13%), Gdynia (12,5%), Słupsk (11%).

Najwięcej bezrobotnych w 2009 roku w województwie pomorskim znajdowało się w przedziale wiekowym 25-34 lata – 28% ogółu bezrobotnych. Wyjątek stanowią powiaty kartuski, kościerski i starogardzki, w których największy udział miały osoby w wieku 24 i mniej lat oraz powiaty człuchowski, w którym największy udział miały osoby w wieku 45-54 lat. Udział bezrobotnych w wieku 25-34 lat na przestrzeni lat 2005-2009 roku nie ulegał znacznym zmianom. Na dwóch przeciwstawnych biegunach znajdowały się powiaty, w których udział ten zmalał o 2 pkt. proc. (kartuski, nowodworski, pucki), oraz w których wzrósł o 3-4 pkt. proc. (Słupsk i Gdańsk). Generalnie największy udział tej grupy bezrobotnych w strukturze bezrobocia zanotowano w Gdańsku (32%), Gdyni (30%), Słupsku (30%), Sopocie (30%), powiecie gdańskim (29%) i sztumskim (29%).

Ryc.78. Bezrobotni w wieku 25-34 lat w powiatach województwa pomorskiego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS

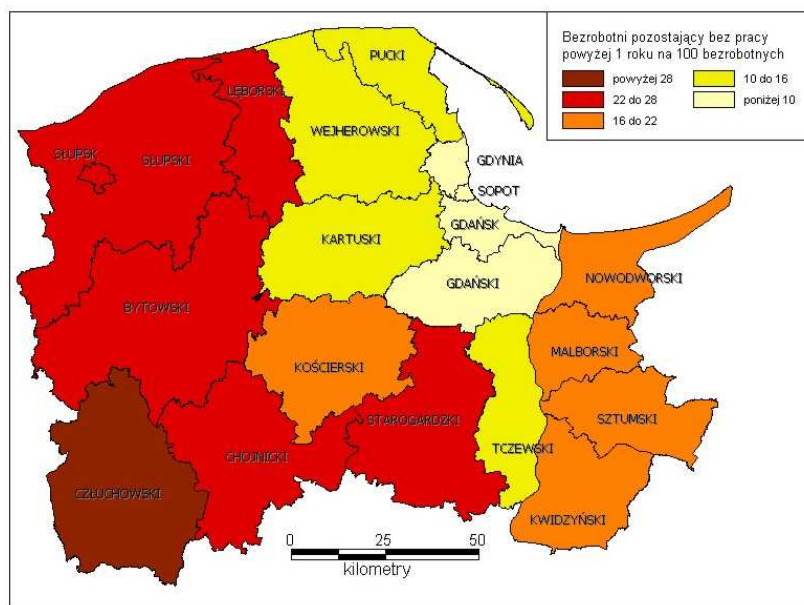
Szczególnie niekorzystne jest zjawisko bezrobocia pojawiające się na wsi. Marginalizacja społeczna towarzysząca bezrobociu prowadzi bowiem na tych obszarach do bierności zawodowej i ubóstwa. Wyrwanie się z tego kręgu zajmuje natomiast wiele lat, a dla niektórych osób jest w ogóle niemożliwe. Najwięcej zarejestrowanych bezrobotnych mieszkających na wsi było w powiatach słupskim, kartuskim i gdańskim (ponad 70% ogółu bezrobotnych). Udział bezrobotnych zasadniczo koreluje ze wskaźnikiem urbanizacji. Mniej bezrobotnych na wsi notowano w powiatach, w których udział mieszkańców obszarów wiejskich jest mniejszy.

Prawie we wszystkich powiatach ponad 1/3 osób pozostawała bez pracy nie dłużej niż 3 miesiące. W niektórych powiatach wskaźnik ten przekraczał nawet 50%. Najszybciej pracę można było znaleźć w Gdyni (66% osób pozostawało bez pracy zaledwie do 3 miesięcy), Sopocie (61%), Gdańsku (54%) i powiecie gdańskim (53%). Bezrobotnych, którzy krótko poszukiwali pracy było najmniej w powiatach człuchowskim, starogardzkim, słupskim, (30-33%).

Udział bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż rok w stosunku do bezrobotnych ogółem ulegał spadkowi (18,5% w 2009 roku w porównaniu do 50% w 2005 roku), aczkolwiek w dalszym ciągu w niektórych powiatach wskaźnik ten jest niepokojąco wysoki. Około 32% bezrobotnych w powiecie człuchowskim, a także ponad 1/4 w powiecie bytowskim i słupskim stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok. Poziomu tego nie przekroczone, ale w dużym stopniu się do niego zbliżono w powiatach: lęborskim, chojnickim i starogardzkim. Najniższe pod tym względem wskaźniki osiągnęła aglomeracja trójmiejska i powiat gdański.

Ryc.79. Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej jednego roku w powiatach województwa pomorskiego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS

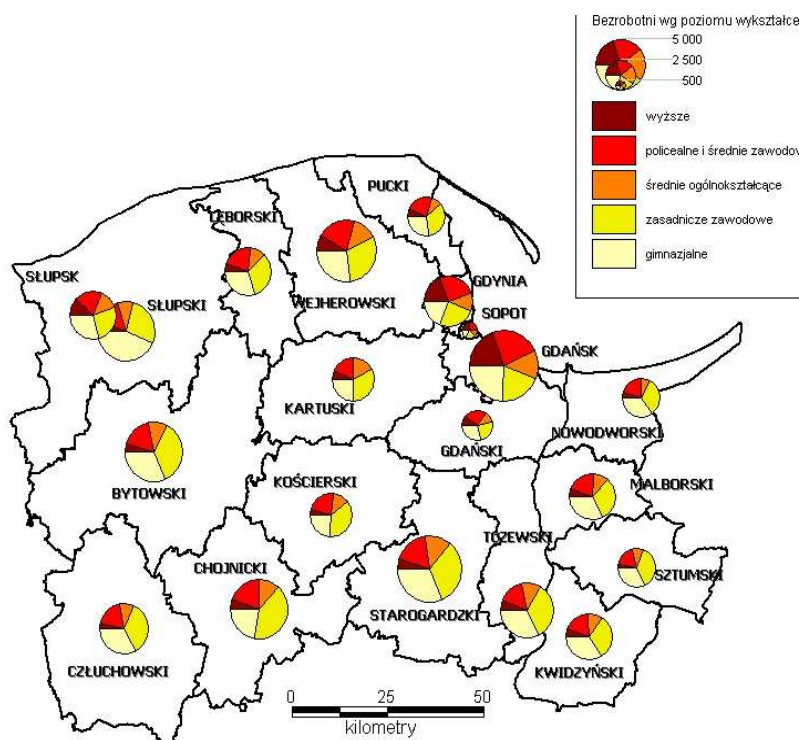

Uwagę zwraca struktura bezrobotnych pod względem wykształcenia w 2009 roku. W porównaniu do innych powiatów aglomeracja trójmiejska (powyżej 20%), jak również miasto Słupsk i powiat gdański (ok.10%-12%) wyróżnia się stosunkowo wysokim udziałem osób z wykształceniem wyższym. Wynika to w zasadniczej mierze z dużej liczby ogółu mieszkańców legitymujących się ukończeniem studiów wyższych i w związku z tym dużą podażą pracy o tym poziomie kwalifikacji, ale może być również efektem zwiększonego zainteresowania

uzyskaniem stażu pracy, dofinansowanego ze środków publicznych, jako pierwszego okresu zatrudnienia.

Ryc.80. Bezrobotni według wykształcenia w powiatach województwa pomorskiego w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS

W pozostałych powiatach osoby z tym poziomem wykształcenia stanowiły mniej niż 10% ogółu bezrobotnych, co oznacza, że popyt na pracę wysoko kwalifikowaną jest w nich stosunkowo duży. Odwrotna sytuacja występuje natomiast w przypadku osób z wykształceniem zawodowym. W aglomeracji Trójmiasta udział tego rodzaju bezrobotnych w bezrobotnych ogółem nie przekraczał 20%, podczas gdy w większości pozostałych powiatów województwa pomorskiego zbliżał się lub przekraczał 30%. Szczególnie duży udział bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym zanotowano w powiatach chojnickim (40%), kościerskim i sztumskim (po 36%). Generalnie największy problem ze znalezieniem pracy

miały osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. Największy udział tych osób zanotowano w powiecie słupskim (43%), a także w powiatach bytowskim, nowodworskim, malborskim, sztumskim, starogardzkim i tczewskim (w granicach 32-35%). Wysoki udział osób z niskim poziomem wykształceniem w strukturze bezrobocia oznacza, że na ich pracę nie ma dostatecznego popytu (dopasowanego do liczby osób niskokwalifikowanych). Jedynie w Gdyni i Sopocie osoby te miały mniejszy udział w strukturze bezrobotnych w porównaniu np. do osób z wykształceniem wyższym.

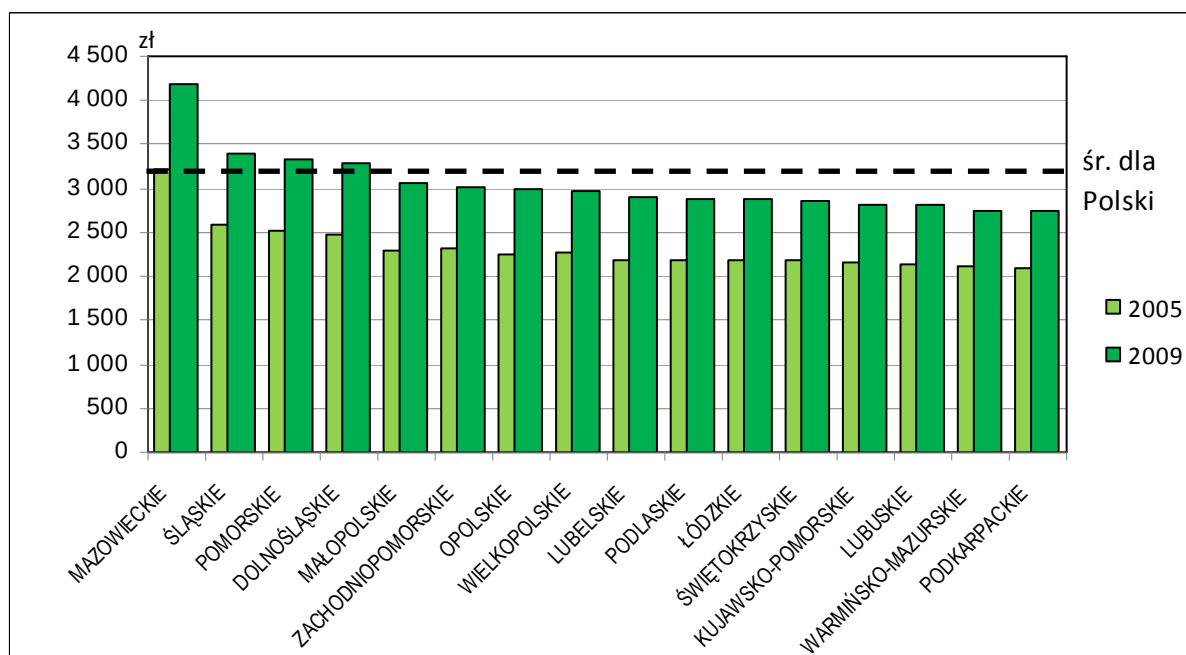
Kobiety jako grupa zawodowa znajdują się w szczególnej sytuacji na rynku pracy. W całym województwie pomorskim udział bezrobotnych kobiet w bezrobotnych ogółem przewyższa 52%. Największe wartości wskaźnik ten osiągnął w 2009 roku w powiatach: starogardzkim (57%), malborskim (56%), człuchowskim, gdańskim i lęborskim (po 56%). Najwięcej kobiet bezrobotnych (podobnie jak w przypadku ogółu bezrobotnych) było w przedziale wiekowym 25-34 lata.

3.1.3. Wynagrodzenia

Pod względem przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto województwo pomorskie lokuje się na wysokim 3. miejscu wśród pozostałych województw (po mazowieckim i śląskim). W 2009 r. przeciętne wynagrodzenie ukształtowało się na poziomie 3320 zł i było o ponad 800 zł wyższe niż w 2005 r., przekraczając nieznacznie średnią dla kraju.

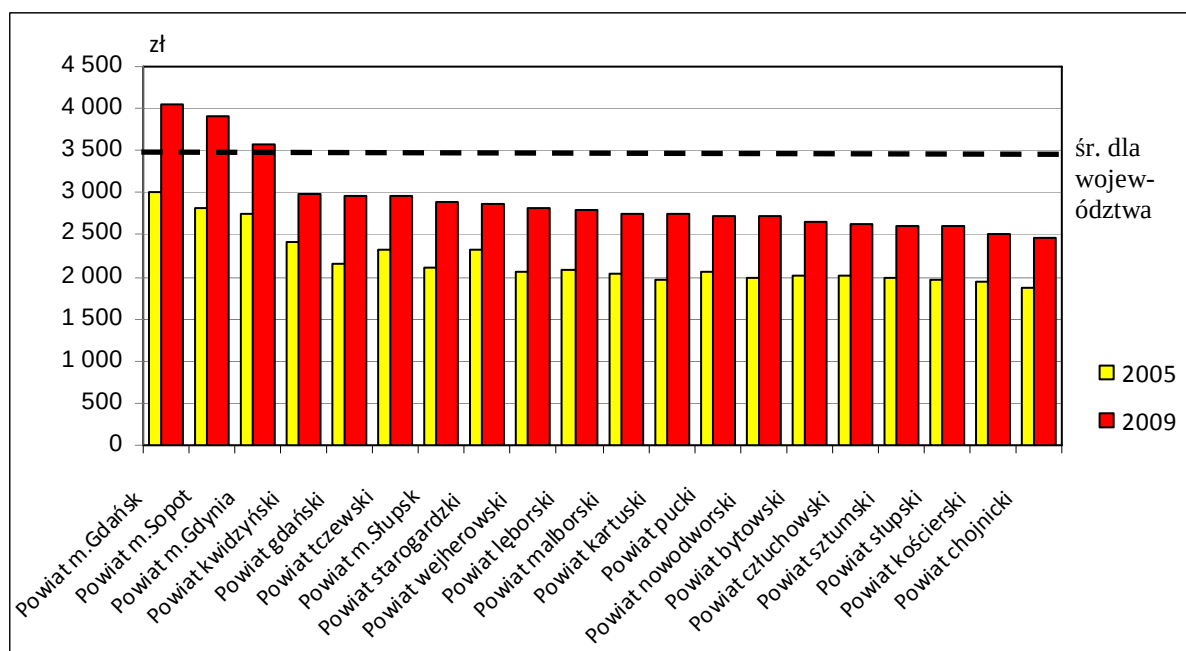
Ryc.81. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wg województw w 2005 i 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDR GUS

Ryc.82. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiatach województwa pomorskiego w 2005 i 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDR GUS

W ujęciu powiatowym najwyższym przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniem wyrażnie na tle województwa odznaczają się miasta na prawach powiatu: Gdańsk (4053 zł w 2009 r.), Sopot (3910 zł) i Gdynia (3584 zł). W pozostałych powiatach województwa wynagrodzenia kształtują się na zbliżonym poziomie osiągając najniższe wartości w powiecie chojnickim. Warto podkreślić, że w latach 2005-2009 przeciętne miesięczne wynagrodzenie zwiększyło się w każdym z powiatów, w największym stopniu w Trójmieście.

3.1.4. Mobilność zawodowa

Analizując wyniki badania „*Migracje szansą województwa pomorskiego*”⁵⁷, Pomorzanie nie są szczególnie mobilni. W okresie 2005-2008 jedynie 7% mieszkańców województwa pomorskiego zmieniał przynajmniej czasowo miejsce zamieszkania ze względu na pracę. Migracjom sprzyjają: młody wiek, stan wolny, bezdzietność oraz brak własnego lokum. Najbardziej mobilni są mieszkańcy powiatu: człuchowskiego (13%), Gdańska i Sopotu (ponad 9%), najmniej – powiatu malborskiego (2%), kościerskiego (3%), starogardzkiego i tczewskiego (po 4%). Najwięcej osób migrowało do województwa mazowieckiego, a wewnątrz województwa do Gdańska i powiatu gdańskiego oraz Gdyni.

W 2009 r. tylko 5% Pomorzan planowało opuścić swoje miejsce zamieszkania ze względu na pracę. Liczba ludności potencjalnie gotowej do przeprowadzki jest dużo wyższa od odsetka tych, które rzeczywiście planują wyjazd i stanowi ponad połowę mieszkańców. Dominuje gotowość do przeprowadzki w ramach swojego powiatu lub województwa. Co trzeci badany byłby skłonny wyjechać za granicę.

Wyrazem niewielkiej mobilności Pomorzan jest także niewielki odsetek osób dojeżdżających codziennie do pracy poza miejsce swojego zamieszkania – jedynie jedna trzecia mieszkańców województwa dojeżdża średnio 19,4 km. Niemal cała reszta pracuje tam, gdzie mieszka, przemieszczając się do pracy średnio 3,7 km. Codzienne dojazdy do pracy odbywają się najczęściej w ramach jednego powiatu (ponad połowa), nieco rzadziej – pomiędzy różnymi powiatami województwa (około 40%), sporadycznie – poza województwo (niecałe 3%). Codzienne dojazdy do pracy poza miejscowość zamieszkania dotyczą w największym stopniu mieszkańców powiatu gdańskiego, kartuskiego oraz wejherowskiego.

70% mieszkańców regionu posiada wyuczony zawód, jednak tylko co druga pracuje w wyuczonym zawodzie. Co dziesiąty mieszkaniec deklaruje, że w okresie 2005-2008 zmienił zawód lub przekwalifikował się. Głównym powodem takiej zmiany była chęć zwiększenia zarobków. Najwięcej osób zmieniał zawód w Trójmieście (Gdańsk – 14%, Sopot i Gdynia – po 10%) oraz w powiatach: kartuskim (14%), chojnickim (13%), wejherowskim (12%), najmniej w kościerskim (4%) i puckim (5%).

Nieco ponad 20% mieszkańców województwa uczestniczyło w 2008 r. w jakimkolwiek szkoleniu lub kursie doszkalcącym. Najczęściej doszkalają się mieszkańcy Trójmiasta (30%), rzadziej – mieszkańcy pozostałych miast w województwie (20%), najrzadziej – mieszkańcy wsi (14%). Co druga osoba doszkalcąca się deklaruje, że uczestniczy w szkoleniach z własnej inicjatywy (najczęściej z powiatów: lęborskiego, Słupska, kościerskiego i człuchowskiego), 40% Pomorzan biorących udział w szkoleniach wzięło w nich udział z inicjatywy pracodawcy (głównie z powiatów: wejherowskiego, kwidzińskiego, tczewskiego oraz gdańskiego). Jedynie 6% mieszkańców podjęło doszkalcenie z inicjatywy powiatowego urzędu pracy (najwięcej w powiecie starogardzkim, bytowskim i słupskim).

3.2. Wykluczenie społeczne

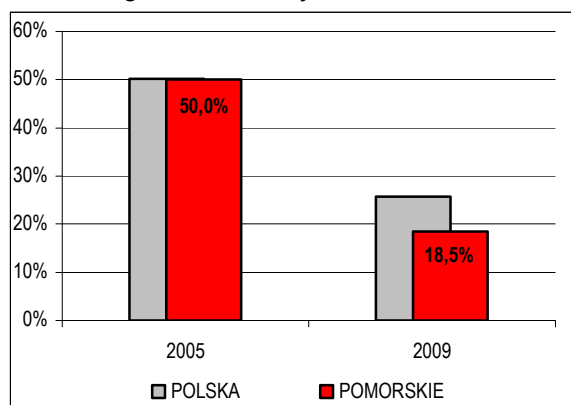
Jako jeden z czynników mogących wpływać na postępującą marginalizację przyjmuje się długotrwałe bezrobocie (ponad 12 miesięcy). Województwo pomorskie pod względem udziału osób trwale bezrobotnych na tle ogólnej liczby bezrobotnych oraz liczby osób w wieku produkcyjnym charakteryzuje się lepszą sytuacją niż przeciętnie w Polsce.

⁵⁷ Michałowska J., Kononowicz M., *Migracje szansą województwa pomorskiego*, Sopot 2009.

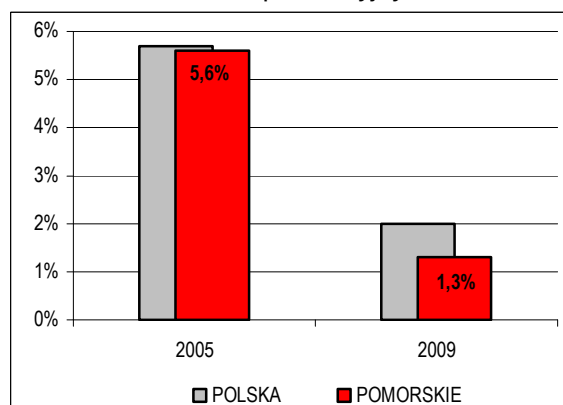
Tabl.5. Udział osób trwale bezrobotnych na tle ogólnej liczby bezrobotnych oraz na tle liczby osób w wieku produkcyjnym w województwie pomorskim i Polsce w latach 2005 i 2009

Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

A – do ogółu bezrobotnych

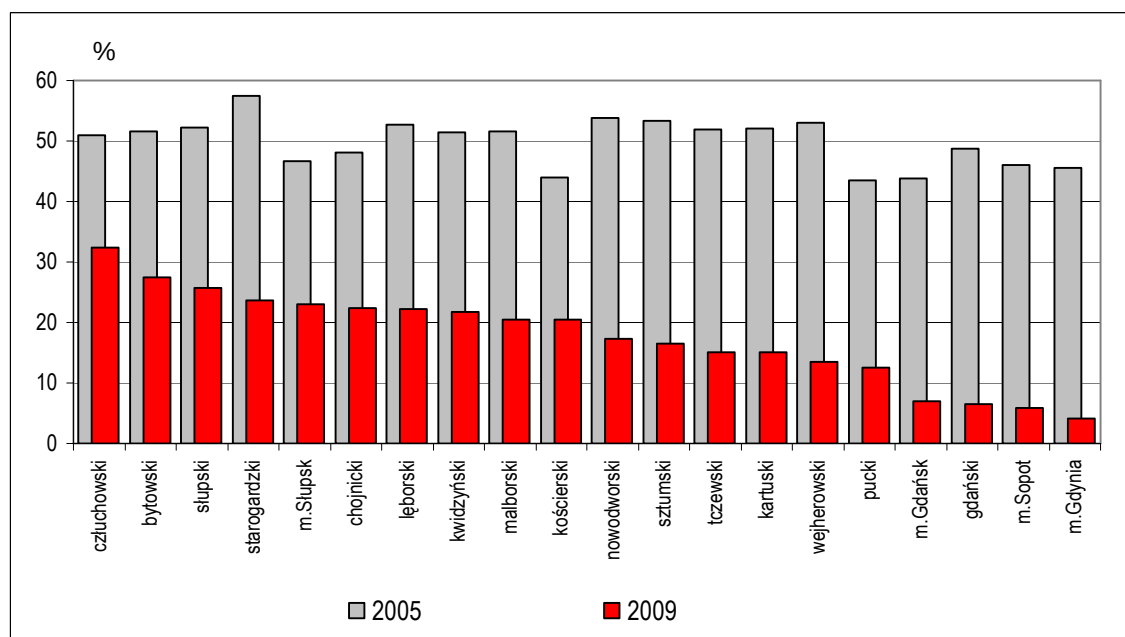

B – do osób w wieku produkcyjnym

Szczególnie optymistyczna jest dynamika spadku grupy osób trwale bezrobotnych do bezrobotnych ogółem oraz wyraźnie niższy niż średnio w Polsce udział osób pozostających bez pracy ponad 12 miesięcy w porównaniu do grupy osób w wieku produkcyjnym.

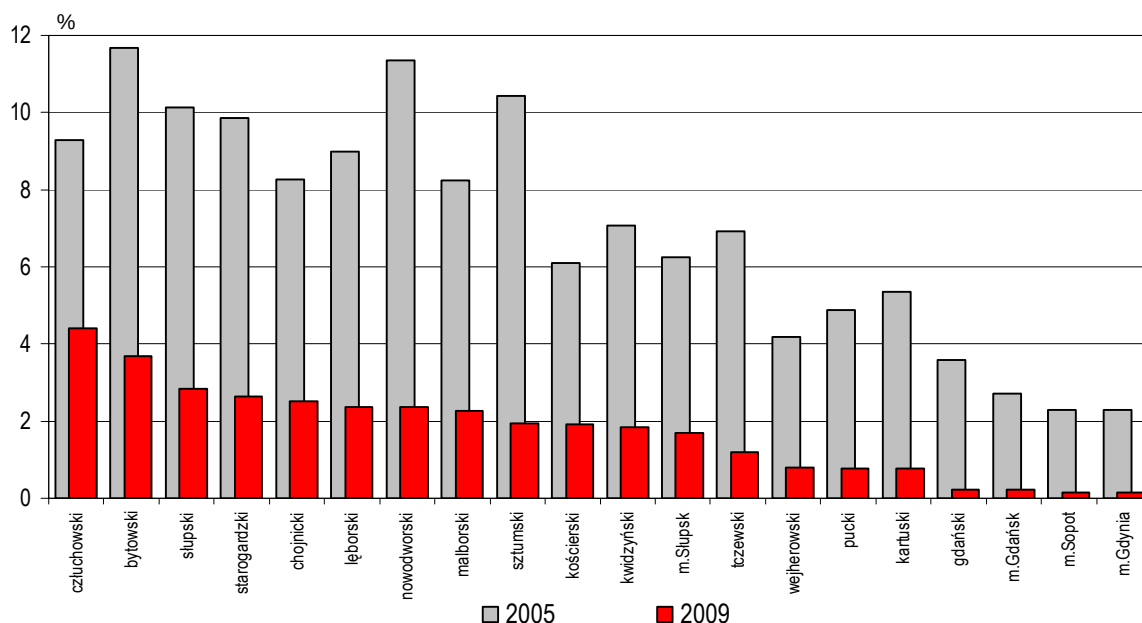
Ryc.83. Udział osób trwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych według powiatów w 2005 i 2008 roku
Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

Zwraca uwagę przede wszystkim istotna poprawa wskaźnika osób trwale bezrobotnych we wszystkich jednostkach w porównaniu z rokiem 2005. Niestety, w przypadku takich powiatów, jak lęborski czy starogardzki, odsetek osób trwale bezrobotnych jest nadal wysoki i niepokojący w kontekście potencjalnego ubożenia i marginalizacji na skutek braku środków finansowych na życie.

W zestawieniu udziału osób trwale bezrobotnych do osób w wieku produkcyjnym, tendencja spadku liczby osób trwale bezrobotnych jest bardzo pozytywna i w większości powiatów jej wartość zmniejszyła się od 2005 roku kilkakrotnie.

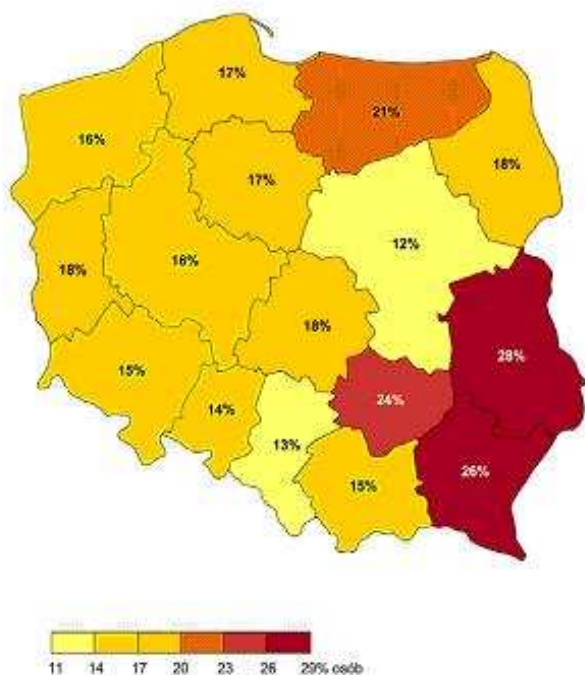
Ryc.84. Udział osób trwale bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym wg powiatów w 2005 i 2009 r.
Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim*, Gdańsk, 2010 r.

Powołując się na wyniki badań przeprowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny według metodologii zastosowanej przez Eurostat do oceny poziomu ubóstwa w państwach europejskich, Pomorskie notuje ten wskaźnik na poziomie 17%, co stanowi jednocześnie średnią dla Polski oraz lokuje region na 8. miejscu wśród wszystkich województw.

Ryc.85. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym według województw

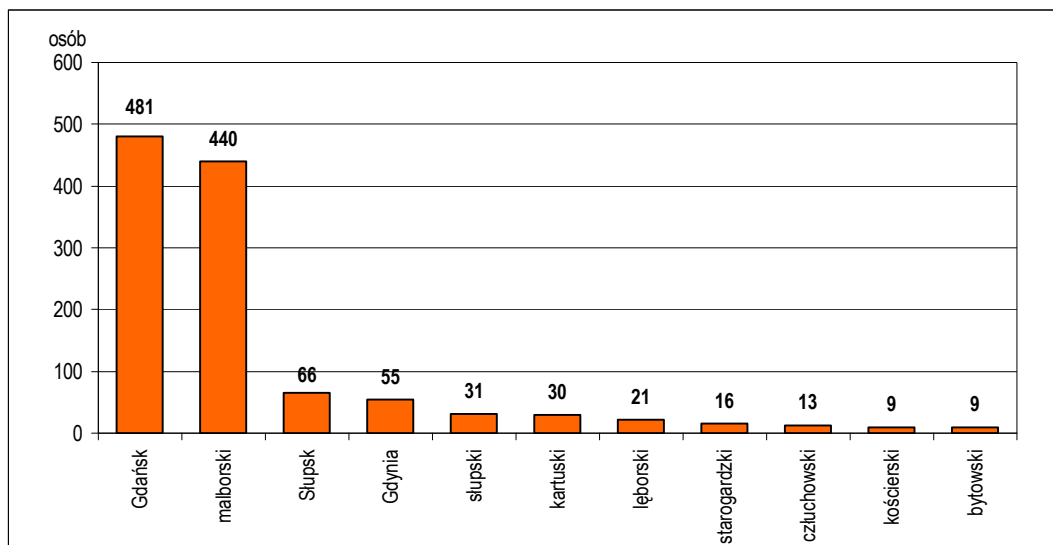
Źródło: *Ubóstwo w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej w świetle Europejskiego Badania Dochodów i Warunków Życia – EU-SILC 2008, 2010, GUS (www.stat.gov.pl)*

Również osoby bezdomne należą do grup nie tylko zagrożonych wykluczeniem, ale w wielu przypadkach już wykluczonych z życia społecznego oraz pozbawionych wszelkich świadczeń i pomocy. Osób bezdomnych na obszarze całego województwa pomorskiego jest około 3000. Z liczby tej o schronienie w różnych ośrodkach, najczęściej prowadzonych przez organizacje pozarządowe, w roku 2008 zabiegały 1594 osoby, a wydatki poniesione na ten cel zamknęły się kwotą 5 022 800 zł. Z oferty domów opieki skorzystało w 2008 r. w województwie pomorskim niemal 1,2 tysiąca osób. Zróżnicowanie wewnątrzregionalne wiąże się przede wszystkim z lokalizacją tego typu placówek w poszczególnych powiatach pomorskich oraz ilością udostępnianych miejsc.

Ryc.86. Bezdomni korzystający z opieki domów opieki społecznej w roku 2008

Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim*, Gdańsk, 2010 r.

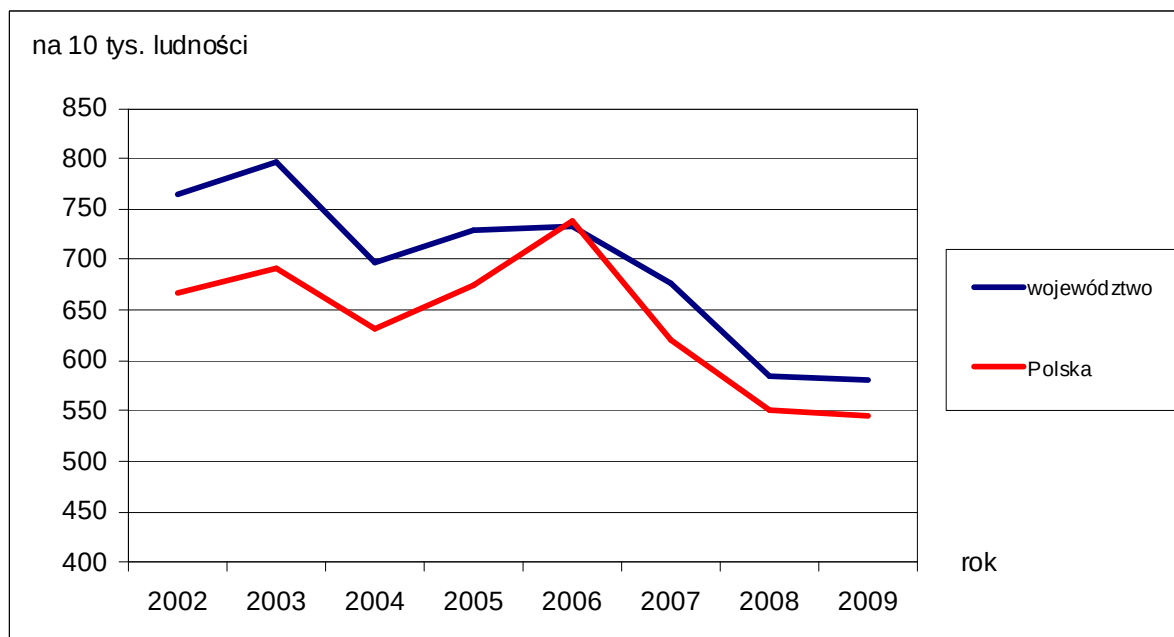

3.3. Pomoc społeczna

W latach 2005-2009 liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w województwie pomorskim zmniejszyła się z 728 na 10 tys. osób w 2005 r. do 581 na 10 tys. osób w 2009 r. W porównaniu ze średnią liczbą osób korzystających z pomocy społecznej w odniesieniu do liczby ludności w Polsce, w regionie pomorskim większa część mieszkańców pobiera różnego rodzaju świadczenia. Spośród wszystkich województw, pomorskie plasuje się na 8. miejscu pod względem liczby osób korzystających z pomocy społecznej w odniesieniu do populacji regionu.

Ryc.87. Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w województwie pomorskim na tle Polski w latach 2002-2009

Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim*, Gdańsk, 2010 r. oraz Bank Danych Lokalnych, GUS.

Z badań przeprowadzonych przez GUS wynika, że województwo pomorskie sytuuje się w grupie regionów, gdzie poziom sytuacji bytowej jest relatywnie wysoki, natomiast poziom korzystania z pomocy społecznej – średni (por. ryc. 90).

Pomimo wystąpienia zjawisk kryzysowych w gospodarce światowej i Polsce liczba rodzin i osób objętych pomocą społeczną, w stosunku do roku wcześniejszego, powiększyła się w 2009 r. nieznacznie. Z różnych form pomocy społecznej w 2009 r. skorzystało 78 821 rodzin skupiających 223 798 osób. Udział gospodarstw domowych objętych pomocą społeczną w ogólnej liczbie gospodarstw w województwie wyniósł 10,4%. Natomiast 45% ogólnej liczby gospodarstw domowych objętych pomocą stanowiły rodziny z obszarów wiejskich. Jednocześnie utrzymała się tendencja spadkowa wartości tego wskaźnika (z 12,2% w 2005 r.). Do powiatów o największym udziale gospodarstw domowych objętych pomocą społeczną należą powiaty: słupski (19,2%), kwidzyński (18,3%) i człuchowski (17,4%).

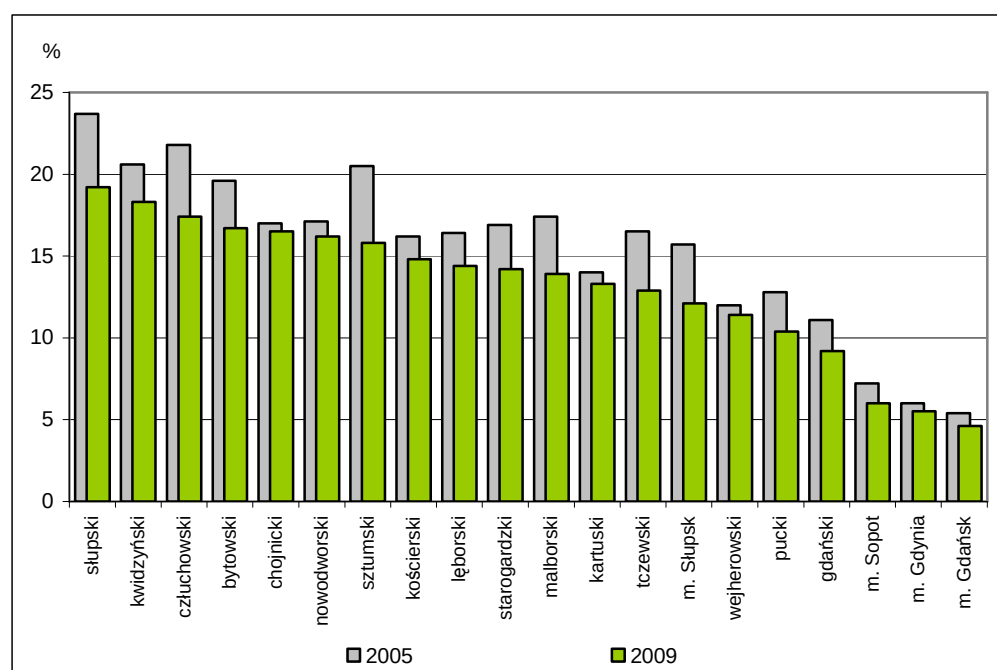
Ryc.88. Zróżnicowanie poziomu korzystania z pomocy społecznej w zależności od sytuacji bytowej według województw w 2008 roku

Źródło: Beneficjenci pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych w 2008 roku, GUS, Kraków

		POZIOM SYTUACJI BYTOWEJ LUDNOŚCI		
		NISKI	ŚREDNI	WYSOKI
POZIOM KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ	WYSOKI	warmińsko-mazurskie podkarpackie świętokrzyskie podlaskie, lubelskie	kujawsko-pomorskie zachodniopomorskie	
	ŚREDNI		lubuskie łódzkie małopolskie	pomorskie wielkopolskie mazowieckie
	NISKI		dolnośląskie opolskie	śląskie

Ryc.89. Udział gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej wśród mieszkańców województwa pomorskiego w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

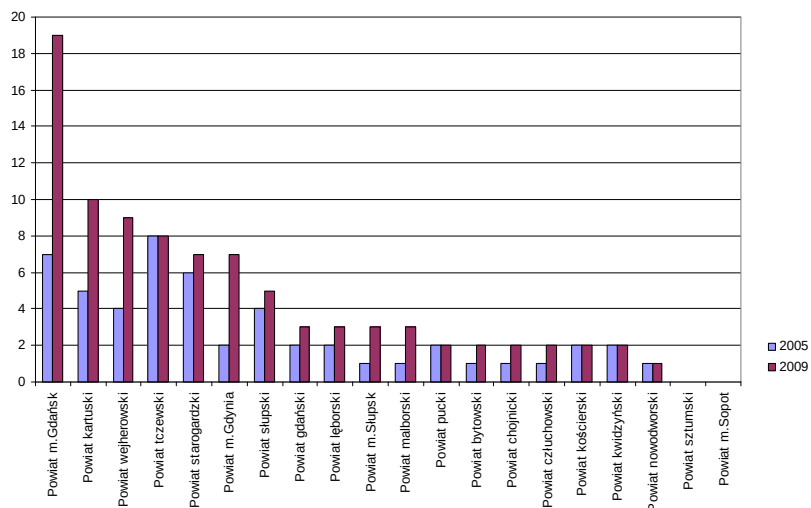

Ważnym elementem infrastruktury społecznej jest infrastruktura dotycząca świadczenia pomocy społecznej. Według stanu na koniec 2009 r. na terenie województwa działało 86 stacjonarnych

zakońców pomocy społecznej (w 2005 r. - 52), wśród których 50% stanowiły domy pomocy społecznej. Liczba domów pomocy społecznej w regionie wzrosła w latach 2005-2009 z 41 do 44, a liczba miejsc w tych placówkach o ponad 5%, tzn. do 4006. Placówki dla osób bezdomnych (domy, schroniska, noclegownie, domy dla matek z dziećmi i kobiet w ciąży) stanowiły 31,4% zakładow pomocy społecznej, natomiast 16,3% – placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku.

W 2009 r. placówki stacjonarnej pomocy społecznej dysponowały łącznie 5890 miejscami, co stanowi wzrost o 44% w stosunku do roku 2005 (dla porównania w Polsce nastąpił wzrost o 5,1%). Według stanu w dniu 31 grudnia 2009 r. w domach i zakładach pomocy społecznej w województwie pomorskim przebywało 5736 mieszkańców, tj. o ponad 44% więcej niż w roku 2005. Można zatem mówić o poprawie dostępności do stacjonarnej opieki społecznej w ostatnich latach. W 2009 r. najczęściej mieszkańców

Ryc.90. Placówki stacjonarnej pomocy społecznej (z filiami) w 2005 i 2009 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

zakładów stacjonarnych pomocy społecznej przebywało w placówkach dla osób bezdomnych (23,8%) oraz w domach dla dorosłych i w domach dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (23,6%). Większość mieszkańców stacjonarnych zakładów pomocy społecznej (79,1%) uczestniczyła we współfinansowaniu swego pobytu pokrywając koszty z własnej emerytury, renty lub zasiłku stałego. Dla 16,8% mieszkańców pobyt opłacany był całkowicie przez gminę, a dla 1,1% przez członków rodziny. Jedynie 4,9% mieszkańców, to osoby opłacające pobyt w pełnej wysokości⁵⁸.

Budowanie sieci oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi wymaga od pomocy środowiskowej rozwoju istniejących i powstawania nowych ośrodków wsparcia dziennego. Praktyka dowodzi, że placówki te, jak i mieszkania chronione sprawdzają się jako ważne elementy systemu wsparcia ograniczającego wykluczenie społeczne. W 2009 r. w województwie pomorskim działało 56 środowiskowych domów samopomocy (o 7 więcej niż w 2005 r.) i były one rozmieszczone we wszystkich powiatach z wyjątkiem powiatu nowodworskiego. Placówki te dysponowały 1460 miejscami i było to o 26% więcej niż 4 lata wcześniej. Ponadto w województwie istnieje 18 mieszkań chronionych i treningowych z 59 miejscami.

Liczba osób bezdomnych w województwie wynosi około 3 tysięcy. W latach 2005-2009 liczba schronisk i noclegowni dla bezdomnych w województwie wzrosła z 40 do 49 i dysponowały one 1750 miejscami – o 11% więcej niż w roku 2005. W 2009 r. w okresie zimowym, kiedy to zwiększa się zapotrzebowanie na ogrzewalnie, noclegownie i schroniska, miejsca te były w stanie przyjąć wszystkie osoby bezdomne wyrażające chęć schronienia. Co więcej dysponowano stałą rezerwą wolnych miejsc.

W regionie powstaje także coraz więcej placówek zapewniających opiekę całodobową. W 2009 r. w województwie działało 15 placówek zapewniających całodobową opiekę dla osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych lub w podeszłym wieku, dysponujących 477 miejscami.

Ważnym elementem opieki społecznej są również placówki niosące pomoc ofiarom przemocy w rodzinie. W 2009 r. w regionie funkcjonowało 38 punktów konsultacyjnych, 3 ośrodki wsparcia, 19 ośrodków interwencji kryzysowej oraz 2 specjalistyczne ośrodki dla ofiar przemocy w rodzinie.

Opiekę nad dziećmi i młodzieżą realizowaną w ramach pomocy społecznej sprawują placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz rodziny zastępcze. W placówkach opiekuńczo-wychowawczych pod

⁵⁸ Ochrona zdrowia i pomoc społeczna w województwie pomorskim w 2009 r., US w Gdańsku, Gdańsk, 2010 r.

koniec 2008 r. nastąpiła intensyfikacja działań na rzecz osiągania standardów, w związku z wprowadzeniem obowiązku posiadania zezwoleń na prowadzenie całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych. Placówki socjalizacyjne i wielofunkcyjne ponad 50-80 osobowe zaczęto przekształcać w placówki o charakterze domów do 14 miejsc lub w 30 osobowe. Liczba placówek (socjalizacyjnych i interwencyjnych) w regionie w latach 2005-2009 zmniejszyła się z 32 do 19, a tym samym zmalała liczba miejsc w tych placówkach o 57% - do 524 miejsc w 2009 roku. Zmniejszeniu uległa również liczba ognisk wychowawczych z 27 do 23 i liczba oferowanych przez te placówki miejsc – o 41% (do 649). W regionie istnieje również 15 placówek wielofunkcyjnych, które dysponują 747 miejscami.

Jednocześnie zwiększyła się liczba rodzinnych domów dziecka z 23 do 29 oraz liczba miejsc, którymi dysponują te placówki – o 30% (do 222). Ponadto warto zauważyć, że statystyki krajowe plasują województwo w grupie wyróżniających się regionów, w których jest największy procent powrotów dzieci do domu, co świadczy o intensywnych działaniach na rzecz współpracy z rodziną dziecka. Na koniec 2009 r. w województwie funkcjonowało 3048 rodzin zastępczych. Liczba ta od kilku lat kształtuje się na podobnym poziomie, wzrasta nieznacznie jedynie liczba rodzin zawodowych. Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych wzrosła natomiast z 4378 do 4961, tj. o 13%. W 2009 r. rodziny zastępcze spokrewnione z dzieckiem stanowiły 77,2% ogólnej liczby rodzin zastępczych, rodziny niespokrewnione z dzieckiem - 21,1%, a rodziny zastępcze niespokrewnione z dzieckiem o charakterze pogotowia rodzinnego - 1,7%.

Ogólnie rzecz biorąc w latach 2005-2009 dostęp do opieki społecznej w regionie uległ poprawie. W większości rodzajów placówek zwiększyła się liczba miejsc. Poprawia się również sytuacja w zakresie opieki nad dziećmi i młodzieżą realizowanej w ramach opieki społecznej. Zintensyfikowano działania na rzecz osiągnięcia wyznaczonych standardów w zakresie placówek opiekuńczo-wychowawczych. Zwiększyła się również liczba miejsc w rodzinnych domach dziecka i liczba zawodowych rodzin zastępczych. Pomimo to województwo pomorskie pod względem dostępu do opieki społecznej nadal wypada niekorzystnie. Świadczy o tym ustawowa wielkość rejonu opiekuńczego, która została ustalona na 2000 mieszkańców na 1 pracownika socjalnego. Województwo pomorskie nie osiągnęło jeszcze tej wielkości, pomimo stale następującego wzrostu liczby pracowników socjalnych. W 2009 r. w województwie pomorskim średnio na 1 pracownika socjalnego przypadało bowiem 2461 mieszkańców (w porównaniu do 2929 w roku 2005). Jedynie w 33% gmin w województwie wielkość ta kształtuje się na poziomie i poniżej normy ustawowej⁵⁹.

3.4. Ochrona zdrowia

3.4.1. Stan zdrowia mieszkańców

Wskaźnikiem, który pośrednio opisuje kondycję i stan zdrowia mieszkańców, a jednocześnie jest wykorzystywany do oceny jakości życia na danym obszarze, jest przeciętne dalsze trwanie życia. W porównaniu do danych uśrednionych dla Polski (w 2009 r.), region pomorski notuje lepszy wskaźnik w przypadku mężczyzn (72,5 wobec 71,5 w Polsce) i równą wartość wskaźnika w przypadku kobiet (81,1 w województwie i w Polsce). Kobiety żyją dłużej od mężczyzn przeciętnie o 7,5 roku (w Polsce – o 8,5 roku). Przeciętne dalsze trwanie życia wydłużyło się w województwie w latach 2005-2009 o 0,8 roku wśród mężczyzn oraz o 0,2 roku wśród kobiet.

Tabl.6. Przeciętne dalsze trwanie życia w województwie pomorskim w 2009 roku

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Jednostka	Mężczyźni			Kobiety		
	ogółem	w miastach	na wsi	ogółem	w miastach	na wsi
Podregion gdański	72,3	72,5	72,1	80,1	79,6	80,4
Podregion słupski	71,2	72,1	70,3	79,2	79,3	79,3
Podregion starogardzki	71,0	71,2	70,6	79,0	79,6	78,3
Podregion trójmiejski	74,2	74,2	-	81,0	81,0	-
Województwo	72,5	73,1	71,1	80,1	80,3	79,4
POLSKA	71,5	71,9	71,0	80,1	80,0	80,2

⁵⁹ Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej 2009 r., Wydział Polityki Społecznej Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego, Gdańsk, 2010 r.

W ujęciu wewnątrzregionalnym zaznaczają się wyraźne różnice w długości dalszego trwania życia, sięgające 3 lat - w przypadku mężczyzn (pomiędzy podregionem trójmiejskim i starogardzkim, na rzecz tego pierwszego) oraz 2 lat - w przypadku kobiet. Najwyższe wskaźniki długości trwania życia, jakie notuje Trójmiasto, są wynikiem szeroko rozumianej lepszej jakości życia, z większymi możliwościami w zakresie dostępności do leczenia, wyższej świadomości odnośnie działań profilaktycznych na rzecz zdrowia oraz wyższym poziomem zamożności. Słabiej niż przeciętnie w Polsce wypadają wskaźniki dla podregionów słupskiego oraz starogardzkiego.

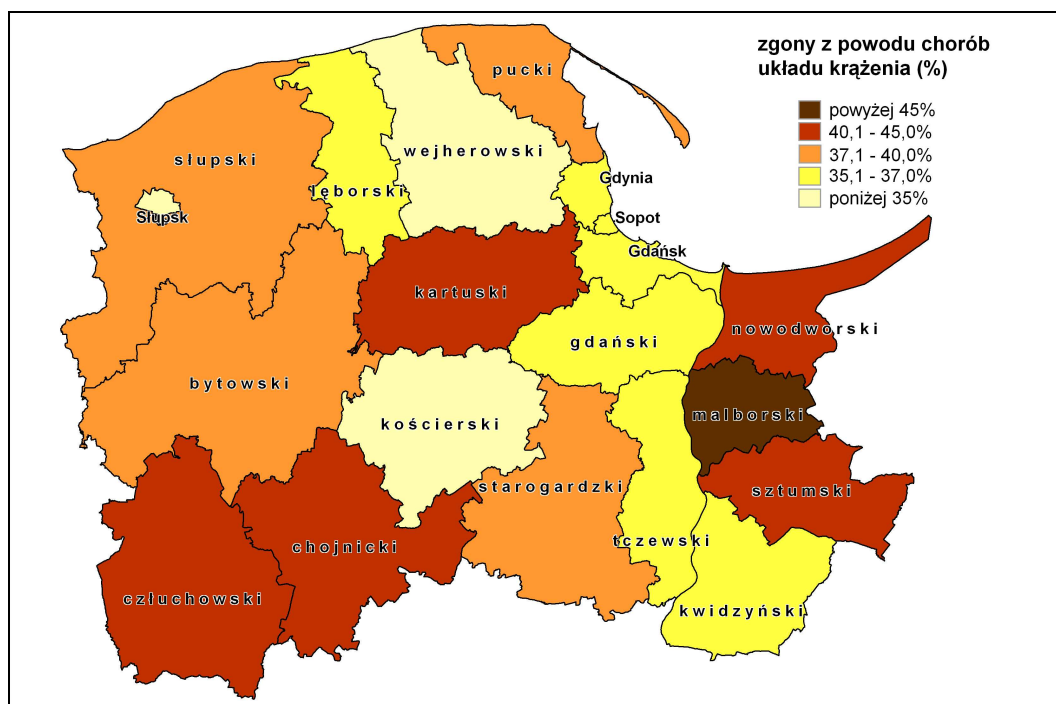
W województwie pomorskim najczęstszymi przyczynami zgonów, wynikającymi ze stanu zdrowia i zachorowalności, były w 2009 r.:

- choroby układu krążenia – 37% (Polska – 46%),
- choroby nowotworowe – 29% (Polska – 25%),
- choroby układu oddechowego – 6% (Polska – 5%),
- choroby układu trawiennego – 5% (Polska – 4%)

Spośród głównych przyczyn zgonów w województwie, w latach 2005-2009 udział zgonów z powodu chorób układu krążenia zmniejszył się o 7 pkt proc. (z ok. 44% w 2005 r.). Od roku 2005 zmniejszył się również udział chorób nowotworowych w zgonach ogółem, jednak w znacznie mniejszym stopniu niż chorób układu krążenia (ok. 1 pkt proc.).

W ujęciu przestrzennym zaznaczają się dość istotne różnice w zakresie przyczyn zgonów, wynikających z przebycia danej choroby. W przypadku chorób układu krążenia, najwyższy ich udział w śmiertelności notują powiaty leżące we wschodniej części województwa (malborski 46%, sztumski 44%, nowodworski 41%) oraz powiat chojnicki (41%). Relatywnie najlepszą sytuacją odznaczają się powiaty: miasto Słupsk (33%), powiat kościerski (34%) oraz wejherowski (34%).

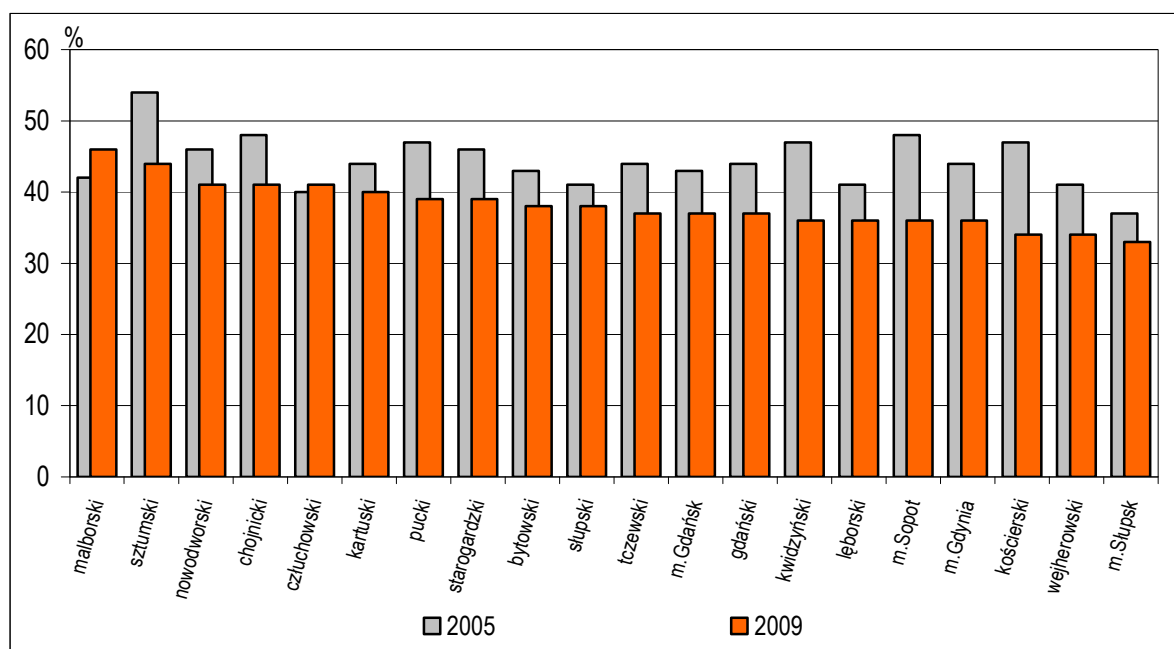
Ryc.91. Przyczyny zgonów – choroby układu krążenia w województwie pomorskim w 2009 roku
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych, GUS.

Mimo nadal bardzo wysokiego odsetka osób umierających z powodu chorób serca i układu krążenia, w latach 2005-2009 nastąpił wyraźny spadek śmiertelności nimi powodowanej, najwyższy w powiatach: kościerskim, kwidzyńskim oraz w Sopocie. Szeroko prowadzone w ostatnich latach kampanie, mające na celu profilaktykę chorób układu krążenia poprzez zmianę sposobu życia i diety oraz coraz częściej prowadzone akcje zachęcania do bezpłatnych badań oferowanych przez gminy dają nadzieję systematyczną poprawę stanu zdrowia mieszkańców województwa pomorskiego i utrzymanie spadkowego trendu śmiertelności chorób z tej grupy.

Ryc.92. Zmiany umieralności powodowanej chorobami układu krążenia według powiatów

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

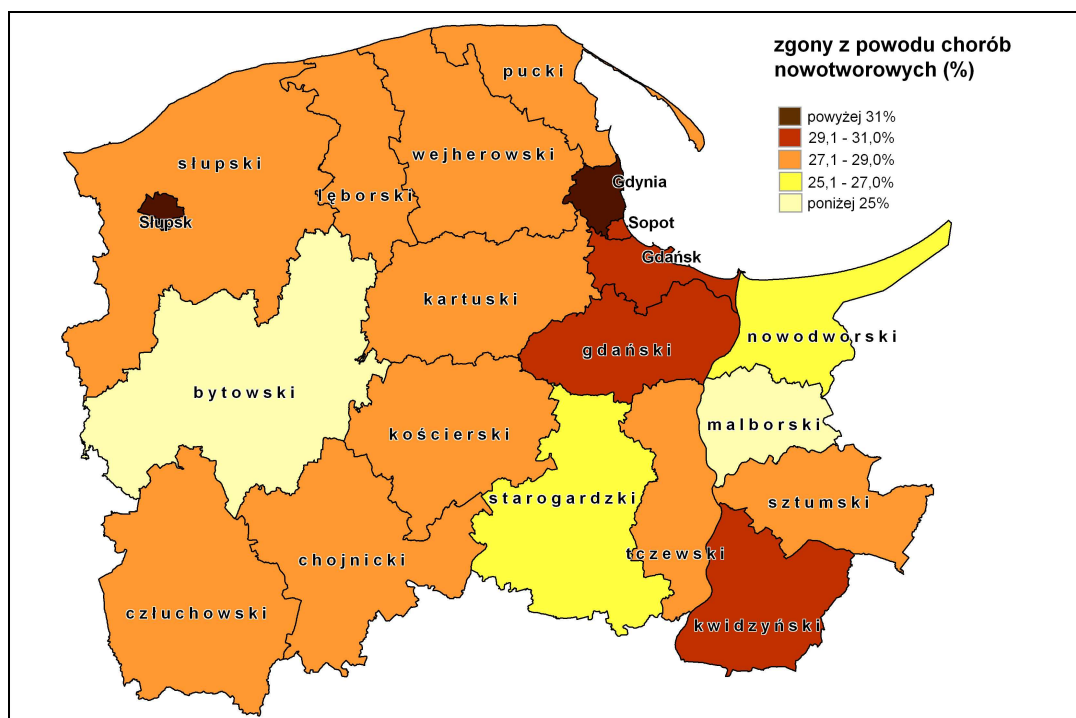
Drugą grupą chorób, która powoduje znaczny poziom umieralności w województwie pomorskim, są nowotwory. Zarówno rozkład przestrzenny, jak i dynamika zmian w zakresie śmiertelności powodowanej chorobami nowotworowymi, są odmienne niż omówione powyżej choroby krążeniowe. Najwyższą umieralność z tego powodu mają powiaty: Słupsk (32%), Gdynia (31,4%), Gdańsk (30,7%), powiat gdański (29,7%) oraz Sopot (29,6%). Do powiatów, gdzie umieralność z powodu nowotworów jest relatywnie najmniejsza, należą: malborski (21,2%), bytowski (23%), nowodworski (25,7%) oraz starogardzki (25,9%).

O ile w przypadku chorób układu krążenia dobrze rokującym był malejący trend w udziale zgonów, o tyle w przypadku zgonów wywołanych chorobą nowotworową ich ilość utrzymuje się na podobnym poziomie. Co więcej, w niektórych powiatach względna umieralność w ostatnim pięcioleciu jeszcze wzrosła, w tym najbardziej w powiecie kościerskim (o 4 p.p.). Względą poprawę zanotowano w powiecie malborskim (spadek o 7 p.p.) oraz bytowskim (o 3 p.p.).

Podobnie jak w przypadku chorób układu krążenia, również podjęto działania i akcje profilaktyczne na rzecz walki z chorobami nowotworowymi. Polegają one w głównej mierze na zachęcaniu do badań kontrolnych oraz uczą pewnych zachowań, które mogą zmniejszyć istotnie zachorowalność na tego typu choroby.

Ryc.93. Przyczyny zgonów – nowotwory w województwie pomorskim w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych, GUS.

3.4.2. Usługi w zakresie ochrony zdrowia

Brak szeroko rozumianej dostępności do usług zdrowotnych jest ważnym czynnikiem wykluczenia społecznego, którą należy zdefiniować, jako możliwość uzyskania przez każdego pacjenta potrzebnej opieki zdrowotnej. Dostępność ta zależy od wielu czynników, a najważniejsze z nich to: nowoczesna infrastruktura, równomierne rozmieszczenie poszczególnych świadczeniodawców udzielających określonych usług medycznych na terenie województwa, ilość świadczeń zakontraktowanych przez płatnika (powoduje to wyznaczanie limitów przyjęć, wydłużenie czasu oczekiwania w poradniach, pracowniach diagnostycznych i na świadczenia planowane tzw. kolejki oczekujących), odpowiednio wykwalifikowana kadra medyczna, wyposażenie jednostek w sprzęt medyczny, wystarczające nakłady finansowe przy uwzględnieniu trendów demograficznych i epidemiologicznych czy brak barier architektonicznych i dostępność poprzez środki komunikacji.

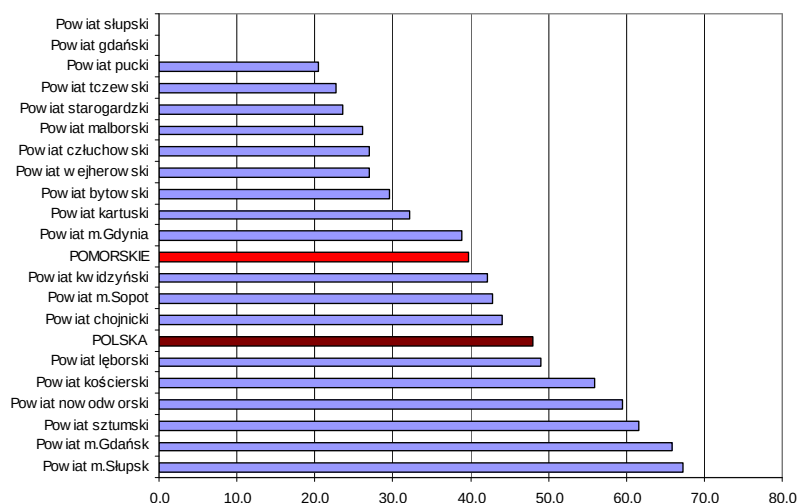
Pod względem dostępu do ochrony zdrowia w kraju przoduje województwo śląskie, a niestety najmniej korzystnie przedstawia się sytuacja w województwie pomorskim⁶⁰.

Ochrona zdrowia – w zakresie stacjonarnej opieki medycznej – należy do grupy typowych usług ponadlokalnych. W województwie w 2009 r. funkcjonowało 36 szpitali ogólnych (20 publicznych oraz 16 niepublicznych). W każdym powiecie (poza gdańskim i słupskim) funkcjonuje szpital, przy czym największa koncentracja placówek leczenia stacjonarnego występuje w miastach na prawach powiatu, w szczególności w Gdańsku i w Gdyni. W powiecie gdańskim i słupskim mieszkańcy mają zapewniony dostęp do szpitali w Gdańsku i w Słupsku.

⁶⁰ Polska, Raport Strategiczny 2009, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2009 r.

Pod względem dostępności do szpitali sytuacja wewnątrz województwa jest bardzo zróżnicowana. W Słupsku, Gdańsku, powiecie sztumskim, nowodworskim oraz kościerskim na 10.000 mieszkańców przypada ponad 55 łóżek szpitalnych, zaś w powiatach puckim, tczewskim i starogardzkim liczba ta nie przekracza 25 łóżek. W pięciu powiatach sytuacja pogorszyła się w stosunku do roku 2005, a mianowicie w powiecie kartuskim, wejherowskim, bytowskim, w Sopocie i w Gdańsku. Największa poprawa nastąpiła natomiast w powiecie nowodworskim.

Ryc.94. Liczba łóżek w szpitalach na 10 tys. ludności w 2009 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Średnio w regionie na 10.000 mieszkańców przypadają 39,7 łóżka szpitalne w szpitalach ogólnych (38,9 w 2005 r.), przy średniej dla Polski wynoszącej 47,9 (47 w 2005 r.) co daje 16 miejsc w kraju. Województwo pomorskie niekorzystnie wypadło na tle kraju również w przypadku analizowania liczby łóżek na 10 tys. ludności na poszczególnych oddziałach, w tym na oddziałach: wewnętrznych, gastrologicznych, nefrologicznych, neurologicznych, gruźlicy i chorób płuc, pediatrycznych, dermatologicznych, rehabilitacyjnych, przewlekłe chorych, geriatrycznych, chirurgicznych i neurochirurgicznych, urologicznych, otolaryngologicznych, intensywnej terapii i położniczo-ginekologicznych. Na poziomie średniej dla Polski kształtuje się sytuacja na oddziałach hematologicznych i obserwacyjno-zakaźnych. A lepsze od średniej krajowej wyniki region w 2009 r. osiągnął jedynie w przypadku oddziałów kardiologicznych, reumatologicznych, onkologicznych i okulistycznych.

Wyposażenie województwa w sprzęt medyczny jest zróżnicowane w zależności od rodzaju tego sprzętu. Biorąc pod uwagę wskaźnik na 100 tys. mieszkańców, region osiąga wyniki poniżej średniej krajowej w przypadku wyposażenia w analizatory biochemiczne i gammakamery. Na poziomie średniej krajowej kształtuje się natomiast wyposażenie w akceleratory liniowe i aparaty RTG⁶¹. A lepsze od średniej krajowej wyniki region w 2009 r. osiągnął w przypadku litotryptorów, tomografów komputerowych i rezonansu magnetycznego.

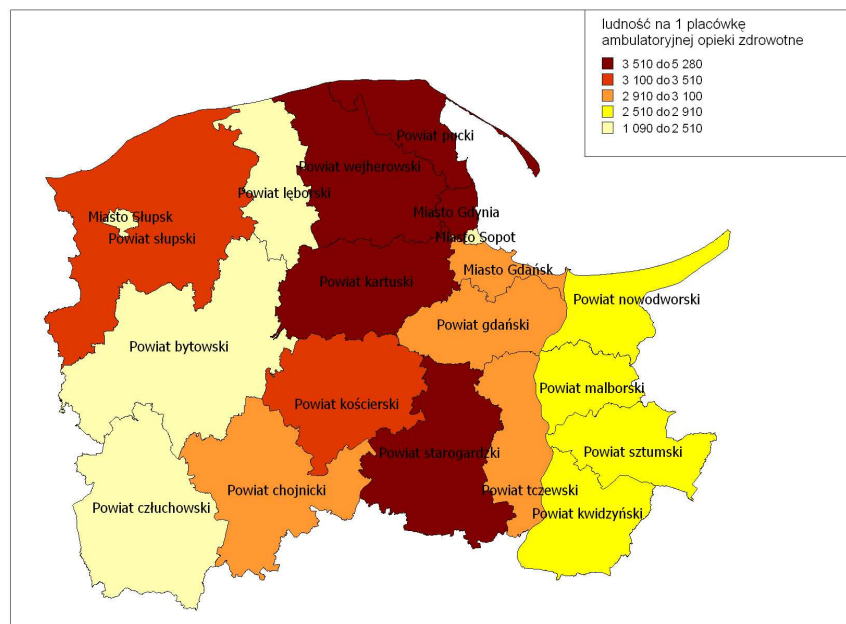
W 2009 r. w województwie pomorskim w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej funkcjonowały ogółem 763 zakłady opieki zdrowotnej (o 264 więcej niż w roku 2005), w tym 102 publiczne zakłady opieki zdrowotnej (o 31 mniej niż 4 lata wcześniej) i 661 niepublicznych (o 295 więcej niż w 2005 r.).

Na jedną placówkę ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w województwie przypada 2 923 mieszkańców (o 33% mniej niż w roku 2005), przy średniej dla Polski rzędu 2 348 (24% mniej w stosunku do 2005 r.). Sytuacja wewnątrz województwa jest bardzo zróżnicowana. Najwięcej zakładów zlokalizowanych jest w Gdańsku (155), przy czym część z nich, z uwagi na specjalistyczny charakter, ma zasięg wojewódzki. W Sopocie, powiecie lęborskim, bytowskim i człuchowskim oraz w Słupsku na 1 zakład opieki ambulatoryjnej przypadało mniej niż 2,5 tys. mieszkańców. Natomiast w powiecie kartuskim, wejherowskim, starogardzkim oraz w Gdyni i w powiecie puckim na 1 zakład ambulatoryjnej opieki medycznej przypadało ponad 3,5 tys. osób. W stosunku do roku 2005 we wszystkich powiatach sytuacja uległa poprawie, przy czym największa poprawa nastąpiła w powiecie nowodworskim.

⁶¹ Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia 2010, Warszawa, 2010 r.

Ryc.95. Liczba ludności przypadająca na 1 placówkę ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (zakład opieki zdrowotnej) w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W ambulatoryjnej opiece zdrowotnej w 2009 r. udzielono 16 266,1 tys. porad, tj. o 2,7% więcej niż w roku poprzednim. Spośród 14 487,8 tys. porad lekarskich 5 615,1 tys. (41,1%) udzielono w opiece specjalistycznej. Liczba porad udzielonych przez lekarzy dentystów zwiększyła się o 8,0% w porównaniu z 2008 r. i wyniosła 1 778,3 tys. Liczba udzielonych porad ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosła 7,3 (w 2008 r. – 7,1).

Obok zakładów opieki zdrowotnej w sektorze niepublicznym funkcjonują praktyki lekarskie – indywidualne i grupowe, realizujące świadczenia

zdrowotne w ramach środków publicznych (przede wszystkim w ramach powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego). W końcu 2009 r. w województwie odnotowano prowadzenie 376 praktyk lekarskich, tj. o 35% mniej niż w roku 2005. W Polsce nastąpił mniejszy spadek – rzędu 9%. Na wsi prowadzono 79 praktyk (o 28% mniej niż w roku 2005).

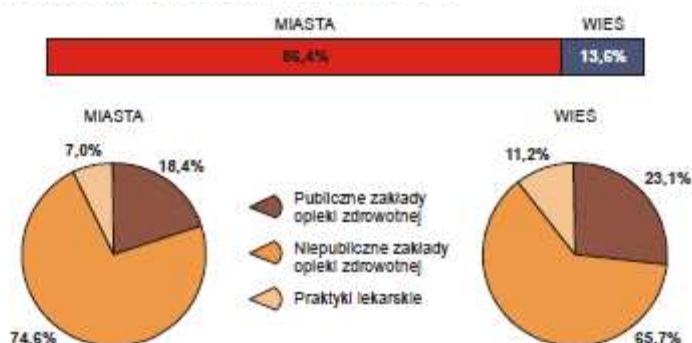
W przypadku dostępności usług medycznych w województwie pomorskim

mierzonej liczbą ludności przypadającej na personel medyczny sytuacja jest zróżnicowana. Według stanu na 31.12.2009 r. w województwie pomorskim na 10 tys. ludności przypadało 36,8 lekarzy uprawnionych do wykonywania zawodu, co dało 5 miejsce w kraju (34,5). Region charakteryzuje również większa niż średnio w kraju dostępność do dentystów - 10,9 na 10 tys. ludności, podczas gdy średnia dla kraju wyniosła 9,5. Ponadto w 2009 r. województwo pomorskie zajęło 2 miejsce w kraju pod względem liczby farmaceutów na 10 tys. ludności – 9,0, przy wartości dla Polski rzędu 7,1. W porównaniu do stanu z 31.12.2004 r. w województwie pomorskim dostęp do lekarzy i stomatologów poprawił się. Pogorszył się natomiast nieco dostęp do farmaceutów.

Natomiast zdecydowanie gorzej wygląda dostęp do pielęgniarek i położnych, pomimo poprawy w porównaniu ze stanem na koniec 2004 roku⁶². Pod tym względem województwo pomorskie znalazło się w 2009 roku w grupie regionów o najgorszych wynikach. W przypadku pielęgniarek w województwie na 10 tys. ludności przypadało ich 64,1 (w Polsce – 72,1).

Ryc.96. Porady udzielone w ogólnodostępnych placówkach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w województwie pomorskim w 2009 r.

Źródło: Ochrona zdrowia i pomoc społeczna w województwie pomorskim w 2009 r., US w Gdańsku, Gdańsk, 2010 r.

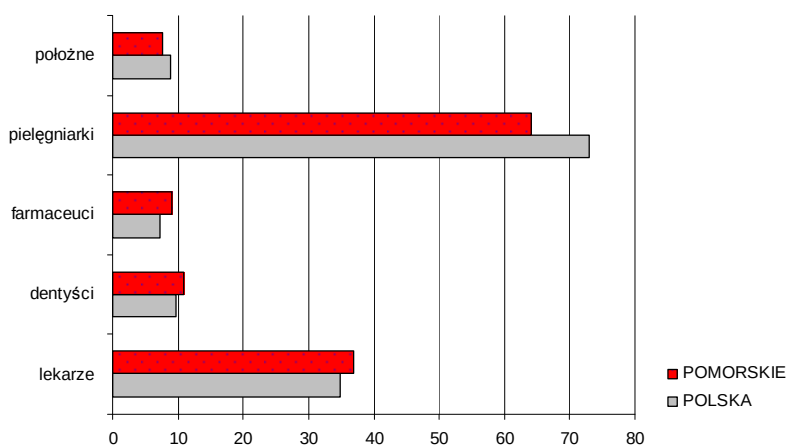

⁶² Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia 2005, Warszawa, 2005 r.

W przypadku położnych wartość ta wyniosła 7,7 (w Polsce - 8,8)⁶³. Należy również dodać, iż województwo pomorskie posiada najniższy w kraju odsetek lekarzy specjalistów. W 2009 r. stanowili oni jedynie 76% ogółu lekarzy pracujących w placówkach służby zdrowia (podczas gdy średnia dla kraju wyniosła 81,7%), i 62,8% lekarzy pracujących w publicznych zakładach opieki zdrowotnej (75,1% w kraju). Warto tutaj dodać, że pomiędzy rokiem 2003 a 2006 znacznie zmniejszyła się liczba lekarzy, w tym lekarzy specjalistów pracujących w całej Polsce. Największy spadek liczby lekarzy zaobserwowano w województwach dolnośląskim i właśnie pomorskim (w ciągu dziewięciu lat ubyło w tych województwach około 20% lekarzy⁶⁴). Było to prawdopodobnie spowodowane emigracją zarobkową głównie lekarzy specjalistów, po przystąpieniu Polski do UE. W najbliższych latach kryzys kadr medycznych może się pogłębiać. Zmiany demograficzne ludności przyczynią się bowiem do zwiększonego zapotrzebowania na świadczenia zdrowotne i kadry medyczne, które tych świadczeń udziela.

Ryc.97. Personel medyczny w województwie pomorskim w 2009 r. (na 10 tys. mieszkańców).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Biuletynu Statystycznego Ministerstwa Zdrowia 2010, Warszawa, 2010 r.

Obok podstawowych usług zdrowotnych w województwie pomorskim w dwóch ośrodkach: w Ustce i w Sopocie, rozwinięte jest lecznictwo uzdrowiskowe oraz rehabilitacja i profilaktyka zdrowotna. Jednak uwarunkowania środowiskowe, związane z warunkami klimatycznymi oraz zasobami naturalnymi predysponują rozwój nowych ośrodków uzdrowiskowych zarówno w strefie nadmorskiej, jak i pojeziernej. Baza uzdrowiskowa, mimo zrealizowanych licznych przedsięwzięć modernizacyjnych, wymaga dalszego unowocześniania zakładów i urządzeń przyrodoleczniczych, urządzeń ochrony środowiska, budowy i rozbudowy infrastruktury drogowej, transportowej i sanatoryjnej oraz poprawy bezpieczeństwa i usprawnienia komunikacji. Usługi lecznictwa uzdrowiskowego w województwie pomorskim w 2009 r. świadczyło 7 placówek: 5 sanatoriów uzdrowiskowych, 1 przychodnia uzdrowiskowa i 1 stacjonarny zakład rehabilitacji leczniczej. W 2005 r. było to również 7 placówek: 3 sanatoria uzdrowiskowe, 2 przychodnie uzdrowiskowe i 2 sanatoria rehabilitacyjne. W 2009 roku placówki te łącznie oferowały 1423 łóżka, z czego 82,4% znajdowało się w dyspozycji sanatoriów uzdrowiskowych. Z usług placówek lecznictwa uzdrowiskowego skorzystało 19,8 tys. osób, w tym 0,9 tys. pacjentów leczących się ambulatoryjnie⁶⁵.

W 2009 roku w ramach ratownictwa medycznego i pomocy doraźnej szybką pomoc medyczną w razie nagłego wypadku świadczyły 94 zespoły ratownictwa medycznego i zespoły wyjazdowe. Pod tym względem nastąpiła zdecydowana poprawa w stosunku do roku 2005, kiedy to w województwie działało 25 takich zespołów. Świadczeń zdrowotnych w ramach ratownictwa medycznego i pomocy doraźnej udzielono 139,6 tys. osób, tj. o 1,8% mniej niż w 2005 roku.

3.5. Aktywność obywatelska

Województwo pomorskie, cechuje się na tle kraju wyraźnie dostrzegalną aktywnością swych obywateli, wynikającą z wielu przesłanek – w tym historycznych, politycznych, a także ekonomicznych oraz poziomu wykształcenia ludności. W statystyce publicznej dostępna jest niewielka liczba wskaźników określających aktywność obywatelską. Należą do nich przede wszystkim aktywność wyborcza oraz aktywność w organizacjach pozarządowych. Pod względem frekwencji wyborczej, pomorskie na tle kraju wyróżnia się pozytywnie, plasując się w kolejnych wyborach – do sejmu,

⁶³ Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia 2010, Warszawa, 2010 r.

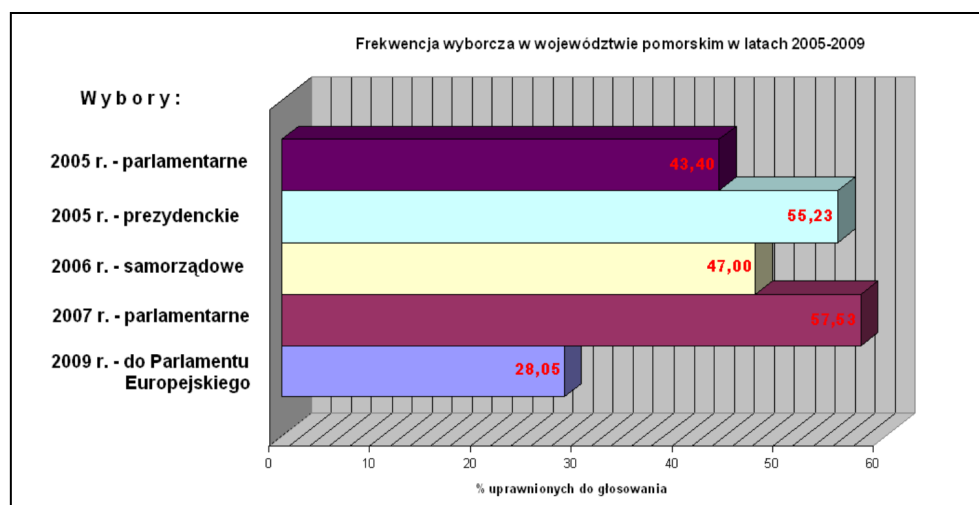
⁶⁴ Rozwój regionalny w Polsce, Raport 2009, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2009 r.

⁶⁵ Ochrona zdrowia i pomoc społeczna w województwie pomorskim w 2009 r., Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk, 2010 r.

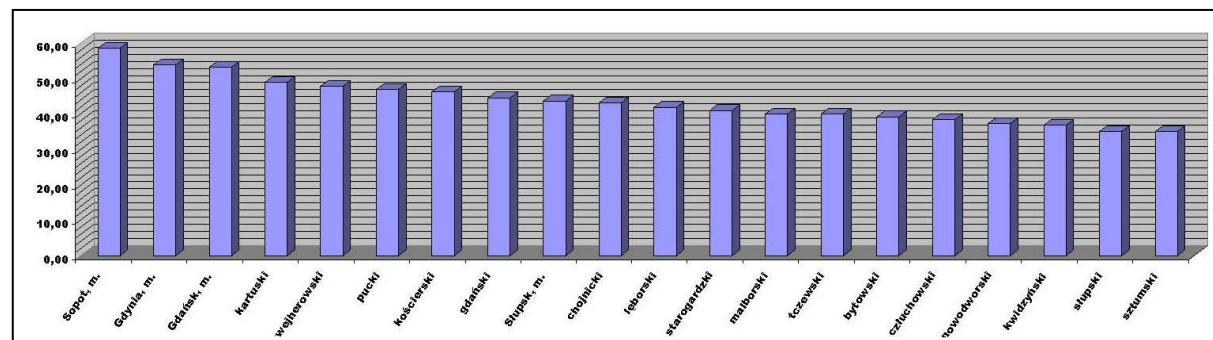
senatu, prezydenckich i Parlamentu Europejskiego (dane z okresu 2001-2009) na 2 - 4 pozycji – po województwie mazowieckim i małopolskim (w 2001 r. także po wielkopolskim). Średnia frekwencja wyborcza przewyższa każdorazowo o 3-5% średnią frekwencję krajową. W Referendum ogólnokrajowym w 2003 r., w sprawie wyrażenia zgody na ratyfikację Traktatu dotyczącego przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej, woj. Pomorskie osiągnęło najwyższą frekwencję w kraju sięgającą blisko 63% (przy czym ponad 80% głosów oddano na TAK). Jednak, co ciekawe, wyraźnie mniejsza frekwencja cechowała wybory samorządowe.

Udział mieszkańców województwa w poszczególnych typach wyborów był dotychczas mocno zróżnicowany (ryc.1.). Najliczniejszy był udział w wyborach do sejmiku i senatu w roku 2007 oraz w wyborach prezydenckich w roku 2005. Najmniejszą frekwencją cechowały się wybory do Parlamentu Europejskiego w 2009 r.

Ryc.98. Frekwencja wyborcza w woj. Pomorskim w latach 2005-2009, wg rodzaju wyborów
Źródło: Dane Krajowej komisji Wyborczej

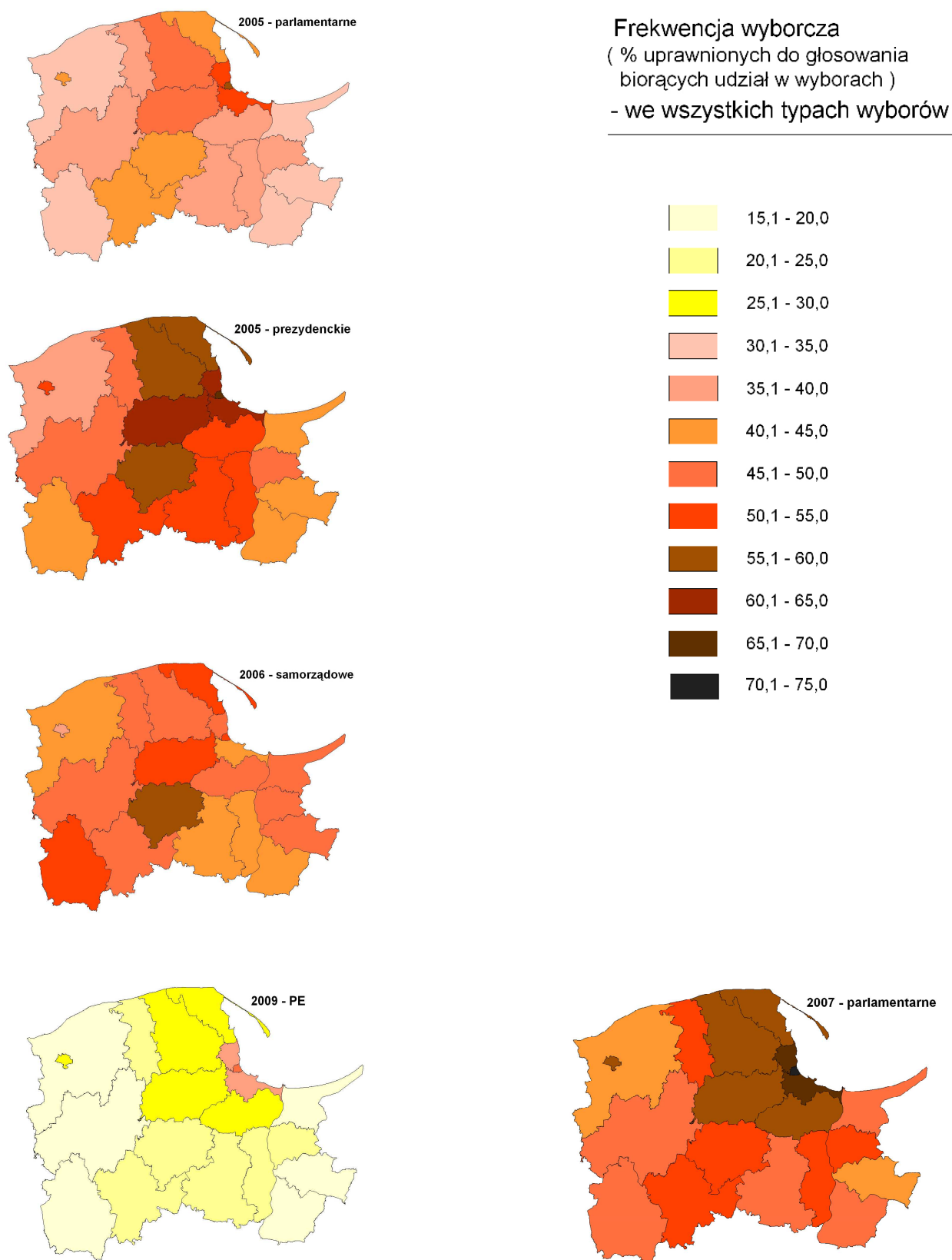
Ryc.99. Średnia frekwencja wyborcza we wszystkich wyborach, wg powiatów – w latach 2005 – 2009
Źródło: Dane Krajowej komisji Wyborczej

Wyraźnie widoczne jest zróżnicowanie frekwencji wyborczej wg powiatów. Największą liczbą głosujących cechują się zawsze miasta Sopot, Gdynia i Gdańsk. Średnia wielkość frekwencji z ostatnich 5 wyborów wyniosła w tych miastach ok. 50%-60% (ryc. 2). Najśłabszą frekwencją, na poziomie ok. 34% cechowały się powiaty sztumski i słupski.

Maksymalna rozpiętość frekwencji we wszystkich rodzajach wyborów wyniosła od ok. 15% w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2009 r. do ok. 75% w wyborach parlamentarnych w 2007 r.

Ryc.100. Frekwencja wyborcza we wszystkich typach wyborów
 Źródło: Dane Krajowej komisji Wyborczej

Elementem aktywności obywatelskiej, o którym brak jest danych statystycznych, jest zaangażowanie obywateli w działalność polityczną. Spośród 79 zarejestrowanych w Polsce partii politycznych⁶⁶, na obszarze woj. pomorskiego działa co najmniej 13 partii:

- Polskie Stronnictwo Ludowe
- Sojusz Lewicy Demokratycznej
- Platforma Obywatelska Rzeczypospolitej Polskiej
- Prawo i Sprawiedliwość
- Samoobrona Rzeczypospolitej Polskiej
- Socjaldemokracja Polska
- Partia Demokratyczna-demokraci. PL
- Partia Kobiet
- Zieloni 2004
- Unia Polityki Realnej
- Liga Obrony Suwerenności
- Liga Polskich Rodzin
- Ruch Odbudowy Polski.

Wśród wymienionych partii największą liczbę członków (w roku 2009) posiadały: PSL (3350), SLD (2490), PO (2440), PiS (1330), Samoobrona (650), SDPL (120). Ze względu na brak danych statystycznych podanych wyżej wartości nie można porównać do innych województw (dane dla woj. pomorskiego pochodzą z biur regionalnych struktur poszczególnych partii).

Innym aspektem jest aktywność obywateli województwa pomorskiego w organizacjach pozarządowych. Określana jest ona m.in. liczbą zarejestrowanych organizacji na 10 tys. mieszkańców. Pod tym względem województwo pomorskie zajmuje drugą pozycję w kraju (20 organizacji na 10 tys. mieszk.), po województwie mazowieckim (Gumkowska, Herbst, Radecki, 2008). Ogółem liczba organizacji pozarządowych w województwie wynosi blisko 4,5 tys. Wśród nich znajdują się stowarzyszenia, fundacje i Organizacje Pożytku Publicznego. Cechą charakterystyczną jest koncentracja organizacji w głównych centrach administracyjnych, która w woj. pomorskim wynosi 45% wszystkich organizacji działających w regionie. W pracach ponad połowy organizacji pozarządowych (54,9% w 2008 r.) biorą udział wolontariusze i wartość ta przekracza średnią ogólnopolską (44%). Jednocześnie liczba organizacji, w których pracują wolontariusze wzrosła w stosunku do 2005 r., w którym w działalności 49,9% organizacji uczestniczyli wolontariusze.

Ciekawym elementem aktywności obywatelskiej jest zwiększająca się z roku na rok liczba podatników deklarujących 1% podatku na organizacje pożytku publicznego⁶⁷. Wg danych Izby Skarbowej w Gdańsku, w 2005 r. złożonych zostało 54,8 tys. zeznań podatkowych (nie jest to równoważne z liczbą podatników, m.in. ze względu na wspólne opodatkowanie małżonków), z których dokonano odliczeń na ogólną kwotę blisko 4,5 mln zł. W kolejnych latach, do 2008 r., wielkości te systematycznie rosły, osiągając odpowiednio: w 2006 r. – ok. 74 tys. zeznań, z kwotą odliczeń ok. 6,3 mln zł; w 2007 r. – ponad 241,1 tys. zeznań, z kwotą odliczeń ok. 19,7 mln zł oraz w 2008 r. - blisko 467,6 tys. zeznań, z kwotą odliczeń 24,9 mln zł. W roku 2009, przy dalszym wzroście liczby zeznań podatkowych odliczających 1% podatku (533,4 tys. zeznań), kwota odliczeń zmniejszyła się do wartości 22,7 mln zł, co z pewnością uwarunkowane było zjawiskami związanymi ze światowym kryzysem ekonomiczno-gospodarczym. Tym samym w okresie zaledwie 5 lat uzyskano blisko 10. krotny wzrost liczby zeznań podatkowych przekazujących 1% podatku na organizacje pożytku publicznego (ryc. 105). Jednocześnie liczba złożonych zeznań podatkowych zawierających wnioski o dokonanie odpisu 1% stanowiła w 2005 r. 6,3%, a w 2009 r. 43% ogólnej liczby zeznań złożonych w woj. Pomorskim (przy poziomie 33% ogółu podatników odliczających 1% w skali całego kraju⁶⁸).

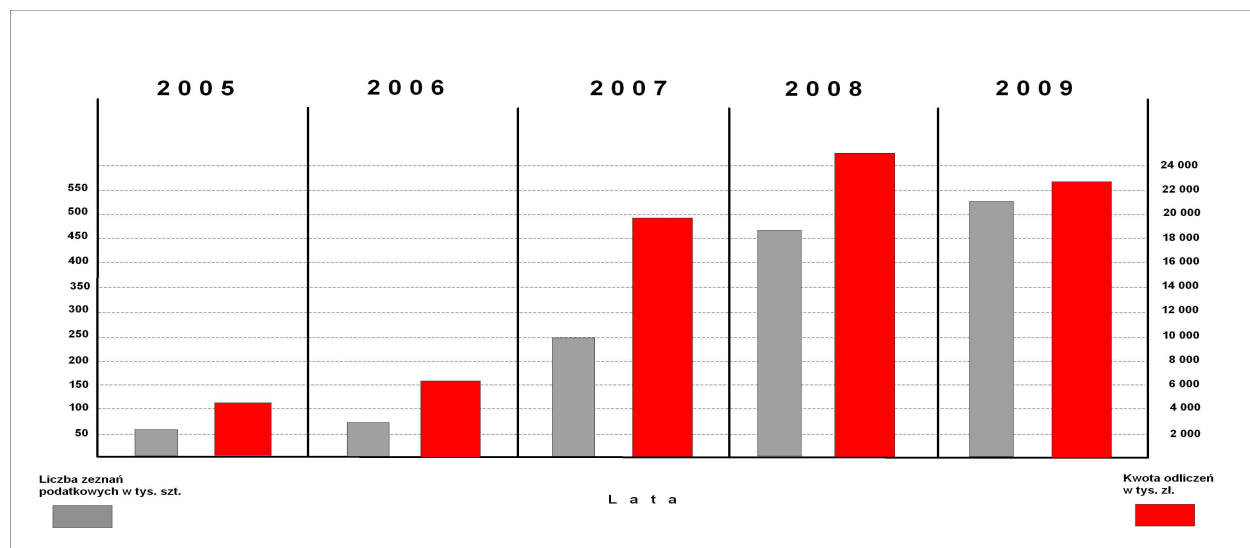
⁶⁶ Wg wykazu „Partii wpisanych do ewidencji partii politycznych” Państwowej Komisji Wyborczej – na podstawie danych przekazanych przez sąd okręgowy w Warszawie (<http://www.pkw.gov.pl/pkw2/>)

⁶⁷ Dane Izby Skarbowej w Gdańsku

⁶⁸ Informacja Ministerstwa Finansów na temat kwot 1% należnego podatku dochodowego od osób fizycznych przekazanych organizacjom pożytku publicznego z zeznań za 2009 rok (http://www.mf.gov.pl/files/_podatki/statystyki/za_2009/informacja_pozytek_za_2009.pdf)

Ryc.101. Wzrost liczby zeznań podatkowych i kwot odliczeń 1% podatku na organizacje pożytku publicznego w latach 2005-2009

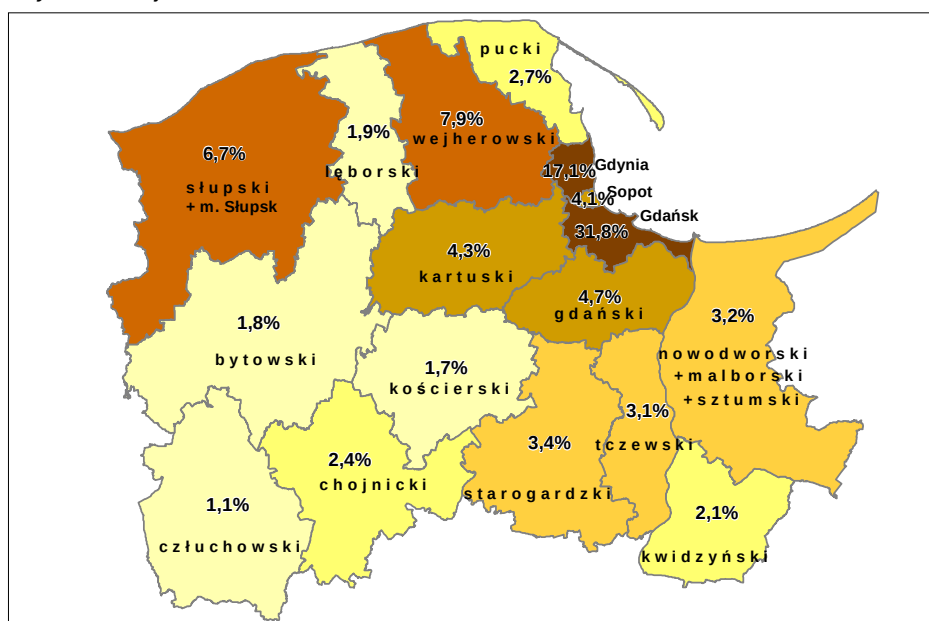
Źródło: Dane Izby Skarbowej w Gdańsku

Wielkość kwot deklarowanych przez podatników⁶⁹ do przekazania w ramach 1% rozkłada się w przestrzeni województwa w sposób zależny przede wszystkim od liczby składanych deklaracji podatkowych, wysokości dochodów uzyskanych w roku podatkowym przez poszczególnych podatników oraz ich aktywności w zadeklarowaniu tej części podatku na cele społeczne, przeznaczone na rzecz organizacji pożytku publicznego. Według danych Izby Skarbowej za 2009 r. najwyższe kwoty wykazane w zeznaniach podatkowych (ryc. 106) występują w Gdańsku (31,8% ogólnej deklarowanej kwoty w województwie) i Gdyni (17,1 %) oraz w powiatach wejherowskim (7,9%) i słupskim – wraz z miastem Słupsk (6,7%). Dane agregowane do obszarów powiatów odpowiadają lokalizacji urzędów skarbowych – z tym, że powiaty nowodworski, malborski i sztumski położone są w zasięgu działania jednego urzędu i prezentowane tu wartości zliczone są dla nich wspólnie.

Ryc.102. Udział procentowy mieszkańców powiatów w ogólnej wartości deklarowanej kwoty do przekazania w ramach 1% podatku na organizacje pożytku publicznego w 2009 r.

Źródło: Dane Izby Skarbowej w Gdańsku

⁶⁹ Podział przestrzenny przedstawiony na ryc. 106 dotyczy deklarowanych w zeznaniach podatkowych kwot do przekazania na cele organizacji pożytku publicznego w 2009 r.

3.6. Bezpieczeństwo publiczne

3.6.1. Regionalny Zintegrowany System Ratownictwa Województwa Pomorskiego

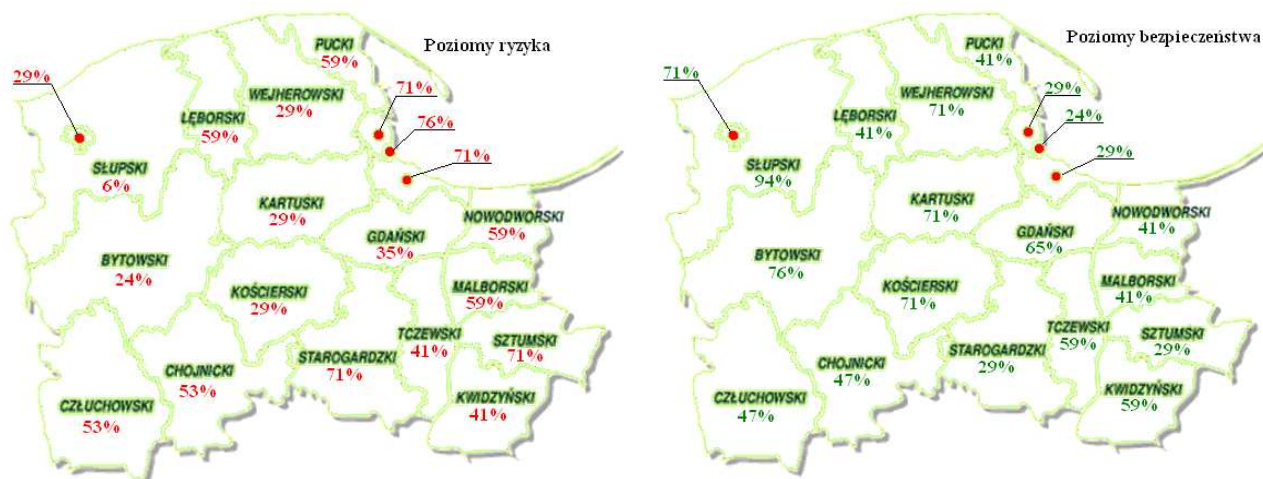
Zapisy Osi Priorytetowej 7 Ochrona zdrowia i system ratownictwa Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 (RPO WP) przewidują, iż warunkiem realizacji przedsięwzięć w zakresie zintegrowanego systemu ratownictwa będzie opracowanie koncepcji funkcjonowania regionalnego zintegrowanego systemu ratownictwa, obejmującej wszystkie aspekty i podmioty takiego systemu. Uchwałą NR 530/301/06 z dnia 13 czerwca 2006 roku w sprawie opracowania „Koncepcji Funkcjonowania Regionalnego Zintegrowanego Systemu Ratownictwa Województwa Pomorskiego” (RZSRWP) Zarząd Województwa Pomorskiego powołał zespół do jej opracowania. Dokument prezentuje mapę zagrożeń regionu. Ma służyć lepszej integracji w działaniu wszystkich podmiotów świadczących usługi dla ludności w zakresie ratownictwa. Daje również całościowy ogląd stanu bezpieczeństwa w regionie.

Koncepcja Funkcjonowania Regionalnego Zintegrowanego Systemu Ratownictwa Województwa Pomorskiego określa terytorialny rozkład ryzyk obszarowych województwa pomorskiego oraz diagnozę bezpieczeństwa województwa.

W ogólnej ocenie poziomu ryzyka w województwie zaznacza się wyraźnie jego przestrzenne zróżnicowanie na poziomie powiatów. Do obszarów o najmniejszym poziomie ryzyka zalicza się powiat słupski (6%), również powiaty bytowski (24%), kartuski, kościerski i wejherowski (po 29%) należą do regionów o relatywnie niskim poziomie zagrożeń. Natomiast najwyższym stopniem ryzyka odznaczają się miasta na prawach powiatu: Sopot (76%), Gdańsk i Gdynia (po 71%) oraz powiaty starogardzki i sztumski (po 71%).

Ryc.103. Mapa terytorialnego rozkładu ryzyk obszarowych województwa pomorskiego

Źródło: Koncepcja Funkcjonowania Regionalnego Zintegrowanego Systemu Ratownictwa

Koncepcja Funkcjonowania RZSRWP identyfikuje 17 ryzyk istotnych w kontekście powiatów (przedstawionych w poniższej tablicy ryzyk). Tablicę ryzyk wykonano w oparciu o analizę matryc wypełnionych przez podmioty deklarujące udział w RZSRWP. Hierarchiczny rozkład wielkości wymienionych ryzyk w każdym z 20 analizowanych powiatów przedstawia się inaczej, co jest ściśle związane z lokalnymi specyfikami zagrożeń.

Ryc.104. Hierarchiczna tablica ryzyk – zagrożeń (perspektywa wojewódzka) [w %]

Źródło: Koncepcja Funkcjonowania Regionalnego Zintegrowanego Systemu Ratownictwa

Ataki terrorystyczne			6,3	25,3	21,1				15,8	8,4		11,6				2,1	7,4					2,1
Skażenia radiacyjne									35,9	5,1		30,8					17,9		5,1			5,1
Gradobicia							100															
Niewypały				46,9								29,7				12,5		7,8	3,1			
Mrozy, śnieżyce, oblodzenia	2,9		2,6		4,5	1,6	10,6	10,6		10,3		41,3	1,6	6,4	3,2		2,9	0,6	0,6			
Susze,	25												19,4		5,6			50				
Narusz. porządku publ.	2,3			11,9		10,8		0,6					16,5	14,8		10,8	9,1	18,2			5,1	
Utonięcia				9,8		2,2		19	3,8	27,2	7,1		4,1		5,2		11,1	8,7			1,9	
Wichury	4,2	5,9	5,7	2,9	6	4,8	3,5	12,3	4,2	4	3,6	14,3	4,4	6	1,6	1,3	1,3	2,1	5,9	5,9		
Powodzie i podtopienia	3,6	4,3	3,9	5,1	4,5	6,8	4,6	3,7	6	7,3	5,8	6,6	5,3	5,5	3,8	3	5,1	1,7	6,5	7		
Skażenia chemiczne	3,2	3,8	5,2	2,5	6,3	2	5,5	3,7	3,6	6	5,4	17,7	9,2	4,7	2,9	2,6	4,1	2,9	4,3	4,6		
Katastrofy ekologiczne	8,6	5,5	7,4	2,9	8,2	2,6	8,1	1,9	4,8	2,4	4,2		6,8	6,5	3,1	0,7	5,8	6,4	7,5	6,7		
Awarie	2,9	4,9	5,9	4,3	5,1	1,9	7,4	3,4	8,9	3,4	1,3	1	4,7	7,2	3,5	2,5	7,6	7,7	8,9	7,5		
Katastrofy budowlane	3,8	4,4	7,3	3,5	8,3	6,2	4,9	2,7	2,5	3,3	3,2		4,2	5,3	14,7	1,6	5,3	8,1	5,1	5,6		
Pożary	5	4,8	5,8	6,1	4,4	7,3	3,9	5,1	4	5,1	5,3	2,6	4,7	4,7	2,2	8,1	6,5	3,6	5,3	5,4		
Zakażenia masowe	18,2	13,7	1,7	4,6	1,6	5,3	5,7	3	8,2	3,8	4	3,4	3,8	3,5	0,8	1,2	3	11,9	0,7	1,9		
Wypadki komunikacyjne	3,4	4,3	5,2	5,9	4,6		5	4,1	4,7	5,3	4	6,6	1	4,1	4,1	9,4	10,7	4,6	4,5	4,6	3,9	
	p. bytowski	p. chojnicki	p. człuchow.	p. gdański	p. kartuski	p. kościerski	p. kwidziński	p. lęborski	p. malborski	p. nowodwór.	p. pucki	p. słupski	p. starogard.	p. sztumski	p. tczewski	p. wejher.	Gdańsk	Gdynia	Słupsk	Sopot		

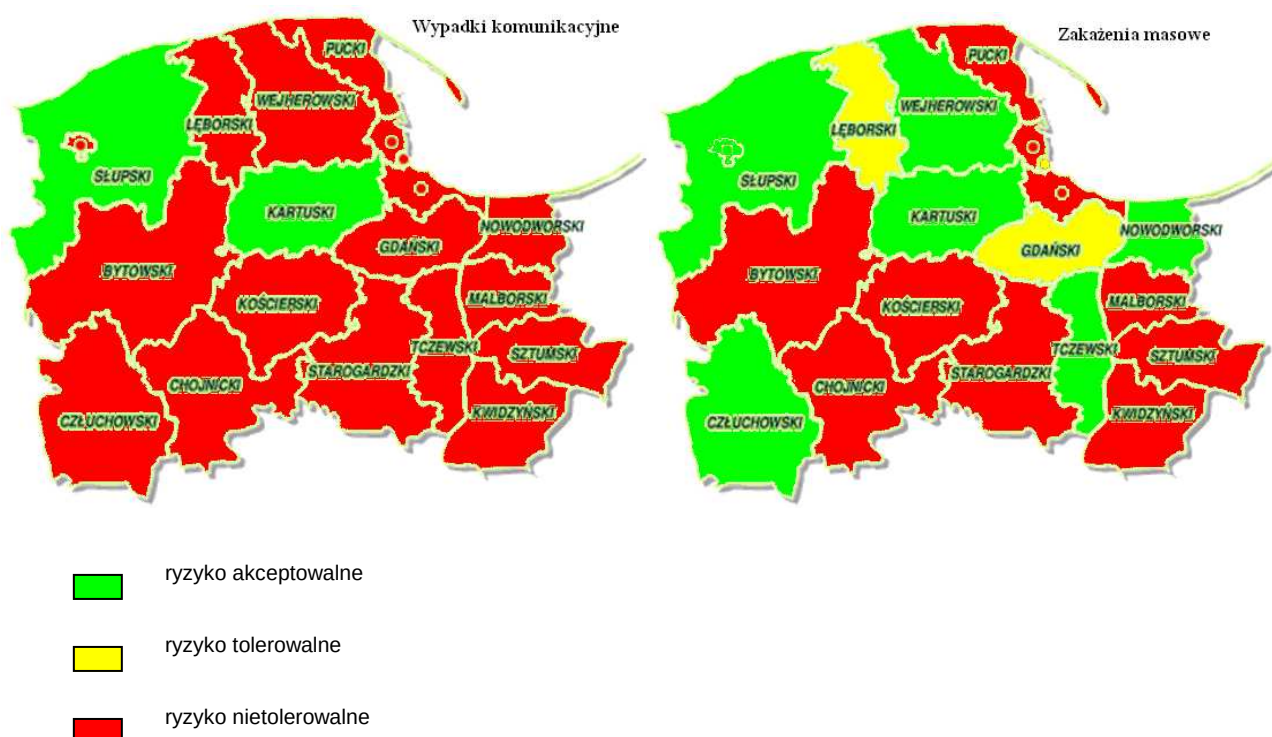
- ryzyko pomijalne
 ryzyko akceptowalne
 ryzyko tolerowalne
 ryzyko nietolerowalne

W 4-stopniowej skali ryzyka najwięcej czynników o stopniu nietolerowalnym występuje w Gdańsku, powiecie malborskim, Gdyni, powiecie sztumskim i Sopocie (m.in. pożary, wypadki komunikacyjne, powodzie i podtopienia). Stosunkowo najwięcej czynników o stopniu pomijalnym lub akceptowalnym charakteryzuje powiat słupski oraz kartuski.

Wypadki komunikacyjne stanowią najbardziej powszechny czynnik ryzyka w województwie i dotyczą praktycznie wszystkich powiatów, w większości w stopniu nietolerowalnym. Jedynie powiat słupski i kartuski są obszarami o nieco mniejszym stopniu ryzyka ze względu na poziom wypadków komunikacyjnych w skali regionu. Również zakażenia masowe są istotnym zagrożeniem w województwie, a dotyczą głównie powiatów w południowo-zachodniej i wschodniej części regionu i w powiatach położonych nad Zatoką Gdańską.

Ryc.105. Mapa terytorialnego rozkładu ryzyk częściowych województwa pomorskiego – wypadki komunikacyjne i zakażenia masowe

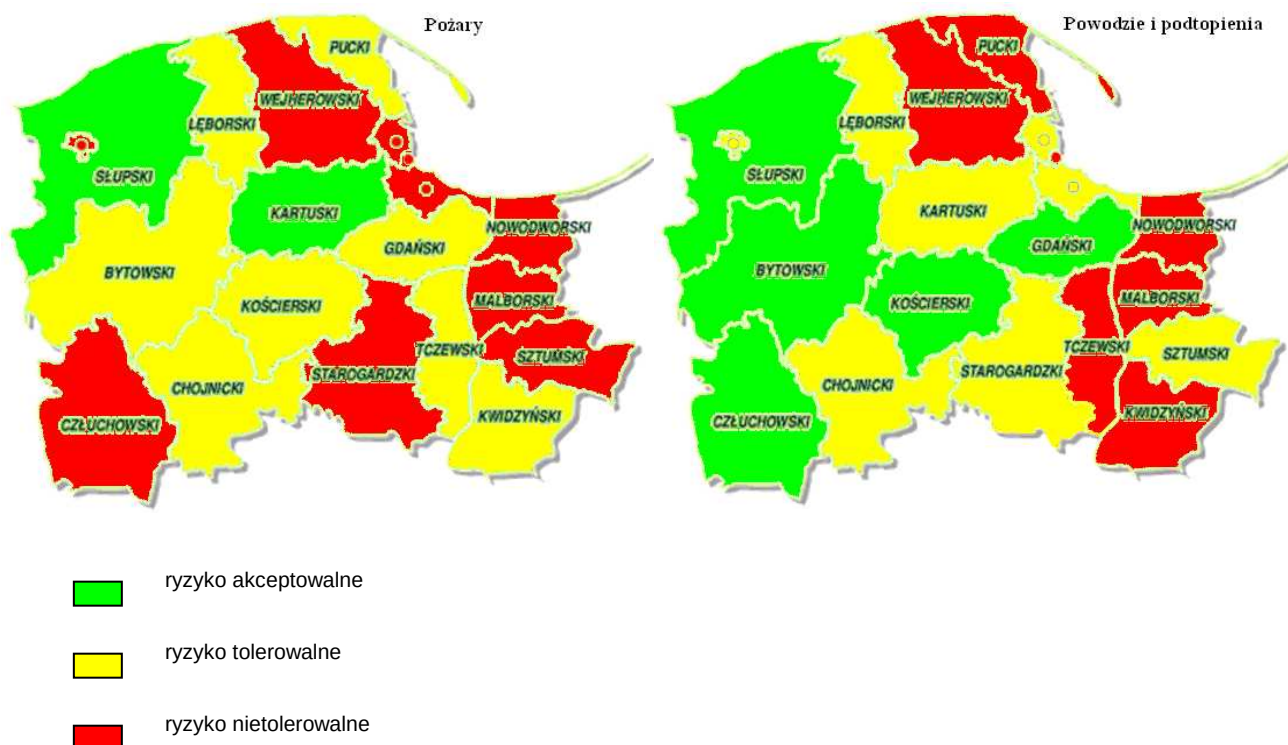
Źródło: Koncepcja Funkcjonowania Regionalnego Zintegrowanego Systemu Ratownictwa

W znacznym stopniu czynnik ryzyka stanowią pożary, które dotyczą poza powiatem słupskim i kartuskim, wszystkich pozostałych powiatów. Poziom ryzyka pożarowego jest relatywnie wysoki w skali całego województwa. Również istotne zagrożenie stanowią powodzie i podtopienia, z charakterystycznym przestrzennym rozkładem poziomu zagrożenia – najwyższy w powiatach położonych nad Zatoką Gdańską i w sąsiedztwie Wisły.

Ryc.106. Mapa terytorialnego rozkładu ryzyk częściowych województwa pomorskiego – pożary oraz powodzie i podtopienia

Źródło: Koncepcja Funkcjonowania Regionalnego Zintegrowanego Systemu Ratownictwa

Na terenie województwa funkcjonuje szereg podmiotów świadczących usługi ratownicze dla mieszkańców i osób przebywających okresowo na jego terenie. Każdy z podmiotów działa we własnym otoczeniu prawnym tj. najczęściej działa na podstawie ustaw, rozporządzeń, zarządzeń lub innych regulacji formalno-prawnych dedykowanych dla nich. Regulacje te tworzone były i są na różnych etapach rozwoju kraju, w związku z czym powszechna jest sytuacja nakładania się kompetencji albo, co gorsze niewypełnienia pełnego obszaru potrzeb.

Nie zmienia tej postaci rzeczy fakt istnienia podsystemów reagowania, takich jak Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy Województwa Pomorskiego. Podsystemy obejmują ograniczoną liczbę wyżej określonych podmiotów, co nie gwarantuje pełnego zespolenia i integracji.

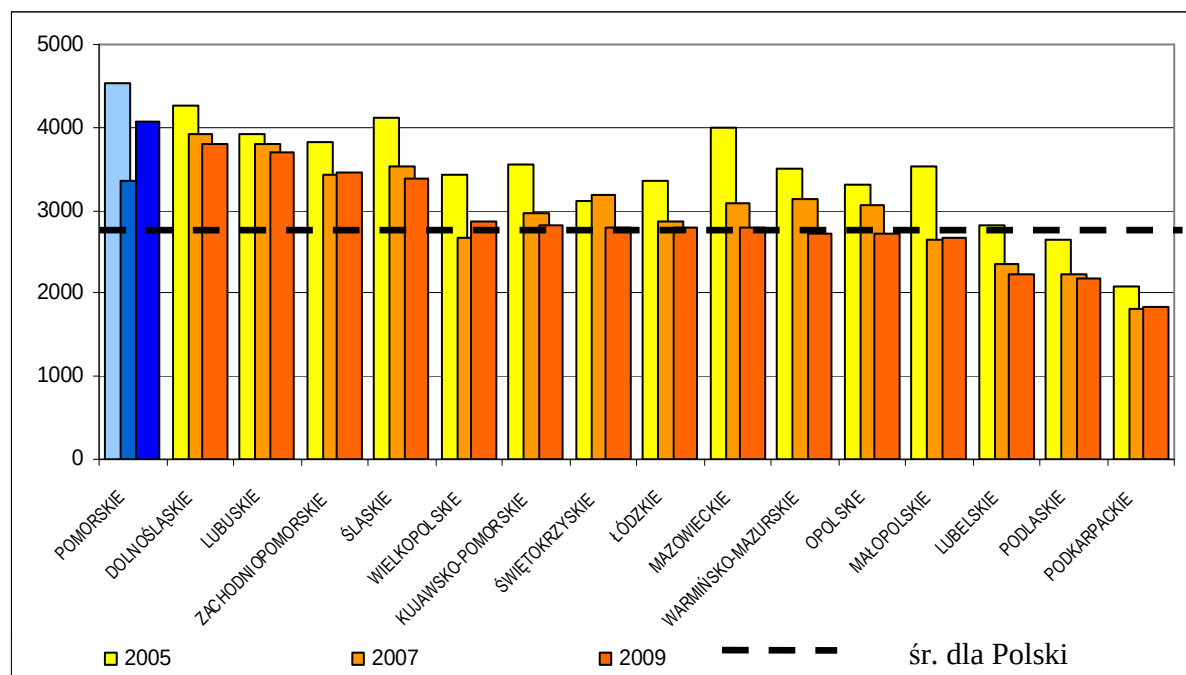
System regulacji formalno-prawnych nie rozwiązuje całości problemów. Stąd też inicjatywa stworzenia Regionalnego Zintegrowanego Systemu Ratownictwa Województwa Pomorskiego, które ma być rozwiązaniem złagodzenia skutków wyżej przedstawionego stanu i jednocześnie jest sposobem zwiększenia poziomu bezpieczeństwa mieszkańcom i osobom przebywającym w regionie.

3.6.2. Przestępczość

Województwo pomorskie pod względem liczby stwierdzonych przestępstw na 100 tys. mieszkańców plasuje się na pierwszym miejscu (4069 przestępstw w 2009 r.) wśród województw, jednocześnie przekraczając wyraźnie średnią dla kraju (2960). Jednak w okresie 2005-2009 wskaźnik ten zmniejszył się (z poziomu 4529 w 2005 r.).

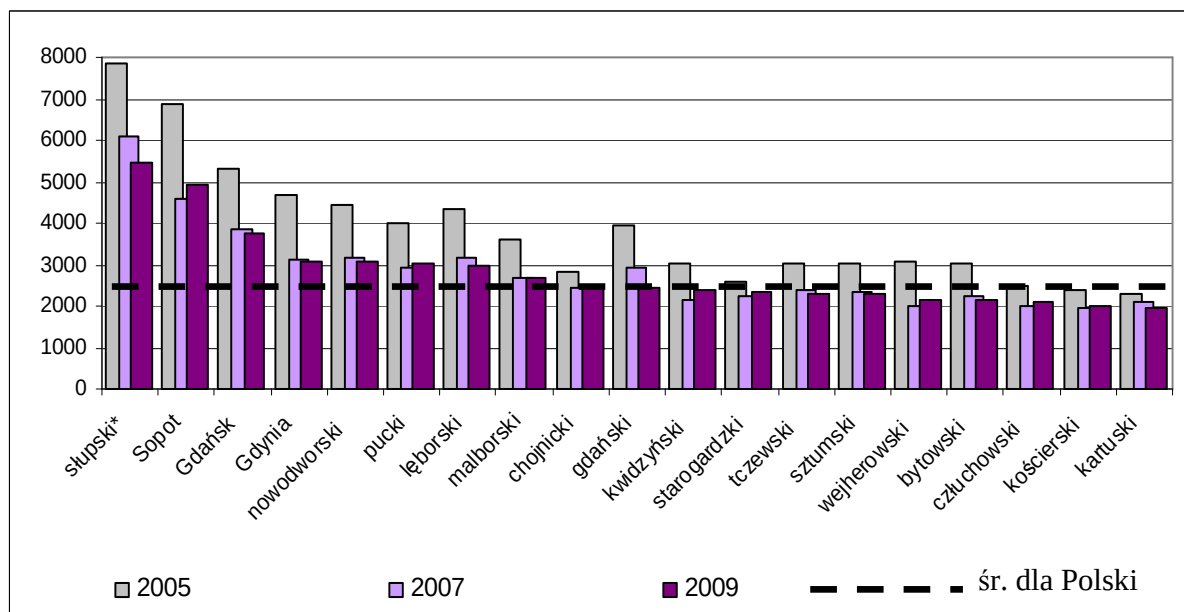
Ryc.107. Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach na 100 tys. osób wg województw w latach 2005-2009

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

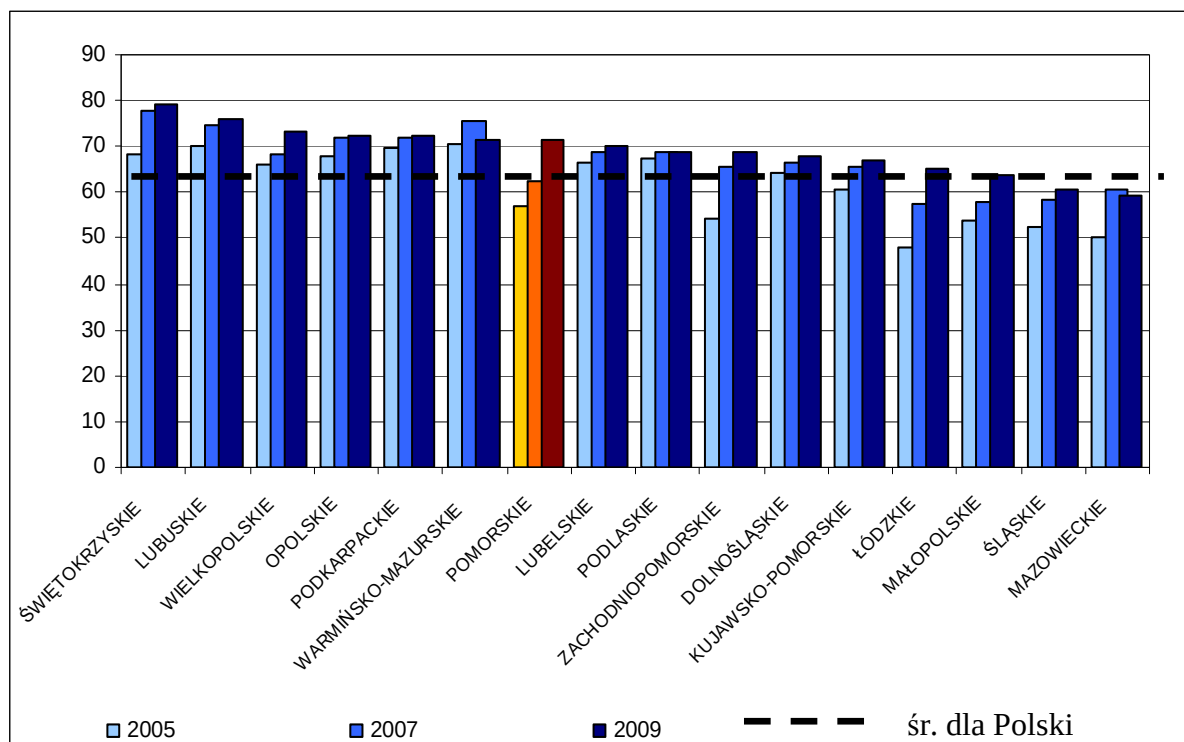
W układzie powiatowym liczba popełnionych przestępstw w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców w okresie 2005-2009 zmniejszyła się w każdej analizowanej jednostce, w największym stopniu w powiatach, które charakteryzowały się najwyższymi wskaźnikami w 2005 r. (powiat słupski z miastem Słupsk, Sopot, Gdańsk, Gdynia, nowodworski, lęborski, gdański). Najwyższym poziomem popełnionych przestępstw na 100 tys. mieszkańców odznaczał się w 2009 r. powiat słupski (łącznie z miastem Słupsk). Również Sopot i Gdańsk lokowały się wyraźnie powyżej średniej dla województwa pod względem popełnionych przestępstw. Z kolei powiat kartuski, kościerski, człuchowski, bytowski i wejherowski należą do powiatów względnie bezpiecznych na tle województwa.

Ryc.108. Liczba popełnionych przestępstw w przeliczeniu na 100 tys. osób w powiatach województwa pomorskiego w latach 2005-2009
Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Do roku 2008 wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw był w Pomorskiem jednym z najniższych w Polsce. Sytuacja ta zmieniła się na korzyść w 2009 r. kiedy odnotowano wzrost wskaźnika o 7,9 p.p. w stosunku do roku poprzedniego (do 71,5%; wobec 67,1% w Polsce). Dzięki wzrostowi wskaźnika w okresie 2005-2009, województwo pomorskie sytuuje się w grupie regionów o wyższym niż średnio w kraju poziomie wykrywalności sprawców przestępstw (7. miejsce w kraju).

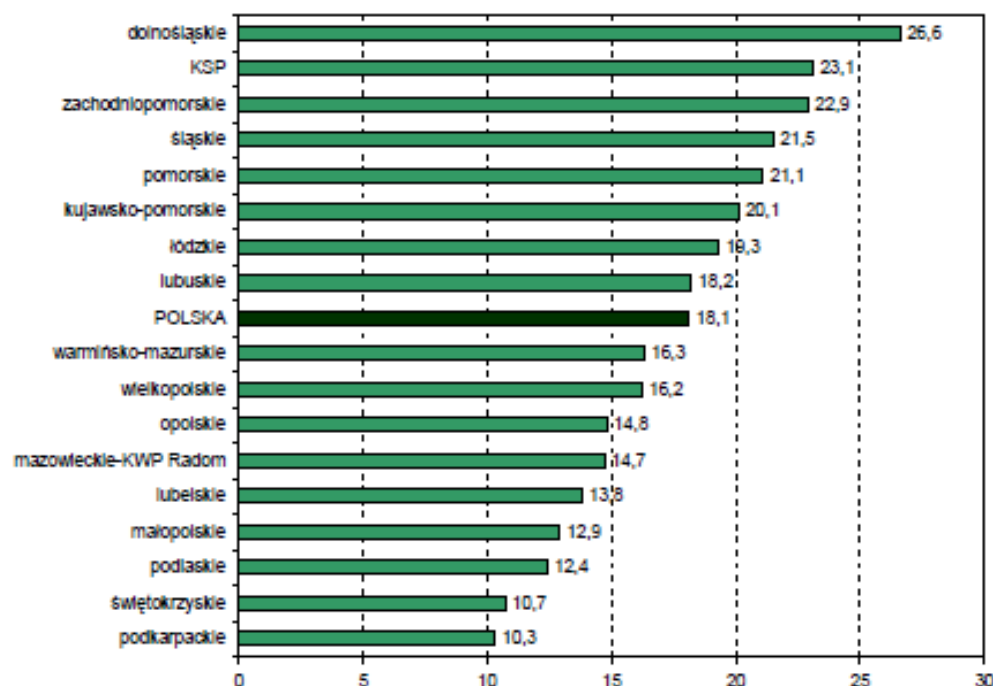
Ryc.109. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw wg województw w latach 2005-2009
Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Na podstawie wyników Polskiego Badania Przestępczość (z kolejnych trzech tur z lat 2007-2009) wynika, że zagrożenie przestępczością w województwie pomorskim jest duże, ogólny współczynnik wiktylizacji kształtuje się powyżej średniej dla Polski i lokuje pomorskie na 5. miejscu wśród pozostałych regionów kraju (21,1% – pomorskie; 18,1% – Polska).

Ryc.110. Ogólny współczynnik wiktylizacji wg województw w 2009 r.

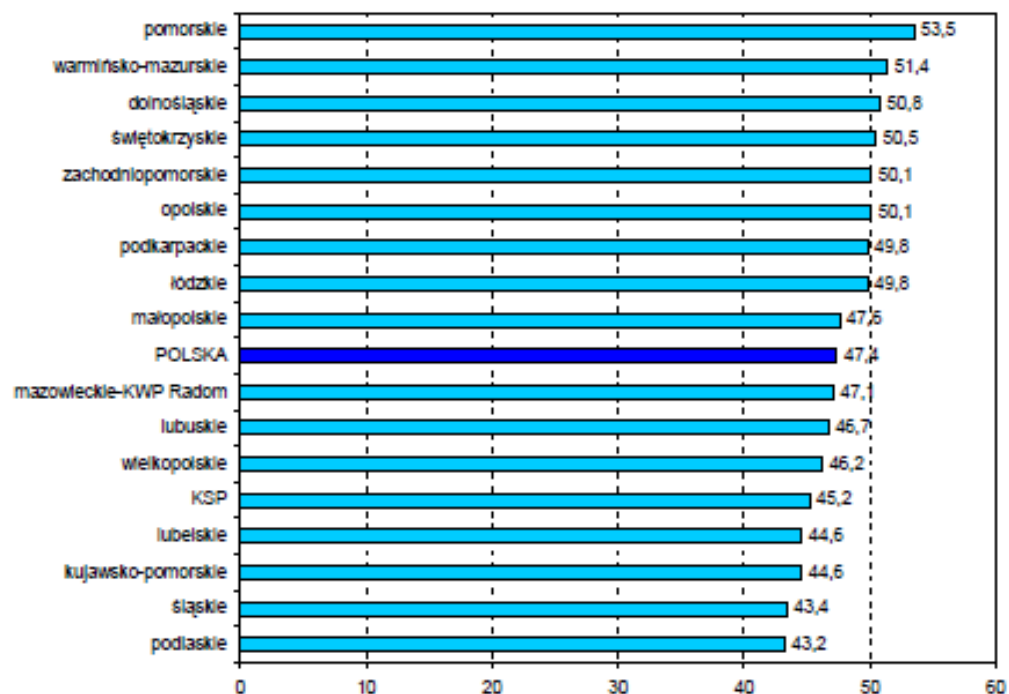
Źródło: Polskie Badanie Przestępczości 2007-2009, Siemaszko A.

Przy jednym z najwyższych współczynników wiktylizacji, województwo pomorskie jest jednocześnie regionem, który charakteryzuje się najwyższym w skali kraju wskaźnikiem zgłoszeń (53,5%; wobec 47,4% w Polsce).

Ryc.111. Ogólny współczynnik zgłoszeń wg województw w 2009 r.

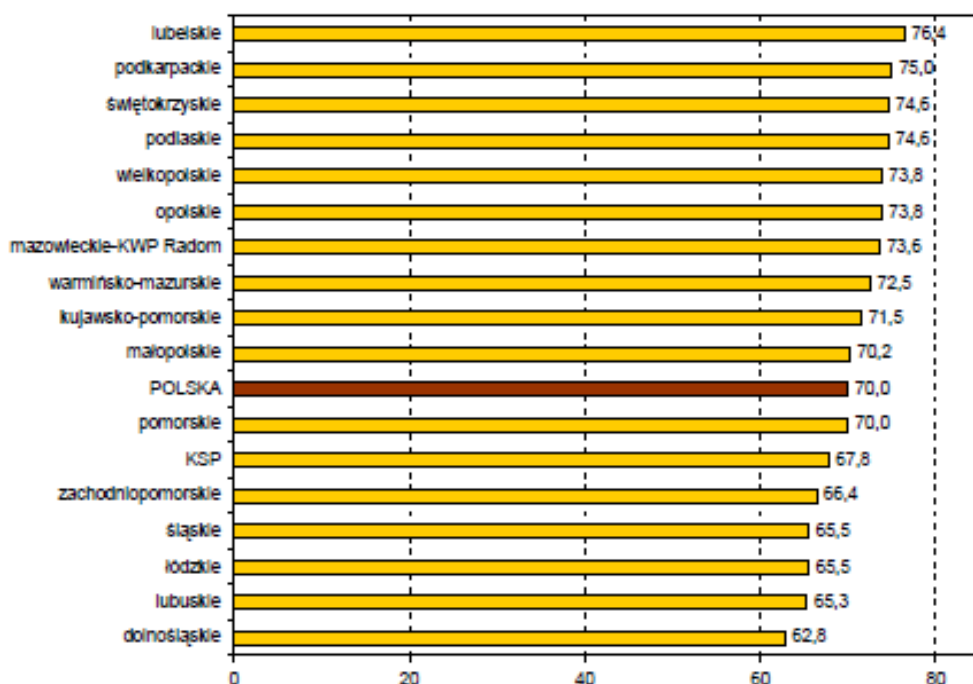
Źródło: Polskie Badanie Przestępczości 2007-2009, Siemaszko A.

Zagrożenie pobiciem jest w województwie pomorskim najwyższe w kraju (3,0% wobec 2,0% w Polsce). Pomorskie cechuje się także wyższym niż średnio w kraju nasileniem rozbojów (3,9% wobec 3,5% w Polsce) oraz włamań (6,0% wobec 5,6% w Polsce). Ryzyko utraty samochodu w wyniku kradzieży w regionie kształtuje się na poziomie średniej dla kraju (0,4%).

Ryc.112. Skuteczność pracy policji wg województw w 2009 r.

Źródło: Polskie Badanie Przeszłości 2007-2009, Siemaszko A.

Pozytywnie pracę policji ocenia w województwie pomorskim 70% respondentów, co sytuuje region na równi ze średnią dla kraju. Częste widywanie patroli policyjnych deklaruje blisko 45% mieszkańców regionu (wobec 41,8% w Polsce).

3.7. Kultura

W województwie pomorskim instytucje kultury, stanowiące infrastrukturę społeczną o znaczeniu ponadlokalnym, to przede wszystkim: muzea, teatry, sale koncertowe, centra kultury, galerie, zespoły kin i filie biblioteki wojewódzkiej oraz biblioteki powiatowe i miejskie. Dostępność do instytucji kultury, a także stopień korzystania z nich wykazuje znaczne zróżnicowanie między miastem a wsią. W 2009 r. instytucje prezentacji kultury i sztuki o znaczeniu ponadlokalnym reprezentowały:

- ❖ sale koncertowe, w tym *Polska Filharmonia Bałtycka im. Fryderyka Chopina* w Gdańsku, posiadająca swoją siedzibę w Centrum Muzyczno-Kongresowym na Ołowiance, *Opera Leśna* w Sopocie, sala koncertowa *Akademii Muzycznej* w Gdańsku;
- ❖ teatry (w tym 5 dramatycznych, 2 lalkowe, 1 muzyczny i 1 operowy) zlokalizowane w Trójmieście i w Słupsku – do najważniejszych należą: *Państwowy Teatr Wybrzeże* w Gdańsku, *Państwowa Opera Bałtycka* w Gdańsku, *Teatr Muzyczny im. Danuty Baduszkowej* w Gdyni, *Teatr Miejski im. Witolda Gombrowicza* w Gdyni oraz *Nowy Teatr* w Słupsku;
- ❖ 59 placówek muzealnych zlokalizowanych przede wszystkim w Gdańsku i Gdyni – do najważniejszych należą: *Centralne Muzeum Morskie* w Gdańsku, *Muzeum Archeologiczne* w Gdańsku, *Muzeum Narodowe* w Gdańsku, *Muzeum Historyczne Miasta Gdańska*, *Muzeum Miasta Gdyni*, *Muzeum Zamkowe* w Malborku, *Muzeum Stutthof* w Sztutowie, *Muzeum Pomorza Środkowego* w Słupsku, *Muzeum Zachodnio-Kaszubskie* w Bytowie, *Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej* w Wejherowie, *Muzeum Kaszubski Park Etnograficzny im. T. i I. Gulowskich* we Wdzydzach Kiszewskich (gm. Kościerzyna), *Muzeum Wisły* w Tczewie;

a także doskonale funkcjonujące oddziały w/w muzeów (*Muzeum Narodowe* w Gdańsku: Oddział Sztuki Dawnej, *Muzeum Sztuki Nowoczesnej* w Pałacu Opatów, *Muzeum Etnograficzne*, Oddział Zielona Brama, *Muzeum Hymnu Narodowego* w Będolinie, *Muzeum Tradycji Szlacheckiej* w Waplewie Wielkim; *Centralne Muzeum Morskie*: Spichlerze na Ołowiance, statek-muzeum „*Sołdek*”, statek-muzeum „*Dar Pomorza*”, *Muzeum Wisły* w Tczewie; *Muzeum Archeologiczne*: oddziały w Gniewie i Centrum Edukacji Archeologicznej – Spichlerz Błękitny Baranek; *Muzeum Historyczne Miasta Gdańska*: Ratusz Głównego Miasta, Dwór Artusa, *Muzeum Bursztynu*, *Muzeum Poczty Polskiej*, *Twierdza Wisłoujście*; *Muzeum Pomorza*

Środkowego: Zamek Książąt Pomorskich, Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach i Zagroda Albrechta w Swołowie).

- ❖ inne obiekty muzealne np.: Okręt Muzeum Błyskawica w Gdyni (*Muzeum Marynarki Wojennej*);
- ❖ galerie i centra wystawiennicze: *Państwowa Galeria Sztuki* w Sopocie, *Bałtycka Galeria Sztuki Współczesnej* w Słupsku, dwa oddziały *Muzeum Narodowego* w Gdańsku: *Zielona Brama* i *Oddział Sztuki Nowoczesnej*, *Gdańska Galeria Miejska*, *Centrum Sztuki Współczesnej Łaźnia*, *Instytut Sztuki Wyspa*, *Centrum Wystawienniczo-Regionalne Dolnej Wisły* w Tczewie;
- ❖ domy i centra kultury, w tym m.in.: *Nadbałtyckie Centrum Kultury*, *Europejskie Centrum Solidarności*, *Gdański Archipelag Kultury*, *Klub Żak* w Gdańsku, *Centrum Kultury* w Gdyni, *Starogardzkie Centrum Kultury*, *Centrum Kultury i Sztuki* w Tczewie, *Centrum Wystawienniczo-Regionalne Dolnej Wisły* w Tczewie;
- ❖ 19 kin (w tym 4 multiplexy): w miastach powiatowych - Bytowie, Chojnicach, Człuchowie, Lęborku, Kwidzynie, Sztumie, Malborku i Starogardzie Gdańskim oraz w miejscowościach nadmorskich: Ustce, Władysławowie, Helu, Miastku. Dwa kina znajdują się w Słupsku. W Trójmieście, oprócz kilku kin posiadających jedną salę kinową, działają 4 multiplexy;
- ❖ biblioteki uczelni wyższych: *Uniwersytetu Gdańskiego* – o statusie Centralnej Biblioteki Morskiej, *Politechniki Gdańskiej* – największa naukowo-techniczna biblioteka w Północnej Polsce; *Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego* w Gdańsku, *Akademii Pomorskiej* w Słupsku oraz innych uczelni;
- ❖ biblioteki specjalistyczne instytucji naukowych, w tym *Biblioteka Gdańska PAN* oraz *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej* w Gdańsku z filiami w Chojnicach, Gdyni, Kościerzynie, Kwidzynie, Malborku, Nowym Dworze Gdańskim, Pruszcze Gdańskim, Pucku, Sopocie, Starogardzie Gdańskim, Sztumie, Tczewie i w Wejherowie, *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Słupsku* z filiami w Lęborku, Bytowie, Człuchowie i Miastku;
- ❖ poza bibliotekami uczelnianymi i specjalistycznymi instytutów naukowych w województwie w 2009 r. funkcjonowało 336 bibliotek publicznych wraz z filiami.

Szerokie możliwości uczestnictwa w kulturze oferują instytucje prowadzące profesjonalną działalność widowiskową, tj. teatry, instytucje muzyczne i rozrywkowe. W 2009 r. w regionie funkcjonowało 13 teatrów i instytucji muzycznych (o 2 mniej niż w roku 2005) z 5 tys. miejsc na widowni (o 8,6% mniej niż w 2005 r.). Przy czym warto zauważyć, że 10 z nich (tj. 77%) było przystosowanych do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (w kraju jedynie 65%). Liczba przedstawień i koncertów zmalała w stosunku do 2005 r. o 270 (8,5%), a liczba widzów i słuchaczy wzrosła o 71,3 tys. osób (10,3%). Wzrosła frekwencja na 1 przedstawienie – z 218 osób w 2005 r. do 263 osób w 2009 r. (Polska – 207). Liczba przedstawień i koncertów przypadająca w ciągu roku na 1 instytucję artystyczną wzrosła w stosunku do 2005 r. (z 211 do 223), dla porównania w Polsce w 2009 r. było to średnio 298. Coraz wyższą frekwencję⁷⁰ odnotowuje m.in. *Państwowy Teatr Wybrzeże* (w roku 2009 wyniosła ona 72 512 osób - 74,8%) i *Państwowa Opera Bałtycka* w Gdańsku – (wzrost z 71,53% w roku 2005 do 80,2% - 44 945 osób). Warto również dodać, że *Państwowy Teatr Wybrzeże*, korzystając z nowych tendencji pojawiających się w sztuce teatralnej przekształca się w nowoczesny teatr wielosceniczny. *Państwowa Opera Bałtycka* prowadzi z kolei aktywną działalność edukacyjną, w tym: spektakle dla dzieci i młodzieży, zajęcia baletowe dla dzieci, lekcje operowe, warsztaty tańca, warsztaty scenograficzne dla studentów ASP. Podobnie wzrosła frekwencja w *Polskiej Filharmonii Bałtyckiej im. F. Chopina* w Gdańsku (w 2009 roku wyniosła 98% w Sali Koncertowej i 89% w Sali Kameralnej). Ważną częścią działalności PFB jest także działalność pozamuzyczna (kongresy, spotkania, wystawy itp.) np. *Areopag Gdański*. Nowa siedziba PFB – Centrum Muzyczno-Kongresowe na Ołowiance, posiada doskonałe warunki do prezentowania dzieł muzycznych, co pozwala na organizowanie koncertów na najwyższym światowym poziomie. Wysoką frekwencją cieszy się również *Teatr Muzyczny im. D. Baduszkowej* w Gdyni (91,3% - duża scena). Również ta placówka prowadzi działalność edukacyjną – *Teatr Junior*.

Podobnie jak w Polsce, w województwie pomorskim w latach 2005-2009 nastąpił wzrost liczby muzeów. W 2009 r. w regionie funkcjonowało 59 muzeów (w 2005 r. było to o 7 placówek mniej) pełniących istotną rolę w ukazywaniu historii i tradycji oraz upowszechnianiu kultury, spośród których

⁷⁰ miejsca sprzedane

najliczniejszą grupę stanowiły muzea regionalne – 12, muzea historyczne – 11, muzea artystyczne⁷¹ – 7 oraz muzea etnograficzne – 6. Jedynie 22 spośród muzeów województwa pomorskiego to instytucje przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (37% – w Polsce 31%), w 2005 r. było ich jeszcze mniej – tylko 12. Muzea i wystawy muzealne odwiedziło 1 792 tys. osób, tj. o 6,9% mniej niż w roku 2005, w tym 364 tys. młodzieży szkolnej w zorganizowanych grupach. Największym powodzeniem wśród zwiedzających w 2009 r. cieszyły się muzea o profilu historycznym (289,8 tys. zwiedzających), etnograficznym (156,3 tys. zwiedzających) i regionalnym (154,9 tys. zwiedzających). W 2009 r. zaprezentowano 334 wystawy. W ramach prowadzonej działalności oświatowej muzea zorganizowały 4,3 tys. odczytów i lekcji muzealnych oraz zaprezentowały 2 tys. seansów filmowych dla zwiedzających. Szczególnie warto wyróżnić działalność edukacyjną prowadzoną przez *Muzeum Narodowe* w Gdańsku, w tym wykłady i prelekcje, lekcje muzealne, warsztaty i projekty edukacyjne, *Studium Fotografii Artystycznej*. Ponadto należy wspomnieć, iż Muzeum kilkakrotnie otrzymywało nagrody Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego np. w 2007 r. II nagrodę w dziedzinie wystaw sztuki w konkursie na najważniejsze wydarzenie muzealne roku – *Sybilla 2006* – za wystawę *Klejnot w koronie Rzeczypospolitej*, z kolei w 2008 r. została nagrodzona I nagrodą w konkursie *Sybilla 2007* za wystawę *Mennonici na Żuławach* i II nagrodą za program edukacyjny *Poznajemy świat sztuki*. Ponadto w MNG organizowane są koncerty, konferencje naukowe, czy akcja *Noc w Muzeum* (8.500 widzów w 2008 r.). Ważną działalność edukacyjną prowadzi również *Muzeum Archeologiczne* w Gdańsku, *Muzeum – Kaszubki Park Etnograficzny* we Wdzydzach Kiszewskich, *Muzeum Pomorza Środkowego* w Słupsku, czy *Muzeum Zachodnio-Kaszubskie* w Bytowie. Jednym z ważniejszych wydarzeń w ostatnich kilku latach było także otwarcie *Centrum Edukacji Archeologicznej Błękitny Lew* w spichlerzu *Błękitny Baranek*.

Ofertę muzeów uzupełniały instytucje zajmujące się wystawiennictwem, prezentujące głównie dzieła sztuki współczesnej, tj. 20 galerii i salonów sztuki⁷². Liczba tych instytucji, podobnie jak w kraju, wzrosła w porównaniu do roku 2005, kiedy to w regionie funkcjonowało ich 13. Jedynie w ośmiu powiatach w regionie (Gdańsk, Gdynia, Sopot, Słupsk, powiat sztumski, tczewski, wejherowski i kartuski) działają galerie i salony sztuki, najwięcej oczywiście występuje w Trójmieście. Zwiększyła się liczba wystaw oraz liczba osób odwiedzających. W 2009 r. galerie i salony sztuki zaprezentowały 223 wystawy (o 40% więcej niż w 2005 r.), które odwiedziło 149,3 tys. osób (o 20,9% więcej niż w roku 2005). Pozytywne tendencje rozwoju wystawiennictwa zostały spotęgowane dzięki otwarciu nowej przestrzeni wystawienniczej w odrestaurowanej *Zielonej Bramie* w Gdańsku (Oddział *Muzeum Narodowego* w Gdańsku) oraz dzięki otwarciu *Gdańskiej Galerii Miejskiej*. Warto wyróżnić także działalność *Bałtyckiej Galerii Sztuki Współczesnej* w Słupsku, prowadzącej obok działalności wystawienniczej, aktywną działalność edukacyjną: konkursy, warsztaty plastyczne, wystawy edukacyjne, lekcje o sztuce, spotkania autorskie itd. (łącznie ponad 4200 uczestników w 2009 r.).

Aktywnie działają w województwie również niektóre domy i centra kultury. Doskonałym przykładem jest *Nadbałtyckie Centrum Kultury* w Gdańsku, zajmujące się organizowaniem i prowadzeniem współpracy kulturalnej województwa z innymi państwami, w szczególności państwami basenu Morza Bałtyckiego. *NCK* organizuje liczne wystawy, imprezy muzyczne, spektakle, wykłady popularno-naukowe i konferencje. W 2010 roku włączyło się również aktywnie w obchody Roku Chopinowskiego.

Według stanu na koniec 2009 r. w województwie pomorskim działalność prowadziło 19 kin (o 3 mniej niż w roku 2005) dysponujące 13,3 tys. miejscami na widowni (spadek o 9% w stosunku do 2005 r.). Warto tutaj dodać, że w tym samym czasie w Polsce liczba kin zmniejszyła się o 88, tj. o 16,4 %. Z 19 kin w regionie 13 było przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (68%). W ciągu 2009 r. odbyło się 83,2 tys. seansów filmowych (wzrost o 6,9%), z udziałem 2857,3 tys. widzów. Liczba widzów zwiększyła się o 33%, a przeciętna frekwencja na 1 seansie wzrosła w porównaniu z rokiem 2005 z 28 do 34 osób (w kraju wartość ta wynosi średnio 27 osób).

W 2009 r. najliczniejszą grupę instytucji kultury w województwie stanowiły biblioteki publiczne wraz z filiami, których liczba wyniosła 336 (z czego 58,9% znajdowało się na wsi), w roku 2005 było ich dla porównania 346. Rośnie natomiast liczba bibliotek przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, w 2009 r. stanowiły one 30% wszystkich placówek (21,4% w roku 2005). Biblioteki publiczne wyposażone w komputery stanowiły 79,8% ogółu bibliotek i znajdowało się w nich 1460 komputerów, z których 47,7% dostępnych było dla czytelników. Zmniejszyła się również liczba

⁷¹ muzea gromadzące zbiory z dziedziny malarstwa, grafiki, rzeźby, sztuki zdobniczej (rzemiosła artystycznego) i muzea wnętrz – eksponujące zbiory z dziedziny sztuki i kultury materialnej w formie urządzonych wnętrz mieszkalnych

⁷² galerie państwowe i samorządowe oraz inne galerie i salony sztuki (nie uwzględniono galerii i salonów sztuki, które są oddziałami muzealnymi, ani jednostek, które zajmują się handlem dziełami sztuki, nie prowadząc przy tym działalności wystawienniczej)

punktów bibliotecznych do 97 w 2009 r., w tym 66,0% z nich funkcjonowało na wsi. W związku ze stałym zmniejszaniem się zainteresowania bibliotekami (stałe zmniejsza się liczba czytelników i wypożyczeń) oraz zmniejszaniem się ich liczby rośnie liczba ludności przypadającej na 1 placówkę biblioteczną. Podobnie jak w kraju, w województwie pomorskim liczba ta stale wzrasta, przy czym w 2009 r. było to 5150 (średnia dla Polski wyniosła jedynie 3871). A więc w tym sensie dostępność do placówek bibliotecznych w regionie stale się pogarsza i jest gorsza niż średnio w kraju. W przypadku działalności bibliotek również można zauważyć wzrost jakości oferty kulturalnej, czego nie odzwierciedlają statystyki. Przykładem może być *Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku*, prowadząca oprócz standardowej działalności również działalność promocyjną w tym np. liczne spotkania autorskie, festiwale, wystawy. W 2006 r. otwarto Pracownię Komiksową, która od początku działalności cieszy się dużą popularnością. W 2008 r. działalność rozpoczęło Amerykańskie Centrum Informacji i Kultury – *American Corner* (trzecia tego typu placówka w Polsce). Aktywnie działa również Ośrodek Informacji Prawnej i Gospodarczej, powstają centra informacji o pracy w ramach projektu *Blżej pracy*. Warto również wspomnieć, iż dla rozwoju funkcji kulturalnej południowej części województwa utworzono w Chojnicach Książnicę wraz z nowoczesną mediateką.

Oprócz instytucji kultury oferujących różne formy uczestnictwa w kulturze ogromną rolę odgrywają te, które angażują dzieci, młodzież i dorosłych do uczestnictwa bardziej aktywnego, kreatywnego. Warto tutaj wspomnieć, iż województwo pomorskie należy do tych regionów Polski, w których w ostatnich latach doszło do największego wzrostu liczby domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic oraz liczby organizowanych imprez artystycznych⁷³. W 2009 r. w województwie pomorskim działało 226 instytucji kultury (o 2 mniej niż w roku 2005), w tym 44 domy kultury, 71 ośrodków kultury, 28 klubów i 83 świetlice. Placówki te łącznie zorganizowały około 12 tys. różnorodnych imprez (w roku 2005 była to porównywalna liczba), dla 1384,3 tys. uczestników (o 2,1% więcej)⁷⁴. Liczba kół i klubów w porównaniu z 2005 r. zwiększyła się o 6 (1,2%), a liczba ich członków spadała o 1%. Działalność prowadziło 700 zespołów artystycznych (o 12 więcej), do których należało 9,6 tys. członków (w tym 5,3 tys. dzieci i młodzieży w wieku do 15 lat), tj. o 5,9% mniej w porównaniu do roku 2005.

W związku z powyższym należy stwierdzić, iż od kilku lat w województwie stale poprawia się dostęp do usług kultury, swoją propozycję oferty kulturalnej przedstawia coraz więcej instytucji. Wyjątek stanowi dostęp do oferty bibliotek, ale jest to szczególna sytuacja, spowodowana coraz mniejszym zainteresowaniem społeczeństwa tą formą instytucji kultury. Stale zwiększa się także udział instytucji dostępnych dla osób niepełnosprawnych.

Prezentowane powyżej dane statystyczne pokazują znaczący, ale nie jedyny aspekt zjawiska, jakie nad wyraz szeroko określa się mianem „kultury”. Liczby pokazują, ile obiektów istnieje w województwie, jaki odsetek mieszkańców uczestniczy w życiu kulturalnym w różnych jego aspektach, wreszcie ile odbywa się premier, wystaw czy innych prezentacji. Dane te nie pokazują jednak najważniejszego chyba czynnika, jakiego doświadczają mieszkańcy regionu – czyli autentycznego, odczuwalnego wzrostu jakości dóbr kultury, wzrostu poziomu artystycznego, przede wszystkim w sferze kultury instytucjonalnej. Oddane do użytkowania, a zrealizowane dzięki funduszom unijnym, a także środkom samorządowym inwestycje w nowe i rewaloryzowane obiekty kultury, pozwoliły na stworzenie nowej jakościowo oferty artystycznej. *Centrum Edukacji Archeologicznej* w zaadaptowanym na nowe cele spichlerzu *Błękitny Baranek* – Oddział *Muzeum Archeologicznego* – jest przykładem nowoczesnego spojrzenia na muzealnictwo, a zwłaszcza na działalność edukacyjną, jaką prowadzi muzeum. W podobny sposób działa Oddział *Muzeum Pomorza Środkowego* – muzealna *Zagroda Albrechta* w Swołowie. Inne przykłady to *Zielona Brama*, czy *Muzeum Tradycji Szlacheckiej* w Waplewie Wielkim. Można wręcz mówić o powstawaniu nowoczesnego modelu muzealnictwa. Niezwykle ważną kwestią są również coraz ambitniejsze zamierzenia instytucji kultury, które realizują projekty na poziomie co najmniej krajowym, a często międzynarodowym. Świadczą o tym chociażby wystawy w *Muzeum Narodowym*, spektakle *Państwowej Opery Bałtyckiej* w Gdańsku, czy znakomite koncerty w *Polskiej Filharmonii Bałtyckiej im. Fryderyka Chopina* w Gdańsku. Ponadto coraz więcej festiwali na stałe zaistniało na mapie artystycznej kraju i Europy. Wydarzenia te często mają charakter imprez cyklicznych i organizowane są przez kilka różnych podmiotów. Mają one istotny wpływ na wzrost atrakcyjności turystycznej regionu, a także na jego pozytywny wizerunek. Najważniejsze to: *Festiwal Polskich Filmów Fabularnych* (Gdynia), *Open'er Festival* (Gdynia), *Festiwal Szekspirowski* (Gdańsk), *Solidarity of Arts* (Gdańsk), *Międzynarodowy Festiwal Teatrów Plenerowych i Ulicznych „FETA”* (Gdańsk), *Międzynarodowy Festiwal Działań Teatralnych i Plastycznych „Zdarzenia”* (Tczew), *Lato Teatralne* (Sopot), *Gdański Festiwal Muzyczny*, *Gdyńska Nagroda Literacka*, *Europejski Poeta Wolności*

⁷³ Rozwój regionalny w Polsce, Raport 2009, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2009 r.

⁷⁴ Kultura w województwie pomorskim w 2009 r., WUS, Gdańsk, 2010 r.

(Gdańsk), *Festiwal Pianistyki* (Słupsk), czy festiwale organowe w kilku miastach województwa. O tym, jak ewoluuje oferta artystyczna świadczą informacje i recenzje w ogólnopolskich i coraz częściej zagranicznych mediach, czy goście uprawiający tak zwaną „turystykę kulturową”.

Nie należy jednak zapominać, że charakterystyczna dla większości instytucji kultury w województwie, w szczególności na wsi i w małych miastach, jest dekapitalizacja ich substancji materialnej i wyposażenia. Wymagają one remontów, często kapitalnych i nowego wyposażenia. W lepszej sytuacji są instytucje kultury podległe samorządowi województwa lub resortowi kultury i samorządom dużych miast.

W wyniku reformy samorządowej Samorząd Województwa Pomorskiego przejął do prowadzenia 11 instytucji (*Wojewódzką Bibliotekę Publiczną* Iod 2003 roku *Wojewódzką Miejską Bibliotekę Publiczną*), muzea: *Muzeum Narodowe* i *Muzeum Archeologiczne* w Gdańsku, *Muzeum Pomorza Środkowego* w Słupsku, *Muzeum Zachodnio-Kaszubskie* w Bytowie oraz *Kaszubski Park Etnograficzny* we Wdzydzach Kiszewskich; teatry: *Państwowy Teatr Wybrzeże* w Gdańsku oraz *Teatr Muzyczny* w Gdyni; *Państwową Operę Bałtycką* oraz *Polską Filharmonię Bałtycką* w Gdańsku, a także *Nadbałtyckie Centrum Kultury*). Od 2000 roku SWP jest także organizatorem w stosunku do *Bałtyckiej Galerii Sztuki Współczesnej* w Słupsku. Samorząd podpisał także umowę o wspólnym finansowaniu *Polskiej Filharmonii Kameralnej* w Sopocie oraz od 2002 roku o wspólnym prowadzeniu i finansowaniu *Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej* w Wejherowie. Nowością jest prowadzenie wspólnych instytucji kultury z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na mocy podpisanych umów od 2006 roku dotyczy to *Muzeum Narodowego* w Gdańsku oraz *Państwowego Teatru Wybrzeże* w Gdańsku. Zwiększa to nie tylko prestiż instytucji, ale owocuje wymiernym skutkiem finansowym. Wzrost wydatków na kulturę w roku 2009 w porównaniu do roku 2002 wynosi blisko 270%. Oprócz tego na działalność i inwestycje pozyskiwane są środki w ramach Programów Operacyjnych MKiDN oraz funduszy unijnych.

Tabl.7. Środki samorządowe przeznaczone na działalność bieżącą instytucji kultury w latach 2002-2009.
Źródło: Departament Kultury UMWP.

Rok	Kwota w zł	Wskaźnik wzrostu (do roku 2005)
2005	37 518 442	-
2006	39 429 620	141%
2007	45 043 480	161%
2008	55 023 559	197%
2009	64 121 000	229%

Sztandarową pozycję wśród inwestycji kulturalnych stanowiła budowa *Gdańskiego Centrum Muzycznego – Kongresowego* - nowego gmachu *Polskiej Filharmonii Bałtyckiej* na wyspie Ołowianka. Ponadto najważniejszymi działaniami inwestycyjnymi były: rewitalizacja *Zielonej Bramy*, w której utworzono Oddział *Muzeum Narodowego*; modernizacja budynku, wyposażenie, rewitalizacja zespołu pofranciszkańskiego (gmach główny *Muzeum Narodowego*); rozbudowa bazy turystycznej w Będominie (Oddział *Muzeum Narodowego*); modernizację widowni w *Państwowym Teatrze Wybrzeże* (oraz przebudowa kina Bałtyk na *Teatr Kameralny* w Sopocie), *Teatrze Muzycznym* i *Państwowej Operze Bałtyckiej* (oraz foyer Opery i termomodernizacja budynku); modernizacja budynku *Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej*; prace adaptacyjne przy spichlerzu *Błękitny Lew* (Otwarcie Nowego Oddziału *Muzeum Archeologicznego – Spichlerz Błękitny Lew*) i skansenie *Grodzisko* (*Muzeum Archeologiczne* - projekt realizowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013); budowa sektora wejściowego w skansenie wdzydzkim (*Muzeum – Kaszubski Park Etnograficzny*); odnowienie *Ratusza Staromiejskiego* oraz prace restauracyjne w centrum św. Jana (*Nadbałtyckie Centrum Kultury* - projekt realizowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013); otwarcie nowego Oddziału *Muzeum Pomorza Środkowego – Zagroda Albrechta* w Swołowie (*Muzeum Pomorza Środkowego* w Słupsku – projekt zrealizowany w ramach ZPORR, w latach 2009-2013 realizowany jest II etap projektu w ramach RPO WP).

W 2007 roku podpisano umowę o utworzeniu i prowadzeniu wspólnej instytucji kultury pod nazwą *Europejskie Centrum Solidarności* między Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Gminą Miasta

Gdańsk, Województwem Pomorskim, Niezależnym Samorządnym Związkiem Zawodowym „Solidarność” i Fundacją Centrum Solidarności, a na początku 2008 roku nastąpiło podpisanie umowy powołującej *Gdański Teatr Szekspirowski* – miejską instytucję kultury, której współorganizatorem jest Samorząd Województwa Pomorskiego. Samorządowi Województwa udało się również doprowadzić do podpisania umowy z Gminą Miasta Gdyni w sprawie prowadzenia jako wspólnej instytucji kultury *Teatru Muzycznego im. Danuty Baduszkowej* w Gdyni, na podstawie której Teatr jest współfinansowany przez Gdynię.

Ochrona zabytków

Dążąc do poprawy stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Sejmik Województwa Pomorskiego rozszerzył spektrum działań o zadanie wspomagające ochronę zabytków województwa pomorskiego poprzez dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru. W latach 2007-2009 przeznaczono na realizację tego typu projektów 6 866 439 zł.

Nagrody Marszałka Województwa Pomorskiego

Nagrody Marszałka promują wiele cennych inicjatyw kulturalnych na obszarze województwa pomorskiego. Najważniejszą z nich stała się *Pomorska Nagroda Artystyczna* promująca osiągnięcia artystyczne w różnych dziedzinach sztuki oraz honorująca mecenasów życia kulturalnego. Znacznym prestiżem cieszy się *Nagroda Teatralna* przyznawana z okazji Międzynarodowego Dnia Teatru. Ponadto z budżetu województwa przekazywane są środki na nagrody w najważniejszych konkursach i festiwalach np.: *Festiwal Polskiego Radia i Teatru Telewizji Polskiej „Dwa Teatry”*; (współorganizacja Festiwalu); Międzynarodowy festiwal *Mundus Cantat*, Konkurs Fotograficzny *Foto Feta*, Pomorski Konkurs Fotografii Prasowej im. Zbigniewa Kosycarza *Gdańsk Press Photo*, Konkurs „*Pamiętajmy o Osieckiej*” w Sopocie; Konkurs wokalistów „*Integracja*” w Starogardzie Gdańskim; Festiwal Polskich Wideoklipów *Yach Film* w Gdańsku; *Ogólnopolski konkurs poetycki im. M. Aluchny-Emelianow* w Słupsku; *Pomorski konkurs poetycki im. Ks. J. St. Pasierba* w Pelplinie.

Stypendia twórcze

Samorząd corocznie ogłasza konkurs na stypendia dla twórców kultury. Pierwsza edycja konkursu odbyła się w roku 2002. Przyznano wówczas 14 stypendiów (na 67 wniosków) na łączną kwotę 50.000 zł. W związku z dużym zainteresowaniem artystów przewidzianą na realizację konkursu pulę zwiększono w 2009 roku do 350 000 zł.

Tabl.8. Środki samorządowe przeznaczone na stypendia dla twórców kultury.
Źródło: Departament Kultury UMWP

Rok	Kwota w zł	Wskaźnik wzrostu (do roku 2005)
2005	150 000	-
2006	196 000	130 %
2007	200 000	133 %
2008	298 000	198 %
2009	350 000	233 %

Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Współpraca z organizacjami pozarządowymi prowadzona jest przez Samorząd Województwa od 1999 roku. Od 2005 roku zasady współpracy z organizacjami zawierane są w corocznie uchwalanym Programie. Jedną z najważniejszych form takiej działalności jest dofinansowywanie znaczących imprez kulturalnych w ramach tzw. konkursu grantowego. Dał on początek wielu nowym inicjatywom oraz ugruntował kontynuację sprawdzonych przedsięwzięć, wśród których można wymienić np.: *Międzynarodowy Festiwal Szekspirowski* w Gdańsku, *Festiwal Pianistyki Polskiej* w Słupsku, międzynarodowe festiwale organowe w Oliwie, Pelplinie i Słupsku, *Festiwal Polskich Sztuk Współczesnych Raport*, *Międzynarodowy Festiwal Działań Teatralnych i Plastycznych „Zdarzenia”* - Tczew – Europa, *Polish Boogie Festiwal*, *Festiwal im. Johanna Gottlieba Goldberga*, *Komeda Jazz Festiwal*, festiwal młodych talentów *NIEMEN NON STOP*, *Festiwal Kultur Świata Globaltica*, *Festiwal Dobrego Humoru* w Gdańsku, *Międzynarodowy Festiwal Muzyki Gospel* w Osieku, *Ogólnopolski*

konkurs poetycki o laur „Czerwonej Róży”, czasopisma: „Autograf”, „Topos”, Międzynarodowy Festiwal Folkloru, Bytowska Watra, Festiwal Kultury Ukraińskiej.

Tabl.9. Środki samorządowe przeznaczone na współpracę w zakresie kultury z organizacjami pozarządowymi.
Źródło: Departament Kultury UMWP

Rok	Kwota w zł	Wskaźnik wzrostu (do roku 2005)
2005	984 000	-
2006	1 090 000	110 %
2007	1 172 000	119 %
2008	1 252 000	127 %
2009	1 500 000	152 %

3.8. Mieszkalnictwo

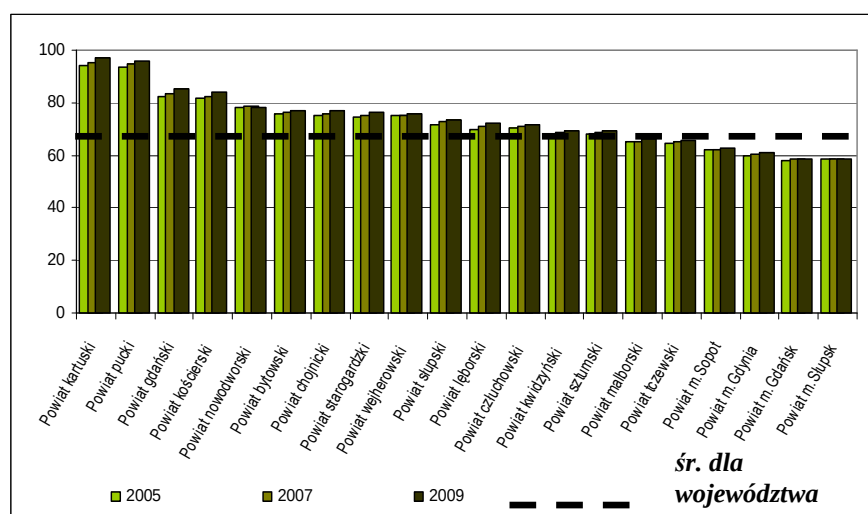
Zasoby mieszkaniowe województwa pomorskiego na koniec grudnia 2009 r. obejmowały 765,7 tys. mieszkań (o 6,4% więcej niż w 2005 r.) będących w posiadaniu spółdzielni mieszkaniowych, gmin, zakładów pracy (w tym Skarbu Państwa), товариств будownицтва społecznego, osób fizycznych i pozostałych podmiotów.

73,9% ogółu mieszkań znajdowało się w miastach. Dynamika przyrostu mieszkań w okresie 2005-2009 w miastach wyniosła 6,5% (wzrost liczby mieszkań o 34,7 tys.), a na terenach wiejskich 6,0% (przybyło 11,3 tys. mieszkań). Na wsi na 1 mieszkanie przypada więcej izb niż w mieście. Dysproporcje między miastem a wsią występują również w przypadku stopnia zaludnienia mieszkań (liczby osób na 1 mieszkanie). Mieszkania wiejskie są bardziej zaludnione niż mieszkania miejskie; w 2009 r. na 1 mieszkanie w miastach przypadało przeciętnie 2,61 osoby, natomiast na wsi – 3,76. W stosunku do 2005 r. przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w województwie pomorskim wzrosła o 1,4 m² do 69,3 m², przy czym w miastach i na wsi odpowiednio o 0,9 m² (do 62,7 m²) i 2,7 m² (do 87,8 m²).

Do powiatów, w których przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania jest wyraźnie największa, należy powiat kartuski (96,8 m²) i pucki (96,1 m²). Z kolei najmniejszymi powierzchniami użytkowymi mieszkania, poniżej średniej dla województwa, odznaczają się miasta na prawach powiatu: Gdańsk, Słupsk, Gdynia, Sopot, ale również powiat tczewski i malborski.

Ryc.113. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w powiatach województwa pomorskiego w latach 2005 i 2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDR GUS

Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania w 2009 r. zmniejszyła się w stosunku do 2005 r. o 3,8 m² i wyniosła 93,1 m². Było to przede wszystkim skutkiem spadku w budownictwie mieszkaniowym udziału budownictwa indywidualnego, w którym realizowane są mieszkania o największej powierzchni użytkowej. Spadła również przeciętna

powierzchnia mieszkań realizowanych w tej formie budownictwa (o 8,7 m² od 2005 r.). Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania realizowanego poza budownictwem indywidualnym wyniosła 64,0 m².

W 2009 r. 98,8% mieszkań w województwie posiadało instalację wodociągową, 94,7% ustęp splukiwany, 92,1% łazienkę, 82,3% centralne ogrzewanie, 56,1% gaz sieciowy. W okresie 2005-2009 odnotowano nieznaczny wzrost wskaźników w zakresie wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje, z wyjątkiem gazu sieciowego, który zmniejszył się o 2,0 pkt. proc.

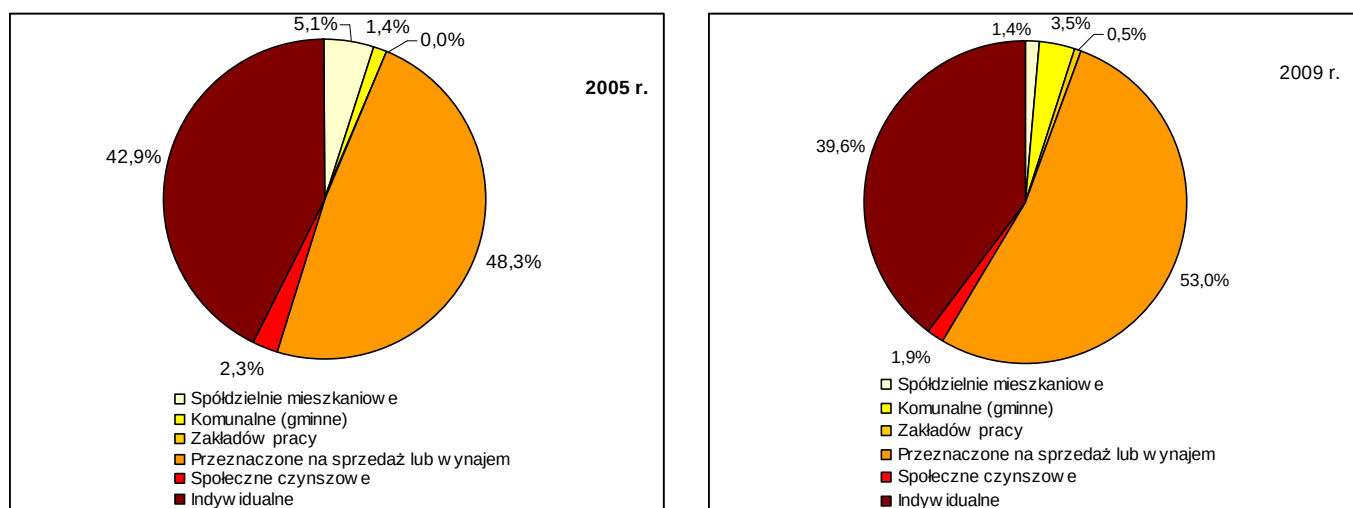
Pod budownictwo mieszkaniowe gminy przekazały inwestorom 146,1 ha gruntów (w tym pod budownictwo jednorodzinne – 90,8 ha). W 2009 r. użytkownikom lokali mieszkalnych wypłacono 316,8 tys. dodatków mieszkaniowych (w 2005 r. – 625,5 tys.) na kwotę 48,8 mln zł, co daje średnio 154,1 zł na 1 mieszkanie. Najwięcej wypłaconych dodatków odnotowano w lokalach gminnych, na łączną kwotę 21,6 mln zł (tj. 44,2% wszystkich dodatków).

W 2009 r. oddano do użytkowania 14,4 tys. mieszkań, tj. o 4,6 tys. więcej niż w 2005 r. Na wzrost liczby zrealizowanych mieszkań szczególnie duży wpływ miało zwiększenie się ilości mieszkań oddanych do użytkowania w budownictwie przeznaczonym na sprzedaż lub wynajem (wzrost o blisko 3,1 tys. mieszkań).

W strukturze mieszkań oddanych do użytkowania, wzrósł wyraźnie udział mieszkań przekazanych w budownictwie przeznaczonym na sprzedaż lub wynajem (o 4,7 pkt. proc. w stosunku do 2005 r.), kosztem przede wszystkim budownictwa indywidualnego (spadek o 3,3 pkt. proc.).

Ryc.114. Struktura mieszkań oddanych do użytkowania w 2005 r i 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Mieszkania w województwie pomorskim w 2009 r.”

W 2009 r. rozpoczęto budowę 11,8 tys. mieszkań, tj. o 2,5 tys. mieszkań więcej niż w 2005 r. W 2009r. wydano pozwolenia na budowę 14,1 tys. mieszkań (o 3,4 tys. więcej niż w 2005 r.) w 5,7 tys. nowych budynkach mieszkalnych, w tym 6,3 tys. mieszkań w budynkach realizowanych przez inwestorów indywidualnych.

Rozdział 4. Infrastruktura narzędziem DOSTĘPNOŚCI usług

4.1. System transportowy województwa pomorskiego

Na tle centralnych i południowych regionów Polski dostępność transportowa województwa pomorskiego jest niska. Wynika to z niskiej jakości techniczno-funkcjonalnej krajowej infrastruktury transportowej, a przede wszystkim z braku linii kolejowych wysokich prędkości i dróg szybkiego ruchu. Niezmiennie od 2006 roku województwo pomorskie zajmuje 11 miejsce w kraju⁷⁵ pod względem dostępności transportowej (w 2005 r. było to miejsce 12)⁷⁶. Ponadto Trójmiasto jest zaliczane do

⁷⁵ Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk, 2010 r.

⁷⁶ Rozwój regionalny w Polsce, Raport 2009, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2009 r.

ośrodków, których skomunikowanie z innymi regionami należy uznać za niewystarczające, o ile w najbliższym czasie nie zostaną poczynione niezbędne inwestycje infrastrukturalne. W szczególności, za barierę rozwojową uznaje się niewystarczające skomunikowanie z innymi dużymi miastami, którego warunkiem koniecznym jest w warunkach polskich podstawowa sieć autostrad i szybkich linii kolejowych. Szczególnie istotne jest stworzenie w pierwszej kolejności wydajnych połączeń transportowych z Warszawą⁷⁷.

Postępującą poprawę dostępności w powiązaniach międzynarodowych obserwuje się w wyniku systematycznego uruchamiania linii lotniczych z Gdańska do miast europejskich. Obecna poprawa dostępności jest wynikiem przede wszystkim dynamicznego rozwoju transportu powietrznego. Cechą wyróżniającą województwo pomorskie w skali kraju są przewozy morską żeglugą promową.

Z punktu widzenia dostępności województwa priorytetowa wydaje się przede wszystkim realizacja inwestycji drogowych i kolejowych w istniejących i planowanych europejskich korytarzach transportowych (nr IA Via Baltica, nr VI Północ – Południe i wschód – zachód – S6), które stanowią istotne elementy rozwoju sieci TEN-T. Szczególnie istotne jest dokończenie budowy autostrady A1 na całym jej odcinku oraz budowa i modernizacja dróg dojazdowych do autostrady. Drugim projektem transportowym o priorytetowym znaczeniu dla województwa jest modernizacja linii kolejowej E65 i CE65 (Gdynia – Tczew – Malbork – Iława – Warszawa).

Położenie województwa pomorskiego, rozwinięta gospodarka (w tym morska) oraz zróżnicowana sieć osadnicza sprawiają, że na system transportowy województwa składają się wszystkie występujące w Polsce rodzaje transportu lądowego, wodnego i powietrznego.

Przestrzenne rozmieszczenie infrastruktury transportowej jest silnie uwarunkowane strukturą osadniczą województwa. Obszar aglomeracji Trójmiasta od pozostałej części regionu różni się znacznie rodzajami, jak i gęstością sieci transportowych. Widoczna jest także mała spójność transportowa pomiędzy obszarami poszczególnych byłych województw, które weszły w skład województwa pomorskiego w 1999 roku.

Zróżnicowanie dostępności transportowej wewnątrz województwa objawia się zbyt długim czasem podróżowania pomiędzy zachodnimi i południowo-wschodnimi rejonami a aglomeracją trójmiejską, a także pomiędzy ośrodkami regionalnymi pierwszego rzędu a otaczającymi je powiatami. Prawie połowa powierzchni województwa charakteryzuje się średnim czasem dostępności do Gdańska wynoszącym ponad 90 minut. Czas dojazdu z ośrodków regionalnych, takich jak: Słupsk, Chojnice i Kwidzyn, wynosi ponad dwie godziny zarówno samochodem, jak i koleją. Jest to rezultatem niskiego standardu regionalnej infrastruktury transportowej oraz zatłoczenia w obszarze centralnym aglomeracji trójmiejskiej. W obszarze tym, stanowiącym główny węzeł transportowy regionu, następuje wydłużanie się czasu podróżowania pomiędzy jego rejonami (dzielnicami) i czasu dojazdu do portów morskich w Gdańsku i Gdyni⁷⁸.

W lądowych przewozach pasażerskich i towarowych zaznacza się dominacja transportu drogowego, pomimo stosunkowo powolnego rozwoju sieci drogowej. Wzrost poziomu motoryzacji w kraju i regionie spowodował zmniejszanie się udziału kolei, a w dużych miastach udziału transportu miejskiego w przewozach. Jedynie pasażerskie przewozy lotnicze charakteryzują się dynamicznym wzrostem, co ma wpływ na rozwój nowoczesnej infrastruktury lotniczej. Poprawia się jakość miejskiego transportu publicznego, w szczególności zdolność przewozowa, zróżnicowanie usług przewozowych oraz udział proekologicznych środków transportu w przewozach⁷⁹.

Utrzymujący się intensywny wzrost motoryzacji w Polsce i nie nadążające za tym zmiany w jakości całej sieci transportowej przekładają się na lawinowo pojawiające się problemy transportowe. Brak realnie konkurencyjnego, a w wielu miejscach województwa alternatywnego do samochodu środka transportu, przekłada się na dalszy wzrost czasu przejazdu samochodem, coraz większe ryzyko uczestniczenia w wypadku drogowym, a w rezultacie – wyższe koszty transportu.

Poniżej przedstawiono obecny stan oraz zmiany, jakie zaszły w latach 2005–2009 w funkcjonowaniu i zagospodarowaniu infrastruktury transportu w województwie pomorskim.

⁷⁷ Identyfikacja i delimitacja obszarów problemowych i strategicznej interwencji w Polsce. Wnioski z analiz, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, 2009 r.

⁷⁸ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, UMWP, Gdańsk, 2009 r.

⁷⁹ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, UMWP, Gdańsk, 2009 r.

4.1.1. Struktura sieci transportowej

Sieć transportową województwa tworzą:

- 20 309,2 km dróg samochodowych, w tym 918 km dróg krajowych;
- 1442,7 km linii kolejowych, w tym 690 km linii magistralnych i pierwszorzędnych;
- 322,1 km dróg wodnych żeglownych;
- 41 portów i przystani morskich, w tym 2 znaczenia państwowego, 9 małych portów i 30 przystani morskich⁸⁰;
- 7 lotnisk, w tym jeden port lotniczy.

W latach 2005–2009 zaszły istotne zmiany w hierarchizacji sieci drogowej województwa pod względem funkcjonalno-technicznym. Nadal jednak powszechne są rozbieżności pomiędzy wymaganiami wynikającymi z nadanych kategorii i klas technicznych dróg a ich rzeczywistymi charakterystykami.

W tym samym okresie stan techniczny infrastruktury kolejowej ulegał dalszemu pogorszeniu, co na niektórych odcinkach przyczyniło się do wprowadzenia radykalnych ograniczeń prędkości ruchu pociągów. Chociaż proces wstrzymania przewozów pasażerskich i likwidacji wielu już nieczynnych linii nie jest tak gwałtowny jak przed rokiem 2005, to problem ten w skali województwa nadal pozostaje nierozwiązany. Przekazana samorządowi województwa rola organizatora przewozów regionalnych przyczyniła się w okresie 2005–2009 do ponownego uruchomienia kilku regionalnych połączeń kolejowych.

W lotniczym ruchu pasażerskim i towarowym obserwuje się wyraźny wzrost znaczenia Portu Lotniczego im. Lecha Wałęsy w Gdańsku. Wprowadzane są nowe połączenia krajowe i międzynarodowe, czego rezultatem jest wzrost liczby pasażerów w połączeniach regularnych i tranzytowych. Pojawienie się tanich linii lotniczych spowodowało nie tylko wzrost ruchu pasażerskiego w Gdańsku, ale także potrzebę pilnej rozbudowy lotniska i podjęcia działań w kierunku przystosowania lotniska w Gdyni-Oksywiu do celów cywilnych.

W obu portach morskich w Gdańsku i w Gdyni w dalszym ciągu rozbudowywane były terminale i specjalistyczne bazy przeładunkowe (np. DCT Gdański). W celu usprawniania powiązań portów z siecią dróg krajowych i międzynarodowych prowadzone były drogowe prace inwestycyjne (Trasa Kwiatkowskiego w Gdyni). Natomiast brak jest jakościowych zmian infrastruktury transportu wodnego.

4.1.2. Infrastruktura drogowa

Struktura sieci drogowej

Pod względem technicznym struktura sieci drogowej jest mało zróżnicowana i niedostosowana do potrzeb transportowych, przede wszystkim do wielkości ruchu, pożądanego czasu dostępności (prędkości eksploatacyjnej) i bezpieczeństwa ruchu. Wiele odcinków dróg krajowych i wojewódzkich nie odpowiada standardom wynikającym z nadanej im klasy technicznej, pełnią rolę dróg wielofunkcyjnych (tzn. te same drogi użytkowane są dla podróży tranzytowych i lokalnych).

W latach 2005–2009 nastąpiły istotne w porównaniu z latami poprzednimi zmiany w strukturze sieci drogowej województwa pomorskiego, a mianowicie:

- ❖ wzrosła łączna długość dróg publicznych (o 491,5 km, tzn. 2,5%),
- ❖ wzrosła długość dróg krajowych i gminnych, natomiast zmniejszyła się długość pozostałych kategorii dróg,
- ❖ wzrosła długość dróg szybkiego ruchu; zbudowano ponad 80 km autostrady A1, w tym odcinek Rusocin (gm. Pruszcz Gdański) - Swaróżyn (gm. Tczew) - 24 km⁸¹ i odcinek Swaróżyn – Nowe Marzy (gm. Dragacz) - 64 km⁸².

W odniesieniu do dróg o nawierzchni twardej (po odliczeniu dróg gruntowych) zauważalny jest duży przyrost dróg gminnych.

⁸⁰ Studium rozwoju strategicznego małych portów i przystani morskich w województwie pomorskim, Actia Forum, Gdynia, 2009 r.

⁸¹ oddany do użytku 22.12.2007 r.

⁸² oddany do użytku 17.10.2008 r.

Tabl.10. Zmiany długości (w km) i struktury funkcjonalnej dróg publicznych w województwie pomorskim w latach 2005-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Kategoria drogi	2005	2009	Zmiana		Udział w sieci [%]	
			w km	w %	2005	2009
krajowe	819,8	918,0	98,2	11,9	4,1	4,5
wojewódzkie	1 834,1	1800,8	-33,3	-1,8	9,3	8,9
powiatowe	6 384,1	5 889,9	-494,2	-7,7	32,2	29,0
gminne	10 779,7	11 700,5	920,8	8,5	54,4	57,6
SUMA	19 817,7	20 309,2	491,5	2,5	100,0	100,0

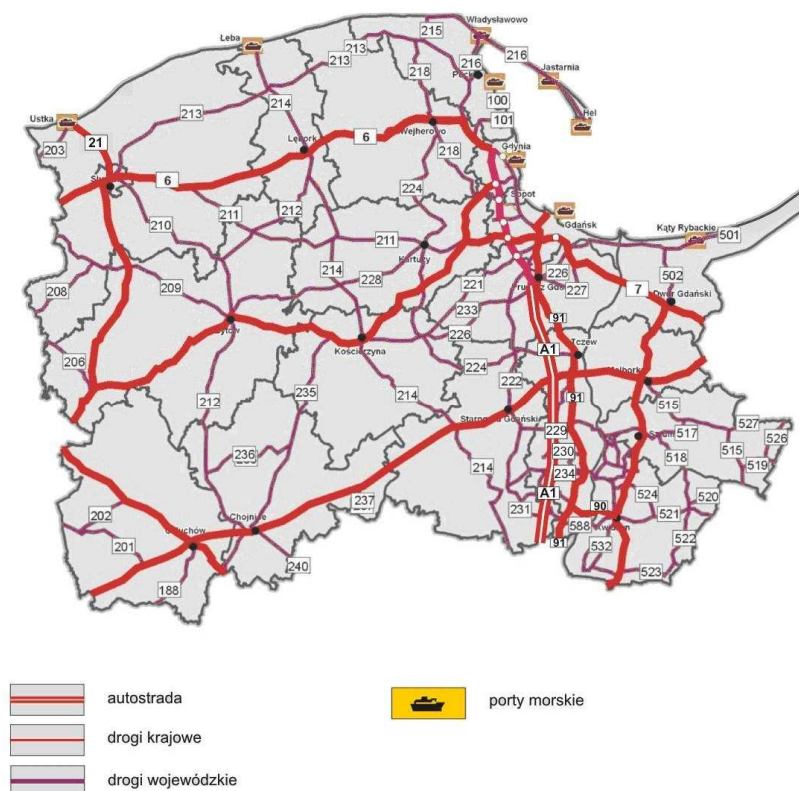
Tabl.11. Zmiany struktury funkcjonalnej dróg publicznych o nawierzchni twardej w województwie pomorskim w latach 2005-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

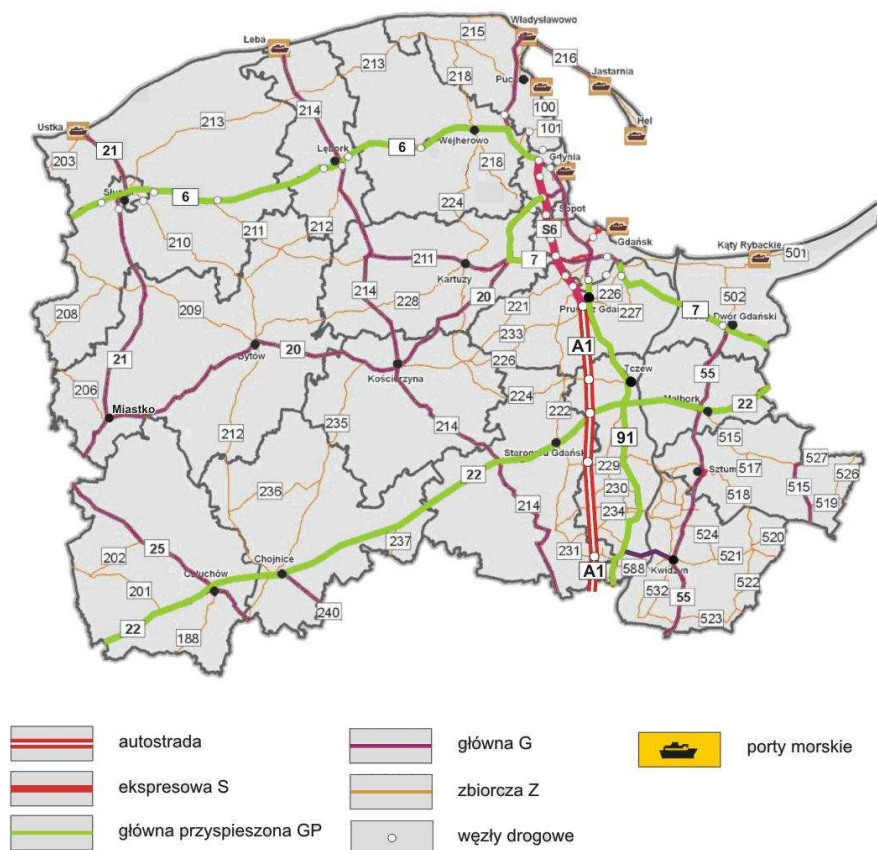
Kategoria drogi	2005	2009	Zmiana		Udział w sieci [%]	
			w km	w %	2005	2009
krajowe	819,8	918,0	98,2	11,9	7,1	7,7
wojewódzkie	1 834,1	1 800,8	-33,3	-1,8	16,0	15,2
powiatowe	5 615,7	5 261,3	-354,4	-6,3	48,8	44,3
gminne	3 229,0	3 893,1	664,1	20,5	28,1	32,8
SUMA	11 498,6	11 873,2	374,6	3,2	100,0	100,0

Ryc.115. Klasyfikacja funkcjonalna sieci drogowej w województwie pomorskim – stan na 31.07.2009 r.

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, UMWP, Gdańsk, 2009 r.

Ryc.116. Klasyfikacja techniczna sieci drogowej w województwie pomorskim – stan na 31.07.2009 r.
Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, UMWP, Gdańsk, 2009 r.

Ruch drogowy

W latach 2005–2009 w województwie pomorskim o ponad 33% wzrosła liczba samochodów osobowych (w kraju był to wzrost rzędu 33,7%), co spowodowało dalszy wzrost natężeń ruchu w sieci dróg publicznych.

Tabl.12. Przyrost liczby samochodów w województwie pomorskim w latach 2005-2009.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Wyszczególnienie	2005	2009	zmiana
	[szt.]	[szt.]	%
samochody osobowe	724 913	966 076	33,3
samochody ciężarowe	132 061	155 667	17,9

Przyrost ruchu na poszczególnych drogach wahał się w zależności od poziomu natężenia ruchu i kategorii drogi. W korytarzu transportowym nadwiślańskim (Trójmiasto – południe Polski) nastąpiły zmiany spowodowane oddaniem do użytkowania autostrady A1. Najbardziej istotną zmianą był znaczny spadek natężenia ruchu na drodze krajowej nr 1 (obecnie nr 91).

Tabl.13. Zmiany średniorocznych dobowych natężeń ruchu na wybranych drogach krajowych w województwie pomorskim w latach 2005-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wyników automatycznych pomiarów ruchu przeprowadzonych w 2005 oraz 2009 roku (GDDKiA).

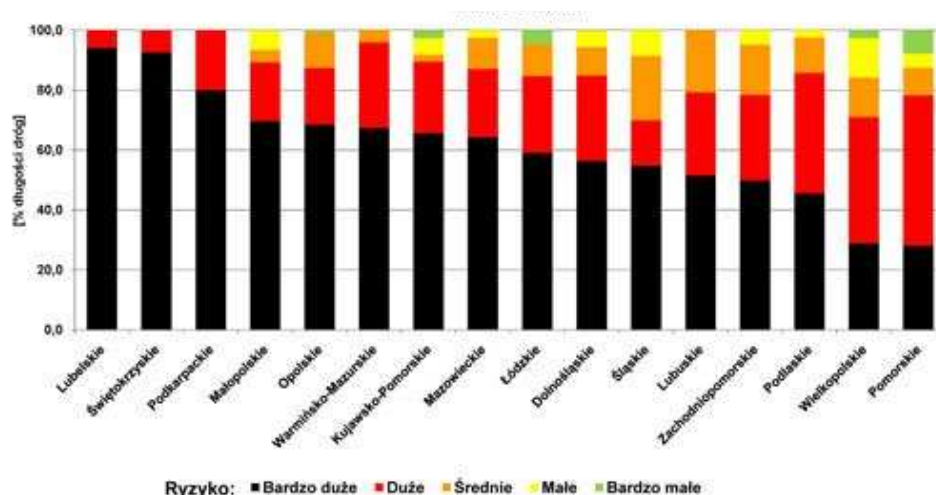
Numer drogi / miejsce pomiaru w	2005	2009	zmiana	
			w pojazdach	w %
DK nr 1 (91) - Miłobądzu	17358	11216	-6142	- 35%
DK nr 6 - Kębłowie	11940	15336	3396	28%
DK nr 7 - Kazimierzowie	14314	17192	2878	20%
DK nr 20 - Miszewie	13439	16892	3453	26%

Bezpieczeństwo ruchu drogowego

Według ocen prowadzonych metodą *EuroRap*⁸³ województwo pomorskie posiada najmniejszy w kraju procentowy udział odcinków dróg krajowych o bardzo dużym ryzyku indywidualnym (31%).

Ryc.117. Ranking województw według długości sieci dróg o ryzyku indywidualnym bardzo dużym na drogach krajowych („czarne odcinki”) w latach 2006-2008

Źródło: <http://www.eurorap.pl>

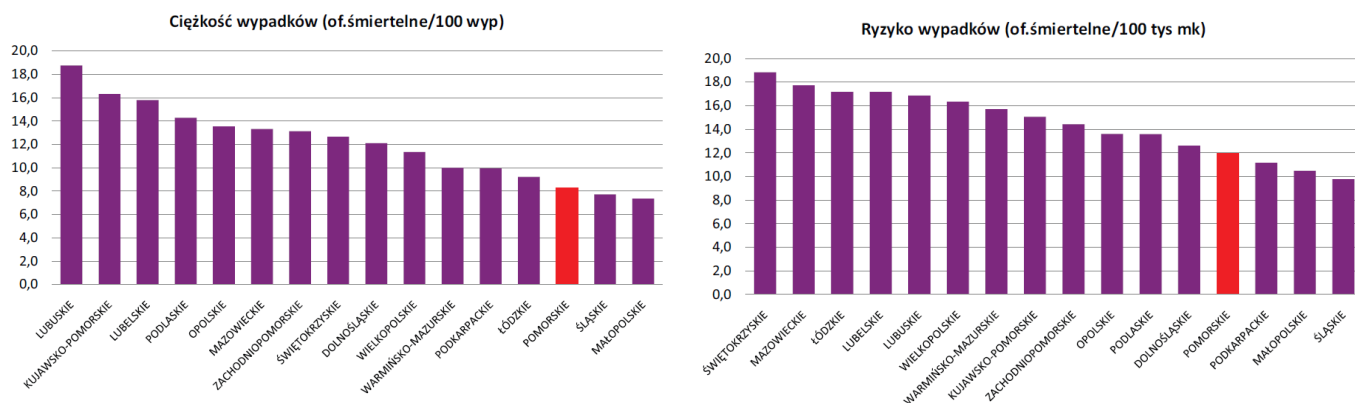
W 2009 roku w województwie zarejestrowano 18 tys. kolizji oraz 2,8 tys. wypadków drogowych. W wypadkach tych obrażeń doznało 3,9 tys. osób (w tym 257 ofiar śmiertelnych). Koszty materialne i społeczne, będące wynikiem tych zdarzeń szacuje się na ok. 2 mld złotych (115 mln mniej niż rok wcześniej). Wypadki drogowe w województwie pomorskim stanowią 6,5% ogółu wypadków w Polsce, ofiary ranne – 6,7%, ofiary śmiertelne – 4,9%. Pod względem liczby ofiar śmiertelnych region zajmuje 9 pozycję w kraju.

Województwo pomorskie osiąga relatywnie niskie wskaźniki ciężkości i ryzyka wypadków. Wskaźnik ciężkości wypadków wynosi 8 ofiar śmiertelnych na 100 wypadków (14 pozycja w kraju), natomiast wskaźnik ryzyka wypadków kształtuje się na poziomie 12 ofiar śmiertelnych na 100 tys. mieszkańców (13 pozycja w kraju).

⁸³ Atlas www.eurorap.pl

Ryc.118. Wskaźnik ciężkości wypadków i ryzyka w Polsce wg województw w 2009 roku.

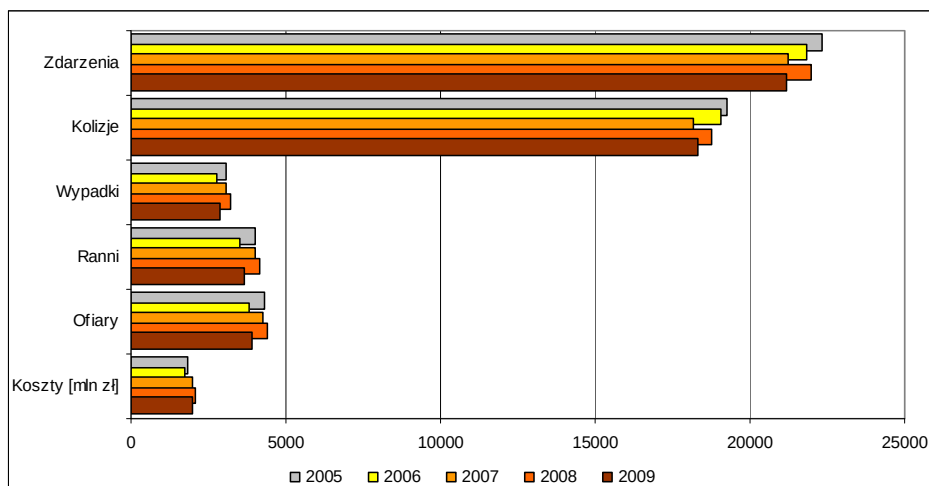
Źródło: Raport BRD 2009, Pomorska Rada BRD.

W latach 2005-2009 (mimo wzrostu w okresie 2007-2008) nastąpił kilkuprocentowy spadek liczby wypadków drogowych w regionie. Zmniejszyła się również liczba kolizji. Od 2005 r. zmniejszyła się liczba ofiar śmiertelnych i liczba rannych w wypadkach. Wskazuje to na mniejszą

Ryc.119. Rozkład kolizji, wypadków drogowych, ofiar śmiertelnych i kosztów zdarzeń w województwie pomorskim w latach 2005-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Raportu BRD 2009, Pomorskiej Rady BRD.

dynamikę wzrostu liczby wypadków niż dynamikę wzrostu natężeń ruchu oraz zmniejszenie się wskaźnika ciężkości wypadków (śmiertelności wypadków), co jest wynikiem stosowania środków bezpieczeństwa na drodze i w pojazdach. Poziom kosztów materialnych i społecznych, po wzroście w 2008 r., zmniejszył się w roku 2009 do poziomu ok. 2 mld zł (115 mln mniej niż rok wcześniej).

Jak już wspomniano w wyniku wypadków drogowych w województwie w 2009 r. obrażeń doznało 3,9 tys. osób (w tym 257 ofiar śmiertelnych). Wśród ofiar rannych 1 660 ofiary stanowili kierowcy, 1 219 - pasażerowie, a 762 - piesi. Najbardziej zagrożoną grupą są kierowcy samochodów osobowych, to wśród nich odnotowuje się co roku najwyższą liczbę zarówno ofiar rannych, jak i ofiar śmiertelnych.

Niedostosowanie prędkości do warunków ruchu drogowego jest jednym z głównych problemów bezpieczeństwa ruchu drogowego w całej Polsce. W województwie pomorskim w 2009 roku wypadki spowodowane nadmierną prędkością poniosły za sobą śmierć 91 osób, 1 027 ofiar w wypadkach tych doznało obrażeń.

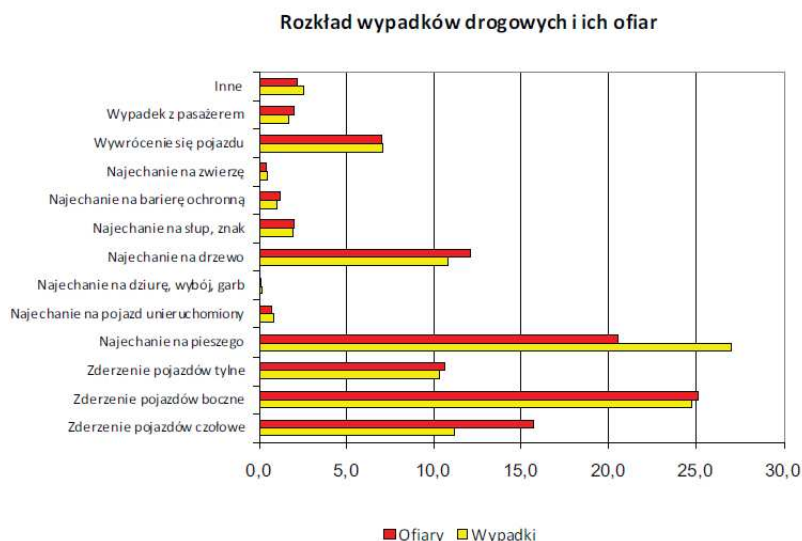
W 2009 r. alkohol był przyczyną 216 wypadków drogowych, których obrażenia odniosło 290 osób. Wypadki te doprowadziły do śmierci 18 osób. Są to wypadki drogowe, których skutki są szczególnie ciężkie – odnotowuje się w nich 142 ofiary na 100 wypadków drogowych.

Co roku obserwuje się bardzo wysoką liczbę ofiar wśród pieszych uczestników ruchu. W 2009 roku wypadki z udziałem pieszych stanowiły 27% ogółu wypadków w województwie, ofiary ranne – 20% ogółu rannych, a ofiary śmiertelne – 25% ogółu ofiar śmiertelnych. Liczba ofiar śmiertelnych wśród pieszych uczestników ruchu znacznie zmalała w stosunku do roku 2004 - o 30%.

Analiza poszczególnych rodzajów zdarzeń w 2009 roku wykazała, że najczęstszym rodzajem wypadków w województwie pomorskim było najechanie na pieszego, które jak już wspomniano wyżej stanowiło 27% wypadków drogowych. Boczne zderzenie pojazdów w ruchu stanowiło 25% wypadków (26% ogółu rannych oraz 15% ogółu ofiar śmiertelnych), najechanie na drzewo to 11% wypadków drogowych (w których obrażenia odniosło 11% ogółu rannych i zginęło aż 28% ogółu ofiar śmiertelnych – ten rodzaj zdarzenia generował największą liczbę ofiar śmiertelnych). Czołowe zderzenie pojazdów w ruchu stanowiło 11% ogółu wypadków (16% rannych, 19% ofiar śmiertelnych), a tylne zderzenie w ruchu stanowiło ponad 10% ogółu wypadków drogowych (11% ogółu rannych, 2% ogółu ofiar śmiertelnych).

Ryc.120. Rodzaje wypadków drogowych w województwie pomorskim w 2009 roku.

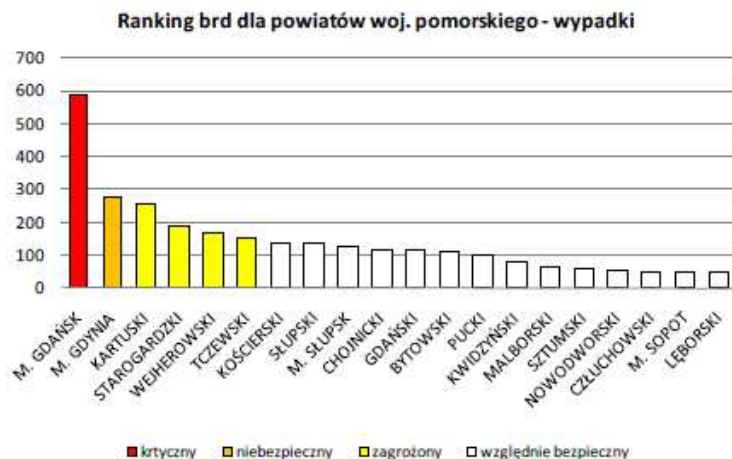
Źródło: Raport BRD 2009, Pomorska Rada BRD.

Wśród powiatów województwa pomorskiego obszarem, w którym dochodzi do największej ilości wypadków drogowych i gdzie rejestruje się najwięcej ofiar, jest Gdańsk. W klasyfikacji bezpieczeństwa ruchu drogowego został on sklasyfikowany jako powiat o stanie krytycznym.

Ryc.121. Ranking bezpieczeństwa ruchu drogowego wg wypadków drogowych w powiatach województwa pomorskiego w 2009 r.

Źródło: Raport BRD 2009, Pomorska Rada BRD.

W 2009 r. w Gdańsku miało miejsce 587 wypadków drogowych, stanowiących 21% ogólnej liczby wypadków w województwie. W stosunku do roku 2008 odnotowano spadek liczby wypadków i ofiar rannych. Liczba wypadków zmalała o 8%, liczba ofiar rannych o 10%. Znacznie wzrosła natomiast liczba ofiar śmiertelnych – aż o 50%. Mimo największej liczby wypadków i ofiar, wskaźniki ciężkości i ryzyka wypadków liczone dla Gdańska wskazują na względnie bezpieczny poziom bezpieczeństwa ruchu drogowego (6 ofiar śmiertelnych/100 wypadków; 7 ofiar śmiertelnych/100 tys. mieszkańców). Podobną sytuację

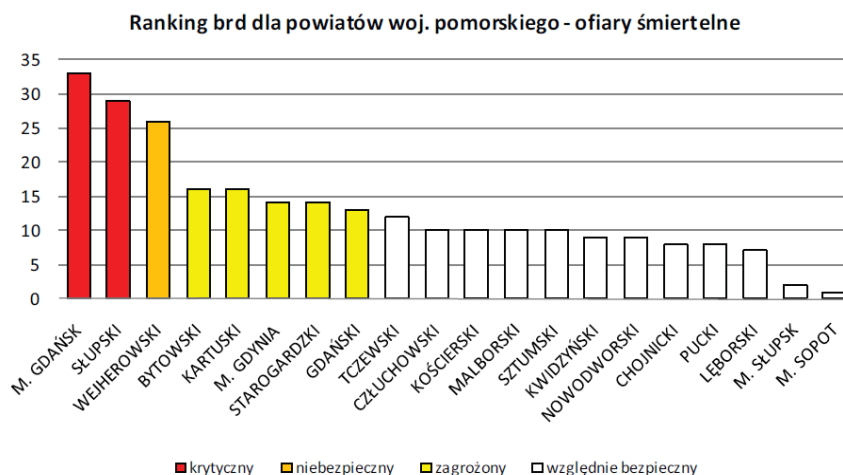
zarejestrowano w Gdyni, mimo wysokiej liczby wypadków i ofiar (305 rannych, 14 ofiar śmiertelnych) poziom bezpieczeństwa ruchu drogowego mierzony wskaźnikami ciężkości (5 ofiar śmiertelnych/100 wypadków) i ryzyka (6 ofiar śmiertelnych/100 tys. mieszkańców) wykazuje, że Gdynia jest miastem względnie bezpiecznym.

Poza Gdańskiem i Gdynią, powiat kartuski od kilku lat jest powiatem, w którym rejestruje się najwyższą liczbę wypadków drogowych. W 2009 r. w 256 wypadkach w powiecie kartuskim ranne zostało 368 osób, 16 ofiar odniosło obrażenia śmiertelne. Wskaźnik ciężkości dla ofiar śmiertelnych w powiecie kartuskim wynosi 6 ofiar/100 wypadków, wskaźnik ryzyka – 14 ofiar/100 tys. mieszkańców.

W 2009 r. niepokojąco dużą liczbę ofiar śmiertelnych zanotowano w powiatach słupskim (29) i wejherowskim (26). Liczba wypadków drogowych w powiecie słupskim jest o 77% niższa niż w Gdańsku, a liczba ofiar śmiertelnych jest mniejsza o jedyne 12%. Podobnie wygląda sytuacja w powiecie wejherowskim.

Porównanie go z miastem Gdańsk wskazuje na liczbę wypadków mniejszą o 72%, a liczbę ofiar śmiertelnych o jedyne 21%. Wskaźniki ciężkości liczone dla ofiar śmiertelnych dla w/w powiatów (słupski, wejherowski) wynoszą analogicznie – 22 ofiary/100 wypadków; 16 ofiar/100 wypadków. Liczba ofiar śmiertelnych klasyfikuje Gdańsk i powiat słupski jako powiaty krytyczne, natomiast powiat wejherowski jako powiat niebezpieczny.

Ryc.122. Ranking bezpieczeństwa ruchu drogowego wg ofiar śmiertelnych w powiatach województwa pomorskiego w 2009 r.
Źródło: Raport BRD 2009, Pomorska Rada BRD.

W 2009 r. najwyższy poziom ryzyka liczony dla wypadków drogowych wyniósł 224 wypadki/100 tys. mieszkańców i został osiągnięty w powiecie kartuskim. Również w tym powiecie występuje najwyższe ryzyko pod względem ofiar rannych – 337 ofiar /100 tys. mieszkańców. Powiat słupski natomiast jest powiatem, w którym występuje największe ryzyko pod względem ofiar śmiertelnych – 31 ofiar/100 tys. mieszkańców. Jednocześnie w powiecie słupskim występują wypadki o najcięższych skutkach – w 2009 roku wskaźnik ciężkości liczony dla ofiar śmiertelnych wyniósł tam 22 ofiary/100 wypadków.

4.1.3. System transportu zbiorowego

Integracja systemu transportu zbiorowego zarówno w skali całego województwa, jak i obszaru aglomeracji Trójmiasta, jest na bardzo niskim poziomie. Brakuje koordynacji miejskiego i regionalnego transportu autobusowego z transportem kolejowym oraz transportowych węzłów integracyjnych o znaczeniu metropolitalnym, regionalnym i lokalnym wraz z infrastrukturą techniczną (np. system parkingów P+R przy dworcach kolejowych). W rezultacie podróżujący nie mają zapewnionej możliwości dokonania racjonalnego wyboru drogi i środka transportu. Od wielu lat wskazywane były lokalizacje najważniejszych węzłów integracyjnych (przystanki SKM, dworce kolejowe), nadal jednak żadna z nich nie funkcjonuje w formule węzła przesiadkowego z systemem P+R. Należy jednak dodać, że poprzez powołanie *Metropolitalnego Związku Komunikacyjnego Zatoki Gdańskiej* podjęto pierwsze decyzje dające perspektywę szybkiej integracji i koordynacji usług transportowych na obszarze aglomeracji Trójmiasta⁸⁴.

• Infrastruktura kolejowa

Linie kolejowe⁸⁵ znajdujące się w województwie pomorskim zarządzane są przez spółkę *PKP Polskie Linie Kolejowe*. Linie te znajdują się na terenie dwóch Zakładów *Linii Kolejowych* w Gdańsku (z siedzibą w Gdyni) oraz w Koszalinie. Drugim zarządcą infrastruktury jest *PKP Szybka Kolej Miejska w Trójmieście Sp. z o.o.*

⁸⁴ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, UMWP, Gdańsk, 2009 r.

⁸⁵ Bogdaniuk B., Massel A., Stan infrastruktury kolejowej i jej wykorzystanie, Katedra Inżynierii Kolejowej, Wydział Inżynierii Lądowej i Środowiska, Politechnika Gdańska, Gdańsk, 2005 r.

Struktura sieci kolejowej

W latach 2005–2008 łączna długość linii kolejowych zmniejszyła się o ponad 9,2%, przy czym:

- ❖ w kategoriach linii zwiększyła się długość linii pierwszorzędnych o prawie 15,9%, zaś w pozostałych kategoriach zmniejszyła się,
- ❖ zwiększyła się długość czynnych linii kolejowych obsługujących przewozy osobowe i towarowe o ponad 5,9%, co wskazuje na odwrócenie tendencji sukcesywnego zawieszania przewozów na określonych odcinkach,
- ❖ o ponad 9 km wzrosła długość linii zelektryfikowanych.

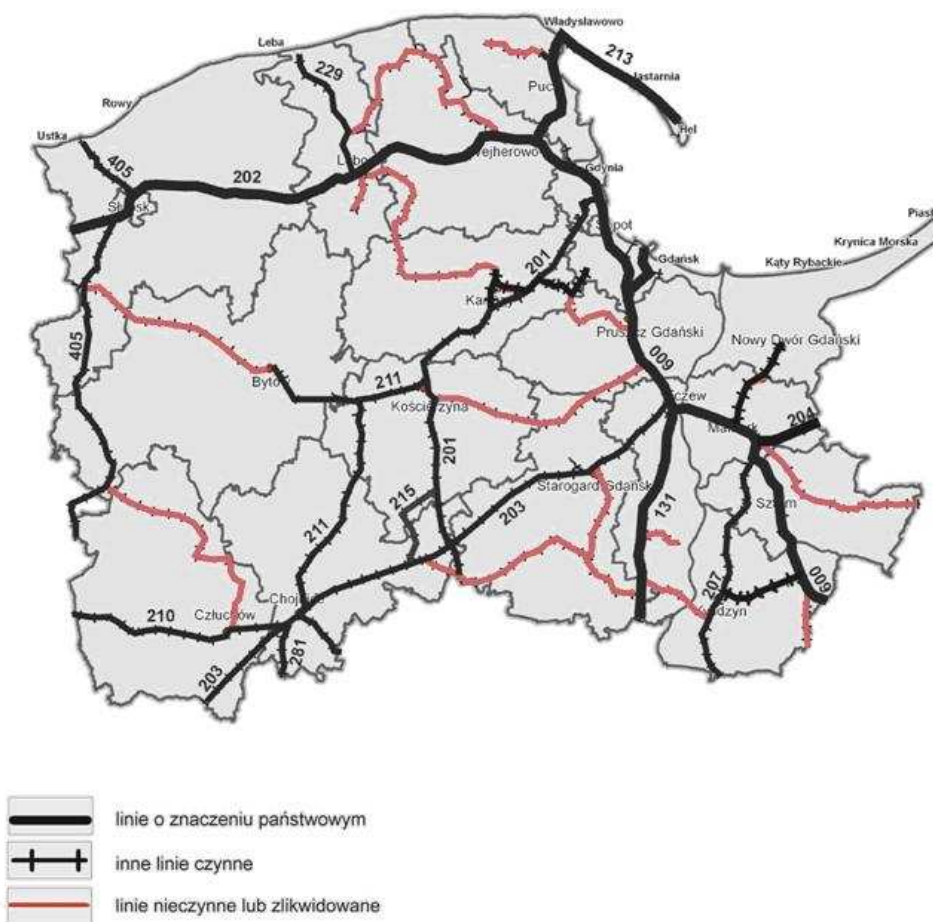
Tabl.14. Zmiana struktury sieci kolejowej w województwie pomorskim w latach 2005-2008.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Infrastruktury UMWP.

Rodzaje przewozów	2005	2008	zmiana	
			w km	w %
ruch osobowy i towarowy	1008,00	1067,54	59,54	5,91%
ruch towarowy	281,00	217,19	-63,81	-22,71%
zawieszenie	299,00	157,99	-141,02	-47,16%
RAZEM	1588,00	1442,72	-145,29	-9,10%

Ryc.123. Sieć kolejowa w województwie pomorskim – stan na 31.07.2009 r.

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, UMWP, Gdańsk, 2009 r.

Tabl.15. Długość linii kolejowych wg rodzajów dokonywanych przewozów w województwie pomorskim w latach 2005-2008.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Infrastruktury UMWP.

Kategoria linii	2005	2008	zmiana	
			w km	w %
Magistralne	177,60	110,56	-67,04	-37,75%
Pierwszorzędne	500,50	579,89	79,39	15,86%
Drugorzędne	488,90	377,94	-110,96	-22,70%
Znaczenia miejscowego	422,00	374,32	-47,68	-11,30%
RAZEM	1589,00	1442,71	-146,29	-9,21%

Obecnie ruch pasażerski prowadzony jest na liniach o łącznej długości około jednego tysiąca kilometrów, a środkowo-zachodnia część województwa pozbawiona jest dostępności do transportu kolejowego.

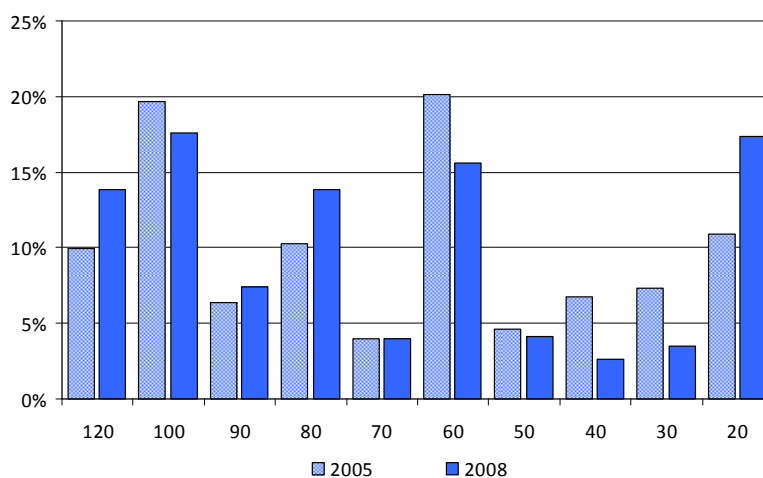
Stan techniczny sieci kolejowej

Infrastruktura kolejowa, zarówno linie kolejowe, dworce i przystanki, jak i tabor, wymaga intensywnej modernizacji. Obecny stan powoduje zmniejszanie prędkości rozkładowej pociągów. Pogorszeniu ulega również stan torów na liniach magistralnych.

Z punktu widzenia użytkowników sieci kolejowej, syntetyczna informacja o stanie technicznym tkwi w dopuszczalnej prędkości poruszania się pociągów. W województwie pomorskim udział linii o prędkości równej i większej niż 100 km/h jest nieduży i wynosi około 1/3 całkowitej długości linii. W latach 2005–2008 nastąpił kilkuprocentowy przyrost długości linii o prędkości 120 km/h, jednocześnie wzrósł do 17% udział linii o prędkości 20km/h.

Ryc.124. Histogram udziału długości linii kolejowych o dopuszczalnych prędkościach w latach 2005 i 2008.

Źródło: Na podstawie Regulaminu przydzielania tras pociągów i korzystania z przydzielonych tras pociągów przez licencjonowanych przewoźników kolejowych.

Ruch i przewozy kolejowe

Z uwagi na złą kondycję techniczną linii kolejowych lub prowadzone roboty torowe w latach 2005–2010 nastąpiło wydłużenie czasu przejazdu zarówno w powiązaniach regionalnych, jak i międzyregionalnych. W szczególności wydłużył się czas podróży z Gdańska do Warszawy (o 1,5 godziny) i Poznania, jak i wszystkich miast wojewódzkich południowej Polski (średnio o 2 godziny). Jednocześnie z wyjątkiem Szczecina, Torunia, Lublina, Krakowa i Kielc liczba stałych połączeń bezpośrednich do pozostałych miast pozostała bez zmian.

Tabl.16. Długość linii kolejowych wg rodzajów dokonywanych przewozów w województwie pomorskim w latach 2005-2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rozkładów jazdy PKP.

Miasto	odległość w km	średni czas przejazdu			liczba stałych połączeń bezpośrednich		
		2005	2010	zmiana	2005	2010	zmiana
Szczecin	374	05:18	4:59	-0:19	3	4	1
Warszawa	329	03:53	5:28	+1:35	10	10	0
Poznań	313	03:45	4:37	+0:52	6	6	0
Bydgoszcz	160	01:42	2:21	+0:39	11	11	0
Toruń	211	02:57	3:29	+0:32	4	8	4
Olsztyn	179	02:41	2:43	+0:02	6	6	0
Wrocław	478	05:40	7:36	+1:56	3	3	0
Lublin	494	06:04	8:52	+2:48	0	1	1
Łódź	389	05:27	6:27	+1:00	4	4	0
Kraków	621	08:50	9:48	+0:58	5	8	3
Białystok	450	06:59	7:08	+0:09	2	2	0
Katowice	627	06:45	9:06	+2:21	3	3	0
Kielce	547	07:04	9:12	+2:08	1	2	1

Liczba gmin, przez które przebiegały czynne linie kolejowe w roku 2005 i 2008 była taka sama (69 na 123 gminy). Przy istniejących stacjach i przystankach kolejowych nie odnotowano ani jednego przypadku urządzenia parkingów w systemie "Park nad Ride".

W latach 2005-2009 nieznacznie wzrosła liczba pasażerów obsługiwanych przez Przewozy Regionalne (o 550 tys., tj o 4,5%) i przez SKM (o 300 tys., tj. o 0,8%). Przy czym w przypadku obu tych przewoźników największą liczbę pasażerów w badanym okresie przewieziono w roku 2008.

Tabl.17. Liczba pasażerów obsługiwanych przez Przewozy Regionalne i SKM w województwie pomorskim w latach 2005-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Infrastruktury UMWP.

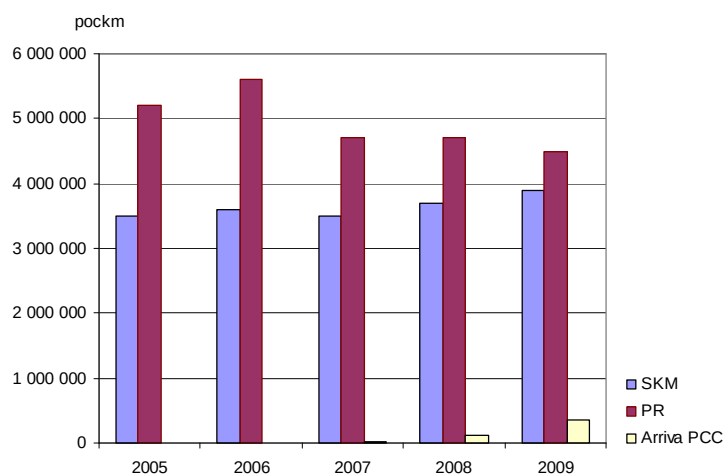
Jednocześnie zmniejszyła się praca eksploatacyjna w przypadku Przewozów Regionalnych (o 13,5%), a wzrosła w przypadku SKM (o 11%) i Arria PCC. W 2009 r. 51,4% całej pracy przewozowej w województwie wykonały Przewozy Regionalne, 44,5% SKM, a 4,1% Arria PCC.

- **Zamiejski transport autobusowy**

Środkowo-zachodnia część województwa pozbawiona jest w zasadzie dostępności do transportu kolejowego. W tej sytuacji znaczącą rolę odgrywa zamiejski transport autobusowy, szczególnie w powiązaniach Trójmiasta, Słupska i Chojnic z przyległymi powiatami.

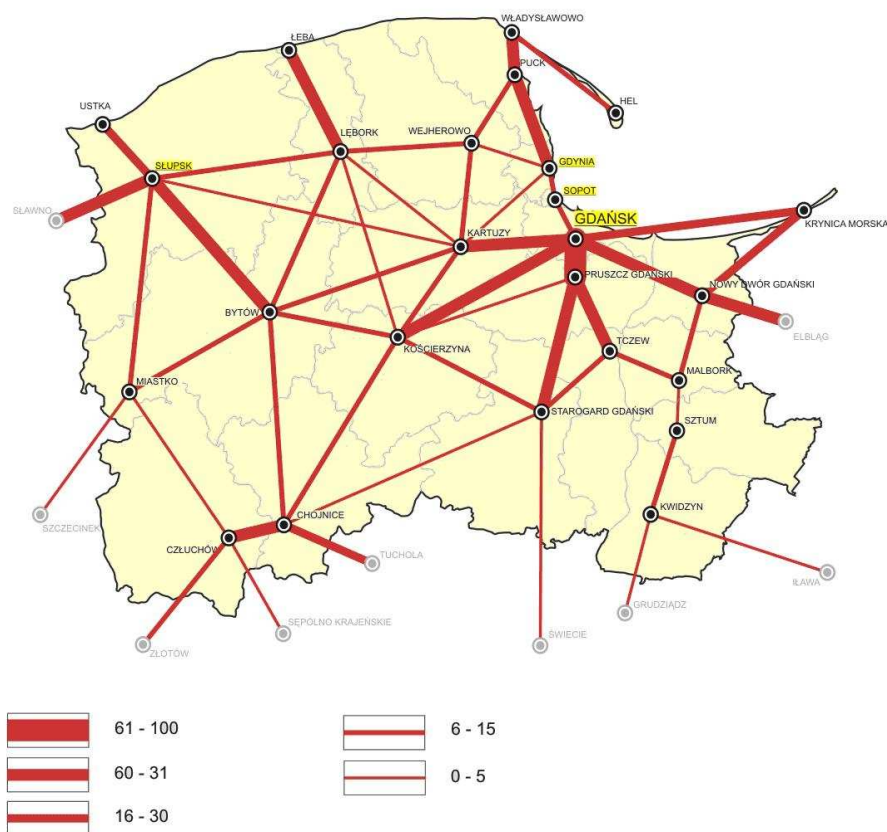
Ryc.125. Praca eksploatacyjna wykonana przez Przewozy Regionalne, SKM i Arria PCC województwie pomorskim w latach 2005-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Infrastruktury UMWP.

Ryc.126. Intensywność (ilość) połączeń autobusowych w województwie pomorskim (stan na lipiec 2009 r.).

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, UMWP, Gdańsk, 2009 r.

- **Transport miejski**

W województwie pomorskim w 2009 r. komunikacją miejską przewieziono 3,6 mln pasażerów - o 52,8% mniej niż rok wcześniej⁸⁶. Liczba miejsc w taborze komunikacji publicznej w latach 2005-2009 zwiększyła się o 15,9% i w 2009 r. wyniosła 124 tys. miejsc.

⁸⁶ Transport w województwie pomorskim w 2009 r., US w Gdańsku, Gdańsk, 2010 r.

W obrębie aglomeracji Trójmiejskiej transport miejski funkcjonuje na obszarze następujących miast: Gdańska, Gdyni, Sopotu, Rumi, Redy, Wejherowa, Pruszcza Gdańskiego i przyległych gmin: Kolbudy, Kosakowo, Luzino, Szemud, Wejherowo i Pruszcz Gdański.

W skład podsystemów zbiorowego transportu pasażerskiego w aglomeracji Trójmiasta wchodzi:

- ❖ Spółka PKP Szybka Kolej Miejska w Trójmieście funkcjonująca na odcinku Tczew – Gdańsk Gł. – Gdynia Gł. – Wejherowo – Lębork/Słupsk z wydzielonymi torami na trasie Gdańsk Gł.– Rumia;
- ❖ podsystem tramwajowy rozbudowany na dolnym tarasie Gdańska z przedłużeniem na Chełm;
- ❖ podsystem autobusowy obsługujący przede wszystkim tereny zurbanizowane pozostające poza zasięgiem obsługi tramwaju i szybkiej kolei miejskiej;
- ❖ podsystem trolejbusowy funkcjonujący w Gdyni i Sopocie;
- ❖ kolejowe przewozy regionalne na powiązaniach aglomeracji z regionem;
- ❖ zamiejska komunikacja autobusowa (regionalna, krajowa i międzynarodowa).

Wyodrębniona infrastruktura komunikacyjna występuje wyłącznie w przypadku komunikacji szynowej. Nie ma osobnych dróg tylko dla komunikacji autobusowej.

W 2007 r. został powołany *Metropolitalny Związek Komunikacyjny Zatoki Gdańskiej* (przez: miasto Gdańsk, miasto Gdynia, gminę Kolbudy, gminę Kosakowo, gminę Luzino, gminę Pruszcz Gdański, miasto Pruszcz Gdański, miasto Reda, miasto Rumia, miasto Sopot, gminę Wejherowo, miasto Wejherowo i gminę Żukowo). Stworzyło to realne perspektywy integracji transportu publicznego w Trójmieście i całym obszarze aglomeracji i systematycznego rozwoju tego transportu w zakresie:

- ❖ budowy nowoczesnych węzłów przesiadkowych;
- ❖ integracji taryfowej i rozkładowej;
- ❖ redukcji wrażliwości na zatłoczenia w ruchu ulicznym;
- ❖ minimalizowania wrażliwości na zatłoczenia w ruchu ulicznym;
- ❖ zwiększenia wykorzystania transportu szynowego przez jego rozbudowę i modernizację.

Pierwszy etap na drodze do pełnej integracji komunikacji miejskiej na terenie Metropolii Zatoki Gdańskiej stanowiła integracja taryfowo-biletowa. Umożliwia ona zakup jednego biletu, który obowiązuje w środkach transportu dwóch lub większej liczby przewoźników. Dodatkową zaletą jest możliwość przemieszczania się na podstawie wspólnego biletu różnymi rodzajami środków transportu zbiorowego np. autobusem, koleją podmiejską, tramwajem. Ze względu na znaczne zróżnicowanie taryf u organizatorów komunikacji miejskiej, niemożliwym w pierwszym okresie okazało się wprowadzenie wspólnego biletu jednorazowego ważnego na jedną podróż. W pierwszym etapie integracji MZKZG wprowadził zatem do sprzedaży bilety 24-godzinne, 72-godzinne, okresowe miesięczne i 30-dniowe.

Do rozwiązania problemów transportu zbiorowego w aglomeracji Trójmiasta w przyszłości przyczyni się z pewnością także budowa kolei metropolitalnej, którą zajmie się powołana w maju 2010 r. przez Samorząd Województwa Pomorskiego *Pomorska Kolej Metropolitalna S.A.*

4.1.4. Transport lotniczy

Najważniejszym składnikiem lotniczych aktywów województwa pomorskiego jest Port Lotniczy im. L. Wałęsy w Gdańsku⁸⁷, który może obsługiwać każdy typ aktywności lotniczej. Do szczególnego zjawiska sprzyjającego rozwojowi innych lotnisk w regionie należy znaczący rozwój pozostałych polskich lotnisk regionalnych, będącego funkcją ogólnego rozwoju rynku lotniczego w Polsce, napędzanego w szczególności przez przewoźników niskokosztowych. Do pozostałych istotnych obiektów lotniskowych nie obsługujących do tej pory ruchu pasażerskiego należą wojskowe obiekty lotniskowe: Gdynia Oksywie, Pruszcz Gdański, Malbork (w trwałym zarządzie Dowództwa Sił Powietrznych Ministerstwa Obrony Narodowej i użytkowane przez lotnictwo Sił Powietrznych; zostało włączone w struktury NATO i poddane jest modernizacji technicznej), Cewice (kompleks lotniskowy w trwałym zarządzie Dowództwa Sił Powietrznych Ministerstwa Obrony Narodowej i użytkowany przez lotnictwo Marynarki Wojennej) i Słupsk Redzikowo. W rejestrze lotnisk cywilnych Urzędu Lotnictwa Cywilnego oprócz lotniska Gdańsk im. L. Wałęsy znajduje się lotnisko Aeroklubu Polskiego Krępa koło Słupska. Do istotnych składników infrastruktury lotniczej należą także lotniska o ograniczonym i małym

⁸⁷ Szczegółowe informacje o porcie w rozdziale 2.3.4.

potencjale rozwoju takie jak: Korne, Borsk i Jastarnia, a także Pieniężnica, Konarzyny i Ledziechowo (wyłączone z ruchu lotniczego, w przyszłości mogą być wykorzystywane dla ruchu turystycznego). Obecnie całość komercyjnego ruchu lotniczego oraz przewozów pasażerów i cargo odbywa się w Porcie Lotniczym im. Lecha Wałęsy w Gdańsku.

Rosnące znaczenie transportu lotniczego oraz istniejąca w województwie infrastruktura lotnicza związana z wojskowymi obiektami lotniskowymi dają podstawy do rozwoju pomorskiego Węzła Lotniczego opartego przede wszystkim o lotnisko Gdynia Kosakowo oraz Pruszcz Gdański.

W przypadku lotniska w Gdyni podejmowane są kolejne działania związane z przystosowaniem go do celów cywilnych. W dłuższym horyzoncie czasowym, zależnie od tempa rozwoju i natężenia ruchu w Gdańsku, istnieje ewentualna możliwość przekształcenia go w drugi port lotniczy obsługujący komercyjne loty pasażerskie z rejonu Aglomeracji Trójmiejskiej.

4.1.5. Infrastruktura portów morskich

W województwie pomorskim funkcjonuje 11 portów morskich, w tym 2 duże porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki całego kraju tj. Gdańsk i Gdynia⁸⁸ oraz 9 małych portów morskich: Ustka, Władysławowo, Rowy, Łeba, Jastarnia, Hel, Puck, Kąty Rybackie oraz Krynica Morska. Ponadto w województwie funkcjonuje 30 przystani morskich o ograniczonym zakresie działalności.

Z uwagi na położenie portów i przystani morskich w czterech podstawowych obszarach funkcjonalno - przestrzennych wybrzeża, można je podzielić na:

Porty i przystanie otwartego morza (zlokalizowane od Ustki do Władysławowa): składają się na nie porty i przystanie położone nad otwartym morzem. Na szczególną uwagę zasługują tutaj porty w Ustce, Rowach, Łebie i Władysławowie. W ośrodkach tych charakterystyczny jest wysoki stopień rozwoju infrastruktury, co związane jest z koniecznością zapewnienia odpowiednich warunków nawigacyjnych dla stacjonujących tam jednostek, a także z przeciwdziałaniem zjawisku przesuwania się w kierunku wschodnim potoku rumowiska wzdłużbrzegowego. Są to jednocześnie jedne z największych obszarowo małych portów województwa. W przypadku tej grupy portów i przystani, istotny jest także niski potencjał gospodarczy regionalnego zaplecza portowego przy jednocześnie wysokim potencjale turystycznym terenów otaczających (m.in. parki narodowe, obszary chronione, uzdrowiska). Wskazaną grupę portów uzupełniają plażowe przystanie łodzi rybackich (w praktyce jednak jedynym funkcjonującym ośrodkiem tego typu jest przystań w Dębku).

Porty i przystanie Półwyspu Helskiego i Zatoki Puckiej: stanowią ośrodki położone na Półwyspie Helskim i w Zatoce Puckiej (m.in. Jastarnia, Kuźnica, Hel, Puck). Obszar ten posiada szczególne znaczenie dla aktywności turystycznej (sporty wodne), a porty i przystanie są jednocześnie miejscem stacjonowania floty rybackiej. Szczególnie istotne jest w tym wypadku także położenie geograficzne oraz związane z tym problemy z dostępnością do portów od strony lądu (pomijając port w Pucku).

Porty i przystanie morskie Trójmiasta: do tej grupy zaliczyć należy w pierwszej kolejności Port Gdański i Port Gdynia zlokalizowane na przecięciu głównych europejskich szlaków transportowych. W obu portach działają specjalistyczne bazy przeładunkowe wyposażone w wydajne i nowoczesne urządzenia. Zarówno zarządy obu portów jak i funkcjonujące na ich terenie przedsiębiorstwa, w tym z udziałem kapitału zagranicznego w ciągu ostatnich lat zainwestowały w rozwój nabrzeży i portowej infrastruktury specjalistycznej (np. DCT Gdańsk). Do istotnych działań inwestycyjnych zrealizowanych w latach 2005-2009 współfinansowanych przez porty należą drogi dojazdowe przede wszystkim na terenie Gdyni, poprawiające znacznym stopniu możliwości dostępności drogowej do portów i przenoszące tranzyt poza tereny śródmiejskie. Dominującą funkcją przystani Trójmiasta, pozbawionych znaczenia przeładunkowego ze względu na sąsiedztwo portów w Gdańsku i Gdyni, jest funkcja turystyczna (mariny jachtowe, bliskość lokalnych atrakcji turystycznych), jak również ograniczona funkcja rybacka.

Porty i przystanie Mierzei Wiślanej: wśród nich można wyróżnić plażowe przystanie łodziowe położone nad morzem oraz porty i przystanie zlokalizowane nad Zalewem Wiślanym, które posiadają szczególne znaczenie w żegludze wewnętrznej (łącznie z obsługą jednostek żeglugi wodnej śródlądowej) m.in. Kąty Rybackie, Krynica Morska, Nowa Karczma (Piaski).

⁸⁸ Więcej informacji na temat portów morskich w Gdańsku i Gdyni w rozdziale 2.3.3.

4.1.6. Żegluga śródlądowa i przybrzeżna

Przez obszar województwa pomorskiego przebiegają dwie międzynarodowe drogi wodne⁸⁹: E-40 - droga wodna łącząca Morze Bałtyckie z Morzem Czarnym oraz E-70 – szlak wodny łączący Europę Zachodnią i Wschodnią.

Ryc.127. Sieć europejskich dróg wodnych w Polsce Północno-Zachodniej.

Źródło: www.aquadocinter.pl.

Tabl.18. Podział śródlądowych dróg wodnych w województwie pomorskim na klasy techniczne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 maja 2002 r. w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych (Dz.U. nr 77, poz. 695).

L.p.	Nazwa śródlądowej drogi wodnej	długość	klasa
1	rzeka Nogat od rzeki Wisły do ujścia do Zalewu Wiślanego	62,0	II
2	rzeka Szkarpawa od rzeki Wisły do ujścia do Zalewu Wiślanego	25,4	II
3	rzeka Wisła od ujścia rzeki Łążyny do miejscowości Tczew	190,5	II
4	rzeka Wisła od miejscowości Tczew do granicy z morskimi wodami wewnętrznymi	32,7	III
5	rzeka Martwa Wisła od rzeki Wisły w miejscowości Przegalina do granicy z morskimi wodami wewnętrznymi	11,5	Vb

Na całej sieci szlaków wodnych województwa pomorskiego występuje:

- 1 port rzeczny: Malbork;
- 5 zimowisk;
- 6 czynnych śluz: jedna na Szkarpawie, jedna na Martwej Wiśle i cztery na Nogacie;
- 1 stocznia w Tczewie.

Transport wodny śródlądowy w województwie pomorskim nie ma znaczenia dla obsługi przewozów towarowych w regionie. Przyczyny tego stanu rzeczy są złożone, jednakże do najważniejszych należy zły stan techniczny tych dróg wodnych i brak odpowiedniego taboru. W fazie ocen technicznych i środowiskowych znajduje się projekt budowy przekopu przez Mierzeję Wiślaną. Wynik tych ocen będzie

⁸⁹ Europejska Konwencja AGN – Europejskie Porozumienie nt. wielkich dróg żeglownych o międzynarodowym znaczeniu w transporcie śródlądowym.

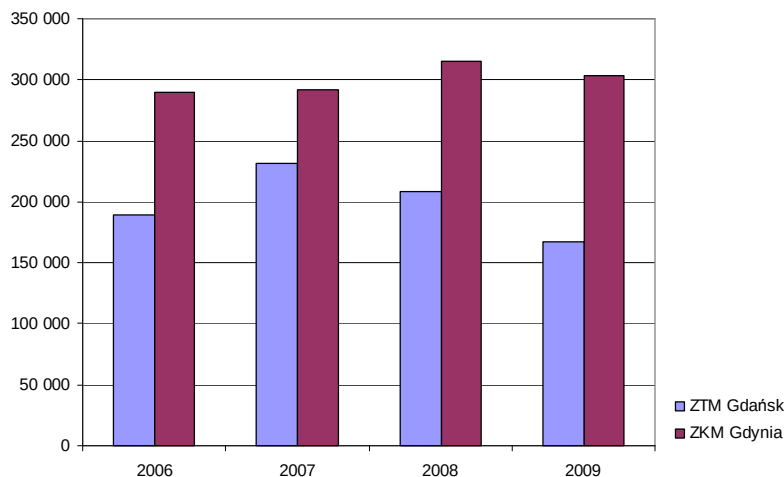
przesądzał o realizacji tego projektu i poprawie warunków żeglugi pomiędzy Elblągiem i portami Zalewu Wiślanego, a wodami Zatoki Gdańskiej.

Ważne miejsce w obsłudze morskich przewozów turystycznych w województwie pomorskim zajmuje żegluga przybrzeża, przede wszystkim pomiędzy portami aglomeracji trójmiejskiej i Półwyspu Helskiego, ale także w komunikacji międzynarodowej z portami Obwodu Kaliningradzkiego.

Uruchomienie z inicjatywy samorządów miast aglomeracji trójmiejskiej tanich tramwajów wodnych do portów Półwyspu Helskiego, w celu odciążenia dróg prowadzących na ten Półwysep, jest inicjatywą, która spotkała się z bardzo dużym zainteresowaniem turystów.

Ryc.128. Liczba pasażerów przewiezionych przez tramwaj wodny w latach 2006-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Infrastruktury UMWP.

4.1.7. Ponadlokalna infrastruktura rowerowa

Sieć szlaków rowerowych w województwie pomorskim liczy 280 km⁹⁰. Do sieci szlaków rowerowych w województwie pomorskim należy m.in. trasa EuroRout R1 oraz planowane trasy międzynarodowe EuroVelo: R10 (wokół Bałtyku) i R9 (z Puli w Chorwacji do Gdańska).

Z uwagi na znaczenie i zasięg tras rowerowych na terenie województwa pomorskiego wyróżnia się:

- **Międzynarodowe trasy (szlaki) rowerowe** – trasy prowadzące przez Polskę będące częścią transeuropejskich tras rowerowych. Prowadzone są drogami dla rowerów lub drogami publicznymi o nawierzchni bitumicznej. Przez województwo pomorskie przebiegają dwa tego rodzaju szlaki: R-1 (Rusinowo - Bagart) i R-10 (Rusinowo - Stilo).
- **Trasy (szlaki) główne** – trasy o zasięgu ogólnopolskim i ponadregionalnym. Prowadzone są drogami dla rowerów lub drogami publicznymi o nawierzchni bitumicznej, a w uzasadnionych przypadkach innymi drogami o utwardzonej nawierzchni. W województwie pomorskim do takich tras należy zaliczyć szlaki: Tczew - Nowe (szlak Grzymisława) oraz Nadolna Karczma - Chojnice i Nadolna Karczma - Bachorze, będące kontynuacją szlaków z województwa kujawsko-pomorskiego.
- **Trasy (szlaki) regionalne** – trasy o zasięgu wojewódzkim lub regionalnym. Umożliwiają przejazd rowerzystów między miastami, siedzibami gmin, mniejszymi ośrodkami turystyczno-krajoznawczymi w obrębie kilku powiatów lub regionu. Prowadzone są drogami dla rowerów lub drogami publicznymi o nawierzchni bitumicznej, a w uzasadnionych przypadkach innymi drogami o utwardzonej nawierzchni. W miarę możliwości szlaki te winny łączyć się z trasami głównymi. W tej kategorii w województwie pomorskim występują szlaki: Mennonitów i Motławski.
- **Trasy (szlaki) lokalne** – trasy o zasięgu powiatu lub gminy. Umożliwiają dojazd do poszczególnych obiektów krajoznawczych. Prowadzone są istniejącymi drogami i ciągami komunikacyjnymi, w tym: ścieżkami, duktami leśnymi, drogami leśnymi, gruntowymi, gospodarczymi i śródpolnymi nie zawsze przystosowanymi do ruchu rowerowego. Taką trasą w województwie pomorskim jest szlak Wincentego Pola.

Oprócz wymienionych tras rowerowych (wg PTTK), na obszarze województwa pomorskiego występuje wiele innych szlaków/tras rowerowych.

Obok sieci szlaków rowerowych w województwie pomorskim istnieje ok. 2,7 tys. kilometrów szlaków turystyki pieszej, z czego ok. 80% nadaje się do przejazdu rowerem. Ponadto wzdłuż gminnych i

⁹⁰ Turystyka w 2009 r., GUS, Warszawa, 2010 r.

niektórych powiatowych dróg województwa jest oznakowanych kilkaset kilometrów szlaków rowerowych. Obecnie jednak, w warunkach rosnącego ruchu samochodowego, trudno oczekiwać, by służyły jako drogi masowej turystyki aktywnej o wysokim standardzie. Konieczne jest zatem zbudowanie sieci wysokiej jakości dróg rowerowych wyłączonych z ruchu samochodowego, powiązanych z siecią kolei i tramwajów wodnych.

4.2. System infrastruktury teleinformatycznej województwa pomorskiego

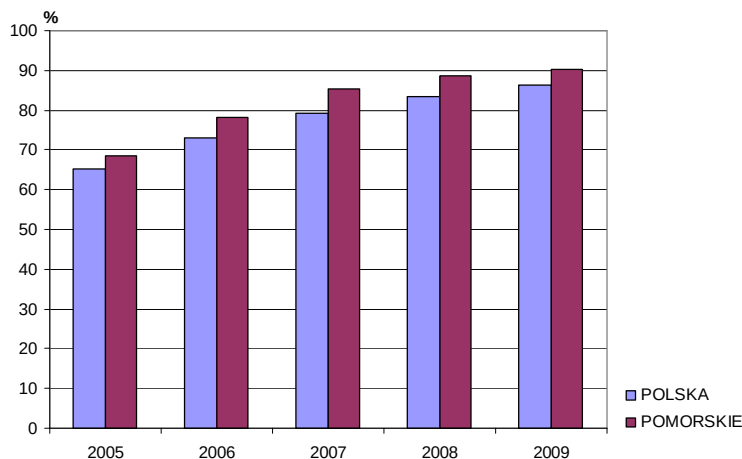
4.2.1. Regionalny rynek usług telekomunikacyjnych

Dostęp mieszkańców województwa pomorskiego do telefonii komórkowej i stacjonarnej można określić jako dobry.

Od 2005 roku odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w telefon komórkowy stale rośnie (od 68,4% w 2005 r. do 90,1% w 2009 r. – drugie miejsce w kraju), utrzymując się jednocześnie przez cały ten okres czasu powyżej średniej dla Polski (65,2% w 2005 r. i 86,5% w 2009 r.). Można również zauważyć, iż dynamika zmian w badanym okresie czasu w województwie pomorskim (rzędu 21,7 punktów procentowych) była nieznacznie większa niż dynamika zmian w Polsce (21,3 p.p.). Ponadto należy dodać, że zasięg usług telefonii komórkowej obejmuje całość województwa.

Ryc.129. Stopień wyposażenia gospodarstw domowych w telefon komórkowy w latach 2005-2009.

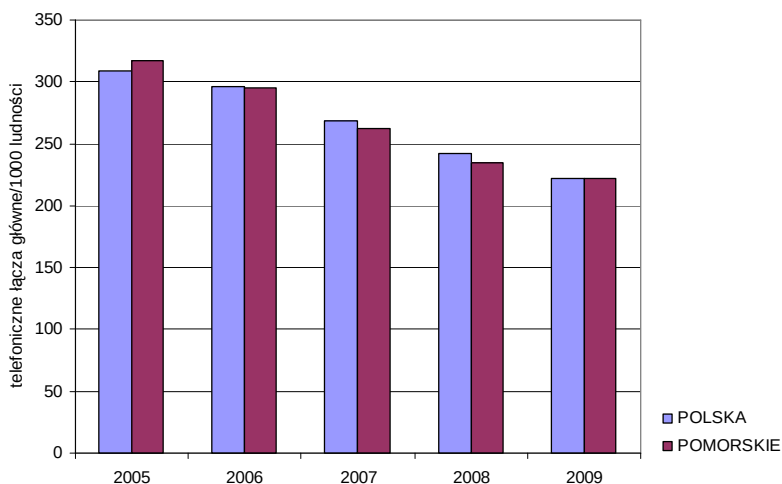
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Jeżeli natomiast chodzi o telefonię stacjonarną to w ostatnich latach liczba abonentów telefonii stacjonarnej w województwie pomorskim znacznie spadła i w 2008 roku wynosiła 222,2 telefonicznych łączy głównych (ogółem) na 1000 ludności (przy 317,2 w 2005 r.). Jest to zgodne z ogólnokrajową tendencją (308,3 w 2005 r. i 222,4 w 2009 r.), jednak w województwie pomorskim dynamika zmian była nieco większa. Jedną z przyczyn zachodzących zmian, tzn. rezygnacji z telefonii stacjonarnej, jest z pewnością coraz łatwiejszy dostęp do telefonii komórkowej, która

Ryc.130. Telefoniczne łącza główne na 1000 ludności w latach 2005-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

stała się jej istotnym konkurentem. Pomimo tego warto zauważyć, że brak dostępu do telefonii stacjonarnej na terenie województwa pomorskiego dotyczy jedynie nielicznych obszarów wiejskich. Stopień telefonizacji wsi jest dwukrotnie niższy niż w miastach. Ponadto w przypadku obszarów wiejskich zmiany dotyczące spadku liczby telefonicznych łączy głównych zachodzą wolniej niż w miastach. Mówiąc o telefonii stacjonarnej w województwie pomorskim nie można również nie zauważyć, że istotną barierą integracyjną społeczności regionu jest istnienie kilku stref numerycznych w obrębie województwa, a nawet niektórych powiatów.

Podobnie kształtuje się sytuacja w przypadku aparatów telefonicznych samoinkasujących. W badanym okresie czasu ich liczba w województwie pomorskim stale zmniejszała się, podobnie jak w kraju. W 2005 r. na 1000 ludności w województwie pomorskim przypadało 2,4 aparatów telefonicznych samoinkasujących, podczas gdy w roku 2009 było to już zaledwie 1,2 (dla porównania w Polsce wartości te wynosiły odpowiednio 2,1 i 1,2). Zdecydowanie szybciej maleje liczba aparatów w miastach, niż na wsi, chociaż i na wsi w badanym okresie czasu ich liczba stale zmniejszała się (wyjątek stanowił jedynie rok 2006, kiedy to liczba ta nieznacznie wzrosła).

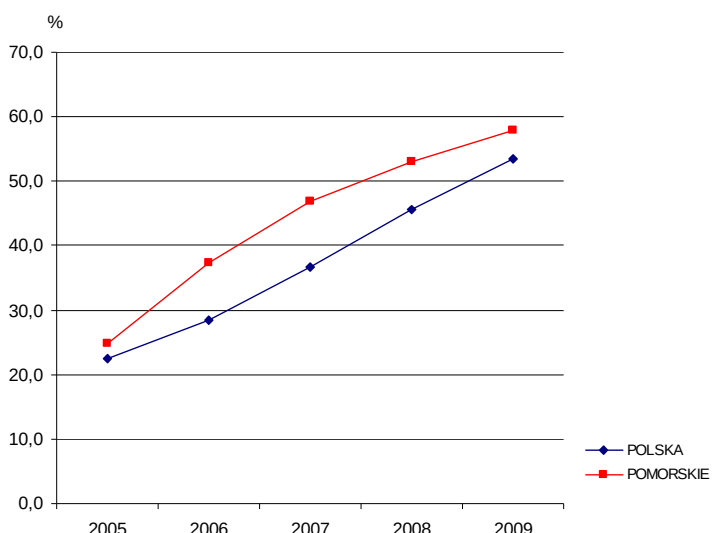
Pozytywnym elementem zmian zachodzących w obrębie telekomunikacji w województwie pomorskim jest z pewnością dokonana w ostatnich latach wymiana central sieci na nowoczesne systemy cyfrowe, z pełną dostępnością do wszystkich usług sieci zintegrowanej, oraz wymiana łączy teletransmisyjnych pomiędzy centralami na światłowodowe⁹¹. Ponadto istnieją przesłanki rokujące poprawę sytuacji, a związane jest to z likwidacją monopolistycznej pozycji Telekomunikacji Polskiej S.A. i wejściem na rynek – w znacznie szerszym stopniu niż ma to miejsce obecnie – konkurencyjnych operatorów.

4.2.2. Infrastruktura teleinformatyczna

Największe rozpowszechnienie technologii informacyjnych w gospodarstwach domowych występuje w Polsce w Regionie Północnym, do którego należy województwo pomorskie razem z kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim. Dotyczy to m.in. dostępu do internetu, w tym szerokopasmowego⁹². Województwo pomorskie bywa wręcz określane najbardziej zinternetyzowanym województwem w Polsce⁹³.

Istotnym miernikiem dostępności do sieci teleinformatycznej jest odsetek gospodarstw domowych posiadających komputer osobisty z dostępem do internetu. W 2005 r. komputer osobisty z dostępem do internetu w województwie pomorskim posiadało zaledwie 24,8% gospodarstw domowych, podczas gdy w roku 2009 było to już 58% gospodarstw. Warto zauważyć, że był to najlepszy wynik spośród wszystkich województw. Ponadto dynamika zmian zachodzących w badanym okresie czasu w województwie pomorskim była nieco większa niż w Polsce i wyniosła 33,2 p.p. podczas gdy dla Polski wartość ta osiągnęła 30,9 p.p. Tak więc na tle kraju region wypada pod tym względem bardzo korzystnie.

Ryc.131. Wyposażenie gospodarstw domowych w komputer osobisty z dostępem do internetu w latach 2005-2009.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W zakresie dostępności do infrastruktury teleinformatycznej w szkołach istotnym miernikiem jest liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do internetu przeznaczony do użytku uczniów. W 2009 r. w szkołach podstawowych w województwie pomorskim wskaźnik ten wynosił 14,0. Dla porównania w Polsce na 1 komputer przypadało wówczas 11,6 uczniów. Podobnie niekorzystnie w porównaniu do wartości dla kraju wypadamy w przypadku tego samego wskaźnika w szkołach gimnazjalnych. W Polsce w 2009 r. na jeden komputer podłączony do internetu w szkołach tych przydało 12,2 uczniów, w województwie pomorskim było to natomiast 13,6 uczniów. Ponadto dynamika zmian zachodzących w województwie w ostatnich pięciu latach pod względem wyposażenia szkół w komputery podłączone do internetu była mniejsza niż średnio w kraju. W związku z powyższym wydaje się, że jednym z wyzwań dla naszego regionu w zakresie dostępności do sieci teleinformatycznej będzie w przyszłości poprawa wyposażenia szkół w komputery z dostępem do internetu.

⁹¹ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, UMWP. Gdańsk, 2009 r.

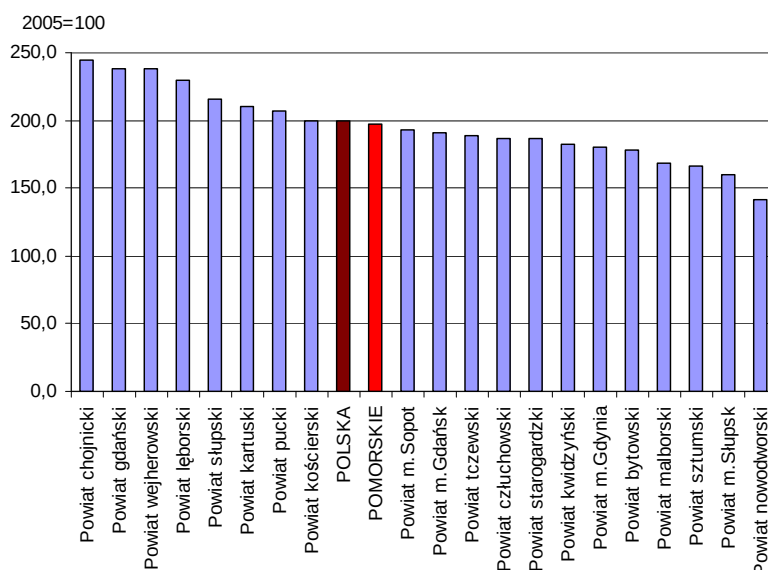
⁹² Rozwój regionalny w Polsce, RAPORT 2009, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2009 r.

⁹³ red. J. Czapiński, T. Panek, Diagnoza Społeczna 2009, Warunki i jakość życia Polaków, Warszawa, Rada Monitoringu Społecznego, 2009 r.

Pod względem wyposażenia komputery podłączone do internetu w szkołach podstawowych w latach 2005-2009 sytuacja uległa poprawie w całym województwie. Przy czym ogólnie dla województwa nastąpił wzrost rzędu 97,2%. Największym wzrostem w analizowanym okresie czasu wśród powiatów charakteryzował się powiat chojnicki (wzrost o 144,9%) oraz powiat gdański (138,2%) i wejherowski (138,1%). Natomiast najwolniej następują zmiany w powiatach nowodworskim (wzrost o 41,3%), w Słupsku (59,7%), oraz w powiecie sztumskim (66,1%).

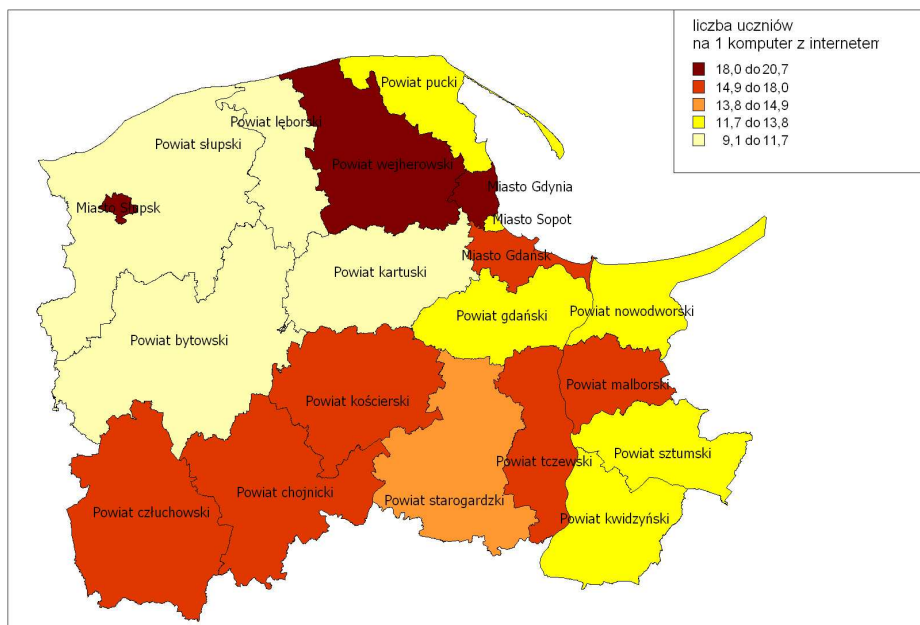
Ryc.132. Zmiana wyposażenia szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) w komputery podłączone do internetu w latach 2005-2009 (2005=100).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Ryc.133. Liczba uczniów w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) przypadających na 1 komputer z dostępem do internetu przeznaczony do użytku uczniów w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W przypadku szkół gimnazjalnych dynamika zmian w zakresie wyposażenia w komputery podłączone do internetu była mniejsza niż w szkołach podstawowych (60,4%). Obecnie najkorzystniejsza sytuacja panuje w Sopocie (gdzie w 2009 r. przypadało 9,4 uczniów na 1 komputer), oraz w powiecie bytowskim (9,5) i nowodworskim (10,1). Przy czym o ile w powiecie bytowskim i nowodworskim dynamika zmian w badanym okresie czasu była znaczna (wzrost odpowiednio o 96,7% i 75,3%), to Sopot charakteryzuje się jednym z najlepszych wyników w regionie, pomimo spadku liczby komputerów w porównaniu do roku 2005 (o 18,5%).

Jest to efektem jednoczesnego zmniejszenia się liczby uczniów szkół gimnazjalnych w tym mieście (o 30%).

Największą liczbę uczniów przypadających na 1 komputer z internetem w szkołach gimnazjalnych posiada natomiast Gdynia (18,2), przy jednocześnie niewielkiej na tle regionu dynamice zmian w ostatnich latach (rzędu 39,4%). Na kolejnych miejscach znajdują się: powiat wejherowski (17,7) i tczewski (16,5) również charakteryzujące się niewielką dynamiką zmian.

Charakterystyczne jest to, że najlepszą dostępnością uczniów do internetu w szkołach w województwie pomorskim charakteryzują się obszary powszechnie uznawane za słabsze, tzn. zachodnia część województwa - powiat bytowski i słupski, oraz powiaty położone na wschód od Wisły, w tym powiat nowodworski. Jest to szczególnie warte podkreślenia, ponieważ fakt, że dostęp do jednego z najpotężniejszych źródeł wiedzy jakim współcześnie jest internet dla dzieci z tych obszarów staje się porównywalny lub nawet lepszy niż w innych rejonach województwa, może w przyszłości wpłynąć na wyrównywanie szans w regionie. Do takiej interpretacji wyników należy jednak podejść z pewną dozą ostrożności, ponieważ z

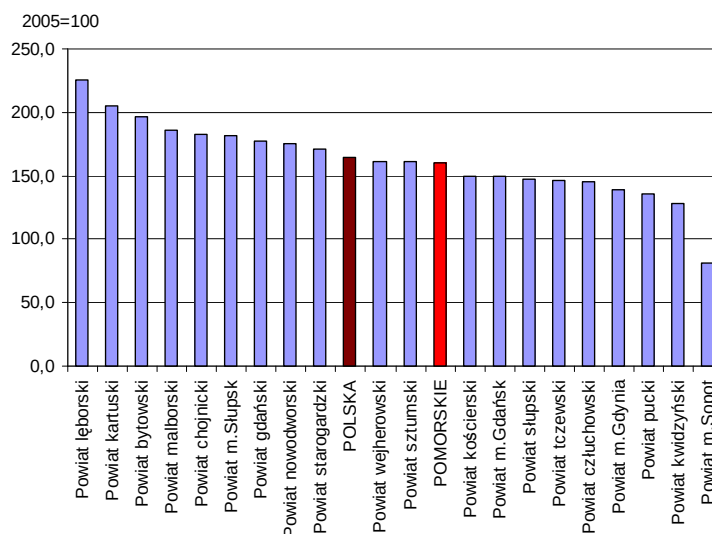
drugiej strony najsłabiej wypadające pod tym względem obszary uchodzą jednocześnie za najbardziej prężne w regionie (Gdynia, Gdańsk, Słupsk, powiat wejherowski). Zaistniała sytuacja może być zatem także efektem średniej wielkości szkół, która na w/w obszarach jest zdecydowanie większa. Trudno zatem dokonać jednoznacznej oceny sytuacji.

Działania wspierające edukację na najniższych szczeblach, dające szansę nabycia umiejętności korzystania z komputera oraz dostępności do internetu, posiadają pewną bezwładność. Konkretnych rezultatów zwiększonej dostępności do wiedzy on-line należy zatem spodziewać się dopiero w najbliższych latach, zarówno w lepszych wynikach egzaminów na szczeblu szkoły podstawowej i gimnazjum, jak rosnącym współczynniku skolaryzacji i docelowo, rosnącym poziomie wykształcenia⁹⁴.

Dostępność do internetu ma również duże znaczenie dla firm. Warunki, w których dziś funkcjonują przedsiębiorstwa, to dynamicznie rozwijające się rynki lokalne, krajowe i międzynarodowe o

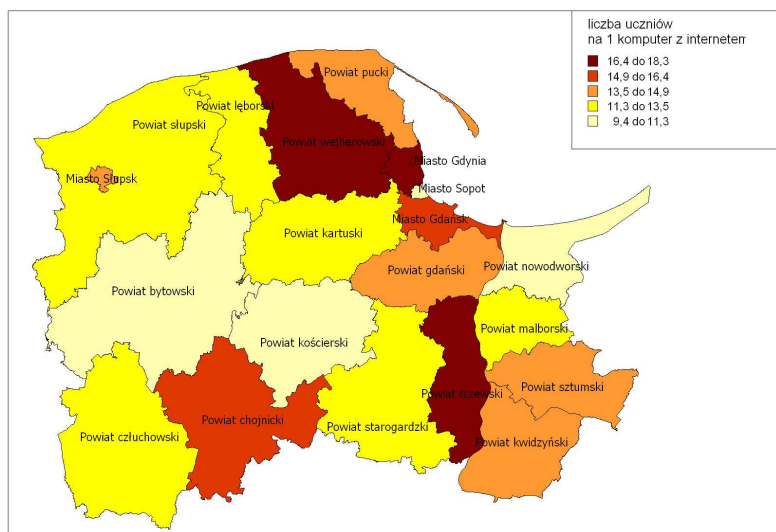
Ryc.134. Zmiana wyposażenia szkół gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) w komputery podłączone do internetu w latach 2005-2009 (2005=100).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Ryc.135. Liczba uczniów w szkołach gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) przypadających na 1 komputer z dostępem do internetu przeznaczony do użytku uczniów w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

⁹⁴ Szmytkowska M., Masik G., Rzepczyński M., Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010r.

wzrastającym stopniu ryzyka i konkurencyjności. Dlatego dostępność do internetu ma tak duże znaczenie dla firm. Internet pozwala na zwiększenie możliwości komunikacji, umożliwia prezentację oferty i zaistnienie na globalnym rynku, ułatwia zarządzanie łańcuchem dostaw. Poza tym jest miejscem szybkiej wymiany korespondencji i źródłem pozyskiwania danych. W województwie pomorskim w 2009 r. 96,4% przedsiębiorstw posiadało komputery (był to najwyższy odsetek spośród wszystkich województw). Dla porównania średnia dla Polski wyniosła wówczas 92,6%. Komputery z dostępem do internetu wykorzystywane były przez 93,2% przedsiębiorstw (w Polsce 90,1%). W 2009 r., spośród trzech wybranych celów korzystania z internetu, podmioty gospodarcze najczęściej deklarowały korzystanie z usług bankowych i finansowych – 80,6%. W kontaktach z organami administracji publicznej internet wykorzystywało 61,7% przedsiębiorstw, a używanie internetu w celu wirtualnych szkoleń i edukacji deklarowało 26,6% badanych firm.

Tabl.19. Przedsiębiorstwa wykorzystujące komputery oraz wybrane sieci informatyczne w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania Wykorzystanie technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w przedsiębiorstwach i gospodarstwach domowych w 2009 r., GUS, Warszawa, 2009 r.

wyszczególnienie	Przedsiębiorstwa posiadające					
			sieć lokalna LAN		Intranet	Ekstranet
	komputery	dostęp do internetu	ogółem	bezprzewodowa		
	%					
Polska	92,6	90,1	56,4	24,8	28,2	9,9
województwo pomorskie	96,4	93,2	58,3	24,0	29,6	14,6

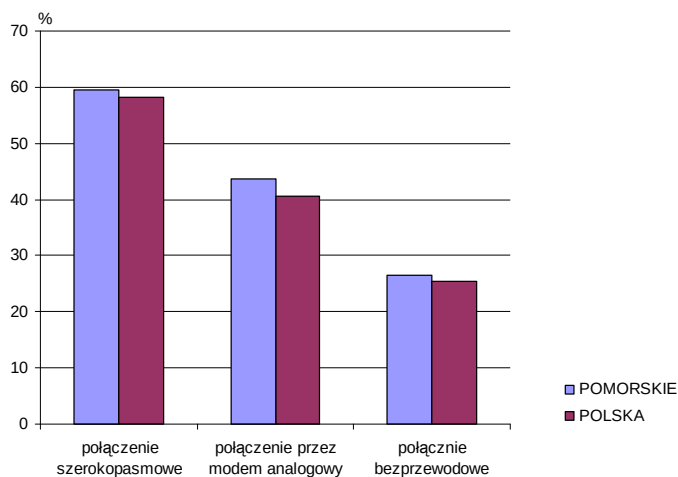
Samo posiadanie internetu nie wystarcza jednak do osiągnięcia przewagi na rynku. Aby zapewnić efektywną komunikację potrzebne jest łącze dostępne, najlepiej szerokopasmowe, które w 2009 r. posiadało 59,5% przedsiębiorstw korzystających z internetu w województwie pomorskim (w Polsce było to 58,1%)⁹⁵.

Komunikacja wewnątrz przedsiębiorstw jest coraz częściej wspierana przez użycie zróżnicowanych technologii, jak np.: sieci komputerowe, z których najbardziej podstawową jest lokalna sieć komputerowa LAN (ang. Local Area Network). Jest to rodzaj sieci zlokalizowanej na stosunkowo niedużym obszarze, największe odległości między komputerami w sieci nie przekraczają kilkuset metrów, a sieć poprowadzona jest w obrębie jednego budynku lub grupy zabudowań. Użytkownicy LAN-u mają dostęp do centralnie przechowywanych informacji. W 2009 r. w województwie pomorskim 58,3% wszystkich przedsiębiorstw posiadało taką wewnętrzną infrastrukturę sieciową (w Polsce 56,4%), w tym sieć bezprzewodowa wykorzystywana była tylko przez 24% ogółu firm.

Do komunikacji wewnętrznej firmy wykorzystują także Intranet. Jest to wewnętrzna, wydzielona sieć przedsiębiorstwa oparta na rozwiązaniach stosowanych w internecie. Taką sieć, która swoim zasięgiem może obejmować wszystkie jednostki przedsiębiorstwa (biura, zakłady czy filie), w 2009 r. posiadało 29,6% wszystkich firm z województwa pomorskiego (w Polsce 28,2%). Natomiast

Ryc.136. Wybrane rodzaje łączy internetowych w przedsiębiorstwach w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania Wykorzystanie technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w przedsiębiorstwach i gospodarstwach domowych w 2009 r., GUS, Warszawa, 2009 r.

⁹⁵ Wykorzystanie technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w przedsiębiorstwach w województwie pomorskim w 2008 r., WUS, Gdańsk

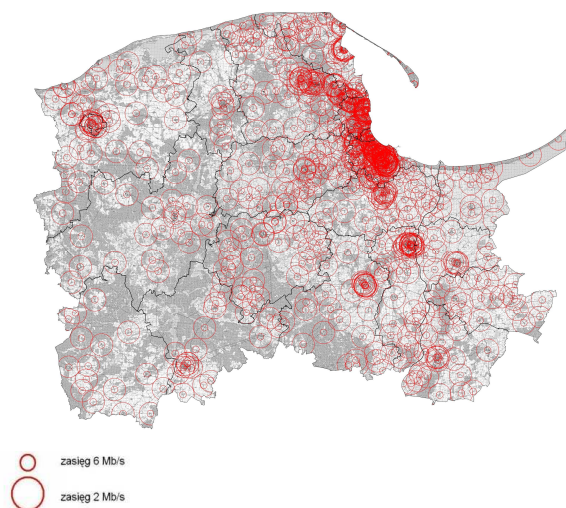
rozszerzenie tej sieci umożliwiające podmiotom zewnętrznym dostęp do zasobów informacyjnych przedsiębiorstwa, czyli Extranet posiadało zaledwie 14,6% firm. Jednakże i tak jest to dobry wynik na tle kraju, gdzie Extranet posiadało jedynie 9,9% firm. Ponadto od 2008 r. w regionie nastąpił prawie dwukrotny wzrost liczby firm posiadających Extranet - w 2008 r. było to 7,5%.

W 2009 r. na potrzeby projektu „Pomorska Sieć Szerokopasmowa” przeprowadzono inwentaryzację zasobów sieci szerokopasmowych w województwie. Zebrane dane dotyczą lokalizacji węzłów światłowodowych oraz teoretycznych zasięgów sieci dostępowej (dla prędkości 2 i 6 Mbps dla użytkownika końcowego). Należy nadmienić, iż dane dotyczące zasięgów wynikają jedynie z teoretycznego zasięgu węzła dostępowego w danej lokalizacji. Taka ekstrapolacja danych wynika z faktu, iż operatorzy nie przekazali bardziej szczegółowych danych dotyczących ich infrastruktury dostępowej.

Obszarami kwalifikującymi się do wsparcia w ramach projektu są sołectwa, w których są mniej niż dwa węzły (będące w posiadaniu dwóch różnych operatorów) światłowodowe sieci szerokopasmowej lub na terenie sołectwa nie ma dostępu do internetu o przepustowości min. 2 Mbit/s.

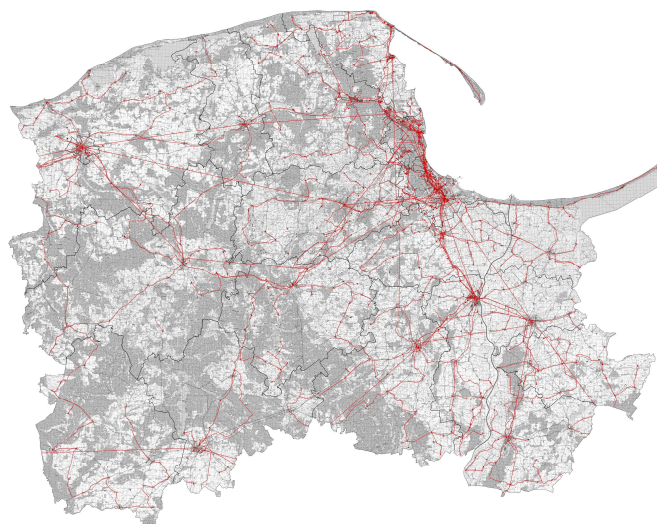
Ryc.138. Zasięgi pokrycia siecią szerokopasmową w województwie pomorskim (stan w 2009 r.)⁹⁷.

Źródło: Wyniki inwentaryzacji zasobów sieci szerokopasmowych w województwie pomorskim na potrzeby projektu Pomorska Sieć Szerokopasmowa, 2009 r. - <http://www.wrotapomorza.pl/pl/pss/>

Ryc.137. Przebieg traktów sieci szerokopasmowych w województwie pomorskim (stan w 2009 r.)⁹⁶.

Źródło: Wyniki inwentaryzacji zasobów sieci szerokopasmowych w województwie pomorskim na potrzeby projektu Pomorska Sieć Szerokopasmowa, 2009 r. - <http://www.wrotapomorza.pl/pl/pss/>

Inaczej mówiąc obszarami, które się nie kwalifikują do wsparcia, są sołectwa, w których znajduje się więcej niż jeden węzeł światłowodowej sieci szerokopasmowej i jednocześnie na terenie sołectwa dostępny jest internet na poziomie min. 2 Mbit/s.

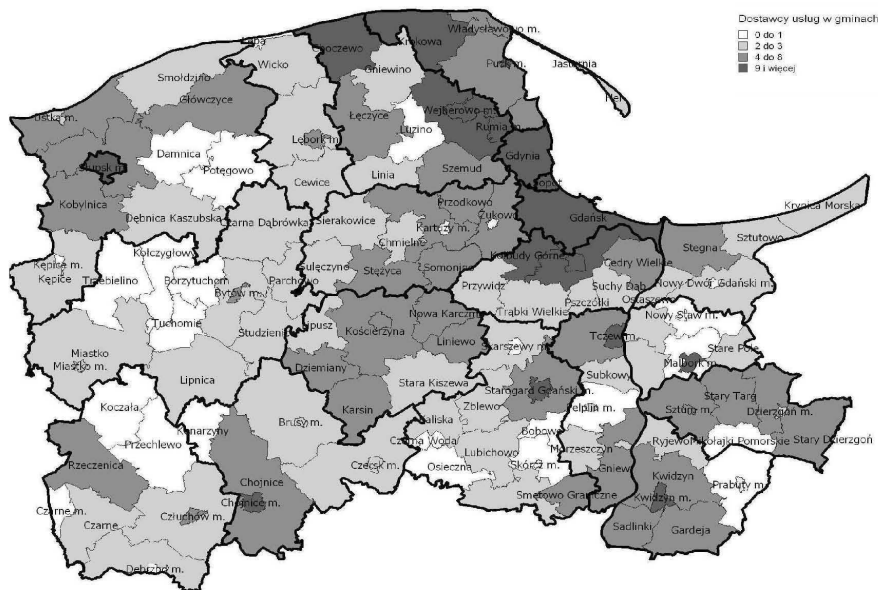
Na podstawie inwentaryzacji ustalono, że na terenie województwa pomorskiego wykluczone cyfrowo (sołectwa bez węzłów) jest ponad 430 tys. mieszkańców (20% ogółu), żyjących w 1391 sołectwach (79%). Z kolei zagrożone wykluczeniem jest kolejne 360 tys. mieszkańców województwa (17% ogółu) w 320 sołectwach (18%).

⁹⁶ Zobrazowanie wyników oparte jest na danych przekazanych przez 90% operatorów działających na terenie województwa.

⁹⁷ Okręgi obrazujące pokrycie terenu dostępem szerokopasmowym są wycenowane dla ujawnionych przez operatorów węzłów teleinformatycznych. Większy okrąg oznacza pokrycie dla prędkości transmisji 2 Mbps, mniejszy dla prędkości 6 Mbps. Należy jednak nadmienić, iż są to zasięgi wynikające jedynie z czysto teoretycznych założeń technologii DSL, a nie wynikające z możliwości świadczenia takich usług przez dany węzeł.

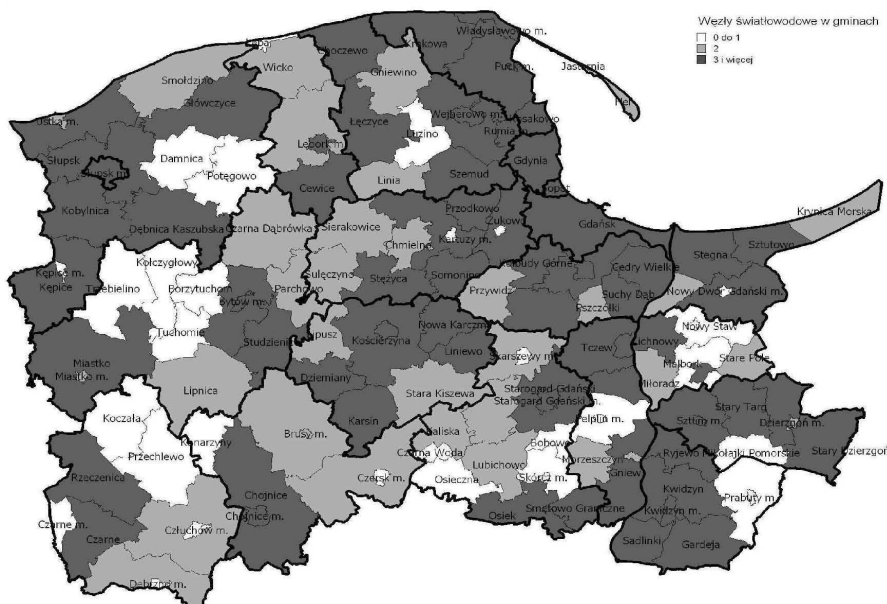
Ryc.139. Ilość dostawców usług w gminach (stan w 2009 r.).

Źródło: Wyniki inwentaryzacji zasobów sieci szerokopasmowych w województwie pomorskim na potrzeby projektu Pomorska Sieć Szerokopasmowa, 2009 r. - <http://www.wrotapomorza.pl/pl/pss/>

Ryc.140. Ilość węzłów światłowodowych w gminach (stan w 2009 r.).

Źródło: Wyniki inwentaryzacji zasobów sieci szerokopasmowych w województwie pomorskim na potrzeby projektu Pomorska Sieć Szerokopasmowa, 2009 r. - <http://www.wrotapomorza.pl/pl/pss/>

Jak łatwo zauważyć województwo pomorskie charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem wewnętrznym pod względem dostępności sieci szerokopasmowej. Oczywiście najkorzystniejszej sytuacji kształtuje się w Trójmieście i okolicznych gminach. Z kolei zdecydowanie największych inwestycji wymaga południowo-zachodnia część regionu (szczególnie powiat człuchowski i bytowski).

Podsumowując należy stwierdzić, że o ile województwo pomorskie (a szczególnie Trójmiasto) charakteryzuje ponadprzeciętna dostępność internetu dla odbiorców indywidualnych (w tym szerokopasmowego), wyposażenie szkół w zakresie technologii cyfrowych pozostawia wiele do życzenia. Zaniedbania w tym obszarze należy zaliczyć do najpoważniejszych barier rozwojowych,

które w przyszłości powinny być niwelowane w pierwszej kolejności⁹⁸. Wydaje się jednak, że pomimo ogólnie dobrej sytuacji na tle Polski, konieczne jest dalsze zwiększanie dostępności do sieci teleinformatycznej. Należy również zauważyć, że ze szczególnie trudną sytuacją mamy do czynienia na terenach wiejskich, gdzie w części gmin występuje tylko jeden dostawca. Większa konkurencja firm oferujących tego typu usługi istnieje jedynie w miastach. Różnice te powodują znaczne rozwarstwienie pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi, powodując wykluczenie cyfrowe tych pierwszych⁹⁹.

Nie ma wątpliwości, że postęp w zakresie dostępności do technologii informacyjno-telekomunikacyjnych umożliwia w znaczącym stopniu postęp cywilizacyjny. Wyposażenie coraz większej liczby gospodarstw domowych, szkół i przedsiębiorstw w komputery, w tym z dostępem do internetu postrzegane jest jako jeden z głównych wskaźników charakteryzujących wykorzystanie tych technologii. Panuje powszechny pogląd, że komputeryzacja stanowi podstawę rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. W związku z tym rozbudowa infrastruktury informatycznej, w tym szerokopasmowej wydaje się być koniecznym narzędziem kształtującym konkurencyjność i atrakcyjność lokalizacyjną województwa pomorskiego i jego dalszy rozwój.

4.3. Dostęp do infrastruktury edukacyjnej

Pod względem infrastruktury społecznej województwo pomorskie jest województwem ponad przeciętnym, chociaż atrakcyjność regionu w tym względzie nieco zmalała w porównaniu do lat ubiegłych. Wciąż jednak duży dystans dzieli je od liderów w tym rankingu: śląskiego, małopolskiego, dolnośląskiego i mazowieckiego. Wyższą niż przeciętna atrakcyjność region zawdzięcza dość dobrej ofercie życia kulturalnego i dobrze rozwiniętej infrastrukturze turystycznej¹⁰⁰.

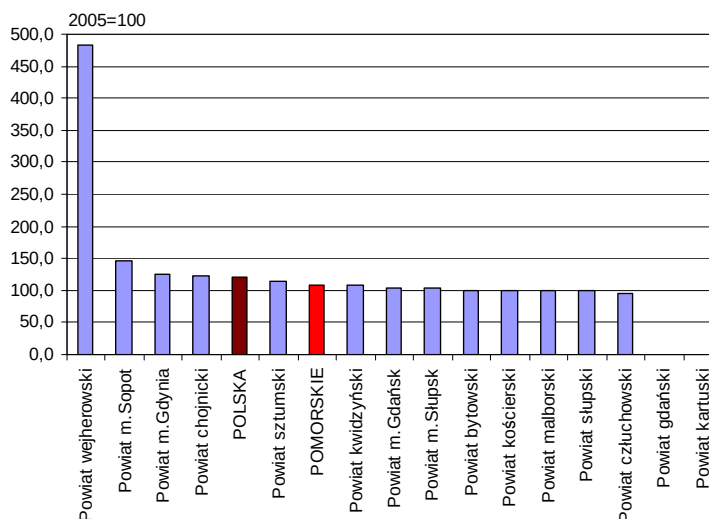
Poziom wyposażenia województwa pomorskiego w infrastrukturę służącą zaspokajaniu potrzeb społecznych jest mocno zróżnicowany. Duża koncentracja infrastruktury społecznej o znaczeniu ponadlokalnym występuje w Trójmieście. Dostatecznie wyposażone są ośrodki regionalne, w tym przede wszystkim Słupsk, natomiast ośrodki mniejsze i obszary wiejskie posiadają podstawową infrastrukturę lokalną, która w wielu miejscach bądź jest niewystarczająca, bądź jej stan nie pozwala na prawidłową obsługę mieszkańców.

4.3.1. Opieka nad dziećmi do lat trzech

Opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 w czasie pracy rodziców sprawują żłobki. Liczba żłobków i oddziałów żłobkowych w regionie w 2009 r. wynosiła 26 (było to o 1 mniej niż 5 lat wcześniej). Liczba miejsc zwiększyła się z 1398 w 2005 r. do 1515 w 2009 r. (o 8,4%). Dynamika zmian była zatem mniejsza niż średnio w kraju (21,4%). Natomiast liczba dzieci w żłobkach i w oddziałach żłobkowych wzrosła o 19,3%, w kraju o 37,2%. Pod względem zmiany liczby miejsc w żłobkach w latach 2005-2009 sytuacja w poszczególnych powiatach jest bardzo zróżnicowana. W roku 2009 żłobki i oddziały żłobkowe funkcjonowały w 13 powiatach w województwie (w roku 2005 w 15).

W czterech powiatach liczba miejsc w żłobkach zmniejszyła się (powiat słupski, człuchowski, gdański i kartuski), w trzech pozostała na tym samym poziomie (powiat bytowski, kościerski i malborski), w pozostałych ośmiu nastąpił różnej wielkości wzrost.

Ryc.141. Zmiana liczby miejsc w żłobkach w latach 2005-2009.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

⁹⁸ Identyfikacja i delimitacja obszarów problemowych i strategicznej interwencji w Polsce. Wnioski z analiz, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, 2009 r.

⁹⁹ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, UMWP, Gdańsk, 2009 r.

¹⁰⁰ Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010, IBnGR, Gdańsk, 2010 r.

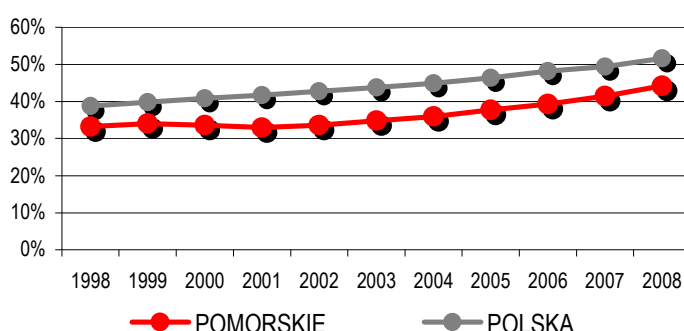
4.3.2. Wychowanie przedszkolne

Pierwszym etapem edukacji dzieci jest wychowanie przedszkolne. Dostępność do edukacji przedszkolnej jest kluczowa z punktu widzenia rozwoju intelektualnego i społecznego dziecka, ponieważ to właśnie w tym okresie życia kształtują się w znacznym stopniu umiejętności intelektualne i społeczne. Właściwie ukształtowane postawy obywatelskie i aktywność społeczna przekłada się po latach na gospodarkę i rozwój regionu. Dzieci objęte wczesną i długotrwałą edukacją przedszkolną znacznie częściej odnoszą sukcesy w toku dalszej edukacji, a także na rynku pracy. Z tego względu należy uznać, że edukacja przedszkolna ma fundamentalne znaczenie dla jakości kapitału ludzkiego. Podkreślić należy szczególne znaczenie edukacji przedszkolnej w niwelowaniu różnic społecznych i rozwojowych dzieci pochodzących z gorzej sytuowanych grup społecznych, w szczególności z terenów wiejskich.

Niestety województwo pomorskie notuje słabsze wskaźniki w zakresie wychowania przedszkolnego aniżeli średnio w kraju. W roku szkolnym 2008/09 systemem edukacji przedszkolnej w województwie pomorskim zostało objętych 37% trzylatków, 46% czterolatków i 54% pięciolatków. W Polsce było to odpowiednio 41%, 53% i 64%. W regionie zatem edukacją przedszkolną objęto zdecydowanie mniejszy odsetek dzieci niż średnio w Polsce¹⁰¹.

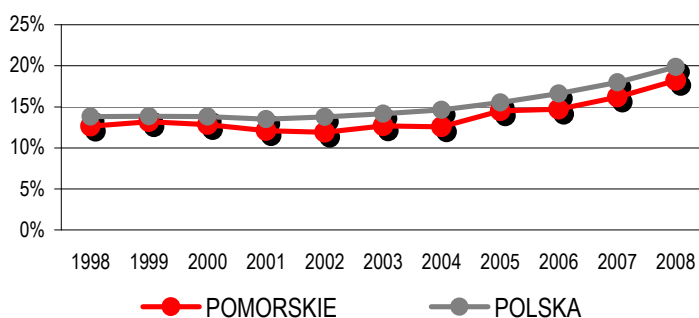
Ryc.142. Udział dzieci w wieku 3-6 lat uczęszczających do przedszkoli w woj. pomorskim na tle Polski.

Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

Ryc.143. Udział dzieci w wieku 3-6 lat uczęszczających do przedszkoli na obszarach wiejskich w woj. pomorskim.

Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

Warto podkreślić, że przedszkola, bądź przynajmniej oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych znajdują się we wszystkich gminach województwa pomorskiego¹⁰². Zarówno pod względem liczby tych placówek, jak i odsetka dzieci w wieku przedszkolnym, które do nich uczęszczają, zaznaczają się znaczne różnice w układzie regionalnym.

¹⁰¹ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2008/2009, GUS, Warszawa, 2009 r.

¹⁰² Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

Potwierdza się wyższy stopień wykorzystania miejsc w przedszkolach w miastach, głównie ze względu na ich lepszą dostępność fizyczną. Najniższe wartości udziału dzieci w wychowaniu przedszkolnym charakteryzują powiaty leżące we wschodniej i południowo-zachodniej części województwa oraz powiat wejherowski. Ten niski odsetek dzieci posyłanych do przedszkoli może być skutkiem nie tylko słabej dostępności do placówek, ale też niechęci rodziców, która może z wynikać braku środków na edukację przedszkolną.

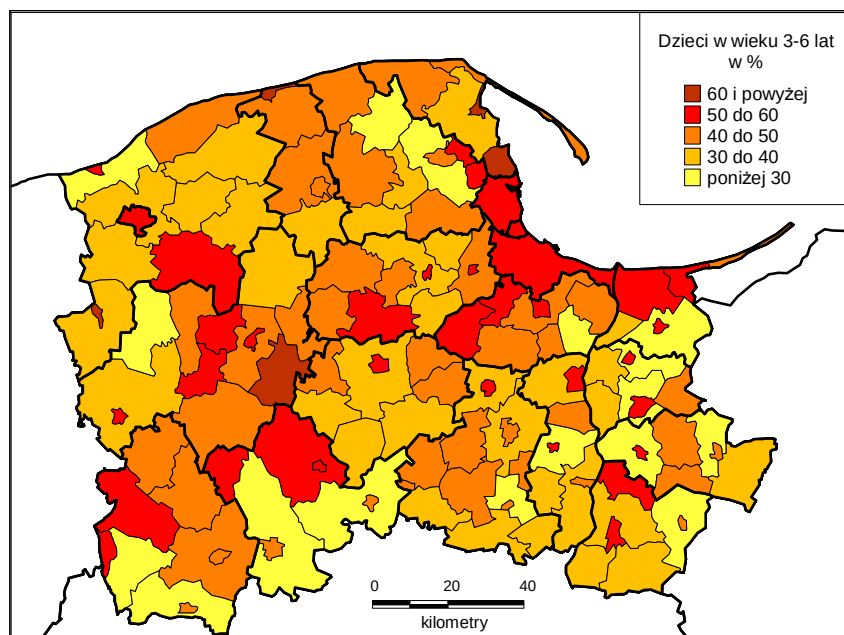
Ogółem w województwie pomorskim w 2009 r. edukacją przedszkolną w 1073 placówkach (w tym w szkołach podstawowych z oddziałami „0”) zostało objętych ponad 59 tysięcy dzieci. W stosunku do roku 2005 liczba placówek przedszkolnych w województwie wzrosła o 155, a liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym o ponad 10 800 (22%).

W 2009 roku w przedszkolach, zespołach i punktach przedszkolnych działających na terenie województwa pomorskiego (bez oddziałów przy szkołach podstawowych) było ponad 44 tys. miejsc (tj. na 100 miejsc w tych placówkach przypadało średnio ponad 100 dzieci). Jest to wynik powyżej średniej krajowej, gdzie wskaźnik ten wyniósł 99. Dla porównania w 2005 r. wskaźnik ten w województwie był również wyższy od średniej krajowej (95) i wynosił 99. Największa liczba dzieci na 100 miejsc w 2009 r. wystąpiła w powiecie starogardzkim (115), bytowskim (107), kwidzyńskim i kościerskim (po 105), natomiast najniższe wartości wskaźnik ten osiągnął w powiecie gdańskim (91), w Sopocie, powiecie słupskim i puckim (93).

Liczba przedszkoli specjalnych w województwie pozostaje na tym samym poziomie – 11 placówek. Opieką, wychowaniem i kształceniem specjalnym w tych placówkach w województwie pomorskim w roku 2009 zostało objętych 176 dzieci (o 7 mniej niż w roku 2005).

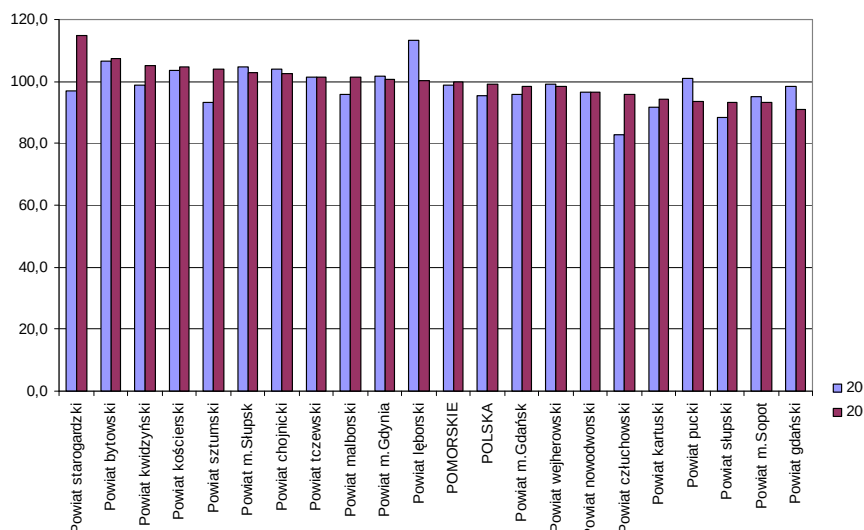
Ryc.144. Udział dzieci w wieku 3-6 lat uczęszczających do placówek przedszkolnych w województwie pomorskim według gmin w 2008 roku.

Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Rzepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.*

Ryc.145. Liczba dzieci przypadająca na 100 miejsc w przedszkolach, zespołach i punktach przedszkolnych w 2005 i 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W roku szkolnym 2007/08 z ogółu dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, ponad 74% korzystało ze zorganizowanych posiłków podawanych w placówkach, a w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych odsetek ten był wyższy i wyniósł 82,5%. Wskaźnik ten dla województwa pomorskiego był niższy od ogólnopolskiego o blisko 10% (natomiast w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych był wyższy od średniej krajowej o ponad 2,5%)¹⁰³.

W 2009 r. na 1 placówkę wychowania przedszkolnego w województwie pomorskim przypadało średnio 56 dzieci (w 2005 r. - 54). Podczas gdy wskaźnik ten dla Polski wynosił odpowiednio 54 w 2009 r. i 49 w 2005.

Niezmienne od lat roczne przygotowanie przedszkolne w miastach częściej realizowane jest w przedszkolach (znacznie powyżej 50%), a na wsi w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych.

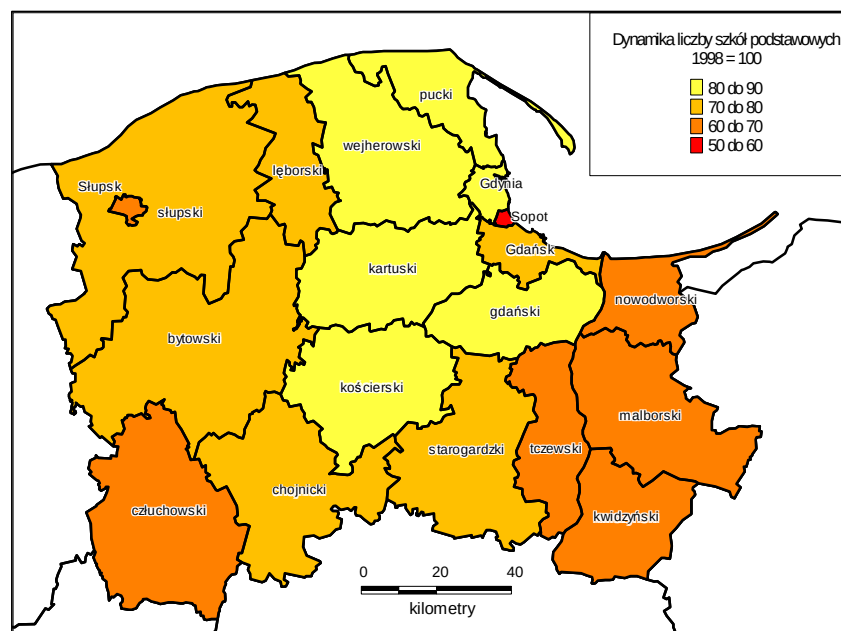
Zakładanie i prowadzenie publicznych przedszkoli należy do zadań własnych obowiązkowych gminy. Sieć wiejskich przedszkoli to głównie placówki jedno- lub dwuoddziałowe oraz oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych. W ostatnich latach pojawiła się głównie w gminach wiejskich tendencja do przekształcania jednooddziałowych przedszkoli w oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych. Oznacza to ograniczenie dostępności do edukacji przedszkolnej dzieciom w wieku od 3 do 5 lat, co obniża ich szanse rozwojowe już na starcie.

Wprowadzenie form wychowania i edukacji dzieci w wieku od trzech do sześciu lat, innych niż typowe całodniowe przedszkola oraz zerówki w szkołach podstawowych, umożliwiła nowelizacja ustawy oświatowej z 2007 roku (Dz. U. nr 7, poz. 38). Należą do nich dwa typy działalności na rzecz edukacji przedszkolnej: zespoły bądź punkty przedszkolne. Usankcjonowano tym samym prowadzone zwłaszcza na wsiach przez organizacje pozarządowe tzw. małe przedszkola finansowane z funduszy unijnych. Rozporządzenie wprowadziło te dwie nowe formy wychowania przedszkolnego, jako formy które miały się sprawdzić na terenach wiejskich oraz w zaniedbanych środowiskach wielkich miast. Jednak w województwie pomorskim te nowe formy edukacji przedszkolnej są dotychczas reprezentowane dość słabo.

4.3.3. Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne

Ryc.146. Zmiany liczby szkół podstawowych w powiatach¹⁰⁴ województwa pomorskiego w latach 1998-2008.

Źródło: Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim*, Gdańsk, 2010 r.

W ostatnich latach, ze względu na zmiany zachodzące w strukturze demograficznej ludności, których przejawem jest malejąca liczba dzieci i młodzieży, zmniejsza się także poziom naboru do szkół. Wynikiem tych procesów jest zmniejszająca się liczba placówek szkolnych, a tym samym – malejąca dostępność szkół w sensie fizycznym. Ponadto, w dobie wzrostu znaczenia edukacji niektóre szkoły są bardziej, a inne mniej popularne. Dochodzi zatem do sytuacji likwidowania placówek, które tracą dzieci na rzecz innych. Innym ważnym elementem są uchwały podejmowane

¹⁰³ Warunki życia ludności w województwie pomorskim w 2007 r., WUS, Gdańsk, 2008 r.

¹⁰⁴ Powiat sztumski łącznie z malborskim

przez jednostki samorządu terytorialnego o likwidacji niektórych placówek, często powodowane ograniczaniem kosztów, które zazwyczaj wywołują poważne protesty pośród rodziców.

W latach 2005-2009 liczba uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (łącznie ze specjalnymi) w województwie pomorskim zmniejszyła się z ponad 157 tysięcy do nieco ponad 140 tysięcy uczniów, tj. o 11,2 % (w Polsce spadek był większy i wyniósł 14,1%). Podobną sytuację dało się zauważyć w gimnazjach, w których liczba uczniów zmniejszyła się o ponad 16 tys. (tj. o 17%) i w 2009 r. wynosiła ponad 79 tysięcy. Na terenie województwa pomorskiego w 2009 r. działało łącznie 695 szkół podstawowych (o 15 mniej niż w roku 2005) i 411 gimnazjów (o 14 więcej niż w 2005 roku).

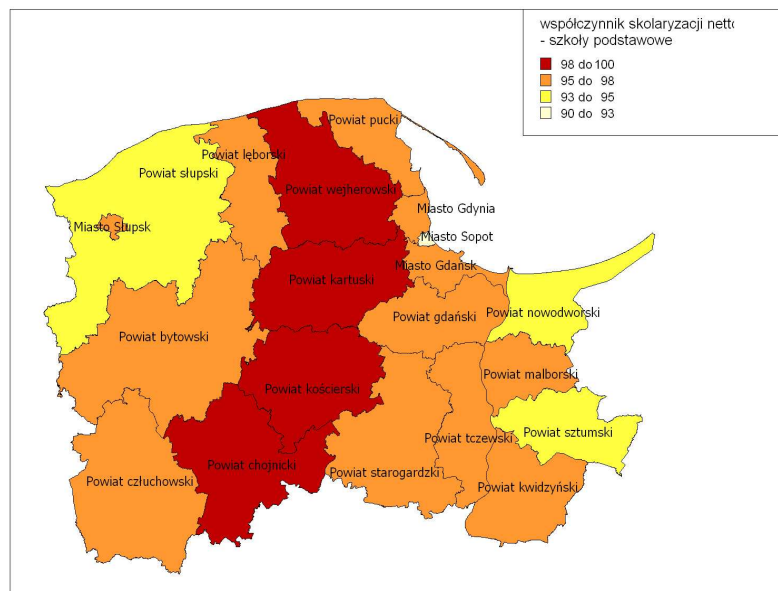
W ostatnich latach w większości powiatów województwa pomorskiego nastąpił spadek liczby szkół podstawowych. W ujęciu dynamicznym trudno znaleźć istotne różnice, co oznacza, że w głównej mierze likwidacja szkół podstawowych odbywa się zgodnie z rytmem przemian demograficznych w regionie.

Współczynnik skolaryzacji w szkołach podstawowych w ujęciu powiatowym waha się od 92 w Sopocie do 99 w powiecie wejherowskim i chojnickim. W przeważającej liczbie gmin współczynnik skolaryzacji mieści się w przedziale między 90 a 110, czyli obrazuje typową sytuację, kiedy wszystkie dzieci danej grupy wiekowej mogą uczęszczać do szkoły w swojej miejscowości/gminie. Należy jednak zauważyć, że najwyższy współczynnik skolaryzacji osiągają małe miasta, koncentrując dzieci ze swojego obszaru, ale także – jak wynika z danych z okolicznych gmin wiejskich – zapewne dzieci z tych obszarów. Szczególnie jest to widoczne w przypadku takich gmin jak: Miastko, Żukowo, Brusy, Czersk, Skarszewy, Pępłin, Nowy Staw czy Dzierzgoń.

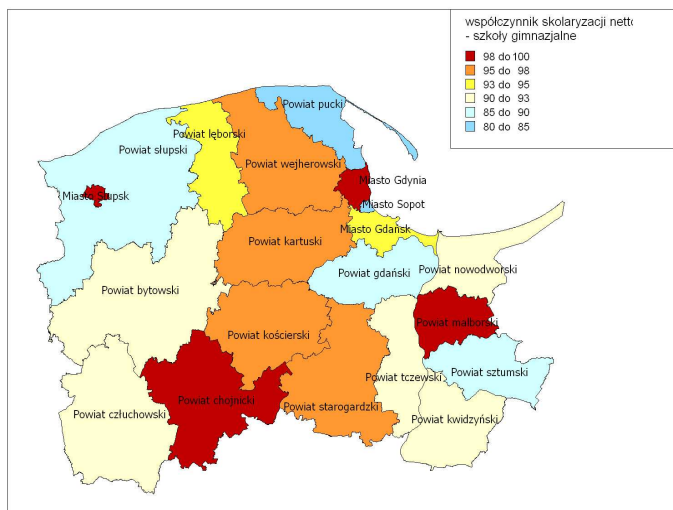
W szkolnictwie gimnazjalnym zróżnicowania regionalne są bardziej wyraźne, głównie z powodu mniejszej gęstości, a tym samym mniejszej dostępności placówek tego szczebla edukacji. W ujęciu powiatowym współczynnik skolaryzacji w szkołach gimnazjalnych waha się od 80 w Sopocie do 99 w Gdyni i powiecie malborskim. Największe problemy z dostępnością do gimnazjum mają uczniowie zamieszkujący obszary wiejskie powiatów: chojnickiego, kwidzyńskiego, sztumskiego, tczewskiego i bytowskiego. Natomiast leżące na ich obszarach miasta, notują najwyższe współczynniki skolaryzacji, przekraczające wartość 130. Podobnie jak w przypadku szkół podstawowych, zmiany w ostatnim pięcioleciu są statystycznie nieistotne¹⁰⁵.

Ryc.147. Skolaryzacja – szkoły podstawowe i gimnazjum – w województwie pomorskim w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

¹⁰⁵ Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010r.

Wprowadzenie jednolitych egzaminów dla szóstoklasistów i gimnazjalistów pozwala na porównanie wyników między poszczególnymi województwami, a tym samym pośrednio na ocenę jakości nauczania w szkołach podstawowych i gimnazjach w regionach. W latach 2005-2009 województwo pomorskie osiągnęło ze sprawdzianu szóstoklasistów w każdym analizowanym roku wyniki poniżej średniej krajowej. W 2009 r. w rankingu województw pomorskie zajęło 10 miejsce. Od 2005 r. pomorskie

nie poprawiło znacząco miejsca w rankingu województw i znajduje się w grupie województw o najsłabszych wynikach ze sprawdzianu szóstoklasistów.

Wyniki egzaminu gimnazjalnego z części humanistycznej były w 2009 r. znacznie niższe od średniej krajowej. Pomorskie w rankingu województw uplasowało się na przedostatnim miejscu. Od 2005 r. średni wynik z części humanistycznej jest wyraźnie niższy od średniej krajowej i tendencja ta nie zmienia się. Województwo pomorskie pod względem osiąganych wyników z części humanistycznej jest

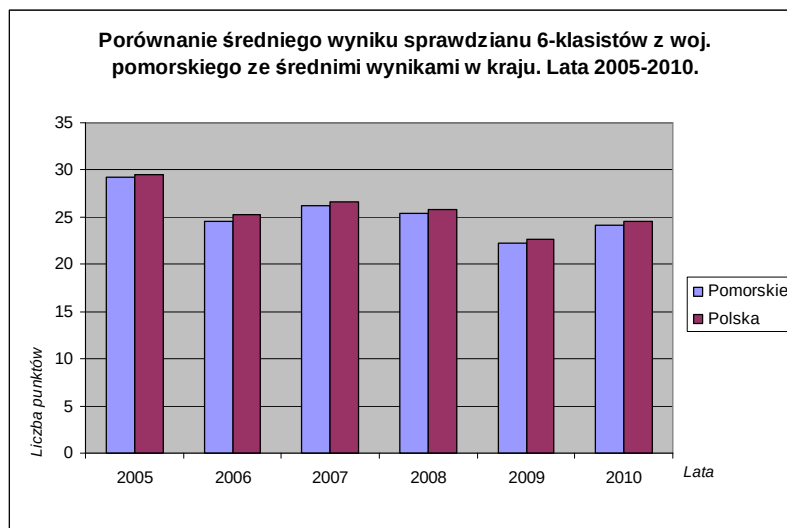
jednym z najsłabszych województw w kraju, a w rankingu województw spadło z 9 miejsca w 2005 r. na 15 miejsce w 2009 r. (w 2008 roku uplasowało się na ostatnim miejscu).

Wyniki egzaminu gimnazjalnego z części matematyczno-przyrodniczej w województwie pomorskim są dużo słabsze w porównaniu z województwami z czołówki rankingu (woj. mazowieckie, małopolskie czy podlaskie). O ile w 2005 i 2006 r. pomorskie osiągnęło wyniki powyżej średniej krajowej, to w 2007 r. wyniki te były słabsze od średniej krajowej i tendencja ta utrzymuje się. Niepokojący jest spadek województwa pomorskiego w rankingu województw (w okresie 2005-2009 z miejsca 5, 6 na miejsce 9, 10).

Z analizy wyników egzaminów zewnętrznych (sprawdzian szóstoklasisty i egzamin gimnazjalny) wynika, że województwo pomorskie osiąga wyniki znacznie poniżej średniej krajowej i należy do województw o najsłabszych osiągnięciach uczniów. Analizując średnie wyniki zdających w okresie 2005-2009 można zaobserwować tendencję spadkową, a w roku 2008 województwo pomorskie było wręcz najsłabszym województwem w kraju.

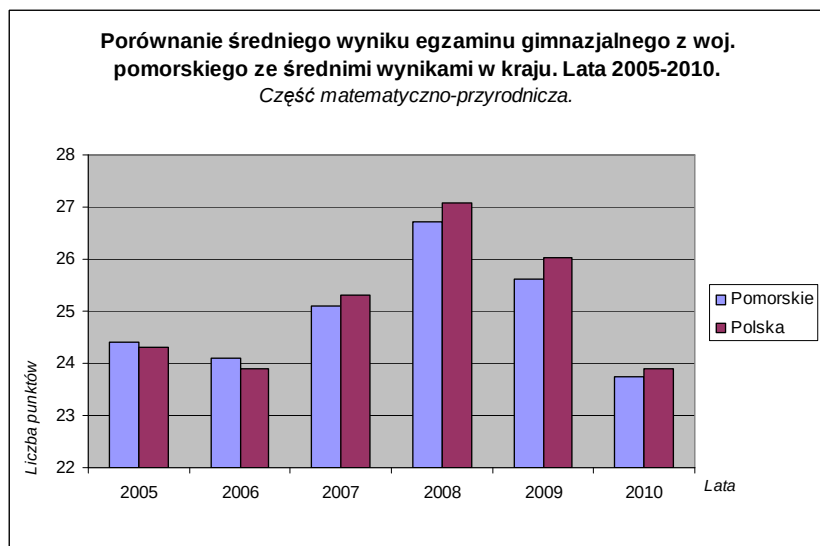
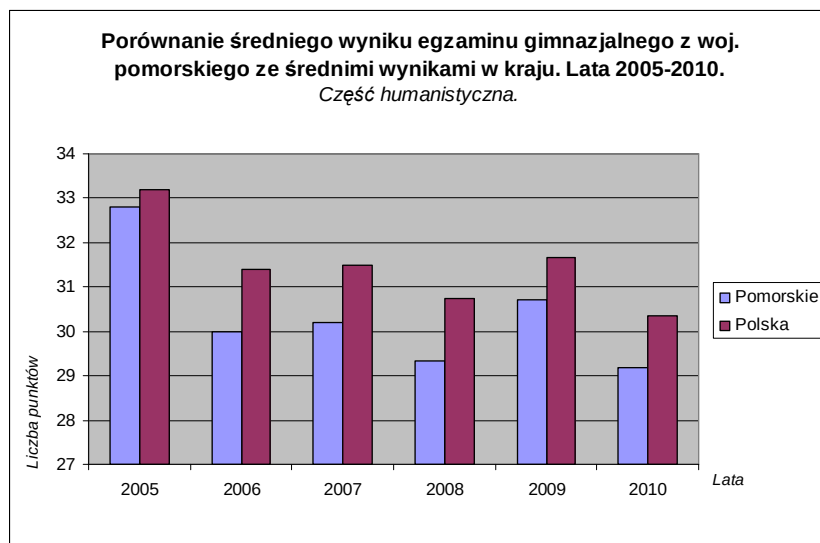
Ryc.148. Wyniki sprawdzianu 6-klasistów województwa pomorskiego w latach 2005-2010.

Źródło: Departament Edukacji i Sportu UMWP.

Ryc.149. Wyniki egzaminu gimnazjalnego z województwa pomorskiego w latach 2005-2010, część humanistyczna i matematyczno-przyrodnicza.

Źródło: Departament Edukacji i Sportu UMWP

4.3.4. Szkolnictwo ponadgimnazjalne

Do funkcjonujących obecnie szkół ponadgimnazjalnych zalicza się przekształcone ze szkół ponadpodstawowych w szkoły ponadgimnazjalne: zasadnicze szkoły zawodowe, licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika, szkoły specjalne przysposabiające do pracy i ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe oraz nowo utworzone szkoły ponadgimnazjalne tzn. uzupełniające licea ogólnokształcące i technika uzupełniające, a także szkoły policealne.

Centrami szkolnictwa ponadgimnazjalnego są przede wszystkim powiaty grodzkie: Gdańsk, Gdynia i Sopot oraz Słupsk, gdzie skoncentrowanych jest łącznie ponad 50% placówek. Znakomita większość z pozostałych placówek zlokalizowana jest w ośrodkach miejskich, które często są stolicami powiatów.

Od lat największą popularnością wśród młodzieży cieszą się licea ogólnokształcące. W roku szkolnym 2007/2008 skupiły one 41,9% uczniów szkół ponadgimnazjalnych w województwie (w Polsce odsetek ten był równy 43,7%). W regionie w 2009 r. funkcjonowały 144 licea ogólnokształcące (bez specjalnych), tj. o 3 mniej niż w roku 2005, w których uczyło się 36 tys. uczniów (4,5 tys. mniej niż w roku 2005).

Biorąc pod uwagę udział uczniów liceów ogólnokształcących w liczbie ludności odpowiadającej nauczaniu na tym

etapie (od 17 do 19 lat), największą wartość tego wskaźnika notują powiaty grodzkie: Sopot (94%), Słupsk (75%), Gdynia (69%) i Gdańsk (57%). Z kolei najniższą wartość współczynnika skolaryzacji mają powiaty: pucki (17%), gdański (15%) i ziemski słupski (4%), gdzie brakuje większych ośrodków miejskich, które oferowałyby nauczanie w liceum ogólnokształcącym.

W 2009 r. w województwie obok liceów ogólnokształcących funkcjonowało 107 techników dla młodzieży (bez specjalnych), tj. o 10 mniej niż w roku 2005, w których uczyło się ponad 32 tys. uczniów (o 21,5 % więcej niż w roku 2005).

Od roku 2005 znacznie zmniejszyła się liczba liceów profilowanych - z 93 do 30. Podobnie znacznie spadła liczba uczniów tych szkół z ponad 12 tysięcy do 1,4 tys., tj. aż o ponad 88% (w Polsce o 76,7%). Liczba uczniów w liceach profilowanych spada, ponieważ szkoły te kształcą jedynie w profilach ogólnozawodowych, nie dając konkretnego zawodu.

Od jakiegoś czasu zaobserwować można wzrost zainteresowania szkołami umożliwiającymi uzyskanie kwalifikacji zawodowych. W 2009 r. w 80 zasadniczych szkołach zawodowych dla młodzieży - bez specjalnych (3 więcej niż w roku 2005) uczyło się ponad 15 tys. uczniów (o 5,7% więcej niż w roku 2005). Warto przy tym zauważyć, że województwo pomorskie należy do regionów o największym zainteresowaniu nauką w zasadniczych szkołach zawodowych wśród młodzieży w Polsce¹⁰⁶.

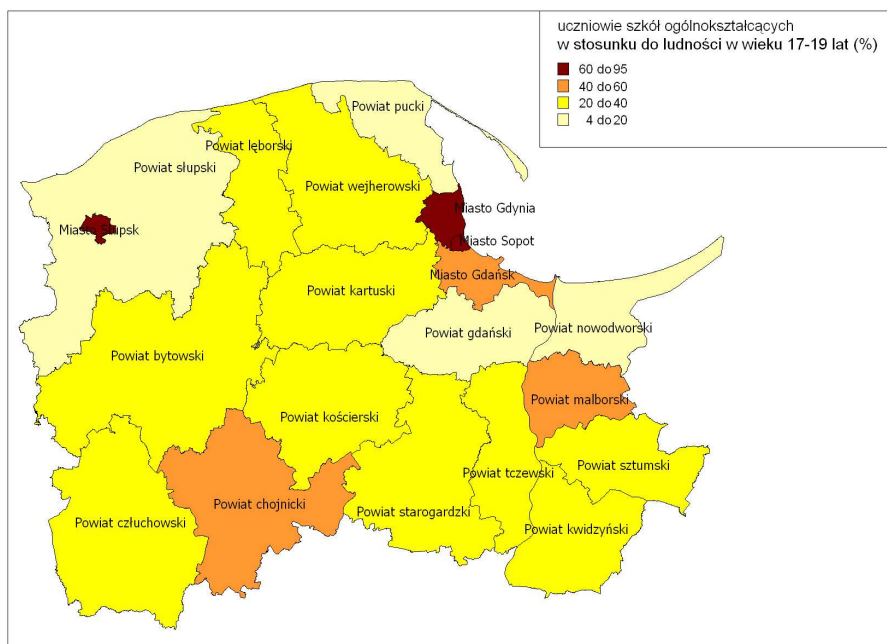
W ostatnich latach w województwie pomorskim (tak jak i w Polsce) przybywa szkół specjalnych zawodowych przysposabiających do pracy i zwiększa się liczba ich uczniów. W 2009 r. w regionie funkcjonowały 23 takie szkoły (w 2005 r. - 18), a uczyło się w nich 652 uczniów (wzrost o 75,7%, w Polsce o 95,9%).

Wśród szkół ponadgimnazjalnych odrębną grupę stanowią szkoły artystyczne ogólnokształcące dające uprawnienia zawodowe. W 2009 roku do 15 szkół tego typu (o 6 więcej niż w roku 2005) w regionie uczęszczało 1171 uczniów (o 20% więcej niż w roku 2005). Można więc mówić o wzroście zainteresowania szkołami tego typu, większym zresztą niż średnio w Polsce, gdzie nastąpił wzrost liczby uczniów zaledwie o 1,9%. W 2009 r. szkoły tego rodzaju posiadało jedynie 5 powiatów, tj. Gdańsk (6), Słupsk (4), Gdynia (3), powiat malborski i tczewski (po 1).

Zarówno w Polsce, jak i w województwie pomorskim, w ostatnim czasie zanotowano spadek zainteresowania szkołami policealnymi. W 2009 r. w 24 szkołach tego typu dla młodzieży - bez

Ryc.150. Dostępność uczniów do szkół ogólnokształcących w województwie pomorskim zlokalizowanych na terenie własnego powiatu w 2009 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

¹⁰⁶ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2008/2009, GUS, Warszawa, 2009 r.

specjalnych (tj. o 21 mniej niż w roku 2005) uczęszczało się niewiele ponad 1400 uczniów (spadek o 58%, w Polsce o 50%).

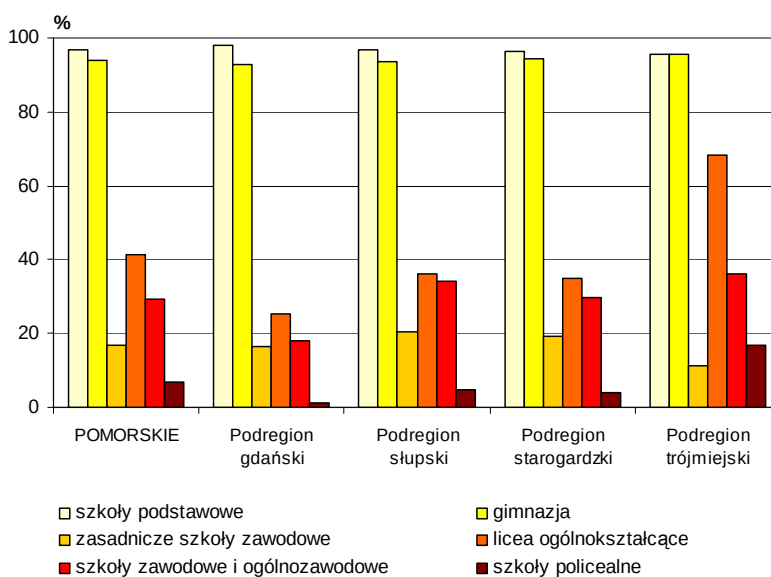
W roku 2009 do szkół dla dorosłych w województwie pomorskim uczęszczało 19,5 tys. uczniów (7,6% mniej niż w roku 2005). W edukacji dorosłych w systemie szkolnym obserwuje się odchodzenie od prowadzenia szkół podstawowych. W 2009 r. w województwie pomorskim działała już tylko 1 szkoła podstawowa, do której uczęszczało 13 uczniów, tj. o 3 więcej niż w roku 2005 (w Polsce funkcjonowały 4 szkoły podstawowe, w których uczęszczało łącznie 81 uczniów). Szkoły dla dorosłych to przede wszystkim szkoły ponadpodstawowe, wśród których dominują licea ogólnokształcące i uzupełniające licea ogólnokształcące, które w roku 2009 skupiły 80,8% ogółu uczniów szkół dla dorosłych. Podobnie sytuacja kształtuje się w całym kraju. W 2009 r. do 6 gimnazjów dla dorosłych w województwie pomorskim (4 w 2005 r.) uczęszczało 622 uczniów (w 2005 r. 427).

Współczynnik skolaryzacji na poziomie podregionalnym wykazuje pełną dostępność szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego, osiągając wartości przekraczające odpowiednio 97% i 93%.

Zróznicowania edukacji na etapie ponadgimnazjalnym. Niekwestionowanym centrum szkolnictwa ogólnokształcącego jest podregion trójmiejski, w którym wskaźnik ten osiąga wartość na poziomie 68%, przy średniej dla województwa wynoszącej około 41%. Najslabiej wypada pod tym względem podregion gdański, ale bliskość Trójmiasta i jego stosunkowo dobre skomunikowanie z zapleczem powoduje, że uczniowie mogą podejmować świadome decyzje o wyborze trójmiejskiego liceum. Szkolnictwo policealne koncentruje się głównie w Trójmieście i tam współczynnik skolaryzacji przekracza 16%. W przypadku placówek

Ryc.151. Współczynnik skolaryzacji według typów szkół w podregionach województwa pomorskiego w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

szkolnictwa zasadniczego zawodowego wyróżniają się podregiony słupski, starogardzki i gdański, gdzie współczynnik skolaryzacji oscyluje wokół 20% i jest wyraźnie wyższy niż notowany w Trójmieście. Być może jest to rodzaj odpowiedzi na zapotrzebowanie rynkowe: w podregionach, gdzie poziom wykształcenia jest stosunkowo słaby, odpowiednią ofertę stanowią szkoły zawodowe. Ale można też zauważyć dokładnie odwrotną analogię: to brak wyboru szkół i utrudniona dostępność do placówek ogólnokształcących na wyższym poziomie sprawia, że młodzież podejmuje naukę w szkołach, do których jest w miarę blisko.

Analizy dostępności szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego potwierdzają, że w głównej mierze to wielkość ośrodka miejskiego liczona wielkością populacji, generuje sieć szkół. Im wyższy etap kształcenia, tym dostępność ta maleje i następuje coraz większa koncentracja szkół w ośrodkach największych. W zależności od dystansu fizycznego oraz możliwości finansowych rodziców, dzieci i młodzież zamieszkujące obszary pozbawione tego typu szkół podejmą bądź nie edukację na wyższym poziomie. Należy więc znaleźć odpowiednie instrumenty i rozwiązania, które dadzą szansę na pokonanie tych barier, przynajmniej dla tej grupy uczniów, która chce kontynuować edukację na coraz wyższym szczeblu¹⁰⁷.

¹⁰⁷ Szmytkowska M., Masik G., Czepczyński M., Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.

4.3.5. Warunki nauczania

O warunkach nauczania w szkołach świadczy m.in. wskaźnik liczby uczniów na 1 pomieszczenie szkolne oraz poziom komputeryzacji szkół.

Pod względem pierwszego wskaźnika województwo na tle Polski wypada raczej niekorzystnie. Mniej uczniów na 1 pomieszczenie szkolne niż średnio w Polsce przypada w województwie pomorskim jedynie w liceach profilowanych i szkołach policealnych. Podobnie pozytywnie wypadamy w przypadku liczby uczniów liceów ogólnokształcących przypadających na 1 salę lekcyjną. W pozostałych przypadkach wartości dla naszego regionu są gorsze od średniej dla kraju. Warto jednak zauważyć, iż od 2005 r. warunki nauczania poprawiły się we wszystkich omawianych typach szkół, jedynym wyjątkiem są zasadnicze szkoły zawodowe. Sytuacja w poszczególnych powiatach jest bardzo zróżnicowana. Dlatego też wydaje się, że wzmocnienie bazy oświatowej terenów nieco obecnie zaniedbanych edukacyjnie a tym samym poprawienie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży z niektórych obszarów województwa powinno być priorytetem na najbliższe lata. Podobnie jak dbanie o stan bazy i wyposażenie szkół na tych terenach.

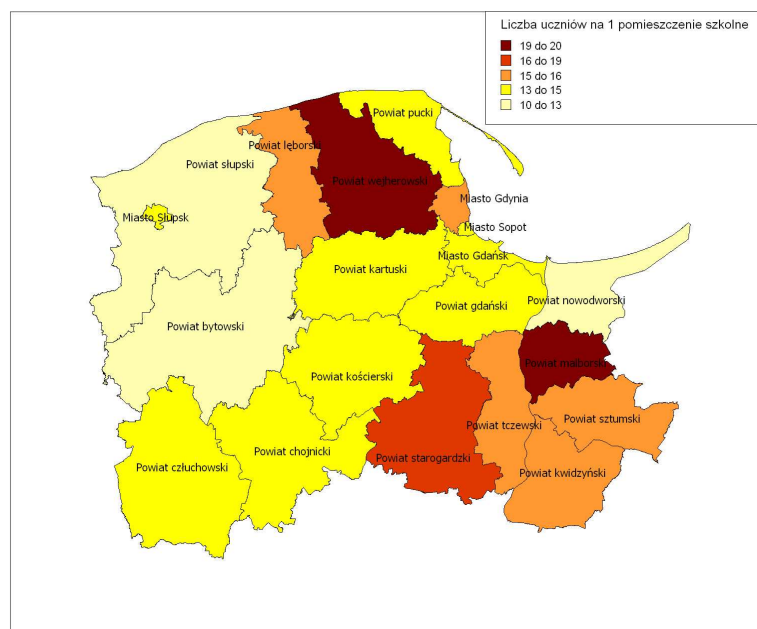
Analizując warunki nauczania w szkołach podstawowych (bez specjalnych) w województwie pomorskim w 2009 r. należy stwierdzić, że na 1 szkołę przypadało 212 uczniów (w 2005 r. 234), przy średniej dla kraju rzędu 168 osób (186 w roku 2005). Z kolei na 1 pomieszczenie w szkole podstawowej w 2009 r. przypadało w województwie pomorskim 15 uczniów, o 4 mniej niż w roku 2005 r. (przy średniej dla Polski wynoszącej 13 uczniów). We wszystkich powiatach w badanym okresie czasu nastąpiła poprawa pod względem warunków nauczania w szkołach podstawowych, największa w Gdyni, gdzie liczba uczniów na 1 pomieszczenie w stosunku do 2005 r. zmniejszyła się o 7 osób. Najmniej, bo tylko o 2

wskaznik ten poprawił się w powiecie kartuskim, puckim i w Sopocie. Najlepsze warunki nauczania w szkołach podstawowych występują obecnie w powiecie słupskim, gdzie na 1 pomieszczenie przypada 11 uczniów, a także w powiecie nowodworskim i bytowskim (po 13). Najgorzej natomiast pod tym względem wypada powiat wejherowski i malborski – tam na 1 pomieszczenie w szkołach podstawowych przypada po 19 uczniów.

Natomiast na 1 szkołę gimnazjalną (bez szkół specjalnych) w 2009 r. w województwie pomorskim przypadało 212 uczniów (o 55 mniej niż w roku 2005), przy średniej dla kraju rzędu 201 uczniów (o 50 mniej niż w roku 2005). Na jedno pomieszczenie w szkole gimnazjalnej przypadało 18 uczniów, tzn. o 6 mniej niż w roku 2005 (przy średniej dla Polski wynoszącej 17). Można mówić o poprawie warunków nauczania w szkołach gimnazjalnych we wszystkich powiatach województwa pomorskiego w badanym okresie czasu. Najgorsza sytuacja panuje w powiecie wejherowskim, gdzie na 1 pomieszczenie przypada średnio 22 uczniów. Niewiele lepiej sytuacja wygląda w Gdyni, gdzie na 1 pomieszczenie przypada 21 uczniów. Natomiast zdecydowanie najlepsze warunki nauczania w gimnazjach występują w Sopocie (13 uczniów na 1 pomieszczenie) oraz w powiecie słupskim, nowodworskim, kościerskim i w Słupsku (po 15 uczniów na 1 pomieszczenie). Generalnie jednak należy stwierdzić, że w gimnazjach mamy do czynienia z gorszymi warunkami nauczania niż w szkołach podstawowych.

Najwięcej dzieci na jedną salę lekcyjną przypada w małych i średnich ośrodkach miejskich regionu. Jest to związane z większą liczebnością dzieci w małych miastach przy stosunkowo niewielkiej liczbie

Ryc.152. Warunki nauczania w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) w województwie pomorskim w 2009 roku.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

szkół i pomieszczeń szkolnych. Z drugiej strony należy mieć na uwadze fakt, że z pewnością uczęszczają do tych szkół dzieci z sąsiadujących gmin wiejskich, co zaznacza się bardzo niewielką liczbą dzieci przypadającą na salę lekcyjną w tych właśnie gminach.

W takiej sytuacji wskaźnik – który nominalnie jest destymulantą, gdyż im niższa jego wartość, tym sytuacja jest lepsza – należy jednak traktować z pewną ostrożnością. Okazuje się bowiem, iż w obszarach nowo zaludnianych (przede wszystkim w obszarach podmiejskich) oraz gminach sąsiadujących z miastami, gdzie zazwyczaj oferta edukacyjna jest większa i bardziej atrakcyjna, rodzice decydują się na dowożenie dzieci do szkół miejskich. To sprawia, że spada liczba dzieci w szkołach wiejskich i zarazem ich udział liczebny w przeliczeniu na pomieszczenie szkolne.

Zjawisko obserwowane jest już w gminach wokół Trójmiasta, w których dochodzi do zamykania szkół nie tylko z powodu malejącego udziału młodszych roczników w strukturze demograficznej, ale też właśnie z racji przemieszczeń wahań i dojazdów do szkół w miastach. Ponieważ szkoły w miastach służą zarówno mieszkańcom, jak i dzieciom przyjezdnym, ich problemy z niżem demograficznym nie są tak dotkliwe. Z drugiej strony powstaje jednak poważny problem finansowania edukacji dzieci spoza danej gminy przez gminy miejskie, na których spoczywa obowiązek utrzymania szkół.

Należy zwrócić również uwagę na fakt, że w przypadku gmin miejskich następuje jednocześnie względnie największy w ostatnich latach spadek liczby uczniów na pomieszczenie, co bez wątpienia jest bardzo pozytywnym zjawiskiem w kontekście warunków nauczania. Wynika on jednak w głównej mierze z malejącego udziału dzieci i młodzieży w strukturze wiekowej. Wydaje się, że omawiane powyżej zachowania (dojazdy dzieci do szkół w miastach) miały zdecydowanie mniejsze znaczenie, o czym świadczy fakt, że niemal we wszystkich obszarach zanotowano spadek liczby dzieci przypadających na salę lekcyjną¹⁰⁸.

W liceach ogólnokształcących w województwie pomorskim na 1 salę lekcyjną w 2009 r. przypadało 25 uczniów (średnia dla kraju 26), tj. o 7 mniej niż na początku badanego okresu czasu. Można więc mówić o poprawie w tym zakresie. Warunki nauczania poprawiły się w ciągu ostatnich kilku lat również w technikach - na jedno pomieszczenie szkolne przypada średnio 17 uczniów (średnia dla Polski - 16), podczas gdy w roku 2005 było to 19 uczniów.

Znacznie natomiast poprawiły się warunki nauczania liceach profilowanych, w 2009 r. na 1 pomieszczenie przypadało 11 uczniów (średnia dla kraju 18), tj. o 17 mniej niż w roku 2005 r. Jest to jednak głównie wynikiem spadku liczby uczniów tych szkół. Warunki nauczania poprawiły się również dosyć znacznie w szkołach artystycznych, gdzie w 2005 r. na 1 pomieszczenie szkolne przypadało 23 uczniów (w kraju średnio 10). W roku 2009 było to o 10 uczniów mniej.

Podobnie poprawie uległy warunki nauczania w szkołach policealnych. W 2009 r. na 1 pomieszczenie szkolne przypadało 10 uczniów (o 8 mniej niż 5 lat wcześniej), przy średniej dla Polski wynoszącej 14. Jest to jednak w znacznej mierze wynikiem coraz mniejszego zainteresowania tym typem szkół.

Dobre warunki nauczania występują również w specjalnych szkołach zawodowych, gdzie na 1 pomieszczenie szkolne przypada 11 uczniów (średnia dla kraju - 9).

Warunki nauczania w szkołach zawodowych pozostały natomiast na podobnym poziomie. Na jedno pomieszczenie szkolne przypada tam 37 uczniów (średnia dla kraju 32).

Poziom wyposażenia w komputery szkół podstawowych i gimnazjów, który również świadczy o warunkach nauczania w placówkach edukacyjnych w porównaniu z resztą kraju nie wypada zbyt dobrze. W 2009 r. niespełna 89% szkół podstawowych w regionie było wyposażonych w komputery (przy średniej dla kraju 92%), a liczba uczniów szkół podstawowych i gimnazjów przypadających na jeden komputer należała do najwyższych w kraju.

¹⁰⁸ Szymtowska M., Masik G., Czepczyński M., Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w regionie pomorskim, Gdańsk, 2010 r.

Tabl.20. Komputeryzacja w szkołach w 2005 i 2009 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Województwo	Udział szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do internetu				Uczniowie przypadający na 1 komputer z dostępem do internetu przeznaczony do użytku uczniów			
	szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych		gimnazja dla dzieci i młodzieży bez specjalnych		szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych		gimnazja dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	
	2005	2009	2005	2009	2005	2009	2005	2009
	[%]				[osoba]			
Dolnośląskie	81,0	95,1	78,3	83,9	25,8	11,9	23,3	12,1
Łódzkie	79,5	95,1	80,7	89,2	25,5	10,9	24,4	12,6
Śląskie	79,3	93,6	82,3	86,4	30,4	14,9	22,7	13,1
Kujawsko-pomorskie	77,0	95,0	77,8	81,8	28,5	12,4	26,4	13,6
Wielkopolskie	74,4	90,9	79,2	81,5	26,3	12,2	23,3	12,4
Małopolskie	74,2	92,7	73,7	78,8	24,0	10,9	22,8	11,9
Podlaskie	74,0	87,8	82,5	84,8	24,2	11,8	22,8	12,4
Zachodniopomorskie	73,9	91,9	74,7	76,8	30,2	12,7	25,8	13,1
Opolskie	73,4	96,1	84,2	83,9	23,9	9,7	23,4	11,9
Pomorskie	72,6	89,1	74,6	81,7	30,7	14,0	25,6	13,6
Podkarpackie	72,5	91,6	71,0	82,3	21,2	8,5	20,5	9,9
Warmińsko-Mazurskie	67,8	92,4	76,9	84,2	29,2	12,2	26,8	13,4
Lubelskie	66,8	90,0	72,8	83,0	23,4	9,1	24,0	10,5
Lubuskie	66,5	91,5	82,8	82,6	30,7	12,3	24,2	14,3
Mazowieckie	65,5	90,5	75,7	82,4	30,7	12,3	20,6	11,6
Świętokrzyskie	57,4	90,0	84,1	87,7	31,7	10,2	24,9	12,9
POLSKA	72,3	92,0	77,3	82,9	27	11,6	23,3	12,2

4.3.6. Zorganizowana opieka wychowawcza

Zorganizowaną opiekę wychowawczą zapewniają uczniom świetlice szkolne. Świetlice szkolne są głównie organizowane w szkołach podstawowych. W województwie pomorskim, podobnie jak w całym kraju, spośród wszystkich świetlic szkolnych ponad 70% w roku szkolnym 2007/2008 działało w szkołach podstawowych. Odnosząc zaś liczbę świetlic (518) do liczby szkół podstawowych w naszym województwie okazuje się, że ponad 72% z nich posiada w swoich strukturach taką komórkę. Świadomość i potrzeba tworzenia świetlic w ostatnich kilku latach znacznie wzrosła, czego efektem od jest wzrost liczby tego typu placówek w szkołach podstawowych województwa pomorskiego. Podobna tendencja miała miejsce w szkołach każdego szczebla edukacji, choć już w nie tak znaczącej skali.

Internaty (bursy) szkolne są placówkami opiekuńczo-wychowawczymi dla dzieci i młodzieży z różnych szczebli szkół. W roku szkolnym 2007/08 spośród 712 placówek działających w Polsce – 30 było lokalizowanych w województwie pomorskim. Opieką wychowawczo-dydaktyczną objętych było 2486 uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół średnich, co stanowiło ponad 85% wykorzystanych miejsc w placówkach. Pomimo, że internaty pełnią ważną rolę w procesie opiekuńczo-wychowawczym, w ostatnich kilku latach odnotowano w województwie pomorskim znaczny spadek tego typu placówek (o blisko 50% w stosunku do 2000 roku)¹⁰⁹.

4.4. Infrastruktura sportowa

Sport i rekreacja są dziedzinami życia silnie wpływającymi na integrację regionu, pozwalającymi kreować jego wizerunek, promującymi go na zewnątrz, a jednocześnie zapewniającymi mieszkańcom aktywny wypoczynek jako najlepszą formę profilaktyki zdrowotnej. Poprzez organizację dużych, znaczących imprez sportowych i udostępnianie nowoczesnej bazy sportowej w znaczny sposób można przedłużyć sezon turystyczny i zwiększyć liczbę turystów odwiedzających województwo. Do głównych obiektów sportowych w województwie pomorskim należą¹¹⁰:

¹⁰⁹ Warunki życia ludności w województwie pomorskim w 2007 r., WUS, Gdańsk, 2008 r.

¹¹⁰ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, UMWP, Gdańsk, 2009 r.

- ❖ **ponadregionalne centra sportowe:** obiekty *Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu* w Gdańsku, *Centralny Ośrodek Przygotowań Olimpijskich* – Cetniewo (m. Władysławowo), *Chojnicki Klub Żeglarski* – Port Jachtowy w Charzykowach;
- ❖ **stadiony piłkarskie** w: Bytowie, Chojnicach, Człuchowie, Gdańsku, Gdyni, Gniewinie, Kartuzach, Lęborku, Malborku, Rumi, Słupsku, Sopocie, Starogardzie Gdańskim, Tczewie i Wejherowie;
- ❖ **stadiony specjalistyczne:** żużlowy w Gdańsku, hipodrom w Sopocie, rugby w Gdyni i w Sopocie, lekkoatletyczne w Gdańsku i Sopocie;
- ❖ **porty jachtowe, przystanie żeglarskie** – w Gdańsku, Gdyni, Pucku, Łebie, Krynicy Morskiej, Charzykowach, Tczewie;
- ❖ **hale widowiskowo-sportowe** w: Chojnicach, Chmielnie, Czersku, Człuchowie, Dębnicy Kaszubskiej, Gdańsku, Gdyni, Głównych, Gniewie, Jezierzycach, Kartuzach, Kwidzynie, Lęborku, Malborku, Miastku, Nowym Dworze Gdańskim, Pruszczu Gdańskim, Przodkowie, Pucku, Rumi, Sierakowicach, Sopocie, Słupsku, Starogardzie Gdańskim, Tczewie, Trąbkach Wielkich, Wejherowie i Żukowie;
- ❖ **tory specjalistyczne:** wyciągi narciarskie w Sopocie (Łysa Góra), Wieżycy i Przywidzu;
- ❖ **baseny** w 13 miastach, w tym w: Chojnicach, Gdańsku, Gdyni, Kartuzach, Lęborku, Pruszczu Gdańskim, Słupsku, Sopocie, Malborku, Starogardzie Gdańskim, Wejherowie, Kwidzynie i Tczewie oraz w 1 gminie – Gniewino.
- ❖ **zespoły kortów tenisowych:** m.in. w Sopocie i Gdyni;
- ❖ **poła golfowe:** Postołowo (gm. Trąbki Wielkie), Pętkowice (gm. Wejherowo).

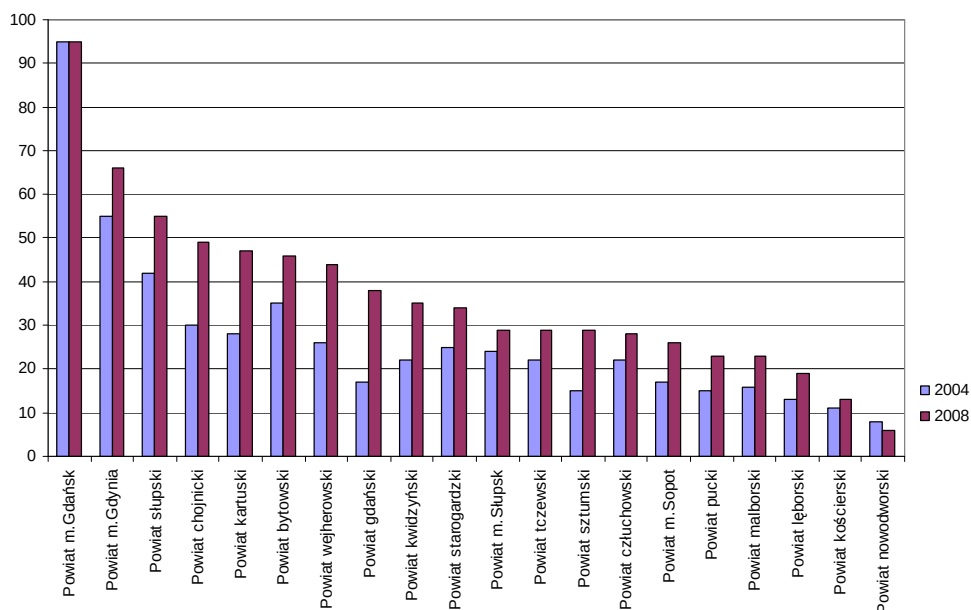
W ciągu ostatnich kilku lat następuje intensywny rozwój infrastruktury sportowej w regionie. W latach 2005-2009 w ramach *Programu Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Pomorskiego* ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej dofinansowano budowę nowych i modernizację istniejących - 57 obiektów sportowych. W tym m.in. sal sportowych, stadionów miejskich, hal sportowych, basenów, boisk, sal gimnastycznych.

Ponadto w roku 2008 Województwo Pomorskie przystąpiło do programu ogłoszonego przez Ministerstwo Sportu i Turystyki pn. *Moje boisko – Orlik 2012*. Program ten zakłada budowę ogólnodostępnych, bezpłatnych kompleksów boisk sportowych wraz z szatniami i zapleczem socjalnym, w każdej gminie na terenie całego kraju. Założeniem Programu jest udostępnienie dzieciom i młodzieży nowoczesnej infrastruktury sportowej w celu aktywnego uprawiania sportu. Od początku powstania Programu województwo pomorskie aktywnie brało w nim udział i obecnie posiada największą liczbę wybudowanych „Orlików” w kraju. Na przełomie roku 2008/2009 czyli w pierwszym roku funkcjonowania Programu wybudowano 75 „Orlików” co dało pierwsze miejsce w Polsce. W 84 gminach, starostwach lub miastach jest przynajmniej 1 kompleks „Orlik”. Ponadto niektóre z nich posiadają więcej niż jednego „Orlika” m.in. Miasto Gdańsk, Powiat Człuchowski, Powiat Tczewski, Powiat Chojnicki, Gmina Człuchów, Gmina Parchowo, Gmina Gniewino, Gmina Studzienice, Gmina Słupsk, Gmina Karsin, Gmina Sierakowice. Program *Moje Boisko – Orlik 2012* cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem. Początkowo zakładano, że do roku 2012 w całym kraju ma powstać 2012 kompleksów. W chwili obecnej wiadomo już, że „Orlików” powstanie znacznie więcej. Również w województwie pomorskim kolejne gminy zapowiadają budowę następnych kompleksów.

Nie należy jednak zapominać, że duża liczba obiektów stanowiących bazę sportową województwa pomorskiego nadal wymaga modernizacji i dostosowania do standardów europejskich, szczególnie w małych miastach i na wsi.

Brak odpowiedniej infrastruktury sportowej ogranicza mieszkańcom regionu dostęp do zajęć sportowo-rekreacyjnych. Tezę tą potwierdzają dane dotyczące klubów sportowych i aktywności mieszkańców w klubach. W 2008 r. w województwie pomorskim działały 734 kluby sportowe, tj. o 196 klubów więcej niż w 2004 r., z czego najwięcej w Gdańsku (95) i Gdyni (66) oraz w powiecie słupskim (55), chojnickim (49) i kartuskim (47). Najmniej w powiecie nowodworskim (6), kościerskim (13) i lęborskim (19) oraz malborskim i puckim (po 23). Powiat nowodworski jest również jedynym powiatem, w którym liczba klubów zmniejszyła się w porównaniu do roku 2004 – o 2.

Ryc.153. Kluby sportowe w powiatach województwa pomorskiego w 2004 i 2008 r.
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Warto również wspomnieć, iż w Gdańsku trwa obecnie budowa stadionu piłkarskiego do organizacji Mistrzostw Europy 2012. Realizacja tego obiektu umożliwi w przyszłości organizację dużych imprez o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Kolejnym obiektem umożliwiającym organizację dużych imprez jest hala widowiskowo-sportowa dla 15 tys. widzów na granicy Gdańska i Sopotu, której budowę zakończono w 2010 r. Inne ważne dla organizowania dużych imprez obiekty to stadion Bałtyku i hala w Gdyni.

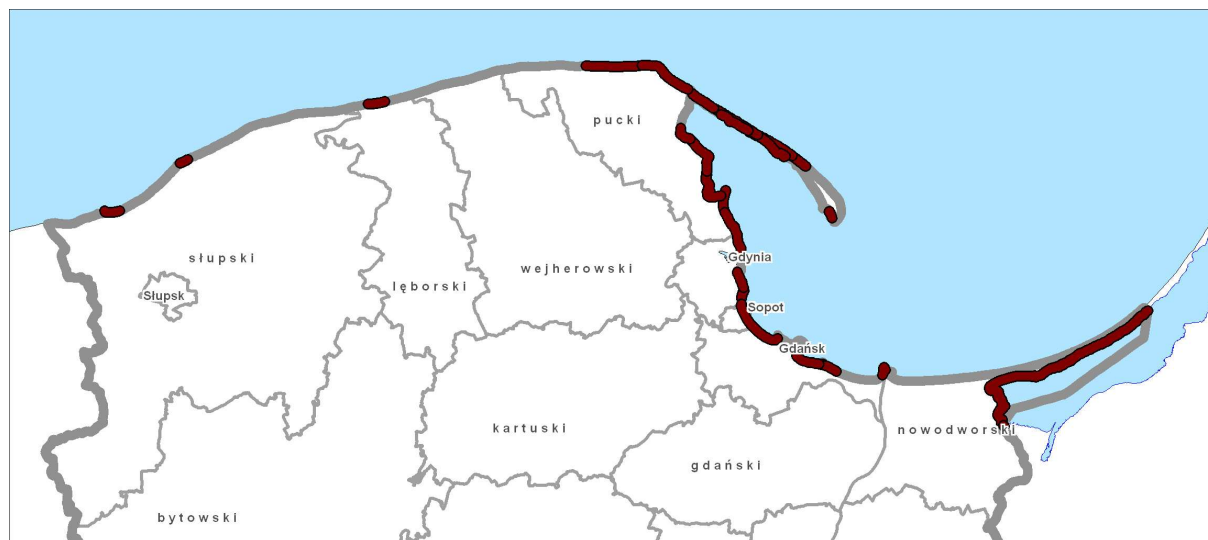
4.5. Infrastruktura ochrony środowiska

Infrastruktura ochrony środowiska jest istotnym elementem zagospodarowania przestrzeni, kształtującym warunki życia, bezpieczeństwo publiczne i ekologiczne oraz wpływającym na potencjał gospodarczy przestrzeni i jednostek administracyjnych. Obejmuje ona dwie zasadnicze grupy elementów i obiektów technicznych – przeciwdziałające naturalnym zagrożeniom środowiskowym (obiekty ochrony przeciwpowodziowej) oraz chroniące zasoby, walory i stan środowiska przed negatywnym oddziaływaniem człowieka (obiekty gospodarki odpadami, infrastrukturę zaopatrzenia w wodę oraz gospodarki ściekowej).

Ochrona przed zagrożeniami naturalnymi obejmuje ochronę brzegów morskich oraz ochronę przeciwpowodziową w dolinach rzecznych. Długość linii brzegowej Morza Bałtyckiego w województwie wynosi 316 km wraz z Półwyspem Helskim. Występują tu wszystkie typy brzegu morskiego: wydmy (w tym mierzeje), klifowe, zalewowe oraz sztucznie umocnione. Procesy erozji brzegowej są dość silne, szczególnie w odcinkach klifowych, co przejawia się zawalaniem klifu i cofaniem linii brzegowej. Prognozowane podnoszenie się poziomu wód morskich oraz większa częstotliwość katastrofalnych zjawisk klimatycznych proces ten będzie nasilało. W niektórych fragmentach brzegu jego zagrożenia związane są także z inwestycjami wprowadzonymi przez człowieka (np. budowa falochronów, umocnień brzegowych). Szczególne zagrożenie obejmuje obecnie 27 odcinków brzegu o łącznej długości 160 km. Istniejące umocnienia nie zapewniają dostatecznej ochrony brzegu morskiego. Ich stan wymaga przeprowadzenia prac modernizacyjnych, zgodnie z „Programem ochrony brzegów morskich”, szczególnie w rejonach: Zalewu Wiślanego u ujścia Wisły, Pucka – Gnieźdźewa, Jastarni, Władysławowa, Jastrzębiej Góry, Karwi, Łeby i Ustki.

Ryc.154. Odcinki brzegu morskiego objęte „Programem ochrony brzegów morskich”

Źródło: System Informacji o Terenie Województwa Pomorskiego

Znaczna część terenu województwa, a szczególnie jego północno-wschodnia część, należy do obszarów o wysokim zagrożeniu powodziowym. Z racji położenia i uwarunkowań fizjograficzno-hydrologicznych występują tu wszystkie rodzaje zagrożeń powodzią: opadową, roztopową, zatorową i sztormową. W ostatnich latach, w skali całego kraju obserwuje się nasilenie zagrożeń powodziowych oraz zauważalny trend wzrostu strat spowodowanych tymi powodziami. Także na wybrzeżu odnotowuje się występowanie katastrofalnych zjawisk meteorologicznych, wpływających na to zagrożenie. Największe zagrożenie powodziowe dotyczy Żuław Wiślanych, a także znacznych obszarów Gdańska oraz ujściowych odcinków rzek przymorskich. W przypadku wystąpienia specyficznych warunków pogodowych, różne typy zagrożeń powodziowych mogą się kumulować. Wpływ spiętrzeń wiatrowych w Zatoce Gdańskiej powoduje powstanie zjawiska tzw. cofki w głównym korycie Wisły, sięgającej nawet do Tczewa. Jednocześnie Wisła stanowi też zagrożenie związane ze spływem wód roztopowych i opadowych z kierunku południowego. Głównym czynnikiem zabezpieczającym ten obszar przed nadmierną ilością wód są wały przeciwpowodziowe i przekop rzeki Wisły do Zatoki Gdańskiej. Zagrożenie powodziowe obejmuje także Półwysep Helski, zachodnie wybrzeże Zatoki Puckiej i tereny leżące w otoczeniu jezior przymorskich.

Na obszarze województwa 141,0 tys. ha powierzchni chronionych jest wałami przeciwpowodziowymi o ogólnej długości 660 km, a 111,7 tys. ha znajduje się w zasięgu działania 95 stacji pomp. Ogólna powierzchnia zasięgu zalewu wód powodziowych o prawdopodobieństwie wystąpienia 1% (woda 100-letnia), wyznaczonych przez RZGW w „*Studiach określających granice obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią dla obszarów nieobwałowanych*” (bez obszaru zagrożenia powodzią odmorską) wynosi ok. 580 km². Zagrożenie to obejmuje doliny rzek (od pn-zach): Wieprza, Słupia, Kamienica, Skatowa, Łupawa, Łeba, Reda, Pisanica, Gościcina, Radunia, Motława, Martwa Wisła, Brda, Kamionka, Zbrzyca, Wda, Wierzyca, Wietcisa, Wisła, Liwa, Dzierżgoń.

Pomimo inwestycji realizowanych po katastrofalnej powodzi 2001 r., stan techniczny wałów na niektórych odcinkach jest niezadowalający, a ilość i wydajność stacji pomp może nie zapewnić skutecznej ochrony przeciwpowodziowej. Na uwagę zasługuje również ograniczona retencja, będąca skutkiem intensywnego rozwoju zabudowy i terenów komunikacyjnych oraz udziału lasów w użytkowaniu terenu. Odbudowy lub modernizacji wymagają: ok. 28% długości wałów przeciwpowodziowych, ok. 25% stacji pomp odwadniających oraz ok. 30% z ponad 20 budowli hydrotechnicznych.

Niezadowalający jest także stan techniczny urządzeń melioracyjnych, co wynika z ciągłego niedoboru środków finansowych na ich utrzymanie i modernizację. Szacuje się, że powierzchnia użytków rolnych, na której urządzenia wymagają pilnej odbudowy lub modernizacji stanowi ok. 30% ogółu obszarów zmeliorowanych.

Ochrona stanu środowiska przed oddziaływaniami antropogenicznymi związana jest z infrastrukturą techniczną obejmującą gospodarkę ściekową i odpadami. Na gospodarkę ściekową składają się:

system kanalizacyjny oraz oczyszczalnie ścieków, zaś gospodarka odpadami związana jest z organizacją systemu ich odbioru i segregacji, odzyskiwania surowców i składowiskami odpadów.

Stan funkcjonowania systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków jest wyraźnie zróżnicowany. Jego główne cechy, wg stanu na koniec 2008 r. (dane GUS) to:

- duże zróżnicowanie wyposażenia w infrastrukturę do odprowadzania i oczyszczania ścieków pomiędzy miastami a obszarami wiejskimi;
- wyraźna dysproporcja na obszarach wiejskich, pomiędzy wyposażeniem w kanalizację i wodociągi (odsetki odpowiednio: 38% / 82% - stan na koniec 2008 r.);
- znaczny odsetek mieszkańców województwa korzystających z kanalizacji wynoszący ogółem ok. 74,6% (w Polsce 61% - stan na koniec 2008 r.), w tym: w miastach ok. 93% (w Polsce 85,5%), a na wsi 38% (w Polsce ok. 22,6%). Najwyższy odsetek korzystających występuje w Gdańsku, Gdyni, Sopocie, Prabutach i Kępicach – powyżej 98%. W $\frac{1}{4}$ miast odsetek ludności korzystającej z kanalizacji jest niższy od 80% (Brusy, Prabuty, Reda, Czersk, Żukowo, Pelplin, Czarne, Skórcz) (*Ocena stanu sanitarnego i sytuacja epidemiologiczna województwa pomorskiego w roku 2006*, WSSE Gdańsk);
- niedostatek kanalizacji na obszarach wiejskich – zdecydowana większość miejscowości wiejskich (poza wsiami gminnymi) nie ma sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków; ogółem zaledwie ok. 38% mieszkańców ma dostęp do urządzeń służących odprowadzaniu i oczyszczaniu ścieków. Najniższy odsetek ludności korzystających z tych urządzeń występuje w gminach: Bobowo i Osieczna (gdzie brak jest dostępu mieszkańców do sieci kanalizacyjnej); poniżej 10% mieszkańców ma dostęp w gminach wiejskich i wiejskich częściach gmin miejsko-wiejskich – Wejherowo (w trakcie realizacji jest budowa sieci w miejscowościach Bolszewo i Gościcino), Subkowy, Skarszewy, Prabuty, Ostaszewo i Stary Targ. Na obszarach wiejskich nie posiadających kanalizacji ścieki odprowadzane są do zbiorników przydomowych, często nieszczelnych, lub bezpośrednio do wód powierzchniowych. Wg GUS (2008 r.) tylko ok. 17% ścieków dowożonych jest do oczyszczalni, a z kanalizacji nie korzysta ok. 70% mieszkańców. Stan ten stwarza zagrożenie sanitarne, zmniejsza atrakcyjność inwestycyjną, obniża wartości agroturystyczne i jest podstawowym czynnikiem zanieczyszczeń bakteriologicznych rzek i jezior;
- wyznaczenie na obszarze województwa 90 aglomeracji ściekowych – niezależnie od ich hierarchizacji określonej w *Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych* przyjęto, że w pierwszej kolejności powinny być realizowane inwestycje w aglomeracjach położonych w zlewniach rzek stanowiących źródło zaopatrzenia w wodę, tj. Raduni (od źródeł do przekroju zamykającego, przechodzącego przez jaz elektrowni wodnej w Juszkowie), i Brdy oraz na obszarach cennych przyrodniczo i w zlewni Zalewu Wiślanego, jako akwenu szczególnie wrażliwego na zanieczyszczenia;
- w 2006 r. ilość odprowadzanych ścieków wynosiła ok. 141 tys. dam^3 ; obserwując tendencję można założyć, że ilość ta będzie systematycznie spadać;
- z gospodarstw domowych odprowadzono ponad 90 tys. dam^3 ścieków (spadek w stosunku do 2006 r. o ok. 1%), a z przemysłu ponad 131 tys. dam^3 ścieków (spadek o ok. 5%);
- istniejące oczyszczalnie ścieków, zlokalizowane na ogół we wsiach gminnych, posiadają w większości przypadków rezerwy przepustowości, co stwarza szanse kanalizowania gmin z wykorzystaniem tych oczyszczalni, przy wysokim stopniu koncentracji systemów;
- zmniejszającej się ilości ścieków towarzyszy wzrost stężeń zanieczyszczeń w nich zawartych. Zdecydowana większość oczyszczalni (szczególnie wiejskich) nie jest na to przygotowana i wymaga modernizacji;
- w województwie funkcjonuje aktualnie 18 (a docelowo 23) ponadlokalnych systemów odbioru i oczyszczania ścieków – są to:
 - aglomeracja Gdańsk (oczyszczalnia Gdańsk Wschód), obejmująca gminy miejskie i miejsko-wiejskie: Gdańsk, Sopot, Pruszcz Gdański i fragment obszaru Gdyni oraz Żukowo i Kolbudy;

- aglomeracja Gdynia (oczyszczalnia Dębogórze), obejmującą gminy miejskie i miejsko-wiejskie: Gdynia, Reda, Rumia, Wejherowo (miasto i część obszaru wiejskiego), Kosakowo oraz część obszaru gmin: Puck i Szemud;
- aglomeracja Tczew (oczyszczalnia Tczew), obejmująca gminę miasta Tczew i część obszaru gminy Tczew;
- aglomeracja Starogard Gdański (oczyszczalnia Starogard Gdański), obejmująca gminę miasta Starogard Gdański i część obszaru wiejskiego tej gminy;
- aglomeracja Puck (oczyszczalnia Swarzewo), obejmująca gminę miasta Puck i część obszaru gmin: Puck i Władysławowo;
- aglomeracja Malbork (oczyszczalnia Czerwone Stogi), obejmująca gminę miasta Malbork i część obszaru gmin: Malbork, Nowy Staw i Lichnowy;
- aglomeracja Chojnice (oczyszczalnia Chojnice-Igły), obejmująca gminę miasta Chojnice i część obszaru wiejskiego tej gminy;
- aglomeracja Łębork (oczyszczalnia Łębork), obejmująca gminę miasta Łębork i część obszaru gmin: Cewice i Nowa Wieś Łęborska;
- aglomeracja Kwidzyn (oczyszczalnia IP Kwidzyn), obejmująca gminę miasta Kwidzyna oraz część obszaru wiejskiego gminy;
- aglomeracja Ustka (oczyszczalnia Ustka), obejmująca miasto i część obszaru gminy wiejskiej Ustka;
- aglomeracja Czersk (oczyszczalnie Czersk i Rytel), obejmująca gminy: Czersk i Czarna Woda oraz część obszaru gminy Śliwice (woj. kujawsko-pomorskie);
- aglomeracja Człuchów (oczyszczalnia Człuchów), obejmująca gminę miasta Człuchów i część jej obszaru wiejskiego;
- aglomeracja Skórcz (oczyszczalnia Skórcz), obejmująca gminę miasta Skórcz i część jej obszaru wiejskiego;
- aglomeracja Sierakowice (oczyszczalnie Sierakowice i Sulęczyno), obejmująca część obszaru gmin: Sierakowice i Sulęczyno;
- aglomeracja Stegna (oczyszczalnia Stegna), obejmująca część obszaru gmin: Stegna i Sztutowo;
- aglomeracja Łeba (oczyszczalnia Łeba) – obejmująca gminę miasta Łeba oraz część obszaru gminy Wicko;
- aglomeracja Debrzno (oczyszczalnia Debrzno Wieś w gm. Lipka), obejmująca część obszaru gmin: Debrzno i Lipka (woj. wielkopolskie);
- aglomeracja Somonino (oczyszczalnia Sławki), obejmująca część obszaru gminy Somonino oraz dodatkowo przyjmowane ścieki z części obszaru gminy Kartuzy.

Gospodarka odpadami obejmuje odzyskanie, zagospodarowanie i utylizację odpadów komunalnych oraz przemysłowych. Gospodarka odpadami oparta jest ogółem o 52 składowiska (42 komunalne, 9 przemysłowych i 1 obojętne), z których trzy stanowią ponadlokalne zakłady zagospodarowania odpadów: Bierkowo (gm. Słupsk), Gilwa Mała (gm. Gardeja) i Łężyce (gm. Wejherowo). Podstawę systemu gospodarki odpadami tworzyły do 2009 r. 42 składowiska odpadów komunalnych (w 2010 r. 37 składowisk), z których 34 stanowiły lokalne składowiska odpadów, a 8 stanowi zakłady zagospodarowania odpadów (ZZO) – docelowo w województwie ma funkcjonować 9 ZZO (w Starogardzie Gdańskim wybudowany zostanie ZZO Stary Las). Stan systemu gospodarki odpadami posiada wiele mankamentów, wśród których należy wymienić:

- brak zorganizowanej zbiórki odpadów komunalnych od wszystkich mieszkańców, na terenach wiejskich z zabudową rozproszoną;
- niedostateczny rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, w tym odpadów niebezpiecznych występujących w odpadach komunalnych;
- zbyt dużą ilość lokalnych składowisk odpadów, nie spełniających wymagań prawnych, wskazanych do zamknięcia do końca 2009 r.;
- unieszkodliwianie odpadów oparte w przewadze na składowaniu,
- spalanie odpadów w paleniskach domowych.

Do pozytywnych cech systemu zagospodarowania odpadów należy przede wszystkim modernizacja największych składowisk, organizacja ponadlokalnych systemów zbiórki i składowania odpadów,

powoli wzrastający poziom odzyskiwania surowców, objęcie wszystkich mieszkańców miast województwa system zbierania odpadów komunalnych i stopniowe zwiększanie selektywnej zbiórki odpadów. W ZZO działa obecnie 7 sortowni odpadów komunalnych (w Gdyni-Łęczycach, Kościerzynie, Bytowie, Kwidzynie, Potęgowie, Słupsku i Rybskiej Karczynie), 10 kompostowni odpadów organicznych zbieranych selektywnie oraz 3 spalarnie odpadów medycznych i weterynaryjnych.

Z uwagi na konieczność dostosowania systemu unieszkodliwiania odpadów do przepisów obowiązujących w Unii Europejskiej, do końca 2009 r. zostało zamkniętych 5 składowisk odpadów komunalnych. Niezbędna jest likwidacja kolejnych 29 lokalnych składowisk odpadów, które zostaną zamknięte po wypełnieniu (14 składowisk) lub ich rolę (15 składowisk) przejmą zakłady zagospodarowania odpadów o ponadlokalnym zasięgu obsługi. Przyjmuje się także, że na obszarze aglomeracji Trójmiasta konieczna jest lokalizacja instalacji do termicznego unieszkodliwiania odpadów.

W 2008 r. w całym województwie (wg GUS) wprowadzono ogółem na rynek 100 854 ton odpadów opakowaniowych, które w całości winny podlegać obowiązkowi recyklingu. Uzyskany poziom recyklingu wyniósł 43,6% (jest to wartość minimalnie przekraczająca średnią krajową, ale daje to 10 pozycję wśród województw).

Obecnie funkcjonujący system zagospodarowania odpadów przemysłowych i niebezpiecznych oparty jest na 9 składowiskach odpadów przemysłowych oraz 14 instalacjach przeznaczonych do odzysku i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych. Na składowiskach odpadów komunalnych wydzielone są dwie kwatery, na których gromadzone są odpady zawierające azbest – w Gilwie Małej (gm. Kwidzyn) oraz w Bierkowie (gm. Słupsk). W 2006 r. w strukturze odpadów niebezpiecznych największą część stanowiły oleje odpadowe (blisko 40%), odpady z oczyszczalni ścieków (w większości osady ściekowe – ok. 19%) oraz odpady z prac budowlanych (ponad 10%). Najwięcej odpadów niebezpiecznych (ponad 60%) powstało w Gdańsku i powiecie tczewskim. Do największych problemów w zakresie zagospodarowania odpadami niebezpiecznych zalicza się:

- niewielki zasięg systemu selektywnej zbiórki odpadów niebezpiecznych; ok. 5 tys. Mg odpadów niebezpiecznych trafia na składowiska w strumieniu odpadów komunalnych;
- brak pełnej inwentaryzacji w zakresie odpadów zawierających azbest;
- brak systemu zbierania olejów odpadowych z małych i średnich przedsiębiorstw oraz gospodarstw domowych, szczególnie poza aglomeracją trójmiejską.

Największą ilość odpadów w strukturze odpadów przemysłowych, stanowiły materiały budowlane – ok. 38% (wg danych z Planu gospodarki odpadami ..., 2007 – za rok 2005) oraz popioły z energetyki – ponad 12% (wg danych GUS za rok 2008). Blisko 47% wytworzonych odpadów innych niż niebezpieczne poddawanych jest procesom odzysku, z czego część w instalacjach mieszczących się poza województwem pomorskim. Natomiast unieszkodliwieniu najczęściej poddanych zostało fosfogipsów oraz odpadów pochodzących ze spalania paliw, budowy i remontów oraz oczyszczalni ścieków. Szczegółowy opis i analizy stanu istniejącego oraz kierunki działań zawiera *Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2010*, uchwalony we wrześniu 2007r. przez Sejmik Województwa Pomorskiego w Gdańsku. Z końcem 2009 r. zakończona została eksploatacja i kontynuowana jest rekultywacja największego składowiska odpadów – fosfogipsów w Wiślinie (gm. Pruszcz Gdański).

4.6. Infrastruktura techniczna

Infrastruktura techniczna, w którą wyposażona jest przestrzeń województwa w decydujący sposób wpływa na jakość funkcjonowania jego gospodarki oraz warunki życia mieszkańców. Obejmuje ona infrastrukturę zaopatrzenia w wodę, energetyczną, telekomunikacyjną i bezpieczeństwa publicznego.

Stan funkcjonowania **systemu zaopatrzenia w wodę** jest zróżnicowany, a jego główne cechy to:

- spadek ogólnego zużycia wody w latach 2000–2007 wynikający głównie ze względów ekonomicznych (na koniec 2007 r. ogólne zużycie wody do celów bytowych wyniosło ponad 223 tys. dam³, w tym: w gospodarstwach domowych ponad 74 tys. dam³, w przemyśle ok. 139 tys. dam³, w rolnictwie ok. 10 tys. dam³ i w stosunku do 2006 r. wzrosło o ok. 5% ;
- wysoki odsetek mieszkańców województwa korzystających z wodociągów: średnio ok. 92% (w Polsce ok. 86%) – z czego ok. 98% w miastach (w Polsce ok. 95%) i ok. 80% na obszarach

wiejskich (średnia krajowa 73%). Najbardziej ograniczony dostęp do wodociągów mają mieszkańcy gmin: Osiek (ok. 27%), Lipusz (ok. 34%) i Stara Kiszewa (ok. 46%);

- na cele komunalne zużywane są przede wszystkim wody podziemne. Z wód powierzchniowych czerpanych w ujęciu *Straszyn* na rzece Raduni, korzystają jedynie Gdańsk i Pruszcz Gdański. Wszystkie ujęcia wód są chronione poprzez ustanowione strefy ochrony bezpośredniej oraz strefy ochrony pośredniej – tam, gdzie wynika to z uwarunkowań hydrogeologicznych. Natomiast nie ma w województwie ustanowionych obszarów ochronnych zbiorników wód śródlądowych;
- organizacja zaopatrzenia w wodę części odbiorców w postaci ponadlokalnych systemów zaopatrzenia, które obejmują obszary:
 - gdański – obsługujący Gdańsk, Pruszcz Gdański i część gminy Pruszcz Gdański;
 - gdyński – obejmujący Gdynię, Rumię, Redę oraz część gmin: Wejherowo, Kosakowo i Puck;
 - Centralny Wodociąg Żuławski – obejmujący gminy: Stegna, Ostaszewo, Lichnowy, Malbork i Stare Pole oraz miasta i gminy Nowy Dwór Gdański, Nowy Staw i Elbląg;
 - nadmorski – obejmujący rejon Władysławowa oraz gminę Jastarnia;
 - słupski – obejmujący miasto Słupsk i gminę Słupsk;
 - lęborski – obejmujący Lębork i gminę Nowa Wieś Lęborska;
 - łebski – obejmujący Łebę i gminę Wicko.
- niedostateczna jakość wody dostarczanej do spożycia. Dotyczy to szczególnie wodociągów lokalnych o małej wydajności (do 100 m³/d) w miastach oraz wodociągów średnich i dużych wydajności (1.000–10.000 m³/d) na obszarach wiejskich. Niespełnienie wymagań sanitarnych następuje w wodociągach gminnych: Krynica Morska (Piaski), Gdańsk (Sobieszewo – Świbno, ujęcie Pleniewo, Osowa), Czersk, Kwidzyn (ujęcie Sportowa i Kamionka), Prabuty, Malbork, Sztum, Pielplin, Lipusz, Wicko (Białogarda, Skarszewo, Wojciechowo), Nowa Wieś Lęborska (Łędziechowo, Wilkowo), Wejherowo gm. (Łężyce, Sopieszyno, Gościcino), Morzeszczyn (Rzeżęcín), Karsin, Żukowo (Chwaszczyno), Sierakowice (Tuchlino), Zblewo, Smętowo Graniczne. Ponadto jakość wody nie spełnia wymagań sanitarnych w kilkudziesięciu wodociągach lokalnych i zakładowych. Ponadnormatywną zawartość związków fluorków stwierdzono w powiatach: gdańskim, kwidzyńskim, malborskim i tczewskim oraz w Gdańsku, natomiast ponadnormatywną zawartość azotanów wykryto w powiatach: bytowskim, człuchowskim, malborskim, słupskim i wejherowskim.

Gospodarka energetyczna obejmuje zaopatrzenie w gaz ziemny i paliwa płynne, energię ciepłą oraz elektryczną. System zaopatrzenia w gaz ziemny i ropę składa się przede wszystkim z przesyłowego gazociągu wysokiego ciśnienia DN 400 na trasie Włocławek–Gdynia oraz rozdzielczych gazociągów wysokiego ciśnienia. Natomiast przesył paliw płynnych odbywa się rurociągiem Gdańsk–Płock. Na obszarach miejskich stan systemu zaopatrzenia w gaz jest zadowalający (wysokie gęstości sieci i odsetki korzystających z gazu – ok. 54%, sieci i urządzenia gazowe są w dobrym stanie technicznym). Poza zasięgiem obsługi pozostaje tylko kilka miast o niewielkiej liczbie mieszkańców (ok. 4% ogółu mieszkańców miast). Brak jest możliwości wykorzystywania gazu do ogrzewania i produkcji ciepłej wody w takich miastach jak: Łeba, Jastarnia i Krynica Morska oraz Ustka (z względu na małą przepustowość gazociągu przesyłowego). Władze Łeby podjęły decyzję o gazyfikacji miasta w oparciu o gaz płynny (LNG), do czasu doprowadzenia gazu ziemnego. Na obszarach wiejskich odsetek korzystających z gazu jest wielokrotnie niższy i wynosi zaledwie ok. 1,5%.

Jest to efekt oparcia rozwoju gazownictwa wyłącznie o kryteria ekonomicznej opłacalności inwestycji, która jest bardzo niska przy konieczności realizacji długich gazociągów przy stosunkowo niewielkiej liczbie odbiorców i niskiej ich koncentracji w przestrzeni. Dodatkowym czynnikiem utrudniającym rozwój są wysokie i stale rosnące ceny gazu.

Szybkiej poprawy wymaga bezpieczeństwo zasilania i możliwości istotnego zwiększenia ilości przesyłanego gazu. Niezbędne jest zakończenie budowy drugiej nitki gazociągu wysokiego ciśnienia Ø 500 mm (równoległe do istniejącej Ø 400 mm) i doprowadzenie gazociągu wysokiego ciśnienia do podziemnego zbiornika gazu w Kosakowie k/Gdyni.

Przez województwo przebiega rurociąg przesyłający ropę naftową z bazy przeładunkowej w Porcie Gdańskim (PERN) do rafinerii w Gdańsku i Płocku. Przetworzone paliwa dystrybuowane są przez

dobrze rozwiniętą sieć stacji paliw. System funkcjonuje sprawnie. Na obszarze województwa są dobre warunki do magazynowania gazu i paliw płynnych w podziemnych kavernach; stąd też w gminie Kosakowo planowane są podziemne magazyny gazu i paliw płynnych. Nadmorskie położenia województwa, planowana budowa zbiornika gazu „Kosakowo” i realizacja gazociągu wysokiego ciśnienia Ø 500, (który może służyć również do przesyłu gazu w głąb kraju) stwarzają dogodne warunki dla lokalizacji gazoportu (gaz skroplony – LPG) oraz stanowiska przeładunku gazu pod wysokim ciśnieniem (CNG/LNG), zlokalizowanego w Zatoce Gdańskiej.

System zaopatrzenia w ciepło cechuje się następującymi elementami:

- Moc cieplna zainstalowana w elektrociepłowniach i kotłowniach lokalnych w 2007 r. wynosiła ok. 5.882 MW, w tym – elektrociepłownie zawodowe Gdańska i Gdynia ok. 1196 MW, elektrociepłownie przemysłowe ok. 350 MW,
- dwa źródła wytwarzają ciepło w tzw. kogeneracji, polegającej na spalaniu gazu ziemnego w turbinach gazowych sprzężonych z generatorami energii elektrycznej i odzyskiwaniu energii cieplnej ze spalin (w Gdańsku – *Matarnia* ok. 11 MW i we Władysławowie ok. 10 MW);
- kotłownie lokalne posiadają moc ok. 1300 MW, w tym: 110 kotłowni opalanych biomasą o łącznej mocy ok. 70 MW (ok. 30 MW – słoma i ok. 40 MW – drewno i jego odpady).
- indywidualne urządzenia zaopatrujące w ciepło poszczególne mieszkania funkcjonują we wszystkich miastach i gminach województwa; szacuje się, że jest ich ok. 135 tys. na terenach wiejskich oraz ok. 45 tys. w miastach.
- Udział źródeł odnawialnych w zużyciu ciepła szacuje się (marzec 2008) na ok. 6%.
- Zorganizowana dystrybucja energii cieplnej funkcjonuje poprawnie i charakteryzuje się lokalnym zasięgiem i występowaniem tylko w niektórych miastach;
- wysoką efektywnością wytwarzania i przesyłu energii w systemie scentralizowanym;
- dobrym stanem technicznym źródeł pracujących w układzie skojarzonym;
- rezerwami zarówno w źródłach jak i w układach przesyłowych;
- poprawiającą się jakością węzłów cieplnych i coraz większym odsetkiem sieci preizolowanych;
- znacznym przyrostem ilości nowoczesnych urządzeń regulacyjnych i pomiarowych;
- zmniejszającą się awaryjnością sieci.

W zaopatrzeniu w energię cieplną występują także elementy niekorzystne. Należą do nich:

- utrzymujący się bardzo wysoki (ok. 70%) udział węgla; spalanie tego paliwa w urządzeniach o niskiej sprawności indywidualne kotły centralnego ogrzewania i piece (ponad 30% w województwie; ponad 60% na wsi),
- przestarzałe urządzenia ciepłownicze zainstalowane w kotłowniach. Rzutuje to w istotny sposób na ekonomikę produkcji ciepła i niekorzystnie wpływa na klimat aerosanitarny (szczególnie miast), poprzez najbardziej dokuczliwą tzw. „niską emisję”.
- niezadowalający stan techniczny kotłowni lokalnych; zdecydowaną większość stanowią obiekty przestarzałe opalane węglem, około 20% obiektów zostało w ostatnich latach zmodernizowanych (kotłownie *Nanice* w Wejherowie oraz w Sopocie, Gdyni i Rumii) i przestawionych na opalanie gazem i olejem;
- niezadowalający stopień termomodernizacji budynków, szczególnie mieszkalnych wielorodzinnych i użyteczności publicznej;
- Rozwój energetyki cieplnej w oparciu o paliwa odnawialne uzależniony jest w znaczącej mierze od istniejących i potencjalnych zasobów.

Zaopatrzenie w energię elektryczną w ok. 58 % realizowane jest z krajowego systemu elektroenergetycznego, ze źródeł spoza województwa. Większymi producentami energii elektrycznej w województwie są: elektrociepłownie w Gdańsku, Gdyni, Kwidzynie (*International Paper*), Starogardzie Gdańskim (*Polfarma*) oraz w Rafinerii w Gdańsku, wytwarzające energię elektryczną i ciepło w skojarzeniu. Łączna produkcja energii elektrycznej w tych źródłach wynosi ok. 2300 GWh, zaś ogólna wielkość tej produkcji w województwie wg GUS (2007) wynosiła 2970,3 GWh (przy

ogólnym zużyciu 7150 GWh). Poza wymienionymi elektrociepłowniami, w województwie funkcjonuje (stan na koniec marca 2008 r.) 10 zespołów elektrowni wiatrowych o łącznej mocy ok. 145 MW, a produkcję energii szacuje się na ok. 363 GWh, co stanowi ok. 5,1% ogólnego jej zużycia; pracuje też około 60 małych elektrowni wodnych, w tym 31 elektrowni zawodowych, o łącznej mocy 29 MW; wyprodukowaną energię szacuje się na ok. 110 GWh. Udział energii odnawialnej w ogólnym zużyciu energii elektrycznej szacuje się na ok. 6,6% (stan na koniec marca 2008 r.).

Zużycie energii w województwie wyniosło 7.150 GWh (w stosunku do 2005 r. odnotowano spadek o ok. 9%), w tym: w przemyśle 2.309 (32%), w energetyce 1.133 (16%), w sektorze transportowym 392 (5%), w gospodarstwach domowych 1.620 (23%), w rolnictwie 96 (1%), pozostali odbiorcy zużyli 1600 GWh (22%).

Stan zaopatrzenie w energię cechuje:

- mały potencjał wytwórczy w stosunku do zapotrzebowania;
- bardzo krótki czas wykorzystania mocy zainstalowanej (najkrótszy w Polsce);
- Poprawne funkcjonowanie systemu energetycznego;

Istniejący przesyłowy system elektroenergetyczny składa się przede wszystkim z linii elektroenergetycznych:

- 400 kV: Żarnowiec – Gdańsk I – Gdańsk Błonia; Krajnik – Dunowo – Słupsk – Żarnowiec; Gdańsk Błonia – Olsztyn Mątki oraz Gdańsk Błonia – Grudziądz;
- 220 kV: Żydowo – Gdańsk I i Gdańsk I – Jasiniec;
- 110 kV oraz stacji transformatorowo-rozdzielczych i głównych punktów zasilających - GPZ.

System dystrybucji energii charakteryzują:

- dobry stan techniczny linii elektroenergetycznych 400 i 220 kV , wymagający jednak modernizacji ze względu na konieczność zwiększenia ich zdolności przesyłowych;
- dobry stan techniczny i funkcjonalny linii 110 kV, z występującymi rezerwami przepustowości linii (po uruchomieniu części farm wiatrowych, które są w trakcie projektowania, rezerwy zdolności przesyłowych linii zostaną wyczerpane, a przyłączanie kolejnych farm wymagać będzie znacznej modernizacji tej sieci);
- znaczna rozległość układu sieci linii napowietrznych 15 kV, istniejących w obszarach o większym rozproszeniu zabudowy i odbiorców, co stwarza trudności z dotrzymaniem wymaganych parametrów napięciowych;
- niezadowalający stan sieci linii napowietrznych niskiego napięcia, szczególnie w obszarach wiejskich;
- niski poziom pewności zasilania części linii kablowych, szczególnie średniego napięcia (częste awarie spowodowane złą jakością izolacji kabli);
- stosunkowo słabe powiązanie z resztą kraju;
- tranzytowe usytuowanie (przesył do województwa warmińsko-mazurskiego);
- duże uzależnienie od ciągu linii 400 kV Płock – Grudziądz – Gdańsk Błonia, co może być szczególnie niekorzystne w przypadku jej awarii,
- znaczna odległość części stacji 110/15 kV od stacji źródłowych;
- istnienie obszarów o znacznych odległościach od najbliższych stacji 110/15 kV.

Infrastruktura bezpieczeństwa i obrony wiąże się z działaniami prewencyjnymi i przeciwdziałaniami zagrożeniom militarnym, terrorystycznym, naturalnym, potencjalnymi dużymi awariami i katastrofom przemysłowym. Do podstawowych urządzeń infrastruktury obronności i bezpieczeństwa państwa oraz mieszkańców należą obiekty: wojskowe, ochrony państwa, policji, straży granicznej, straży pożarnej, służby więziennej oraz magazyny techniczno-usługowe, gospodarczo-eksploatacyjne, szkoleniowe, zakwaterowania itp.

Niektóre z nich, będące w dyspozycji jednostek organizacyjnych podległych ministrom właściwym do spraw wewnętrznych, spraw zagranicznych, ministrowi obrony narodowej oraz szefowi Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, mają charakter obiektów zamkniętych, tj. są dostępne wyłącznie dla osób uprawnionych, a ich teren został wyznaczony w sposób określony w przepisach Prawa geodezyjnego i kartograficznego.

Do kompleksów ćwiczeniowych (poligonów) należą:

_ ośrodek szkolenia poligonowego w Strzeczku (gm. Linia), wykorzystywany przez pododdziały brzegowe Marynarki Wojennej i Akademii Marynarki Wojennej (ok. 2.500 ha);

_ Centralny Poligon Sił Powietrznych (ok. 4.000 ha), położony na zachód od Ustki (częściowo na terenie województwa zachodniopomorskiego) i przeznaczony do strzelań raketowych i lotniczych. Jedna ze stref strzelań wychodzi poza granice polskich wód terytorialnych i jest ogłaszana jako niebezpieczna dla żeglugi morskiej.

Ponadto na obszarze województwa zlokalizowane są obiekty lotniskowe – strefy podejść do lotniska i strefy ochronne urządzeń ubezpieczenia lotów: lotniska Słupsk, Łebunia (gm. Cewice), Gdynia Oksywie / Babie Doły, Pruszcz Gdański, Malbork; poligon Ustka oraz obiekty techniczne mające strefy ochronne (strefy ograniczonego użytkowania) o promieniu 3 km: Dębina, Głobino, Władysławowo, Angowice, Lasowice Wielkie, Jastrzębia Góra, Puck, Dąbrówka.

4.7. Ochrona, stan i zagrożenia środowiska przyrodniczego

4.7.1. Ochrona środowiska

Ochrona środowiska obejmuje ochronę zasobów przyrodniczych (realizowaną na podstawie Ustawy o ochronie przyrody – w oparciu o system przyrodniczych obszarów chronionych) oraz ochronę zasobów i stanu środowiska (realizowaną na podstawie ustaw Prawo ochrony i środowiska, Prawo wodne, Prawo geologiczne i górnicze – w oparciu o wyznaczanie odpowiednich przestrzennych form ochrony).

Ochrona przyrody

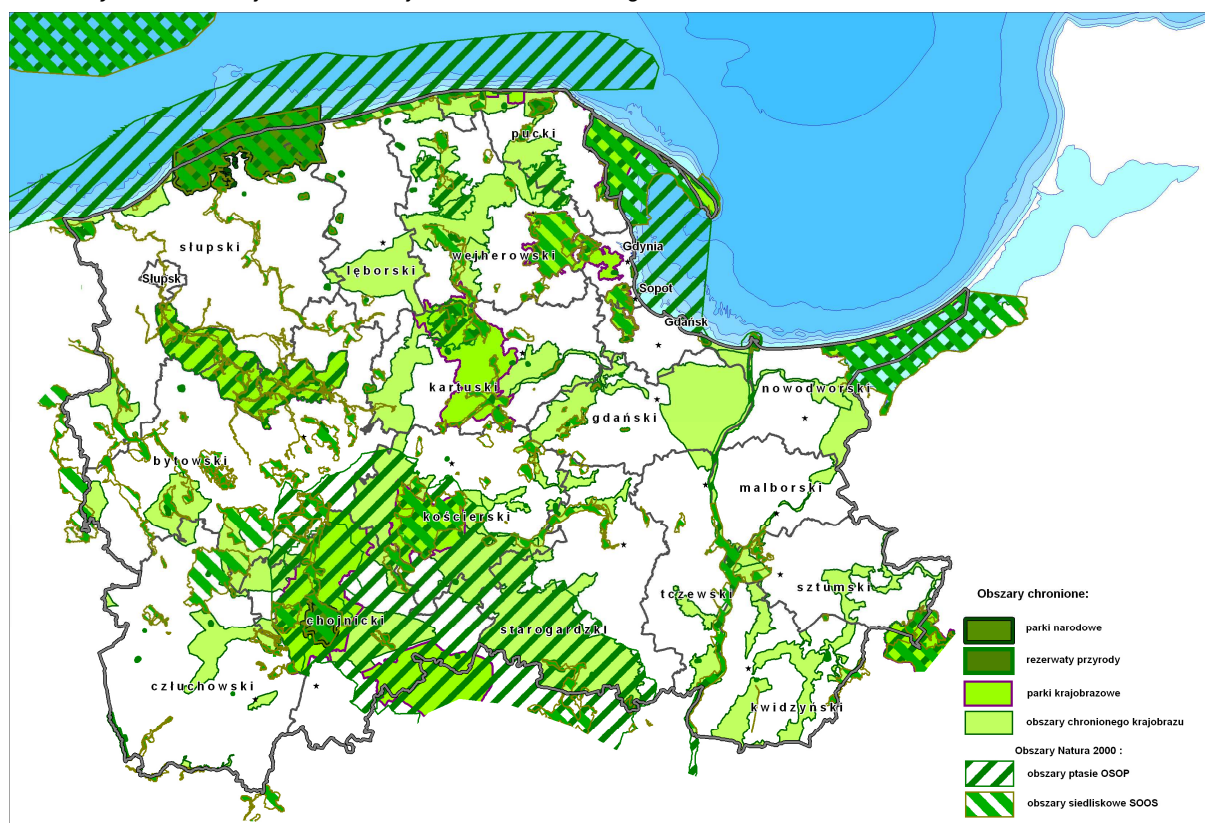
Województwo pomorskie uznawane jest za wyróżniające się na tle kraju swymi zasobami przyrodniczymi, różnorodnością krajobrazu, bogactwem wód, powierzchnią lasów oraz stopniem zachowania naturalności niektórych ekosystemów. Ich prawna ochrona realizowana jest w postaci wszystkich ustawowych formy ochrony, a niektóre z obszarów posiadają także znaczącą rangę międzynarodową. Od chwili wstąpienia Polski (w 2004 r.) do Unii Europejskiej, zaszły istotne zmiany w organizacji ochrony przyrody, w wyniku wprowadzenia nowej formy ochrony jaką jest Europejska Sieć Ekologiczna obszarów NATURA 2000. Formy ochrony swym położeniem zasadniczo odpowiadają rozmieszczeniu najważniejszych walorów i zasobów przyrodniczych.

Cechą charakterystyczną przestrzennego rozkładu obszarów chronionych jest ich większe nagromadzenie w centralnej części województwa – na Pobrzeżu Kaszubskim, Pojezierze Kaszubskie i Bory Tucholskie. Rozkład obszarów i obiektów chronionych nie zmienił się w istotny sposób od wielu lat. Obszary chronione stanowią ponad 50% powierzchni powiatów: chojnickiego (ok. 58,7%) i kościerskiego (ok. 54,8%), poniżej 15% powiatów: malborskiego (ok. 8,3%), człuchowskiego (ok. 10,6%) i tczewskiego (ok. 12,7%). Przyrodnicze obszary chronione nie tworzą spójnego przestrzennego systemu, pozostawiając poza ochroną liczne drobne, choć cenne, obiekty przyrodnicze oraz elementy powiązań ekologicznych.

Ogólna powierzchnia przyrodniczych obszarów prawnie chronionych (bez obszarów NATURA 2000) wynosiła w 2009 r. ok. 601837 ha, co stanowi 32,87% powierzchni województwa. Najcenniejszymi obiektami chronionymi są 2 parki narodowe – Słowiński (o pow. ok. 32.965 ha, w tym 21.572,89 ha na terytorium lądowym województwa pomorskiego, a 11.171,14 ha na obszarze wód przybrzeżnych Bałtyku) oraz Bory Tucholskie (o pow. 4.798 ha); następnie 129 rezerwatów przyrody – o powierzchni łącznej 8155 ha (stan w grudniu 2008); 9 parków krajobrazowych – Dolina Słupi, Kaszubski, Mierzeja Wiślana, Nadmorski, Pojezierze Ławskiego, Tucholski, Trójmiejski, Wdzydzki, Zaborski – o łącznej powierzchni 167855,3 ha (w tym 2 z sąsiednimi województwami). Poza nimi system ochrony przyrody obejmuje: 44 obszary chronionego krajobrazu (o łącznej powierzchni 390329 ha); 748 użytki ekologiczne, 7 stanowisk dokumentacyjnych, 15 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i 2728 pomników przyrody.

Od 2004 r. powoływane są i projektowane przez Ministra Środowiska obszary, stanowiące polską część składową Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000. Do końca 2009 r. w województwie pomorskim wyznaczono: 15 Obszarów Specjalnej Ochrony Ptaków (OSOP), obejmujące łącznie 385 355,5 ha powierzchni województwa, oraz 2 obszary na wodach morskich w jego strefie przybrzeżnej. Ogólna powierzchnia wód przybrzeżnych objętych tą formą ochrony w obszarach Zatok Puckiej i Gdańskiej oraz wód pasa przybrzeżnego od Helu do Łeby i Ławicy Słupskiej wynosi 336 884,7 ha. Jednocześnie na obszarze województwa dotychczas wyznaczono i przekazano do akceptacji Komisji Europejskiej listy 97 projektowanych Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk (stanowiących formalnie, po akceptacji Komisji, Obszary o szczególnym znaczeniu dla Wspólnoty), o łącznej powierzchni 202 827,6 ha.

Ryc.155. Ochrona przyrody w województwie pomorskim
Źródło: System Informacji o Terenie Województwa Pomorskiego

Walory przyrodnicze obszarów chronionych znajdują także uznanie międzynarodowe i uwzględniane są w koncepcjach, programach oraz konwencjach międzynarodowych i europejskich obejmujących obszar Polski (m.in. MaB, BSPA, RAMSAR List, CORINE Biotopes, ECONET, NATURA 2000). Obecnie obydwa parki narodowe (w tym Borów Tucholskich wraz z Zaborskim Parkiem Krajobrazowym) uznane są za Światowe Rezerваты Biosfery UNESCO.

Ochrona środowiska

Poza przyrodniczymi obszarami chronionymi, stan i zasoby środowiska podlegają prawnej ochronie, a w szczególnych przypadkach wyznaczane są na mocy odrębnych przepisów obszary i formy ochrony. Na obszarze województwa jest ich stosunkowo niewiele – obejmują one strefy ochronne ujęć wody oraz obszary ograniczonego użytkowania. W województwie do 2009 r. wyznaczono 5 takich obszarów, obejmujących:

- Port Lotniczy w Gdańsku im. Lecha Wałęsy, na którym w ostatnich 5 latach znacząco wzrosła liczba lotów i połączeń lotniczych. Granicę obszaru ograniczonego użytkowania stanowi obwiednia izofony 50dB dla pory nocnej i 60dB dla pory dziennej;
- otoczenie lotniska wojskowego w Królewie Malborskim;

- dla trasy komunikacyjnej w obrębie skrzyżowań drogi krajowej nr 20 Gdynia – Stargard Szczeciński z drogą powiatową nr 10212 Miszewo – Gdańsk oraz z drogą powiatową nr 10211 Przodkowo – Leżno w miejscowości Miszewo;
- otoczenie oczyszczalni ścieków w Lęborku;
- otoczenie oczyszczalni ścieków w miejscowości Nadole - gm. Gniewino

4.7.2. Stan środowiska przyrodniczego

Środowisko przyrodnicze, jego duże zróżnicowanie i wysoka atrakcyjności krajobrazowa oraz przydatność rekreacyjna stanowią jeden z największych walorów i najważniejszych wyróżników województwa pomorskiego. Dobra jakość środowiska przyrodniczego i zrównoważone wykorzystanie jego zasobów powinno stanowić podstawę trwałego rozwoju gospodarczego i społecznego regionu. Polepszający się powoli (w ostatnich kilkunastu latach) stan środowiska, bogactwo siedlisk i gatunków, występowanie licznych obiektów ochrony przyrody, duża zmienność pokrycia terenu, relatywnie wysoka lesistość i duża liczba zbiorników wodnych oraz dostępna dla rekreacji linia brzegowa morza – to atuty województwa. Jednocześnie jednak stan środowiska – zależny od antropopresji, a także specyfika zagrożeń, cechują się znaczącą zmiennością przestrzenną. Lokalnie występują liczne zagrożenia środowiska. Do zagrożeń naturalnych zalicza się zjawiska lokalnych powodzi i podtopień w dolinach rzecznych oraz miastach (wynik nieodpowiedniego zagospodarowania przestrzennego terenów zurbanizowanych), a także zagrożenia powodzią odmorską – w wyniku wezbrań sztormowych i katastrofalne zjawiska klimatyczne (ulewy, huragany, burze etc). Najważniejszymi zagrożeniami antropogenicznymi są natomiast zagrożenia hałasem i zanieczyszczenia powietrza w centrach miast (w szczególności pyłem zawieszonym PM₁₀) oraz zanieczyszczenia śródlądowych wód powierzchniowych – rzek i jezior. Coraz więcej uwagi zwraca się także na brak ład przestrzennego i estetyki obszarów zurbanizowanych oraz narastający od kilkunastu lat efekt suburbanizacji, towarzyszący w szczególności otoczeniu obszaru metropolitalnego trójmiasta.

Stan powietrza

Stan powietrza jest jednym z najważniejszych elementów w ocenie jakości warunków życia ludzi. Ocenę tego stanu prowadzi się w oparciu o dane z monitoringu krajowego i regionalnego prowadzonego przez: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Gdańsku, Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Gdańsku oraz Agencję Regionalnego Monitoringu Atmosfery Aglomeracji Gdańskiej (ARMAAG). Najpowszechniej występujące w powietrzu atmosferycznym zanieczyszczenia to gazy i pyły pochodzące z procesów energetycznego spalania paliw. Zaliczamy tu głównie: dwutlenek siarki, emitowany w wyniku spalania paliw naturalnie zanieczyszczonych związkami siarki, dwutlenek azotu, powstający głównie w paleniskach w warunkach wysokiej temperatury, oraz pyły, zwłaszcza krzemionkowe, jako naturalna pozostałość spalania paliw kopalnych. W centrach dużych miast coraz większe znaczenie odgrywa emisja związków pochodzących z ruchu pojazdów.

Głównym źródłem emisji zanieczyszczeń do powietrza na terenie województwa pomorskiego, w przypadku gazów, jest energetyczne spalanie paliw (50.1% SO₂ oraz 58.1% NO₂). Udział emisji ze źródeł technologicznych w ogólnej emisji gazów jest stosunkowo niewielki (14.6% SO₂ i 8.5% NO₂), wzrasta natomiast udział źródeł określanych jako liniowe, czyli emisji komunikacyjnych (1.4% SO₂ oraz 23.1% NO₂). Ważnym i trudnym do ograniczenia zagadnieniem jest rozproszona emisja ze źródeł niezorganizowanych oraz niska emisja z gospodarstw domowych. W przypadku pyłu PM₁₀ emisja z tych źródeł, określanych jako emisja powierzchniowa, stanowi w województwie aż 78%, przy tylko 4% udziale źródeł energetycznych w bilansie pyłu. Unowocześnianie systemów spalania i urządzeń ochrony atmosfery w dużych źródłach spalania węgla, skutkuje znacznym spadkiem emisji zorganizowanej pyłów. Również duże źródła emisji technologicznej mają stosunkowo niewielki wpływ na jakość powietrza w miejscach stwierdzonych przekroczeń dopuszczalnych wielkości emisji.

Ogólna, łączna wielkość emisji zorganizowanej gazów, z największych zakładów województwa wyniosła wg GUS w 2008 roku odpowiednio: dwutlenku węgla - 5938.8 tys. ton, dwutlenku siarki - 23.7 tys. ton, tlenku azotu - 9.1 tys. ton, tlenku węgla - 5.9 tys. ton, pyłu ogółem - 3.5 tys. ton. Dodatkowo 9 miast województwa pomorskiego zostało w 2009 r. zaliczonych do miast o dużej skali zagrożenia środowiska emisją zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych (Ochrona środowiska 2010, GUS). Należą do nich: Czarna Woda, Gdańsk, Gdynia, Grudziądz, Lębork, Malbork, Słupsk i Starogard Gdański. Charakterystykę najważniejszych zanieczyszczeń przedstawiono poniżej, na podstawie Raportów o stanie środowiska WIOŚ w Gdańsku, obejmujących lata 2007-2009.

- Dwutlenek siarki

Średnioroczne stężenie dwutlenku siarki w województwie pomorskim w 2009r. zawierało się w przedziale 0,50-13,13 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Najwyższe stężenie średnioroczne (nie przekraczające jednak dopuszczalnego poziomu ze względu na ochronę roślin) zarejestrowano na stanowisku w Lęborku. W żadnej ze stref pomiarowych badany wskaźnik nie przekraczał poziomu dopuszczalnego ze względu na ochronę zdrowia ludzi. Wszystkie strefy województwa pomorskiego zaliczono do klasy A ze względu na poziom tej substancji (Ocena roczna jakości powietrza..., 2009).

- Dwutlenek azotu

Średnioroczne stężenie dwutlenku azotu wynosiło w 2009 roku od 3,40 do 32,50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Najniższy poziom stężeń dwutlenku azotu w 2009 roku odnotowano na stanowisku w miejscowości Gać w powiecie słupskim, najwyższe zaś na stanowisku w Gdańsku na ulicy Powstańców Warszawskich. Ogólnie niskie stężenia odnotowywane były w mniejszych miejscowościach (Lipnica, Studzienice, Bory Tucholskie) oraz w miejscowościach uzdrowiskowych Ustka i Łeba. Nie zostały przekroczone dopuszczalne średnie roczne stężenia ze względu na ochronę zdrowia ludzi (poniżej 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$), natomiast dopuszczalna granica stężeń ze względu na ochronę roślin (poniżej 30 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) została przekroczona dwukrotnie (na dwóch stacjach w Gdańsku – na ulicy Powstańców Warszawskich oraz na ulicy Rajskiej).

- Pył zawieszony PM10

W porównaniu z rokiem 2008 jakość powietrza w zakresie zanieczyszczenia pyłem PM10 uległa pewnemu, nieznacznemu pogorszeniu. Podwyższenie średniorocznego, średniego stężenia ze wszystkich stacji, nie ma przełożenia na końcowy wynik oceny. Do najgorszej klasy C (wyznaczonej, gdy poziom choćby jednej substancji przekracza poziom dopuszczalny powiększony o margines tolerancji) zaliczają się 4 strefy – aglomeracja Trójmiejska, strefa kartusko-kościerska, strefa kwidzińsko-tczewska i strefa pucko-wejherowska. Średnie roczne stężenia wahają się między 4,63 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ na stacji w Gdyni Karwiny na ulicy Staffa, a 40,49 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ w Kościerzynie na ulicy Rynek. Wysokie stężenia pyłu zawieszonego odnotowano również w Starogardzie Gdańskim na ulicy Lubichowskiej oraz w Tczewie na ulicy J. Dąbrowskiego. Dla wymienionych stref zostały opracowane programy ochrony powietrza.

- Benzo(a)piren w pyłe zawieszonym PM10

W roku 2007 rozpoczęto w kraju oceniać jakość powietrza ze względu na zawartość benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10. Od momentu rozpoczęcia systematycznych pomiarów stężeń tego zanieczyszczenia notuje się rokrocznie przekroczenia poziomu docelowego tego zanieczyszczenia.

W roku 2009 przekroczenia poziomu docelowego benzo(a)pirenu odnotowano w 5 strefach:

- aglomeracja trójmiejska (stacje WIOŚ i WSSE),
- miasto Słupsk (stacja WIOŚ i WSSE),
- strefa kwidzińsko-tczewska (stacja WIOŚ w Tczewie),
- strefa kartusko-kościerska (stacja WSSE w Kościerzynie),
- strefa pucko-wejherowska (stacje WSSE w Wejherowie i WIOŚ we Władysławowie).

Średni poziom ze wszystkich stacji pomiarowych wzrósł w roku 2008 o 33% (z 1.5 ng/m³ do 2 ng/m³).

Wysokie wartości benzo(a)pirenu odnotowywane były wyłącznie w okresie grzewczym (latem poziom zanieczyszczenia spada praktycznie do zera). Głównym źródłem zanieczyszczeń są stare, niewydajne paleniska domowe ogrzewane paliwami stałymi.

- Benzen

W żadnej z badanych stref oraz stacji pomiarowych poziom stężeń benzenu (5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$; 4 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ - dla ochrony uzdrowiskowej) nie przekroczył dopuszczalnych norm. Najniższe stężenia odnotowano na stacji w Starogardzie Gdańskim na ulicy Lubichowskiej, najwyższe zaś w Słupsku na ulicy Szczecińskiej oraz w Nowej Wsi Lęborskiej (po 4,2 $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

- Ołów

Górną granicą dopuszczalnego rocznego stężenia ołowiu jest 0,5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Wyniki pomiarów na stacjach oscylowały między 0,01 a 0,07 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, norma nie została zatem przekroczona w żadnej ze stref pomiarowych i zaliczone zostały one do klasy A. Normy wartości zanieczyszczeń odnośnie innych metali, również nie zostały przekroczone (>6 ng/m³ w przypadku arsenu, >5 ng/m³ w przypadku kadmu oraz 20 ng/m³ w przypadku niklu).

- Tlenek węgla

Średnie roczne stężenia tlenku węgla wynosiło w województwie od 275,35 do 596,47 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Normy wynoszą odpowiednio 10000 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ oraz 5000 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla ochrony uzdrowiskowej. Zatem, nawet maksymalna wartość odnotowana w Starogardzie na ulicy Lubichowskiej, nie przekracza 12% dopuszczalnej normy.

- Ozon

Podobnie, jak w roku 2008, zachowane są w całym województwie poziomy docelowe dla ozonu, założone do osiągnięcia w roku 2010. Jednak zagrożone są poziomy celów długoterminowych dla ozonu ustalonych na rok 2020. We wszystkich stacjach województwa nie dotrzymane są wymienione standardy dla tej substancji i w związku z tym cały obszar województwa pomorskiego należy do kategorii D2. Dopuszczalne wartości to 6000 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (ochrona roślin) i 18000 (ochrona zdrowia człowieka). Zmierzone wartości wahały się od 12444,5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ w Gdyni Pogórze do 17529,6 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ w Gdańsku Szadółki.

Stan klimatu akustycznego

Na terenie województwa pomorskiego nie odnotowano w ostatnim czasie wyraźnych zmian dotyczących klimatu akustycznego. Wpływ na istniejący stan ma głównie komunikacja. Efekty wprowadzenia cichszych środków komunikacji niwelowane są stale zwiększającą się ilością samochodów. Problem dotyczy miast, ale również mniejszych miejscowości, przez które przechodzą główne drogi. W zasięgu uciążliwości hałasu znajduje się około 60% mieszkańców. Ogółem, liczba zarejestrowanych w województwie pomorskim pojazdów samochodowych i ciągników w roku 2007, wg GUS, wyniosła 1102.2 tys. sztuk i w stosunku do roku 2000 (866.6 tys. szt.), wzrosła o 236.1 tys. sztuk.

W badaniach prowadzonych po roku 2000, stwierdzono wielokrotnie przekroczenie obowiązujących norm hałasu i obciążenie nim centrów miast, w otoczeniu gęstej zabudowy, w szczególności w porze dziennej oraz ciągów dróg krajowych. Równoważny poziom hałasu jest w tych obszarach wysoki i przekracza wartość 70 dB(A), a tym samym dopuszczalne normy. Jest to powodowane wzrostem natężenia ruchu samochodowego oraz wydłużeniem godzin szczytu komunikacyjnego.

Zmniejsza się natomiast stan zagrożenia hałasem przemysłowym, co wiązać należy z procesem restrukturyzacji gospodarki i zmianami technologicznymi. Do korzystnych zmian przyczyniają się: stosowanie urządzeń i maszyn o niskim stopniu uciążliwości akustycznej, funkcjonujące procedury lokalizacyjne i system ocen oddziaływania na środowisko.

Stan wód powierzchniowych

- Rzeki

W 2008 roku pośród badanych rzek przewagę stanowiły rzeki o umiarkowanym (57,7% jcw) i dobrym (34,6% jcw) stanie/potencjale ekologicznym. Słaby potencjał ekologiczny prezentowały jedynie wody Wisły poniżej dopływu z Sierchowa, a złym stanem ekologicznym wyróżniały się wody Młynówki Malborskiej poniżej Jeziora Dąbrówka. Większość badanych rzek wykazała bardzo dobry i dobry (69,3%) stan biologiczny (w roku 2007 - 49%). Stan słaby i zły stwierdzono u 7,6% jednolitych części wód (w roku 2007 – 9%).

- Jeziora

Stan wód jeziornych od wielu lat generalnie wykazuje wyraźne podleganie antropopresji, co w wielu wypadkach skutkuje złą oceną pod względem biologicznym, fizyko-chemicznym, sanitarnym, czy ogólnym. W 2007 roku nastąpiła kolejna zmiana w sposobie prowadzenia monitoringu wód powierzchniowych (do roku 2007 były to wybrane punkty kontrolne). Obecnie podstawowym elementem całego systemu oceny wód powierzchniowych jest tzw. jednolita część wód, której stan określa się porównując wyniki klasyfikacji stanu ekologicznego z wynikami klasyfikacji stanu chemicznego (przy czym stan ekologiczny klasyfikuje się na podstawie wyników klasyfikacji elementów fizykochemicznych, biologicznych i hydromorfologicznych). Ponieważ zmian dokonano także w metodyce badań (zmianie uległy zakres i częstotliwość badań), stąd też wyniki badań z lat 2007-2008 nie są w pełni porównywalne z wynikami badań wykonanymi w latach wcześniejszych.

W ramach nowo zaprojektowanej sieci punktów diagnostycznych i operacyjnych w latach 2007-2008 w województwie pomorskim badaniami objęto zaledwie 18 jezior. Stan ogólny jednolitej części wód, dla wszystkich jezior badanych w latach 2007-2008 r. (poza jeziorami Ostrowite i Mausz) określono jako

zły. Natomiast wcześniejszymi badaniami w okresie wieloletnim 1996-2006 ogółem objęto 130 jezior. W tej grupie 47 jezior (35%) posiadało najniższe klasy jakości wody (odpowiednio 35 - III klasę i 12 - stan pozaklasowy), a 16 jezior (12%) posiadało I klasę czystości.

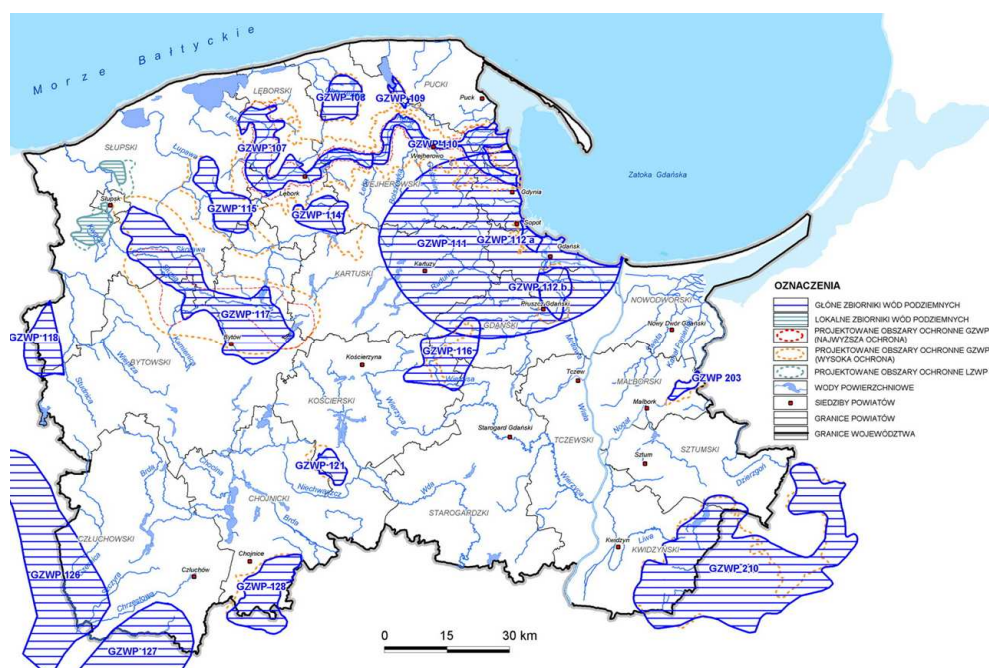
Wody podziemne

Wody podziemne stanowią jeden z ważnych zasobów naturalnych województwa i główne źródło zaopatrzenia w wodę dla celów komunalnych oraz uzupełniająco dla celów produkcyjnych. Ich zasobność wyróżnia województwo pozytywnie na tle kraju – ogólne zasoby eksploatacyjne oszacowane zostały w 2004 r. na 1423,9 hm³ i stanowiły 8,6% ogółu zasobów Polski. W granicach województwa zlokalizowanych jest 17 głównych zbiorników wód podziemnych (zw. GZWP) – w tym w całości na obszarze województwa leżą: GZWP Nr 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 121, 203 oraz częściowo GZWP Nr 118, 126, 127, 128, 210. Pokrywają one około 30% powierzchni województwa.

Stan wód podziemnych, badanych w sieci monitoringu krajowego i regionalnego jest zróżnicowany. Niezadowalająca jakość wód występuje na obszarze Żuław, Doliny Kwidzyńskiej, Pojezierza Iławskiego i Starogardzkiego. Obniżona jakość wody występuje również w pasie przybrzeżnym od Ustki po Władysławowo oraz na mierzajach Helskiej i Wiślanej. Na pozostałym obszarze przeważają wody w II i III klasie czystości. Z badań prowadzonych w ostatnich 2 latach (2007, 2008) ogólnie można stwierdzić, że w skali 5-cioklasowej bardzo dobrą jakość wód (I klasa) cechuje ok. 30% prób monitoringu, jakość dobrą (II klasa) także ok. 30%, jakość średnią (III klasa – określana jako posiadająca mniejszą część wskaźników jakości wody przekraczających wartości dopuszczalne jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi) prezentuje ponad 10% - 18% prób, zaś jakością słabą i złą (IV i V klasa) charakteryzuje się ok. 20-30% prób (Raporty o stanie środowiska ... 2007, 2008). Zasoby głównych zbiorników wód podziemnych charakteryzują się przeważnie wysoką jakością (głównie kl. Ib, wg starej klasyfikacji). Są to wody o typowej ponadnormatywnej zawartości żelaza i manganu. Znaczna część zasobów wodnych tych zbiorników (blisko 75%) cechuje się też wysokimi wartościami użytkowymi ze względu na ich czystość – ok. 54% mieści się w klasach Ia i Ib (przydatne do użytku po prostym uzdatnianiu), ok. 20% w klasie II (przydatne po dokładniejszym uzdatnianiu). Pozostała część, przy obecnym poziomie technologii uzdatniania, nie nadaje się do użytku (Studium ekofizjograficzne ..., 2007; Raport ... 2003, 2004).

Ryc.156. Lokalizacja Głównych Zbiorników Wód Podziemnych w województwie pomorskim

Źródło: Aktualizacja opracowania ekofizjograficznego do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, 2007

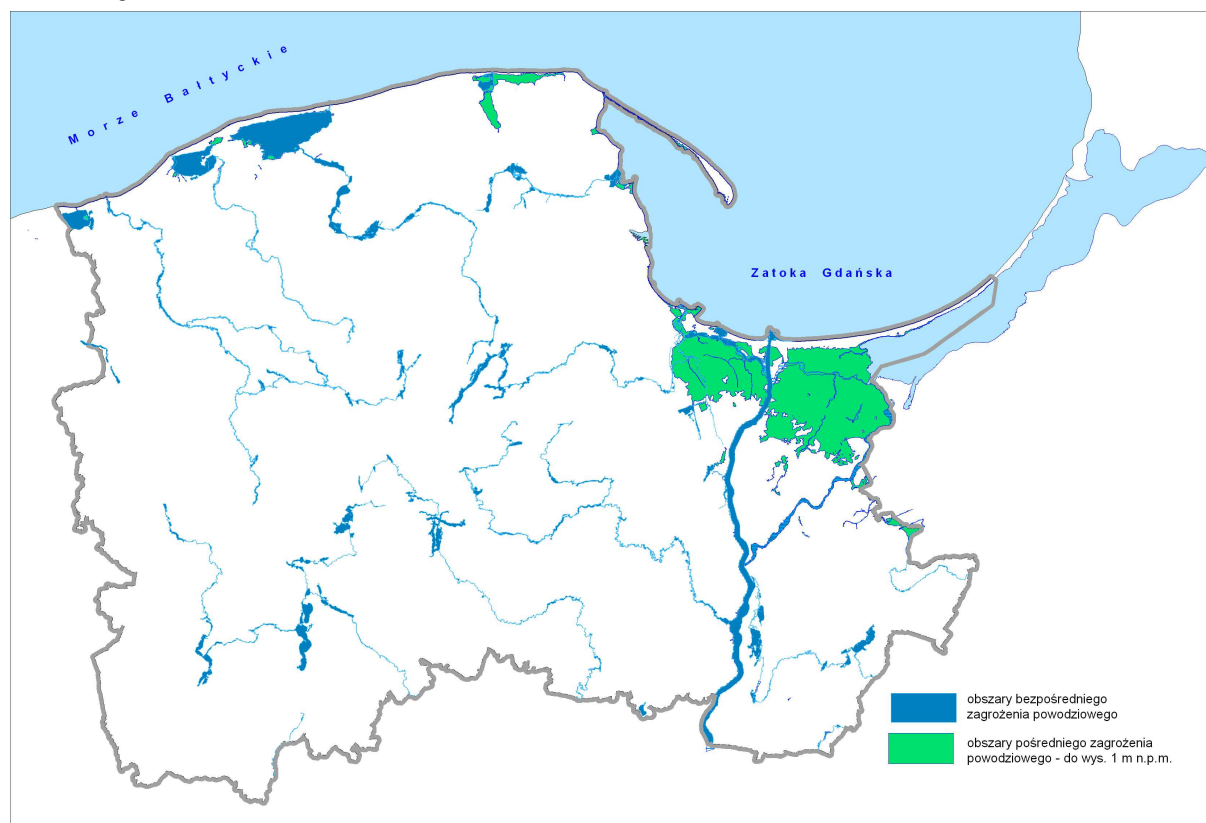
4.7.3. Zagrożenia środowiska

Obserwowana od początku lat 90. XX w. poprawa wartości większości wskaźników monitoringowych stanu środowiska, w ostatnich latach uległa wyraźnemu spowolnieniu. Wcześniejsze, częściowe ograniczenie emisji zanieczyszczeń do środowiska (pochodzenia komunalnego i przemysłowego), a następnie ponowny wzrost gospodarczy, który pociągnął za sobą wzrost presji na środowisko, spowodowały zmiany stanu środowiska i wzrost zagrożeń antropogenicznych. Jednocześnie obserwowanym zjawiskiem jest stałe zwiększanie się częstotliwość pojawiania zagrożeń naturalnych, związanych najczęściej ze zmianami klimatycznymi i stanami meteorologicznymi. Do podstawowych zagrożeń na obszarze województwa zalicza się:

- ocieplenie klimatu i związane z nim konsekwencje pogodowe i hydrologiczne;
- wieloprzyczynowe zagrożenie powodziowe;
- zwiększenie częstotliwości występowania gwałtownych zjawisk meteorologicznych;
- zwiększającą się eutrofizację siedlisk lądowych i zbiorników wodnych;
- zmniejszanie się ilości terenów zielonych w centrach miast i powierzchni czynnej biologicznie;
- wzrastającą powierzchnię terenów zabudowanych i zainwestowanych rekreacyjnie;
- degradację fizjonomii i estetyki krajobrazu;
- wzrastającą presję budownictwa oraz użytkowania rekreacyjnego na obszary cenne przyrodniczo i o funkcjach ekologicznych;
- wzrastającą presję na środowisko i jego składowe, związaną z rozbudową infrastruktury rekreacyjno-turystycznej;
- rosnącą depozycję odpadów (w tym ich niekontrolowane wysypywanie w obszarach naturalnych), wzrost hałasu i emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych.

Ryc.157. Obszary zagrożenia powodziowego w województwie pomorskim

Źródło: Aktualizacja opracowania ekofizjograficznego do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, 2007

Zmianom stanu środowiska przyrodniczego towarzyszą pogarszające się generalnie naturalne warunki i komfort życia mieszkańców. Problem stanowi także koncentracja różnorodnych zagrożeń środowiska w obszarach najintensywniej zagospodarowanych i zaludnionych, dla których konieczne są działania mające na celu przywrócenie i zachowanie różnorodności biologicznej cennych przyrodniczo ekosystemów. Najsilniej narażona na antropopresję jest wrażliwa przyrodniczo strefa

wybrzeża morskiego, gdzie koncentruje się aktywność gospodarcza i narastają konflikty wobec potrzeb i działań w sferze ochrony środowiska. Podobne zagrożenia antropopresją występują także w okolicach Słupska i Kwidzyna. W tej strefie najintensywniej zagospodarowanym fragmentem jest kształtująca się metropolia, której system przyrodniczy:

- podlega nasilającej się suburbanizacji (w kierunku zachodnim, południowym i północnym od Trójmiasta) z jednoczesnym pogarszaniem się warunków higienicznych, zdrowotnych, estetycznych i ekologicznych życia;
- podlega silnej presji inwestycyjnej w strefie mierzejowej (Mierzeja Wiślana i Półwysep Helski), co w kontekście jej walorów naturalnych, dużej wrażliwości i powstających zagrożeń jest niebezpieczne dla walorów przyrodniczych, rekreacyjnych, kulturowych oraz krajobrazowych;
- utracił łączność przestrzenną strefy brzegowej z zapleczem pojeziernym i wewnętrzną spójność terenów otwartych.

Stan i zagrożenia poszczególnych komponentów środowiska przyrodniczego przedstawiają się następująco:

- w zakresie litosfery i gleb:

- wzrost wydobycia surowców mineralnych (wg POŚ wydobycie w latach 2003–2006 wzrosło o 12%);
- ubywanie arealu trwałych użytków zielonych, szczególnie na Żuławach;
- zagrożenia abrazją brzegu morskiego;
- wysokie zagrożenie gruntów rolnych i leśnych erozją wodną (trzecie miejsce w kraju), zwłaszcza na obszarze Pojezierza Bytowskiego i Kaszubskiego;
- trwałe zakwaszenie większości gleb województwa przez wzrost emisji do atmosfery tlenków azotu, powracających na ziemię w postaci kwaśnych deszczy;
- nierozwiązany problem gospodarki osadami z oczyszczalni ścieków komunalnych;
- niedostatecznie rozwinięty system selektywnego zbierania odpadów komunalnych i niski poziom ich odzysku – zaledwie 6,8%;

- w zakresie jakości wód podziemnych:

- 54% zasobów Głównych Zbiorników Wód Podziemnych charakteryzuje się wysoką jakością – w klasie Ia i Ib (do użytku po prostym uzdatnieniu), ok. 20% w klasie II (po dokładniejszym uzdatnieniu), o typowej ponadnormatywnej zawartości żelaza i manganu, zaś ok. 26% przy obecnym poziomie technologii uzdatniania nie nadaje się do użytku;
- obniżona jakość wód podziemnych w pasie przybrzeżnym od Ustki po Władysławowo oraz na mierzejach Helskiej i Wiślanej;
- lokalnie niezadowalająca jakość wód Głównych Zbiorników Wód Podziemnych na Żuławach (GZWP 112, GZWP 203) i w strefie nadmorskiej (GZWP 109, GZWP 110, GZWP 107, GZWP 115) – co uwarunkowane jest wysoką przepuszczalnością i niskimi właściwościami sorpcyjnymi, nie stanowiącymi wystarczającej bariery ochronnej dla wód podziemnych oraz niezadowalająca jakość wód podziemnych na terenie Doliny Kwidzyńskiej, Pojezierza Iławskiego i Starogardzkiego;
- do najbardziej zagrożonych antropogenicznie należą zasoby wodne uprzemysłowionych terenów Trójmiasta oraz gminy Kosakowo w obrębie GZWP 110 i GZWP 112, gdzie występują koncentracje zakładów dużego i zwiększonego ryzyka, składowiska odpadów, oczyszczalnie ścieków oraz gęsta sieć dróg transportu materiałów niebezpiecznych;
- zagrożenia lokalnie stanowią duże koncentracje bezściółkowych ferm hodowli trzody chlewnej (klasyfikowanych jako mogące powodować znaczne zanieczyszczenie wód GZWP), np. w powiecie człuchowskim oraz ferm drobiu w projektowanym obszarze ochronnym GZWP 110 i GZWP 118;
- naturalne anomalie geochemiczne, pojawiające się jako zagrożenia ingresją słonych wód morskich, szczególnie w pasie przybrzeżnym Bałtyku – w rejonie Ustki, Możdżanowa, Rowów, Łeby i Żarnowca oraz w okolicy Słupska i na terenie Żuław.

- w zakresie wód powierzchniowych:

- znaczne obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią w dolinach rzek i otoczeniu jezior;
- mała zdolność retencyjna gleb na obszarach pojeziernych i proces obniżania lustra wody jezior (zwłaszcza w zlewni Brdy, Wdy i Wierzycy), powodujące niebezpieczne obniżenie górnego poziomu wód gruntowych oraz pojawiające się okresowo susze, czemu przeciwdziałać może budowa obiektów małej retencji i zwiększanie powierzchni leśnych oraz ochrona i zachowanie terenów podmokłych;

- mimo licznych inwestycji wody nadal pozostają najsilniej zanieczyszczonym komponentem środowiska – spadek ilości ścieków komunalnych nie przyniósł istotnego obniżenia ładunku zawartych w nich zanieczyszczeń;
 - w badanych wodach jeziornych zauważalny jest trend pogarszania ich stanu na skutek eutrofizacji (np. w obszarze Pojezierza Kaszubskiego);
 - wody płynące cechują się przeciętną i niską jakością: brak jest I i II klasy jakości, dominuje klasa III (72%) oraz niezadowolająca IV (ok. 20%); stan ten rzutuje na jakość wód przybrzeżnych i Zalewu Wiślanego;
 - brak jest wód płynących spełniających wymagania, jakim powinny odpowiadać wody śródlądowe, będące środowiskiem życia ryb łososiowatych i karpowatych w warunkach naturalnych;
 - zła jakość wód na odcinkach poniżej punktów zrzutu ścieków z oczyszczalni oraz w przekrojach ujściowych rzek Nogatu, Szkarpany, Chylonki i wschodniej części Przymorza – uchodzących do Zatoki Puckiej (IV i sporadycznie V – najniższa klasa jakości);
- w zakresie bioróżnorodności:
- niska spójność przyrodniczych obszarów chronionych, stanowiących element osnowy ekologicznej województwa, zbyt mały (w stosunku do walorów) obszar powierzchni prawnie chronionej oraz bardzo mały udział obszarów o najwyższym reżimie ochronnym – zaledwie ok. 1,9% powierzchni województwa (parki narodowe i rezerваты przyrody);
 - zagrożenia różnorodności biologicznej przez niszczenie oraz fragmentację siedlisk wrażliwych gatunków, nadmierną eksploatację i inwazję obcych gatunków – jako wynik postępującej urbanizacji, procesów eutrofizacji wód i siedlisk, odwadniania terenów wodno-błotnych, zakwaszania i zanieczyszczania gleb, znacznego udziału monokultur produkcyjnych w agrocenozach i zbiorowiskach leśnych;
 - przeciwstawianie się samorządów lokalnych projektowaniu i tworzeniu nowych form ochrony przyrody lub bierna postawa wobec posiadanych uprawnień do tworzenia tych form oraz presja na zmniejszanie powierzchni i zakresu ograniczeń na ustanowionych obszarach chronionych;
 - brak wizji i koncepcji zarządzania ochroną przyrody ze strony władz samorządowych na poziomie województwa, przy silnym nacisku inwestorów na zmniejszanie ograniczeń i powierzchni tych obszarów;
 - presja budowlana, związana z infrastrukturą rekreacyjną oraz z tworzeniem nowych, odległych od centrów miast osiedli mieszkaniowych, coraz silniej wywiera wpływ na przyrodnicze obszary chronione. W obecnym stanie prawnym obszary te są chronione w zakresie niewystarczającym dla zachowania zasobów przyrodniczych i walorów krajobrazowych;
- w zakresie stanu powietrza:
- wysoki poziom zanieczyszczenia powietrza, przekroczenia norm i wzrost liczby dni z przekroczeniem dopuszczalnego stężenia pyłem zawieszonym PM10 (pochodzącym głównie z niskiej emisji);
 - największym źródłem zanieczyszczeń powietrza są w dalszym ciągu energetyka i przemysł, a główne źródła zanieczyszczeń zlokalizowane są w Trójmieście, Kwidzynie, Słupsku, Tczewie i Starogardzie Gdańskim;
 - zauważalny jest wzrost emisji gazów ogółem – w tym: dynamicznie rosnący ruch samochodowy przyczynia się do wzrostu zanieczyszczenia powietrza dwutlenkiem azotu NO₂, zwłaszcza w centrach miast oraz wzdłuż głównych tras komunikacyjnych (szczególnie w Trójmieście i strefie kwidzyńsko-tczewskiej), wzrasta także poziom zanieczyszczenia CO₂, natomiast emisja SO₂ podlega drobnym wahaniom;
 - wysoki poziom stężeń *benzo(a)pirenu* w powietrzu (określony w Dyrektywie 2004/107/WE dla 2013 r.) występuje na obszarze Trójmiasta, Słupska oraz w strefach: kartusko-kościerskiej, kwidzyńsko-tczewskiej i pucko-wejherowskiej;
- w zakresie klimatu akustycznego:
- wysoki i stały wzrost natężenia hałasu komunikacyjnego, którego źródłem jest ruch drogowy, kolejowy i lotniczy. Problem ten występuje przede wszystkim w centrach miast – Gdańsk i Gdynia (główne ulice, trasy dojazdowe do portów morskich, okolice portu lotniczego oraz tereny wzdłuż magistralnej linii kolejowej), a także w sąsiedztwie głównych tras komunikacyjnych województwa: DK nr 6 Pruszcz – Wejherowo (głównie na odcinku Gdańsk Osowa – węzeł Matarnia, gdzie średniodobowy ruch wynosił 35 185 poj./dobę oraz na odcinku Reda – Rumia, gdzie ruch wynosił 26 653 poj./dobę), DK nr 91 Pruszcz Gdański – Tczew – Czarnin (na odcinku Pruszcz Gdański – Tczew o średniodobowym ruchu 18 062 poj./dobę), DK nr 21 Słupsk – Ustka, DW nr 216 Reda – Puck – Władysławowo (13 927 poj./dobę), DW nr 232

Mareza – Kwidzyn, DW nr 214 Osowo – Puzdrowo, DW nr 218 Gdańsk – Chwaszczyno, DW nr 222 Gdańsk – Godziszewo, DW nr 221 Gdańsk – Kolbudy, DW nr 211 Miechucino – Kartusy. Z generalnego pomiaru ruchu, przeprowadzonego przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad w 2005r. wynikało, że na drogach międzynarodowych i pozostałych drogach krajowych województwa pomorskiego średni dobowy ruch wynosił 8 927 poj./dobę i wzrósł o 20% w porównaniu z 2000r.¹¹¹

- pogarszające się warunki klimatu akustycznego, szczególnie w otoczeniu Portu Lotniczego im. Lecha Wałęsy w Gdańsku (na którym w ostatnich 2 latach znacząco wzrosła liczba lotów i połączeń lotniczych) oraz lotnisk wojskowych (Malbork, Siemirowice, Babie Doły, Pruszcz Gdański). Lotnisko w Gdańsku posiada ustanowiony obszar ograniczonego użytkowania¹¹², jego granicę stanowi obwiednia izofony 50dB dla pory nocnej i 60dB dla pory dziennej;
- zagrożenie hałasem kolejowym jest znacznie mniejsze niż hałasem drogowym i w województwie pomorskim występuje głównie na trasach Gdańsk – Warszawa i Gdańsk – Szczecin. Zmniejszenie presji hałasu kolejowego jest możliwe do osiągnięcia w trakcie realizacji programów modernizacji linii kolejowych;
- eliminowanie (ze względu na rozwój komunikacji) bardzo dużej ilości zieleni, wpływającej na ograniczenie rozprzestrzeniania hałasu i zanieczyszczeń (wg POŚ tylko w latach 2003–2006 wycięto co najmniej 30 tysięcy drzew przydrożnych i leśnych przy terenach komunikacyjnych).

Powyższe czynniki pogarszają ogólny stan środowiska, a w szczególności warunki ekologiczne życia mieszkańców i warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Podejmowane liczne działania nie przynoszą znaczących efektów poprawy stanu środowiska – w szczególności w zakresie stanu jakości wód i powietrza. Pozytywne tendencje zaznaczają się od kilku lat w zakresie oszczędności energii, materiałów i surowców. Są one skutkiem unowocześniania się gospodarki i mechanizmów ekonomicznych.

¹¹¹ Generalny pomiar ruchu 2005. Synteza wyników. 2006, Biuro Projektowo - Badawcze Dróg i Mostów Sp. z o.o. Transprojekt – Warszawa, Pracownia Ruchu i Studiów Drogowych.

¹¹² Utworzony na mocy rozporządzenia Nr 8/2002 Wojewody Pomorskiego z dnia 26 lipca 2002r. (Dz. Urz. Woj. Pom. nr 49, poz. 1211).

SPIS RYCIN

Ryc.1.	Syntetyczna ocena warunków ekologicznych przestrzeni	7
Ryc.2.	Mapa administracyjna województwa pomorskiego	7
Ryc.3.	Zmiany liczby ludności w województwie pomorskim w latach 1998-2009	8
Ryc.4.	Zmiany liczby ludności w powiatach województwa pomorskiego w okresie 2005-2009	8
Ryc.5.	Ludność w wieku przedprodukcyjnym w Polsce według województw w 2009 roku	9
Ryc.6.	Struktura wieku ludności według powiatów w 2009 r.	9
Ryc.7.	Obciążenie demograficzne w Polsce według województw w 2009 roku	10
Ryc.8.	Wskaźnik obciążenia demograficznego według powiatów w 2005 i 2009 roku.....	10
Ryc.9.	Struktura płci ludności województwa pomorskiego według grup roczników w 2009 roku	11
Ryc.10.	Struktura płci ludności województwa pomorskiego według powiatów w 2009 roku	11
Ryc.11.	Współczynnik feminizacji według powiatów w 2005 i 2009 roku	12
Ryc.12.	Liczba urodzeń żywych i zgonów na 1000 osób w latach 1998-2009	12
Ryc.13.	Liczba urodzeń żywych i zgonów na 1000 osób w powiatach w latach 2005 i 2009.....	13
Ryc.14.	Przyrost naturalny na 1000 ludności w województwie pomorskim w latach 1998-2009.....	13
Ryc.15.	Przyrost naturalny w Polsce według województw w 2009 roku	14
Ryc.16.	Przyrost naturalny na 1000 osób według powiatów w latach 2005 i 2009.....	14
Ryc.17.	Migracje w Polsce według województw w 2009 roku.....	15
Ryc.18.	Saldo migracji na 1000 ludności w województwie pomorskim w latach 1998-2009	15
Ryc.19.	Migracje zagraniczne w województwie pomorskim w latach 1998-2009	15
Ryc.20.	Saldo migracji zagranicznych na 1000 ludności w 2009 roku według powiatów	16
Ryc.21.	Migracje wewnętrzne według powiatów w województwie pomorskim w 2009 roku	16
Ryc.22.	Ruch rzeczywisty w Polsce według województw w 2009 roku	17
Ryc.23.	Przyrost rzeczywisty w województwie pomorskim w latach 1998-2009	17
Ryc.24.	Przyrost rzeczywisty na 1000 ludności wg powiatów w latach 2005 i 2009	18
Ryc.25.	Zmiany poziomu urbanizacji w województwie pomorskim w latach 2005 - 2008.	19
Ryc.26.	Poziom urbanizacji w powiatach województwa pomorskiego w roku 2008.	19
Ryc.27.	Gęstość sieci osadniczej w województwie pomorskim	20
Ryc.28.	Zmiany liczby ludności miast województwa pomorskiego w latach 1995 - 2008 w poszczególnych grupach wielkości.	22
Ryc.29.	Struktura miast i dynamika zmian liczby ludności w miastach w latach 2005–2008.	23
Ryc.30.	Zmiany liczby ludności miast (powyżej 10 tys. mieszk. w roku 2008) w województwie pomorskim w latach 1950–2008.	24
Ryc.31.	Gęstość zaludnienia na 1 km ² w Polsce według powiatów w 2006 r.	25
Ryc.32.	Obszar aglomeracji Trójmiejskiej	26
Ryc.33.	PKB województwa pomorskiego w latach 2005-2008 w mln zł.	29
Ryc.34.	Wartość Dodana Brutto na jednego pracującego w województwach w 2008r.	30
Ryc.35.	Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności w województwach w 2008r. .	30
Ryc.36.	Studenci szkół wyższych województwa pomorskiego w latach 2004-2009.	31
Ryc.37.	Studenci szkół wyższych na 10 tys. mieszkańców w województwie pomorskim	31
Ryc.38.	Koncesje w Polsce na poszukiwania gazu: kolor czerwony - "shale gas", szary - tradycyjne złoża)	34
Ryc.39.	Obroty ładunkowe w portach w Gdańsku i Gdyni w latach 2005-2009.....	35
Ryc.40.	Przeładunki kontenerowe w DCT Gdańsk	36
Ryc.41.	Przeładunki kontenerowe w portach w Gdańsku i Gdyni w latach 2005-2009	37
Ryc.42.	Liczba pasażerów w polskich portach lotniczych w latach 2005-2009.	38
Ryc.43.	Udział polskich portów lotniczych w rynku pasażerskim w latach 2005-2009.	39
Ryc.44.	Firmy inwestujące w BPO w Polsce	40
Ryc.45.	Nakłady inwestycyjne na B+R w województwie pomorskim	41
Ryc.46.	Nakłady na działalność B+R w województwie pomorskim.....	41

Ryc.47.	Obiekty zbiorowego zakwaterowania w 2005 i 2009 r. (stan na lipiec).	43
Ryc.48.	Struktura korzystających z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania w województwie pomorskim wg. rodzajów obiektów w 2009 r.	44
Ryc.49.	Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w 2009 r.	44
Ryc.50.	Liczba osób korzystających z noclegów w województwie pomorskim w latach 2005-2009.	45
Ryc.51.	Krajowy ruch turystyczny w 2009 r. według województw i liczby krajowych podróży turystycznych ogółem w mln.	45
Ryc.52.	Turyści zagraniczni w województwach w 2006 i 2009 roku (w mln osób).	46
Ryc.53.	Dynamika zmian liczby podmiotów gospodarki narodowej w województwie pomorskim (%) w roku 2009 w porównaniu z rokiem 2005	48
Ryc.54.	Podmioty gospodarki narodowej REGON na 1000 mieszkańców w roku 2009 w województwie pomorskim	49
Ryc.55.	Produkcja sprzedana przemysłu w województwie pomorskim	50
Ryc.56.	Udział województwa pomorskiego w liczbie ludności, PKB, eksporcie, produkcji przemysłowej, eksporcie dóbr wysokich technologii (według klasyfikacji OECD) oraz imporcie Polski ogółem w % w 2008 roku.	51
Ryc.57.	Udział województwa pomorskiego w eksporcie i imporcie Polski w latach 2000-2008 w %.	51
Ryc.58.	Wartość eksportu, importu oraz saldo obrotów województwa pomorskiego (w mld EUR) w latach 2000-2008.	52
Ryc.59.	Wartość eksportu <i>per capita</i> w roku 2000 oraz 2008 (EUR).	52
Ryc.60.	Główni inwestorzy zagraniczni w województwie pomorskim według kraju pochodzenia (2008 r.).	56
Ryc.61.	Struktura branżowa głównych inwestycji zagranicznych w sektorze przemysłowym województwa pomorskiego (2008 r.).	56
Ryc.62.	Struktura branżowa głównych inwestycji zagranicznych w sektorze usługowym województwa pomorskiego (2008 r.).	57
Ryc.63.	Tereny przemysłowe oferowane pod inwestycje wg formy własności w 2007r.	64
Ryc.64.	Tereny gminne i prywatne w województwie pomorskim w 2009 roku	64
Ryc.65.	Powierzchnia terenów pod działalność przemysłową i usługową w województwie pomorskim w 2009	65
Ryc.66.	Roczny przyrost pokrycia powierzchni województwa miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	65
Ryc.67.	Procent pokrycia powierzchni województwa miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.	66
Ryc.68.	Powierzchnie gmin objęte planowaniem miejscowym (zakończonym i wszczętym) w 2009r.	66
Ryc.69.	Wskaźnik zatrudnienia wśród ludności według płci w województwie pomorskim w latach 1998-2009.	71
Ryc.70.	Wskaźnik zatrudnienia według grup wieku województwie pomorskim w latach 1998-2009.	72
Ryc.71.	Współczynnik aktywności zawodowej dla wieku produkcyjnego według płci w województwie pomorskim w latach 1998-2009.	72
Ryc.72.	Pracujący według sektorów gospodarki w Polsce w 2008 roku.	73
Ryc.73.	Pracujący według sektorów gospodarki w województwie pomorskim w 2008 roku	74
Ryc.74.	Pracujący w sektorach ekonomicznych w województwie pomorskim w latach 2003-2008.	74
Ryc.75.	Pracujący w usługach rynkowych w województwie pomorskim w latach 1998-2008.	75
Ryc.76.	Stopa bezrobocia według województw w 2009 roku.	75
Ryc.77.	Stopa bezrobocia w IV kwartale 2009 roku.	76
Ryc.78.	Bezrobotni w wieku 25-34 lat w powiatach województwa pomorskiego w 2009 roku	77
Ryc.79.	Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej jednego roku w powiatach województwa pomorskiego w 2009 roku	78
Ryc.80.	Bezrobotni według wykształcenia w powiatach województwa pomorskiego w 2009 roku	78
Ryc.81.	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wg województw w 2005 i 2009 r.	79
Ryc.82.	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiatach województwa pomorskiego w 2005 i 2009 r.	79

Ryc.83.	Udział osób trwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych według powiatów w 2005 i 2008 roku	81
Ryc.84.	Udział osób trwale bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym wg powiatów w 2005 i 2009 r.	82
Ryc.85.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym według województw	82
Ryc.86.	Bezdomni korzystający z opieki domów opieki społecznej w roku 2008	83
Ryc.87.	Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w województwie pomorskim na tle Polski w latach 2002-2009	83
Ryc.88.	Zróżnicowanie poziomu korzystania z pomocy społecznej w zależności od sytuacji bytowej według województw w 2008 roku.....	84
Ryc.89.	Udział gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej wśród mieszkańców województwa pomorskiego w 2008 r.....	84
Ryc.90.	Placówki stacjonarnej pomocy społecznej (z filiami) w 2005 i 2009 r.....	85
Ryc.91.	Przyczyny zgonów – choroby układu krążenia w województwie pomorskim w 2009 roku...	87
Ryc.92.	Zmiany umieralności powodowanej chorobami układu krążenia według powiatów	88
Ryc.93.	Przyczyny zgonów – nowotwory w województwie pomorskim w 2009 roku.....	89
Ryc.94.	Liczba łóżek w szpitalach na 10 tys. ludności w 2009 r.	90
Ryc.95.	Liczba ludności przypadająca na 1 placówkę ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (zakład opieki zdrowotnej) w 2009 r.	91
Ryc.96.	Porady udzielone w ogólnodostępnych placówkach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w województwie pomorskim w 2009 r.....	91
Ryc.97.	Personel medyczny w województwie pomorskim w 2009 r. (na 10 tys. mieszkańców).	92
Ryc.98.	Frekwencja wyborcza w woj. Pomorskim w latach 2005-2009, wg rodzaju wyborów	93
Ryc.99.	Średnia frekwencja wyborcza we wszystkich wyborach, wg powiatów – w latach 2005 – 2009.....	93
Ryc.100.	Frekwencja wyborcza we wszystkich typach wyborów.....	94
Ryc.101.	Wzrost liczby zeznań podatkowych i kwot odliczeń 1% podatku na organizacje pożytku publicznego w latach 2005-2009.....	96
Ryc.102.	Udział procentowy mieszkańców powiatów w ogólnej wartości deklarowanej kwoty do przekazania w ramach 1% podatku na organizacje pożytku publicznego w 2009 r.	96
Ryc.103.	Mapa terytorialnego rozkładu ryzyk obszarowych województwa pomorskiego	97
Ryc.104.	Hierarchiczna tablica ryzyk – zagrożeń (perspektywa wojewódzka) [w %]	98
Ryc.105.	Mapa terytorialnego rozkładu ryzyk częściowych województwa pomorskiego – wypadki komunikacyjne i zakażenia masowe	99
Ryc.106.	Mapa terytorialnego rozkładu ryzyk częściowych województwa pomorskiego – pożary oraz powodzie i podtopienia.....	99
Ryc.107.	Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach na 100 tys. osób wg województw w latach 2005-2009	100
Ryc.108.	Liczba popełnionych przestępstw w przeliczeniu na 100 tys. osób w powiatach województwa pomorskiego w latach 2005-2009	101
Ryc.109.	Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw wg województw w latach 2005-2009.....	101
Ryc.110.	Ogólny współczynnik wiktymizacji wg województw w 2009 r.	102
Ryc.111.	Ogólny współczynnik zgłoszeń wg województw w 2009 r.	102
Ryc.112.	Skuteczność pracy policji wg województw w 2009 r.	103
Ryc.113.	Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w powiatach województwa pomorskiego w latach 2005 i 2008	109
Ryc.114.	Struktura mieszkań oddanych do użytkowania w 2005 r i 2009 r.....	110
Ryc.115.	Klasyfikacja funkcjonalna sieci drogowej w województwie pomorskim – stan na 31.07.2009 r.	113
Ryc.116.	Klasyfikacja techniczna sieci drogowej w województwie pomorskim – stan na 31.07.2009 r. .	114
Ryc.117.	Ranking województw według długości sieci dróg o ryzyku indywidualnym bardzo dużym na drogach krajowych („czarne odcinki”) w latach 2006-2008.....	115
Ryc.118.	Wskaźnik ciężkości wypadków i ryzyka w Polsce wg województw w 2009 roku.....	116

Ryc.119.	Rozkład kolizji, wypadków drogowych, ofiar śmiertelnych i kosztów zdarzeń w województwie pomorskim w latach 2005-2009.	116
Ryc.120.	Rodzaje wypadków drogowych w województwie pomorskim w 2009 roku.	117
Ryc.121.	Ranking bezpieczeństwa ruchu drogowego wg wypadków drogowych w powiatach województwa pomorskiego w 2009 r.	117
Ryc.122.	Ranking bezpieczeństwa ruchu drogowego wg ofiar śmiertelnych w powiatach województwa pomorskiego w 2009 r.	118
Ryc.123.	Sieć kolejowa w województwie pomorskim – stan na 31.07.2009 r.	119
Ryc.124.	Histogram udziału długości linii kolejowych o dopuszczalnych prędkościach w latach 2005 i 2008.	120
Ryc.125.	Praca eksploatacyjna wykonana przez Przewozy Regionalne, SKM i Arria PCC województwie pomorskim w latach 2005-2009.	122
Ryc.126.	Intensywność (ilość) połączeń autobusowych w województwie pomorskim (stan na lipiec 2009 r.).	122
Ryc.127.	Sieć europejskich dróg wodnych w Polsce Północno-Zachodniej.	125
Ryc.128.	Liczba pasażerów przewiezionych przez tramwaj wodny w latach 2006-2009.	126
Ryc.129.	Stopień wyposażenia gospodarstw domowych w telefon komórkowy w latach 2005-2009.	127
Ryc.130.	Telefoniczne łącza główne na 1000 ludności w latach 2005-2009.	127
Ryc.131.	Wyposażenie gospodarstw domowych w komputer osobisty z dostępem do internetu w latach 2005-2009.	128
Ryc.132.	Zmiana wyposażenia szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) w komputery podłączone do internetu w latach 2005-2009 (2005=100).	129
Ryc.133.	Liczba uczniów w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) przypadających na 1 komputer z dostępem do internetu przeznaczony do użytku uczniów w 2009 r.	129
Ryc.134.	Zmiana wyposażenia szkół gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) w komputery podłączone do internetu w latach 2005-2009 (2005=100).	130
Ryc.135.	Liczba uczniów w szkołach gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) przypadających na 1 komputer z dostępem do internetu przeznaczony do użytku uczniów w 2009 r.	130
Ryc.136.	Wybrane rodzaje łączy internetowych w przedsiębiorstwach w 2009 r.	131
Ryc.137.	Przebieg traktów sieci szerokopasmowych w województwie pomorskim (stan w 2009 r.).	132
Ryc.138.	Zasięgi pokrycia siecią szerokopasmową w województwie pomorskim (stan w 2009 r.).	132
Ryc.139.	Ilość dostawców usług w gminach (stan w 2009 r.).	133
Ryc.140.	Ilość węzłów światłowodowych w gminach (stan w 2009 r.).	133
Ryc.141.	Zmiana liczby miejsc w żłobkach w latach 2005-2009.	134
Ryc.142.	Udział dzieci w wieku 3-6 lat uczęszczających do przedszkoli w woj. pomorskim na tle Polski.	135
Ryc.143.	Udział dzieci w wieku 3-6 lat uczęszczających do przedszkoli na obszarach wiejskich w woj. pomorskim.	135
Ryc.144.	Udział dzieci w wieku 3-6 lat uczęszczających do placówek przedszkolnych w województwie pomorskim według gmin w 2008 roku.	136
Ryc.145.	Liczba dzieci przypadająca na 100 miejsc w przedszkolach, zespołach i punktach przedszkolnych w 2005 i 2009 r.	136
Ryc.146.	Zmiany liczby szkół podstawowych w powiatach województwa pomorskiego w latach 1998-2008.	137
Ryc.147.	Skolaryzacja – szkoły podstawowe i gimnazjum – w województwie pomorskim w 2009 r.	138
Ryc.148.	Wyniki sprawdzianu 6-klasistów województwa pomorskiego w latach 2005-2010.	139
Ryc.149.	Wyniki egzaminu gimnazjalnego z województwa pomorskiego w latach 2005-2010, część humanistyczna i matematyczno-przyrodnicza.	140
Ryc.150.	Dostępność uczniów do szkół ogólnokształcących w województwie pomorskim zlokalizowanych na terenie własnego powiatu w 2009 roku.	141
Ryc.151.	Współczynnik skolaryzacji według typów szkół w podregionach województwa pomorskiego w 2009 r.	142

Ryc.152. Warunki nauczania w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) w województwie pomorskim w 2009 roku.....	143
Ryc.153. Kluby sportowe w powiatach województwa pomorskiego w 2004 i 2008 r.....	147
Ryc.154. Odcinki brzegu morskiego objęte „Programem ochrony brzegów morskich”	148
Ryc.155. Ochrona przyrody w województwie pomorskim	156
Ryc.156. Lokalizacja Głównych Zbiorników Wód Podziemnych w województwie pomorskim	160
Ryc.157. Obszary zagrożenia powodziowego w województwie pomorskim.....	161

SPIS TABLIC

Tabl.1. Zmiany liczby i pojemności statków wchodzących do portów morskich w latach 2006-2009..	37
Tabl.2. Najważniejsze grupy produktów w eksporcie województwa pomorskiego w 2008 roku.....	54
Tabl.3. Kapitał podstawowy zagraniczny w latach 1999-2008 w przeliczeniu na jednego mieszkańca w zł	55
Tabl.4. Wskaźnik syntetyczny napływu kapitału zagranicznego w latach 2005-2008 (wartości odległości od wzorca oraz miejsca zajmowane przez poszczególne województwa).....	58
Tabl.5. Udział osób trwale bezrobotnych na tle ogólnej liczby bezrobotnych oraz na tle liczby osób w wieku produkcyjnym w województwie pomorskim i Polsce w latach 2005 i 2009.....	81
Tabl.6. Przeciętne dalsze trwanie życia w województwie pomorskim w 2009 roku	86
Tabl.7. Środki samorządowe przeznaczone na działalność bieżącą instytucji kultury w latach 2002-2009.....	107
Tabl.8. Środki samorządowe przeznaczone na stypendia dla twórców kultury.	108
Tabl.9. Środki samorządowe przeznaczone na współpracę w zakresie kultury z organizacjami pozarządowymi.....	109
Tabl.10. Zmiany długości (w km) i struktury funkcjonalnej dróg publicznych w województwie pomorskim w latach 2005-2009.	113
Tabl.11. Zmiany struktury funkcjonalnej dróg publicznych o nawierzchni twardej w województwie pomorskim w latach 2005-2009.	113
Tabl.12. Przyrost liczby samochodów w województwie pomorskim w latach 2005-2009.	114
Tabl.13. Zmiany średniorocznych dobowych natężeń ruchu na wybranych drogach krajowych w województwie pomorskim w latach 2005-2009.	115
Tabl.14. Zmiana struktury sieci kolejowej w województwie pomorskim w latach 2005-2008.	119
Tabl.15. Długość linii kolejowych wg rodzajów dokonywanych przewozów w województwie pomorskim w latach 2005-2008.	120
Tabl.16. Długość linii kolejowych wg rodzajów dokonywanych przewozów w województwie pomorskim w latach 2005-2010.	121
Tabl.17. Liczba pasażerów obsługiwanych przez Przewozy Regionalne i SKM w województwie pomorskim w latach 2005-2009.	121
Tabl.18. Podział śródlądowych dróg wodnych w województwie pomorskim na klasy techniczne.	125
Tabl.19. Przedsiębiorstwa wykorzystujące komputery oraz wybrane sieci informatyczne w 2009 r..	131
Tabl.20. Komputeryzacja w szkołach w 2005 i 2009 roku.....	145